

Prof. Dr. FAHRETTİN ÖZDEMİRÇİ
&
MEHMET TORUNLAR

Bilgi Çağında Arşivsel Bilgi Analizi

Bilgi-İktidar-İdeoloji-Devlet

Ankara-2015

BİLGİ ÇAĞINDA ARŞİVSEL BİLGİ ANALİZİ BİLGİ-İKTİDAR-İDEOLOJİ-DEVLET

Fahrettin Özdemirci

Niksar'da 1964 yılında doğan ve ilk, orta, lise öğrenimini Niksar'da tamamlayan ÖZDEMİRCİ, Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'ndan doktora derecesini aldı. Özdemirci, Kızılbey Vergi Dairesi'nde Memur, Gazi Üniversitesi'nde Uzman, Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde asistan, Yrd. Doçent, Doçent olarak görev yaptı. Halen Ankara Üniversitesi'nde Profesör olarak görevine devam etmektedir. Akademik çalışmaları yanında idari görevler yürüten Özdemirci; (1) 'Ankara Üniversitesi DTCF Yönetim Kurulu Üyeliği, 2000-2005', (2) 'Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Başkan Yardımcılığı, 2005-2009', (3) 'Ankara Üniversitesi Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Kurucu Koordinatörü, 2007- '.

Belge yönetimi ve arşiv alanında çalışmaları bulunan Özdemirci'nin yayınlanmış; (1) 'Kurum ve Kuruluşlarda Belge Üretiminin Denetlenmesi ve Belge Yönetimi, 1996', (2) 'Yazışma Yönetimi ve Dosyalama İşlemleri, 2005', (3) 'Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi-İşlemleri (BEYAS) El Kitabı, 2009'. (4) 'Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi: Geçiş Süreci ve Uygulama Yönetimi, 2013' kitapları vardır.

TÜBİTAK destekli iki proje geliştirdi ve tamamladı: (1) 'Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Geliştirme Projesi (2007-2009)' (2) 'Üniversitelerde Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemine Geçiş Süreci Modellemesi (e-BEYAS-M) Projesi (2011-2012)'. Projelerle geliştirdiği BEYAS Modeli ve e-BEYAS Modeli'ni Ankara Üniversitesi'nde hayata geçirdi.

Ankara Üniversitesi'nde kurumsal projeler geliştirdi ve yönetti. Geliştirdiği ve yönettiği dört kurumsal projeye; 'Ankara Üniversitesi Kurum Belge Merkezi ve Arşiv Hizmet Binası'nın yapılmasına öncülük ederek faaliyete geçmesini sağladı. Ankara Üniversitesi'nin 'Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (e-BEYAS) Uygulaması'na geçmesini ve teknik altyapının kurulmasını sağladı. Elektronik uygulamaların veri yedekliliğini ve iş sürekliliğini sağlamak için 'Ankara Üniversitesi'nde Felaketten Kurtarma Merkezi (FKM)'nin kurulmasını sağladı.

Mehmet Torunlar

Ankara'da 1963 yılında doğan ve ilk, orta, lise öğrenimini Ankara'da tamamlayan TORUNLAR, Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili Ana Bilim Dalı mezun oldu. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde görev yapan Torunlar, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında "Arşiv ve Arşivcilik Uygulamaları" ile "Arşiv Mevzuatı" eğitimleri vermektedir. Yine birçok kamu kurum ve kuruluşunda "Arşiv Malzemesi Tespit Çalışması ve Saklama Süreleri" belirlene faaliyetlerini yürütmüştür. Yayınlanmış makaleleri ve akademik toplantılarda sunulmuş bildirileri bulunmaktadır.

'Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Geliştirme Projesi (2007-2009)' ile 'Üniversitelerde Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemine Geçiş Süreci Modellemesi -e-BEYAS-M- (2011-2012)' adlı TÜBİTAK projelerinde araştırmacı olarak görev almıştır.

Belge yönetimi ve arşiv alanında çalışmaları bulunan Torunlar'ın yayınlanmış; (1) 'Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi-İşlemleri (BEYAS) El Kitabı, 2009'. (2) 'Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi: Geçiş Süreci ve Uygulama Yönetimi, 2013' kitapları vardır.

Bilgi Çağında Arşivsel Bilgi Analizi

Bilgi-İktidar-İdeoloji-Devlet

Prof. Dr. FAHRETTİN ÖZDEMİRCİ
&
MEHMET TORUNLAR

Ankara-2015

Yazarların onayı ile .pdf formatında e-Kitap olarak yayımlanması kararlaştırılmıştır.
e-Kitap olarak Ankara Üniversitesi BİL-BEM (Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme
ve Bilgi Güvenliği Merkezi Web Sitesi'nden 06.04.2020 tarihinde erişime açılmıştır.
<http://bilbem.ankara.edu.tr/yayinlar/>

BİLGİ ÇAĞINDA ARŞİVSEL BİLGİ ANALİZİ BİLGİ-İKTİDAR-İDEOLOJİ-DEVLET

Fahrettin Özdemirci & Mehmet Torunlar

*ozdemirci@ankara.edu.tr & mehmettorunlar@mynet.com
fozdemirci@gmail.com*

ISBN- 978-605-61009-2-5

1. Baskı: Ankara, Ocak 2015
Araştırma-İnceleme

Kapak: Nesimi Acarca

© Fahrettin Özdemirci & Mehmet Torunlar

Bu kitabın yayın hakları ve fikri sorumlulukları yazarlarına aittir.
İzinsiz kısmen veya tamamen hiçbir yöntemle çoğaltılamaz ve
yayınlanamaz.

İletişim:

Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci

Ankara Üniversitesi

Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Koordinatörlüğü

Gölbaşı 50. Yıl Yerleşkesi BEYAS Binası

06830 Gölbaşı/ANKARA

Tlf: (0312) 484 51 89

Faks: (0312) 600 01 63

Ankara Üniversitesi Basımevi
Tandoğan- Ankara

İçindekiler

SUNUŞ • 1

1. İdeoloji-Siyaset-İktidar-Bilgi/Belge • 9
2. Bilgi-İktidar-İdeoloji-Devlet ve Arşivler • 17
3. İktidar ve İdeolojinin Aracı Olarak Hipnotik, Sembolik ve Simgesel Dil Kalıpları • 21
4. Bilgi-İletişim-Küreselleşme-Medya-Arşiv • 37
5. Gizlilik/Sır • 47
6. Özel İşletmelerde Gizlilik-Bilgi-Belge ve Arşivler • 59
7. Resmi Yazışma-Belge Metnini Anlamlandırma • 73
8. İçeriklerine Göre Resmi Belge/Yazışmalar: Algıda Seçicilik ve Yazışmanın Gücü • 79
9. Yeni Çağın Gerçeklikleri: Bilgi/Belge Yönetimi ve Arşivler • 87
10. Bilgi/Belge Yönetiminde Başarı için İlk Adım Kurumsal Analiz • 91
11. Değişim-Arşiv ve Bilgi Çağının Arşivcisi • 97
12. Belge/Bilgi Çözümlemede 'Arşivsel Bilgi Analizi' Yaklaşım ve Yöntemleri: Tarihten Örnekler ile • 103
13. Arşivsel Bilgi Analizinde Hedef Tespiti • 107
14. Belgenin/Bilginin Tanımlanması: Analiz-Değerlendirme • 111
15. Bilginin Değerlendirilmesi-Bilgi İstihbaratı ve Arşivsel Bilgi Analizi • 117

16. Dilbilim/Filoloji ve Arşivsel Bilgi Analizi • 123
 17. Temel Düşünceyi/Bilgiyi Anlam Parçalarına Ayırma Yöntemi:
Tehcir Örneği ile • 129
 18. Metinsel Soyutlama Yöntemi • 135
 19. Çoklu Gerçeklikler: Yatay-Dikey Okuma ve Çapraz Bağlantı
İçeriği Oluşturma Yöntemi: Mübadele Örneği ile • 137
 20. Yeniden Çerçeveleme Yöntemi ve Arşivsel Bilgi Analizi • 149
 21. Bilgi Biyopsisi-Otopsi Yöntemi ve Arşivsel Bilgi Analizi • 155
 22. Analiz ve Sentez Yeteneğinin Geliştirilmesi • 175
 23. Bitirirken • 185
- KAYNAKLAR • 189

Sunuş

*İ*nsanlar, toplumlar bilginin, iletişimin gelişme ve güç kazanmak için taşıdığı hayati önemin her zaman farkında olmuşlardır. Bilgi yalnız hayatta kalmayı sağlayacak, temel ihtiyaçları giderecek, doğuştan gelen içgüdüsel bir öge olarak algılanmamış, ilerlemek ve güç kazanmak için gelişmenin ana kaynağı, itici gücü olarak görülmüştür. Bilgi ismini bugün yaşadığımız, hem öznesi hem de yüklemi olduğumuz çağa verse de aslında her zaman en önemli meta idi. Bu anlamda bilginin tekrar kullanılması için kayıt altına alınması da önemliydi. Kullanılan ara eleman ne olursa olsun bilgiler bir ortama kaydedildi. Bu bir mağaranın duvarı oldu, papirüs oldu, parşömen oldu, kâğıt oldu, teknolojik ortamlar oldu, şimdi elektronik ortamlar kullanılıyor. Ama yapısal olarak belge değişmedi, bilgi üretim süreci değişmedi, işlem süreci değişmedi; yalnızca kaydedilen ortam değişti, süreçlerin izlenme biçimi değişti, üretim ve iletim biçimi değişti, korunması, depolanması, erişim biçimi değişti. Kayıt ortamları değişse bile, bilginin sürekliliğini ve gelişimini sağlayacağı hep biliniyordu.

Dünyada geçmişinin bilincinde olan, onu araştırıp izlerini takip eden ve içerisinde taşıyan yegâne varlık insandır. İnsanlar geçmişle bugünü birleştirir, gelecekle ilgili planlar yaparlar. Buradan yola çıkarak insan hayatının üç evresi vardır diyebiliriz:

Geçmiş→Bugün→Gelecek

İnsan geçmişiyle barışık değilse, onu bugünüyle birleştirip geleceğe doğru ilerleten bir güç, deneyim haline getiremiyorsa bir sorunu var demektir ve bu insanın üzerinde gereksiz bir yük de oluşturabilir. Belli kalıplar ve sınırlar içerisinde sıkıştırılmış, birer hatıra olmaktan öteye taşınmamış, bugüne ve geleceğe yönelik olumlu, geliştirici, geri besleme sağlayan bir unsura dönüştürülemediği geçmiş, değersiz istiftten başka bir şey değildir, üzerinde durup düşünülecek bir yönü de olamaz.

Geçmiş denilince tatlı-acı hatıralardan çok daha öte şeyler kastedilmelidir. İnsanın geçmişi pusulası olmalı, aydınlatıcı, güç verici, yeniliklere yol açıcı pratikleri sağlamalıdır. Geçmiş ile bugün birbirine eklenip, birbirini besleyerek geleceğin hem yolunu açmalı hem de çatısını kurmalıdır.

İnsan hayatının kamuya yansması da belgelerde, arşivlerde kendisini bulur. Geçmişin bugüne uzanıp eklenerek geleceğe ait güzergâhlarda insanlığa, devletlere, toplumlara kayıtlı belgeler aracılığıyla kılavuzluk etmesi işlerine ‘arşivcilik’ diyebiliriz. İnsanoğlunda olduğu gibi, arşivlerin barındırdığı birikimler de yalnızca geçmişe ait hafıza ve hatıralar yığını olarak görülemez.

İnsan hayatının üç evresi kamusal alanda da arşivlerde yansmasını bulur. Geçmiş-bugün evreleri birbirlerine eklenip uzanarak yekdiğerini besler ve bu beslemeden geleceğe yönelik birçok çıkarımlar, eylemler, güç kaynakları doğar. İnsanlar önemsemese de veya farkında olmasa da geçmişten kopuk, köksüz bir varlık değildir. Toplumlar, kurumlar ve devletler de geçmişsiz ve köksüz olamazlar. Bunların geçmişlerinin, köklerinin izleri, delilleri arşivlerde bulunur; dirlikleri, düzenleri, yaşam biçimleri, ilerlemeleri, zayıflıkları, güçlülükleri yani varlığına ait anlam parçacıkları arşiv materyalleri üzerinden takip edilebilir.

Onlar yalnızca saklanacak, sergilenecek, bakılacak, gururlanılacak birer tarih materyali olarak da nitelenemez. Arşivler bundan çok daha geniş, derinlikli, işlevsel, yapısal formları ve anlamları bünyesinde barındırır.

Devletlerin, toplumların sorunları bugün ortaya çıksa dahi çözümler için mutlaka geçmişe müracaat edilir. Büyük ve yaygın sorunlara çözümlü kişiler, kurumlar değil de çoğunlukla çağlar bulur. Sorun yeni bile olsa geçmişte olanlarla özdeşleştirilerek, benzetilerek, çağlar boyu denene denene bulunan çözümlerden, edinilen tecrübelerden yola çıkılarak giderilir. Veya bugünümüzde ortaya çıkıp da çözümleyemediğimiz sorunları gelecek nesiller bugünden kalan bilgileri yenilerle eklenilendirerek çözümler. Geçmişin ve bugünün verileri, bilgi birikimleri ister klasik isterse farklı ortamlarda oluşturulan bilgi materyali olsun arşiv belgesidir ve arşivciler tarafından geleceğe taşınırlar.

Arşiv olgusunu incelemeye tabi tuttuğumuzda ilk etapta şu üç şeyin hak ve hukukunu da koruduğunu görürüz: Öncelikle kişisel, ikinci olarak kurumsal, daha sonra da devletin hak ve hukukunu korur ve kollarlar. Diğer işlevlerini bir tarafa bıraksanız dahi yalnızca bu işlevlerinden dolayı arşivler insanlar ve toplumlar için en kritik alanlardan bir tanesidir. Önemsenmemesi veya görmezden gelinmesinin göze alınamayacağı, hayatın sürdürülmesinin ve rekabet mücadelesinin en kritik unsurlarındandır. Ancak maalesef toplumumuzda geçmişe yönelik olarak iyi bir altyapımız olmasına rağmen (Osmanlı Devleti'nde Hazine-i Evrak olarak adlandırılıp çok ciddi yaptırımlarla korunmasının sağlandığını hatırlayalım) arşivlerin önemsenmediği, umursanmadığı, herkesçe yapılabilir bir iş olarak algılandığı uygulamalarda kendisini göstermektedir. Arşiv iş ve işlemlerinin ihmal edilmiş olması kamusal ve toplumsal bilgisizlikten ziyade çoğunlukla yönetici sınıfların kendi varsayımlarının, eğitimlerindeki eksikliklerin geliştirdiği, kabul edilmiş klişe düşünce sistemlerine olan tartışmasız bağlılıklarının ve mesleki taassuplarının eserdir.

Toplumsal olduğu kadar akademik camia tarafından da yanlış bir algılamayı burada zikretmek gerekir ki, arşivlerin nitelik itibariyle yalnızca tarihi belge ve bilgileri barındırdığı düşünülür. Oysa bir belge barındırdığı bilgi itibariyle olayların, olguların yalnızca tarihi süreçlerini ortaya koymaz, içerisinde bugünü ve geleceği ilgilendiren, şekillendiren, etkileyen değişik formlarda güç kaynakları mevcuttur. Bu anlamda zihinlerde ve algılayışlarda arşivcilik ve belge yönetimi bir bakış kayması olarak kütüphanecilik ve tarih biliminin bir parçası gibi görülür. Oysa arşivcilik ve belge yönetimi her disiplinle ilişki kuran bir üst "**bilgi bilimi**"dir. Arşiv ve belge yönetimi disiplinin öngördüğü teknik ve yöntemlerin uygulanması "**süreç yönetimi**"ni gerektiren yönetim etkinliğinin ayrılmaz parçası olarak kurum ve kuruluşların olmazsa olmaz çalışma alanlarından birisidir.

İlkel olarak şu kabul edilmelidir ki, dünyada her iş alanı önemlidir. Ancak şu da kabul edilmelidir ki her yeni bilgi, her yeni gelişim bir eskinin üzerinden hayat bulur. Bu anlamda arşivler,

onun modern hayata uyarlanması olan belge-bilgi yönetimi süreçleri en derin anlamıyla yeni bilginin üretilmesi, bunun kazanıma ve katma değere dönüşmesine olan etkileri nispetinde medeniyetin temelidir.

Arşivler için sıklıkla kullanılan bir ifade de ‘hafıza’ kavramı ile ilgilidir. Arşivle ilgili hemen her yazı veya konuşmada ‘arşivlerin bir toplumun hafızası olduğu’ metaforu kullanılır. Hafıza insani bir yapıdır. Geçmişle ilişkilidir. Geçmiş bugüne taşır. Ama ne derece güvenilirdir? Bunun sorgulaması yapılmalıdır. Aynı olaya şahit olan iki kişi, aradan belirli bir süre geçtikten sonra aynı olayı çok farklı biçimlerde aktarabilirler. Hafızaları onu etkileyen diğer etkenlerle birlikte çerçevelenir. Oysa arşiv belgeleri değiştirilemez yapıdadır. Ancak ilk anlam taşıyan bilgilerle birlikte içerisinde saklanmış, sinmiş bilgiler de bulunur. Bunlar da ancak ciddi ve disiplinler arası bir yaklaşımla ortaya konulabilir. O halde arşivler ‘hafıza’dan daha öte ve güvenilir bir yapıdır diyebiliriz.

Modern dünyadaki değişimlerle belge, bilgi üretimi artmış, buna bağlı olarak analiz ihtiyacı doğmuştur. Bu yalnızca bir ölçek değişimi değildir; aynı zamanda insan ile toplum, toplum ile küresel arasındaki ilişkilerdeki temel değişiklik ve etkileşimleri de içerir. Teknoloji ve küreselleşme kavram ve olguları, bilgilerimizi üretme, düzene koyma ve tekrar kullanma biçimlerindeki değişim ve gelişmelerin de işaretlerini taşımaktadır. Kuşkusuz insanların ve toplumların büyük çoğunluğu aynı ölçüde olmasa da teknolojiyi kullanmakta, onun getirdiği değişimlerden etkilenmektedir. Bu etkileşimler geleneksel bilgi üretimi ve bunun hayata uyarlanması yöntemlerinde değişikliklere sebep olarak, geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı bir karmaşıklık ve belirsizlik düzeyine ulaşmıştır. Bilginin üretiminin, içeriğinin, kullanımının ve iletiminin giderek artan biçimde yoğunlaşması bir sistemler bütününe ortaya çıkarmış, bu bütünün de adeta tüm insanlığı akışına katarak sürükleyen, denetlenemez, öngörülemez bir kaotik geleceğe taşıdığı düşüncesi oluşmuştur. Teknolojinin ve bilgisel gelişimin insanlara hizmet etmesi, onu huzura erdirmesi beklenirken sıklıkla sanki bunun tersi oluyormuş gibi de düşünülmektedir.

“Milyonlarca kaynaktan, mümkün olan her kanal ve vasıta

(ışık dalgaları, radyo dalgaları, kâğıt şeritler, telefon telleri, televizyon kablosu, uydular, baskı makineleri) yoluyla bilgi akmaktadır. Bunun da ötesinde, mümkün her bilgi deposunda (kağıt, video ya da teyp kaseti, disket, film şeridi, silikon çip) daha büyük oranda bilgi tekrar kullanılmak üzere beklemektedir. Büyücü Çırağı gibi biz de bilgiye gark olduk. Ve büyücünün bize bıraktığı şeyin tümü sadece süpürgeci. Bilgi bir atık haline geldi, artık insanlığın en temel sorularını cevaplamaktan acizdir ve günlük sorunların çözümü hususunda neredeyse yararsızdır. Başka şekilde ifade edecek olursak, Teknopoli'nin geliştiği ortamda bilgi ile insan arasındaki bağ koptu; bilgi gelişigüzel bir şekilde, başka hiçbir bilgiye yöneltmeden, muazzam oranlarda, yüksek hızlarda ve de teoriyle, manayla ya da amaçla bağını koparmış bir şeye dönüştü. (...)

Bilginin arkadaşımız olduğunu varsayarak, bilgisiz kalan kültürlerin bundan çok mustarip olacaklarına inanarak hareket etmekteyiz. Kültürler, elbette bilgisizlikten dolayı mustarip olurlar. Fakat kültürlerin bilgi furyasından; manadan ve kontrol mekanizmasından yoksun bilgiden mustarip oldukları da apaçık.”¹

Değişim olgusunun kendisi derinlemesine incelenmesi gereken bir husustur. Günümüzde de büyük değişikliklere sahne olan yeni gerçekliklerle, oluşumlarla, hayat biçimleri, sosyal toplumsal olgularla yaşıyoruz. Teknolojik gelişmeler hayatımıza binlerce yeni şeyler, yapılar katıyor, radikal biçimde bildiğimiz birçok şey yeniden dizayn ediliyor. Hayatımızın her alanına giren bu yeni şeyler bugüne kadar bildiklerimizin manalarını da değişikliğe uğrattıyor. Bu değişikliklere Adam Smith'in 'bırakınız yapınlar' anlayışıyla yaklaşamayız. Bu endişelere karşılık hazır paket program olarak sunulan 'teknolojinin ve iletişimin oluşturduğu küreselleşmeyi hiçbir şekilde durduramazsınız' tezinin

1 Postman, Neil. *Teknopoli*, Ankara: Sentez Yayınları, 2013. 70-71.ss.

Not: Yazar, toplumun sosyal ve dini gelenek tarafından gevşek bir biçimde kontrol edildiği ve buluş yapma güdüsüyle hareket eden yapıları Teknokrasi olarak tanımlar (s.43). Teknopoli'nin de totaliter teknokrasi olduğunu söyler (s.51)

2 Smith, Adam. *Milletlerin Zenginliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014

durmaksızın yenilenmesi de endişeleri artırmaktan öteye götürmemektedir. Bu bağlamda bilgi çağının getirdiği insani, toplumsal, küresel değişimlerin yönünü, hızını, derecesini izlemek, belirlemek ve denetlemek için oluşturacağımız veya geliştireceğimiz kamusal, toplumsal, devletsel mekanizmalar çağdaş politik ve yönetim süreçlerinin en kritik meselelerinden biri haline gelmiştir. Bu karmaşık, derinlikli ve cazip sistemi anlamak ve denetim altına alıp yönlendirmek kolay bir iş de değildir.

Yeni dünya gerçekliklerinin, teknolojik gelişmelerin ve bilgi çağının dışında kalamayız, kalmamalıyız. Ancak bu sistemler bütünüünün dümen suyuna kapılmadan, milli ve insani değerlerin göz önünde bulundurulmasının önemini reddetmeden, küresel değer birikimlerine de önem vererek, tesadüfî ve keyfî süreçlere kapılmadan, denetimli ve kendi yönetiminde bir gelişim ve uyum sistemlerinin oluşturulması gerekiyor.

Bu sistemlerin oluşturulması ve uygulanması birçok alanı ilgilendiren karmaşık bir yapısallığı beraberinde getiriyor ve bu bağlamda da bilgi/belge yığınları arasından gereksinim duyulan nitelikli bilginin tespit edilmesi, ayrılması, çıkarılması gerekiyor, bunun için de bilgi/belge analizi yapabilen uzmanlara olan ihtiyaç hızla artıyor. Modern dünyada ‘Belge/Bilgi Yönetimi’ bir uzmanlık alanı olarak her geçen gün değer kazanmıştır, kazanmaya ve disiplinlerarası bir alan olarak yükselmeye de devam ediyor. Bu bir yarıştır, ülkemizde de hangi meslekler belge/bilgi analizini, arşivsel bilgi analizi yaklaşım ve yöntemlerini kapsama alanlarına erken alırsa o meslek/ler bu yeni gelişen ve yükselen uzmanlık sınıfında yerini alacaktır. Elbette belge/bilgi yöneticileri ve arşivciler bu işe en yakın ve yatkın meslek grubudur. Ancak onların da disiplinlerarası gerekliliği bir an önce fark etmeleri ve bu konuda hızlıca yeni adımlar atmaları elzemdir.

Bu kitap belge/bilgi yönetimi ve arşiv disiplininin kapsama alanındaki gelişmelere ve disiplinlerarası boyutuna dikkat çekerek farkındalık yaratmayı ve katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bizim bu kitabı yazmaktaki amacımız küresel bilgi dünyasına eklenirken gereken bilgi dağarcığına arşivcilik alanından da katkı yapmaktır. Ülkemizde arşivcilik, belge-bilgi yönetimi

alanında çok irdelenmemiş, incelenmemiş bir konuya, ‘arşivsel bilgi analizi’ne, arşivler ile iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkilere insanların, arşivcilerin, belge-bilgi yöneticilerinin, her alandan akademisyenlerin, yöneticilerin dikkatini çekmek istiyoruz.

Arşivsel bilgi analizinin yol ve yöntemleri hakkında bu kitapta yazdıklarımız bu alanda nispeten başlangıç aşamasındaki bilgi düzeyimizi yansıtıyor. Ancak belki yavaş ve genel hatlarıyla da olsa, düzenli bir gözlem ve genellemelerle birlikte farklı ölçülerde, elle tutulur, görünür verilerle desteklenen bir açıklayıcı ve yön verici hipotezler seti oluşturmaya başladığımızı söyleyebiliriz. Muhakkak ki bizim burada oluşturduğumuz hipotezlerin bir bölümü gelecekte konuyla yakından ilgileneceklerce gerçekleştirilecek gözlemler ve deneylerle tamamen veya kısmen çürütülebilir de. Ancak bu konuda düşünenler ve düşünceler artıp, farklı uygulamalar ortaya çıkıp, bilgi dağarcığımız gelişip büyüdükçe, yeni analiz alanları ile beraber teknik ve yöntemleri daha tatmin edici bir biçimde kullanma ve hayata geçirme ihtimalimiz de artacaktır.

Devletlerin, kurumların, kişilerin iş ve işlemlerini yerine getirirken, iktidarlarını yürütüp ideolojilerini yayarken belgeler üzerinden yansıttıkları ‘anlatım yolu’ aracılığıyla derinde yatan farklı anlatım eylemlerinin ve anlamların yüzeye çıkartılması da bu çalışmanın ana fikrini oluşturmaktadır. Bunun da tüm kurum ve kuruluşların kalıcı kurumsal hafızalarını oluşturacak belgelerin değerlendirme ve seçiminde yöneticilere, arşivcilere, bilgi/belge yöneticilerine, diğer meslek gruplarına, akademisyenlere farklı bir bakış açısı sunarak katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Kitap, daha kolay okunup anlaşılır olması düşüncesiyle birbiriyle ilişkili olmakla birlikte birbirinden bağımsız bölümler halinde, bilimsel bir dile bağlı kalınmadan kaleme alınmıştır. Arşiv cephesinden yola çıkılarak, belge-bilgi yönetimi süreçleri temelinde diğer disiplinlerin yol, yöntemleri ve kavramları ile onların içeriklerinden de faydalanılmıştır. Bazı elle tutulur, gözlemlenebilir verilerin sonuçlarını yansıtmakla beraber, tamamen çözümlenememiş belirli temel sorunları araştırmaya yol

açmayı, yeni düşünce ve yaklaşımları teşvik edip her alandan ve seviyeden ilgilileri ve ilgilenenleri cesaretlendirmeyi ümit etmektedir.

Kitabın bütünü, ülkemizin bilgi çağında yönetilen değil oyun kurucusu olması ve herkesin yararına olabileceğini düşündüğümüz ‘yeni bir bilgi çağına’ erişebilmek için diğer bilim dalları ile kamu-özel sektör faaliyetlerini ve yönetici anlayışlarını bir araya getirebilecek, idealist ama pratik ve faydacı uygulamaları birleştiren bir yaklaşımın başlangıcı olması temennisini taşımaktadır.

İyi okumalar.

Fahrettin Özdemirci
Mehmet Torunlar

1. İdeoloji-Siyaset-İktidar-Bilgi/Belge

Devlet yönetimi aynı zamanda iktidar olma işidir. Yönetim esnasında yapılan icraatlar bir şekilde belgelere işlenir, kaydedilir. Belgeler iktidarların hem araçları hem de amaçlarıdır. Her iktidar kendi ürettiği belgelerle de hesap verir.

Genelde güncel resmi bilgi/belgeleri, özelde arşiv belgelerini karşılaştırmalı olarak, objektif ve görece dışarıdan (yani kendi ideolojilerimizi ve önyargılarımızı da bir tarafa bırakarak, öznel düşünme pratiğinin açmazına da düşmeden) inceleyip araştırdığımızda nesnel bir bakış açısı yakalayarak çok farklı tespitlerde bulunabiliriz. Örneğin, resmi bilgi/belgeler ile arşiv belgelerinin dil formları incelenerek taşıdığı mesajın, beyanın, eylemin ideolojik tarafını ortaya çıkartan izleri, barındırdığı olumlu veya olumsuz örüntüleri, niyetleri, psikolojileri tespit edebiliriz. Bu anlamda resmi bilgi/belgeler devletlerin, kurumların, birimlerin, şirketlerin dönemsel ideolojilerini gözler önüne seren ilk elden ve en önemli materyallerdir ve ideolojik öğeleri kodlamak için oluşturulan biçimsel bir araca, yani dilin kullanımına sahiptir. “*Nitekim ideolojinin meşrulaştırmaya çalıştığı şey düzenin ya da iktidarın otoritesidir. Burada düzen, bütün ile parça arasındaki organik bağı, iktidar da yönetenler ile yönetilenler arasındaki hiyerarşik ilişkiyi ifade etmektedir*”¹

Clifford Geertz’e göre de “*ideoloji iktidarın çevresinde döner.*”² İdeolojinin işlevi özerk bir siyaseti olanaklı kılmaktır. Otorite sayılan ve siyasete anlam katan kavramları, doğru olarak değerlendirilmesini sağlayacak inandırıcı anlamları ve imgeleri sunarak yapar bunu.³ İnandırıcı anlam ve imgelerin ana kaynaklarından bir tanesi de şüphesiz resmi yazı veya belgelerdir. İktidar, devlettir ve devletin

1 Ricoeur, Paul. *Hafıza-Tarih-Unutuş*. İstanbul: Metis Yayınları, 2012. 102.s.

2 Geertz, Clifford. *Yerel Bilgi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007.

3 Ricoeur, Paul. *Hafıza-Tarih-Unutuş*. İstanbul: Metis Yayınları, 2012. 102.s.

ideolojisini de iktidar şekillendirir. Bu şekillenmeyi en kuvvetli olarak belgelerden ve onların dilinden takip edebiliriz.

Devletlerde, kurumlarda ideoloji, dolayısıyla söylemlerin ve belgelerin dili ve kullanımı dönemselsel olarak değişikliklere de uğrar. Yönetim, yönetici değişiklikleri, ulusal veya uluslararası konjonktür ideolojik değişikliklerde de etkilidir. Bu değişiklikler söylemlere ve belgelere anında yansır. Söylemlerin ve belgelerin dil formları incelendiğinde ideolojik değişimler, gelişmeler, gerilemeler de izlenip tespit edilebilir.

Kurumsal iletişimin aracı olan güncel resmi bilgi/belgelerin ve arşiv belgelerinin incelenmesi sonucunda ideoloji→siyaset →iktidar üçlemesinin kesişme noktaları, güzergâhları ile olumlu-olumsuz eylemleri ve ilişkileri ortaya çıkartılır.

Buraya kadar olan kısımda güncel resmi bilgi/belgelerin ve arşiv belgelerinin olumsuzlama gibi bir içerik taşıdığı anlamı çıkabilir. Oysa aynı bilgi/belgeler yönetimlerin, yöneticilerin, iktidarların ve ideolojilerin savunma aracı olarak da tanımlanabilirler. Arşivlerin korunması ideolojilerin karşısında bilinçsiz mağdurlar olmanın önüne geçmek noktasında önemli dersler verebilir. Her türlü savunma için nitelikli ve süreçler dâhilinde sistemli üretilmiş belgelere en çok ihtiyaç duyacak grup geçmişin iktidar odakları olacaktır. Tüm savunmalar ve ispatlar belgeler üzerinden yürütülebilir. Belgelerin ağırlığı karşısında hiçbir şey konuşamayacaktır.

İdeoloji→siyaset→iktidar→bilgi/belge ve arşiv ilişkisinde yönetimsel, toplumsal, sosyal vd. gibi gerçeklikleri tanımlayan unsurların bulunduğunu ifade etmiştik. Bu anlamda belgeler meşruiyetin tesisi, ideolojinin yaygınlaştırılması, etkinleştirilmesi, hegemonyanın sağlanması, baskı ve adaletsizliklere ait izleri taşınmasıyla beraber şeffaflık, hesap verebilme, açıklık, bilgilenme gibi toplumsal ve uluslararası ilişkiler açısından önemli bilgileri ve delilleri de içerisinde barındırabilir.

Sürekli bir kontrol mekanizması içerisinde yönlendirilerek bilgi/belgelerinizi ürettiğinizde, bu sistem yalnız kendi kaynaklarından beslenerek kapalı devre çalışan bir düzenek halini alır ve bu düzenek de sürekli olarak kendisini tekrarlar. Devamlı belirli bir odaktan beslenen, resmi ideolojinin yönlendirmeli gerçeklerine referansta ve

atıfta bulunularak üretilen, oluşturulan, elde edilen belge birikimi belli bir noktadan sonra hayatın, demokratik kuralların ve uluslararası normların çerçevesinde işleyen bir sistemin pratiklerine ters düşer.

Bu bağlamda her yönetim ideolojik uygulamalarının, iktidar baskılarının gizlenmesi, silinmesi noktasında ne kadar uğraşırsa uğraşsın, neticede bireyselden kurumsala ve devlete kadar uzanan bir çizgide kontrollü olması gerektiğini, denetlenebileceğini, **sorgulanabileceğini, hesap verebileceğini bilmelidir**. Ne kadar titiz davranırsa davranırsın belgeler üzerinde bir iz, delil bırakacağına da farkında olmalıdır. Ne kadar **kontrollü üretilirse üretilsin, belgeler iktidar odaklarına karşı bir kontrol noktası veya mekanizması işlevini de görür**. “Kurumlar yapılarının gereği, iletişim eylemlerinin önemli bir kısmının delillerini saklamak ve tekrar kullanmak zorundadır. Çünkü kurumlarda iletişim, iş ve işlemlerin yürütülmesi için gerçekleştirilen bilgi yüklü eylemler bütünüdür”⁴

Belgeler; inceleyenlere, tenkide tabi tutanlara ideolojilerin izlerini, iktidar odaklarının belirlenmiş rutin açıklamalarını verirken aynı zamanda o güçlere kontrollü olmanın gerekliliğini de dayatabilmektedir.

İktidar odaklarının karar alma ve uygulama süreçleri ile bunların hayatın, toplumların, kişilerin pratiklerine yansıma biçimleri bir şekilde kayıt altına alınarak arşivlenmektedir. Bu arada belgelerin içeriklerine, oluşumuna veya üretimine müdahalesi söz konusu olabilir. Ancak müdahale biçimi ve yoğunluğu ne derecede olursa olsun, metnin bütününde veya kullanılan bir takım kelime, terim ve kavramların kullanılışında birçok husus belgeye yansımakta, bu anlamda müdahalenin şekil, içerik ve etkisi oransal olarak belgelerde görünürlük kazanmaktadır. Bir anlamda müdahale odakları **belgeler üzerinde termal veya genetik izler bırakmaktadır**. İktidarın meşrulaştırılması sürecinde merkez eksenini oluşturan ilişkiler sistemine yerleşen temel unsurlardan olan belgeler, iktidarların onların

4 Özdemirci, Fahrettin. “Kurumsal İletişim ve Belge Yönetimi”, *I. Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim, 25-26 Mayıs 2006, İstanbul (Bildiriler)*. Yay. Hazl. Ayşe Üstün ve Ümit Konya. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2007. İçinde 315- 324.

dayattığı ideolojilerin kurgulanmış hakikatleri ile asli hakikatleri birbirine bağlayan düğümlerden bir tanesidir. *Paul Ricoeur*, “otoritenin paradoksunun yöneticilerinin meşruiyet iddialarını, yönetilenlerin otoriteye olan inançlarına bağlayan düğümün (nexus) özelliğiyle ilgili olduğunu ifade eder.”⁵ Kurgulanmış hakikat ile asli hakikat arasında da belgeler üzerinde böyle bir paradokstan bahsedilebilir. Onlar üzerlerinde hem kurguyu hem de çoklu gerçekliklerle asli olanı birbirine düğümleyerek barındırırlar.

Bu nedenle Arşiv→İktidar ilişkisini incelerken göz önünde bulundurulması gereken ilk husus, iktidar odağı ve arşivi iki farklı bütün ve karşılıklı iki farklı güç odağı olarak tanımlamak olmalıdır.

Buradan yola çıkarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, hem iktidarın kendisi, hem de arşiv (belgeleri dolayısıyla bilgileri, delilleri taşımaya açısından) iktidarı içerisinde barındırır. Kavramsal olarak iktidarı yalnız devlete ait görmemek gerekir. İktidar kişisel, kurumsal, örgütsel, devletsel, uluslararası gibi alanlarda değişik yansımalarla kendisini ortaya çıkartabilir.

İktidarın tek bir odakta toplanması gibi bir görüş yanılısamadan ibarettir. İktidarın da dereceleri vardır. İktidar odakları ile arşivler arasında sınıfsal bir tasniften veya sınıfsal bir yaklaşımdan bahsedilemez. Arşivler barındırdıkları bilgiler sebebiyle belirli bir iktidara da sahiptir denilebilir. Bunun farkında olmak iktidar sahiplerinin güçlerine ek bir enerji verebilir. Ancak arşivler dönemsel yani eşzamanlı (senkronize) olarak incelendiğinde pasif bir konumdadır. Kullanıcısı genellikle yalnızca ilgili kurum ve kuruluşlardır. Dönemsel olarak iktidarını gösterebileceği düşünülse de, arşivlerin artzamanlı (diakronize) olarak incelendiğinde son derece aktif ve dinamik bir yapıya dönüştüğü ve iktidarı içerisinde barındırdığı görülür.

Yıllardır kamu kurum ve kuruluşlarının arşivlerinin, iktidarlardan ve onların çıkarlarından ayrı düşünülmemeyeceğini söyleyenlerin göz ardı ettiği bir gerçek vardır ki, eleştirilerini, olumsuz tespitlerini, öngörülerini aynı belgeler üzerinden elde ettikleri bilgi, mesaj, beyan, eylem veya söylemler üzerinden yürütürler. Yani arşiv belgelerinin

5 Ricoeur, Paul. *Hafıza-Tarih-Unutuş*. İstanbul: Metis Yayınları, 2012, 103.s.

güvenilirliğini tartışan, barındırdığı bilgilere itiraz edenler politikalarını ve söylemlerini suçlu ilan ettikleri özneyi, yine **arşiv belgelerini inceleyerek kurgulamaktadırlar**.

İktidarlar icraatlarını, meşruiyet araçlarını, ideolojilerini belgelere yansıtarak belgeleri birer yaptırım, yönetim veya propaganda aracı olarak da kullanabilirler. Belgelere, hâkim iktidar söylemleri yansıtılabilir. İktidar güçleri resmi belgeler üzerinden bir söylem geliştirip bireylerle, toplumla ve uluslararası sahalarla iletişim kurabilirler. Bu da her dönemde arşiv-iktidar arasında bir bağ olduğunu gösterir.

Ancak arşiv belgelerinin incelenmesi iktidar, meşruiyet, ideoloji ve hâkimiyet ilişkilerini de çok net bir şekilde yüzeye çıkarır. İktidarların gücünü pekiştirmek, toplumsal kabulü sağlamak için yaptıklarıyla birlikte, belgelerin arka planında, derinliğinde işlenenler sistemli bir çalışma ile deşifre edilebilir. Bunun tam tersi de geçerlidir. Haksız suçlamalar, önyargılar, öznel düşünce kalıpları ile oluşturulan suçlama ve nitellemelere en doğru ve ciddi cevaplar arşiv belgeleri üzerinden verilebilir. İşler bu noktaya geldiğinde **arşivin iktidarı** da başlamış demektir.

Bu arada kısaca değinmekte fayda vardır ki, arşiv belgelerini inceleyenler, onların tarafsız olmadığını savunanlar temel olarak arşiv belgelerinin kullanılmasını eleştirirken, ikincil kaynak denilebilecek tanıkların sözlü ifadelerine, anılara, medya haberlerine kadar çok geniş bir yelpazedeki kaynakları kullanmakta ve bunlara büyük önem vermektedirler. Disiplinlerarası bir alan olarak nitelenen ve ‘**bellek çalışmaları**’ adı verilen bu yöntem özellikle son dönemde arşiv belgelerini eleştirenlerce çokça kullanılan bir çalışma alanı olmuştur. “*Bellek çalışmaları, sosyal ve beşeri bilimlerde özellikle tarih, antropoloji, edebiyat ve psikoloji gibi disiplinlerin ağırlıklı olarak eğildiği, (...) en genel anlamıyla bireysel ve toplumsal hatırlama (ve unutma) süreçlerini inceler. (...) Sözlü tarih, belleğin işleyiş biçimini, sözlü kültürü ve yazıyla ilişkisini irdelemeyi gerektirir. (...) 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de geçmişe ve kimliğe yönelik artan ilgi, anı, biyografi, otobiyografik roman, belgesel film ve televizyon dizisi gibi ürünlerin üretilme ve tüketilme sürecini tetiklemiş, sivil toplum*

kurumları ve akademisyenler de sözlü tarih ve bellek çalışmaları alanında projeler geliştirmeye başlamıştır.”⁶

Ancak burada da arşiv belgelerinin güvenilirliğinden daha büyük problemler ortaya çıkar: Hafızanın güvenilirliği. “Birey, hatırlama anında basit bir şekilde geçmişte depolanmış bilgiye ulaşmaz. Bellekteki veri, hatırlama anının özellikleriyle harmanlanarak yeniden oluşturulur. (...) Hatırlama sürecini incelemek, aynı zamanda unutmama sürecinin de farkında olmayı gerektirir. İnsan beyni, deneyimlediklerinin büyük çoğunluğunu unutmak zorundadır; bu açıdan hatırlanan, yaşanmış olandan yapılan bir seçkiden oluşur.”⁷

“Cenevre’de Prof. Clarapède’in öğrencileri de, yapılan meşhur deneyler sırasında, üniversitelerinin giriş holünü doğru biçimde betimleyememişlerdi. (...) Buna, tanıklıkların aslında anıların ifade edilmesinden başka bir şey olmadığını eklerseniz, ilk algılama hatalarının hafıza hatalarıyla, o oynak, ihtiyar hukukçularımızdan birinin daha önce de eleştirdiği o ‘escoulourjante’ [Beaumanoir’in ‘akışkan hafıza’yı belirtmek için kullandığı terim] hafızanın hatalarıyla karışma tehlikesinin her zaman mevcut olduğu görülür. Bazı zihinlerde doğruluktan uzaklık gerçekten patolojik bir görünüm alabilir”⁸

Yılmaz Özakpınar da hafızanın unutmaya ve yanılmaya yönelik özelliklerine dikkat çeker: “İNSAN HAFIZASI hatırlar, unuttur ve yanılır. Yanılmak, hatırlama ve unutmaya kadar doğaldır. Çünkü insan hafızası bir fotoğraf makinesi ya da teyp cihazı gibi aynen kaydeden ve tutan bir sistem değildir. (...) İnsan zihni, deneyimlerden geçerken, duyularından gelen izlenimleri, kopyalar gibi kaydetmez. Onları, geçmiş deneyimlerine, bilgilerine, o andaki ihtiyaçlarına, ilgilerine ve geleceğe ilişkin tasarılarına göre yorumlar, hükme bağlar, seçer, kısaltır, birleştirir, özümlemeler. Kaydedilen içerik, bütün bu işlemlerden sonra, zihnin kendi işine yarayacak şekilde oluşturduğu bir

6 Neyzi, Leyla. “Giriş”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*. Yayına Hazırlayan: Leyla NEYZİ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011. 1-9.ss.

7 Neyzi, Leyla. “Giriş”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*. Yayına Hazırlayan: Leyla NEYZİ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011, 1-2.ss.

8 Bloch, March. *Tarih Savunusu ve Tarihçilik Mesleği*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013. 140.s.

düzenlemedir.

(...) Prensipten olarak, izlenimleri aynen tutmaz ve biriktirmez. İzlenimleri pasif bir duruşla almaz; onlara anlam verir ve onları kendi işine yarayacak biçimde tutar. Bu arada birçok şeyler kayar gider; geriye onlardan hiçbir iz kalmaz. Bazı izlenimler ise bir maksada göre geçmiş deneyimlerle birleştirilerek yeni bir şekil alır. Algılanan bazı olaylar ve şeyler hakkında verilen hüküm tutulur; fakat o hükme esas olan izlenimler hiç tutulmaz. (...) Hafıza bütün izlenimlerin yığıldığı bir depo değil, biyolojik bir yapıdır; hayatın gereklerine göre zihin süzgecinden geçerek biçimlenen özümsemiş bilgileri saklar.”⁹

İlgi, ihtiyaç ve durumuna göre seçici olan, unutan, süreçlere istediği şekli verebilen biyolojik bir mekanizmaya değişmez, bağımsız ve sarsılmaz bir doğru muamelesi yapmak olayların taraflarına yapılan bir haksızlıktır.

İnsanoğlunun ölümlülüğü, belleğin de ölümlülüğünü ve geçiciliğini ortaya koyar. Belleğin (hafızanın) geçiciliği ve güvenilmezliği tarih boyunca düşünürlerin ilgi alanı olmuş ve bu konuda metaforik görüşler ortaya koymuşlardır. “Sokrates, Thateleus’la belleklerin güvenilirliği konusunu tartışırken, belleği çok yumuşak ve civık bir bal mumu tablete benzetmiş, Freud ise, yüzeyde hatıra izi olmasa da bu yüzeyin altında silinmeyecek şekilde depolanmış derin hatıra katmanları olduğuna işaret etmek için yapboz tahtası metaforunu kullanmıştır. Aquinolu Tommaso’nun yardımcıları Reginald, ustasının belleğini kutsal kitap gibi görüyordu, hekim-sanatçı Carus ise belleği büyük bir labirente benzetmiştir. Bunlar vurgu farklılıkları değildir sadece; metaforlarla anlatılan bellek tarihi bize sürekli farklı bellek türleri gösterir.”¹⁰

Yine “Freud¹¹ 1925 yılında yazdığı bir notta, hafızama

⁹ Özakpınar, Yılmaz. *Hafıza Yanılmaları ve İki Ayır Hafıza Kodu Teorisi*. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2010, 11-12.ss.

¹⁰ Draaisma, Douwe. *Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. İstanbul: Metis Bilim Yayınları, 2014. 20-21.ss.

¹¹ S. Freud. “A Note upon the ‘Mystic Writing-Pad’”, *S. Freud Collected Papers, V. Cilt*. Ed. J. Strachey New York. 175-180.

2. Bilgi-İktidar-İdeoloji-Devlet ve Arşivler

Yönetimler ve yöneticiler belgenin taşıdığı mesajın, beyanın veya bilginin ortaya koyduğu hem söylemden hem de eylemden sorumludur.

Resmi belge/yazı üzerinde gerçekleştirilecek arşivsel bilgi analizi ile iktidarsal güç, gücün kullanımının yönü (iyi-kötü), hâkim unsurlar, ideolojiler, politikalar belirlenebilir. Bu belirlemeler elbette yüzeysel metin okumalarıyla, tek yönlü olarak izah edildiğinde fazla bir anlam ifade etmeyebilir. Çoklu gerçeklikleri, örtülü, gizli, sinmiş derinlikli anlamları yüzeye çıkarıp herkesçe anlaşılır hale getirmek ancak onların ilişki kurduğu bağıntılarla ortaya konulur. Resmi yazının veya belgenin taşıdığı mesajda, beyanda o ülkenin iç ve dış politika dinamiklerine, ekonomik, askeri, dini, sosyal, ahlaki, adli vb. yapılarına, mevcut ise toplumsal kutuplaşmaların niteliğine, bunun ortaya konulup sunulmasına ve çözümlenmesine yönelik açıklayıcı ve aydınlatıcı önemli bilgiler bulunur.

Resmi belgelerdeki bilgilerin, mesajın, beyanın iktidarı elde tutan ve yönlendiren güç/güçlere veya kurumların çıkarlarına göre şekillendirildiği de görülebilir ve bu çerçevede hâkim ideolojiye, politikaya ait ifadeler resmi belge/yazı içerikleri üzerinde etkilidir.

Mesajlar veya beyanlar yönetimlerin iş ve işlemlerinin, icraatlarının olduğu kadar asli niyetlerinin, bilgilerinin, ideolojilerinin, davranış ve tutumlarının, kapasitelerinin de ana kaynağıdır. Son tahlilde yönetimler ve yöneticiler belgenin taşıdığı mesajın, beyanın veya bilginin ortaya koyduğu hem söylemden hem de eylemden sorumludur. Ancak bu söylem ve eylemin sıklıkla arka planı ve ilk anda görülmeyen metne gömülmüş, gizlenmiş, sinmiş bir tarafı da olabilir ki bu da asli niyet ve maksatları, gerçek hedefleri içerisinde barındırır. Bu nedenle

kurumlara veya daha üst boyutta devletlere ait belgelerin taşıdığı mesajların, beyanların ve bilgilerin hem dilsel hem de **semantik** inceleme alanlarından da faydalanarak defaatle gözden geçirilmesi ve **arşivsel bilgi analizine tabi tutulması son derece önemlidir.** Bazen aynı konu veya eylemle ilgili olarak birden fazla kurumun belge ürettiği görülür. Bu belgelerin arşivsel bilgi analizine tabi tutulması ile çapraz bağlantılar tespit edilerek neden-sonuç ilişkileri hususunda daha açıklayıcı gerçekliklere erişilebilir.

Devletlerin veya işletmelerin işlemleri sonucunda ürettiği belgeler yalnız resmi nitelikteki belgelerden oluşmaz. Günümüz dünyasında sanal ortamda üretilen bilgi kaynakları, kurumların internet siteleri, sosyal paylaşım alanlarındaki faaliyetlerinin bir kısmı da Resmi Yazışma Yönetmeliğindeki tarife uymasa da resmi ifade alanıdır, bu çerçevede resmi bilgi özellikleri taşımakla birlikte resmi belge hüviyeti de kazanıp kurum ve kuruluşları bağlayan hususlara sahip olabilir.

Devlet yönetimi aynı zamanda iktidar olma işidir. Bu yönetim esnasında yapılan tüm icraatlar bir şekilde belgelere (hangi ortamda üretilirse üretilsin) işlenir, kaydedilir. Yani iktidarlar icraatlarını yürütürken bu faaliyetlerinin sonucunda belge üretirler. Aslında **belgeler iktidarların hem araçları hem de amaçlarıdır.** Çünkü yerine getirdikleri faaliyetleri hukukileştirmek, delillendirmek, kişilere toplumlara anlatmak, meşruiyet sağlamak ve geleceğe taşımak belgelendirmeyi gerektirir. Bütün belgelerin de bir dili, taşıdığı bir mesajı veya bir beyanı vardır. Eylemlerini, içeriklerini ve sonuçlarını üzerinde taşır. Bu sebeple kurumsal iletişimin araçları olan belgelerle ideoloji/siyaset/iktidar alanları sıklıkla birbiriyle keşişir.

Günümüzde özellikle arşiv belgeleriyle ilgili olarak en çok eleştiri getirilen konulardan bir tanesi de kurumda veya işletmede üretilen belgelerin/bilgilerin devletin resmi siyasetinden, patronların çıkarlarından, günün eğilimlerinden arındırılmayacağı, bu sebeple de tam gerçekleri yansıtmayıp tarafsız olamayacağıdır. Bilgi/belgenin üretimi aşamasında iç örgütlenme ve hiyerarşinin doğru bilgi üretimini engelleyeceği önyargısı genel kabul görmektedir. Bu anlamda eleştirilerin genellikle şu soru işaretlerine

dayandığını söyleyebiliriz:

- Resmi bilgi/belgeler ve arşiv belgeleri üretildikleri ve sahibi oldukları kurumların (yani devletin) veya işletmelerin, firmaların çıkarlarına hizmet mi ederler? Bu maksatla belgeler belirli bir kurgu çerçevesinde mi üretilir?

- Belgelerin üretimi neticesinde gerçekler çarpıtılarak insanların, toplumların zihinlerinde yönlendirmeli algılamalar mı oluşturulmaktadır?

- Belge metinleri bu işlevleri yerine getiren görev araçları mıdır?

- Bir anlamda resmi düzenek olan yazışmalar ve arşivler, üst boyutta iktidarların resmi ideolojisinin üretimi olan ifade biçimlerine sahip, iktidarlarca belirlenen kıstasları kendisine referans alarak oluşan bir sistemler bütünü müdür?

- Yazışmalar ve arşiv belgeleri bu anlamda doğru bilgileri barındıramayacağından güvenilir değiller midir?

- Suç işleyenler geride suçlarını kanıtlayacak belge bırakmazlar mı?

Elbette tüm dünyada resmi kurum ve kuruluşlar tabii oldukları devlete, toplumlara ait değer yargılarından, o devletin yönetiminde söz sahibi olan iktidar odaklarından ve onların ideolojilerinden çok da bağımsız hareket etmezler. Tam da bu noktada iş ve işlemleri ile bunlar neticesi kendiliğinden oluşan belgeleri de bu ideoloji biçimlendirir.

Arşivlerdeki belge birikimleri incelendiğinde zaten dönemsel olarak kişilerin, kurumların ve devletlerin ideolojileri ve bu çerçevede şekillenen eylemleri ortaya çıkar. David McLellan 'İdeoloji' adlı kitabında, ideolojinin tüm sosyal bilimlerin en belirsiz kavramı olduğundan bahsederek tüm devletlerin, özelde tüm kurum ve kuruluşların gerçek ve güçlü ideolojilere sahip olduğunun altını çiziyor. Bu ideolojiler belgelerin içeriklerini,

1 McLellan, David. *İdeoloji*. Çev. Barış Yıldırım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

mesajını veya beyanını da belirler. Çoğunlukla devletlerin, kurumların, kişilerin (yöneticilerin) ideolojileri en güçlü biçimde belgeler üzerinde kendisini yansıtır. Bilgi çağı öncesinde de günümüzde de kurumlara, toplumlara vizyon oluşturma yeteneği herkes tarafından sağlanan bir özellik değildir. Kısıtlı sayıda insan için bu husus söz konusudur. İdeolojileri de genellikle bu vizyonu oluşturanlar geliştirir ve iktidarlarının aracı veya kılavuzu yaparlar. Bu çerçevede mücadele, kimi zaman uzlaşmaz çelişkiler, kimi zaman keskin ve acımasız rekabet koşullarında sürdürülür. Karşıda etkisizleştirilmesi, yok edilmesi, susturulması, yenilmesi gereken gerçek veya sanal hasımlar vardır. Ancak iktidar sahipleri mücadelelerini sürdürmek haklılıklarını ispat etmek, meşruiyet sağlamak için de belgelere ihtiyaç duyarlar, fikirlerinin ve eylemlerinin çoğunu topluma ve dünyaya duyurmak, geleceğe izler bırakmak için belgelere aktarırlar. Buradan yola çıkınca taraflı olarak hazırlansa dahi her iktidar belgeye dayanır, meşruiyetini belgeler üzerinden savunur. Bunlar nitelikli bir çözümlemeyle tüm gerçeklikleri gözler önüne sererler.

Büyük tarihçi Zeki Velidi Togan “Tarihte Usul”² kitabında tarihçinin bir kaynağı, evvela dış, daha sonra da iç tenkide tabi tutulmasının metodolojinin olmazsa olmazlarından biri olduğuna dikkati çeker. Bu anlamda belgeler de iktidar, ideoloji çözümlenmeleri açısından da değişik tenkit ve incelemeye tabi tutulacaktır ve tutulmaktadır da. Arşiv belgelerinin incelenmesi, araştırılması, tenkide tabi tutulması iktidarlara ve ideolojileri çözümleme, yorumlama imkânını sunar.

2 Togan, Zeki Velidi. *Tarihte Usul*. İstanbul: Enderun Kitapevi Yayınları. 2000.

3. İktidar ve İdeolojinin Aracı Olarak Hipnotik, Sembolik ve Simgesel Dil Kalıpları

Devletlere ait belgelerin taşıdığı mesajların, beyanların ve bilgilerin hem dilsel hem de semantik inceleme alanlarından da faydalanarak gözden geçirilmesi ve arşivsel bilgi analizine tabi tutulması gereklidir.

*D*evletler, kurumlar veya şirketler arası itibar ve iktidar yarışlarının bir kısmı da dilsel faaliyetleri kapsamaktadır. Hedeflere erişmek, olumlu ve güvenilir imajı doğurmak, kârı artırmak amacıyla görsellikle birlikte dilsel mesajlar da çağımızın popüler araçlarından. İnsanlara sublimante mesajlar yalnız görsel materyallerle iletilmemektedir, dilsel (yazılı-sözlü) sublimante mesajlar da son derece etkilidir. Reklamlardan hatırlayalım;

Gerektiğinde geçmişi küçümseyen bir ifade:

-Siz hala annenizin margarinini mi kullanıyorsunuz?

Gerektiğinde ise geçmişe özlem, nostalji:

-Size anneannenizin lezzetlerini yaşatacak ürünleri yaptık, annenizin kokusunu duyacağınız sabunlar ürettik.

Bunlara hipnotik dil kalıpları da denilmektedir. Bilgi çağının önemli uygulamalarından bir tanesi de bu kalıpların kullanımınıdır. Fakat bu kalıpların genel olarak reklamlarda kullanıldığı, sublimante mesajların yalnızca reklamlarda ve diğer görsel ürünlerde kullanıldığı gibi bir anlayış vardır. Oysa bu kalıplar, sublimante mesajlar konuşmalarda olduğu kadar yazılı metinlerde, resmi belgelerde de bulunabilir. Yöneticilerin ve arşivcilerin hipnotik dil kalıpları konusunda da bilgi sahibi olması hem **bilgi analizleri** hem de **güvenlik hususları** açısından önemlidir.

“Hipnotik Dil Kalıpları kavramının kökeni varsayımlardan oluşur. Bu sözlerinizin ardında gizlenen, asıl niyettir. Örneğin; ‘Sanırım hızlı okuma yeteneğin sayesinde bu kadar çabuk

öğreniyorsun' dediğinizi düşünelim. Bu cümledeki varsayım, hızlı öğrenmeyi sağlayan bir şeyler olduğudur. Bu da tahminen hızlı okuma yeteneğidir. Bu örtülü varsayımların Hipnotik bir gücü vardır. Genellikle, dikkatle kurulmuş cümlelerde, karşıdaki insanın beyninin hemen farkına varacağı ve sorgulamadan kabulleneceği birçok varsayım bulunur.”¹

Seçil Ece Yılmaz, “hipnotik yazımı okuyucunun beyninde zihinsel imajlar uyandıran söz kalıplarıyla tanımlıyor. Kelimelerle okuyucunun beynine zihinsel imajlar yerleştirmek gerektiğini vurguluyor. Yazıda kullanılan kelimelerin okuyanın hayal edebileceği, görüp koklayabileceği kelimeler olması gerekiyor. Yani beş duyuya hitap edecek, hayal etmeye sürükleyecek kelimeler yazıda çok etkili. Örneğin ‘şıkır şıkır’, ‘şarıl şarıl’, ‘masmavi’, ‘mis gibi’, ‘takır takır’, ‘çıkamaz sokak’, ‘duvara toslamak’ gibi söz kalıpları, anlatılan olayın 5 duyuyu hayal edilebilmesini sağladığından hipnotik sayılıyor. ‘Bardaktan boşalırcasına yağmur yağdı’ cümlesi ‘bilmem kaç metre küp yağmur yağdı’ demekten 10 kat daha etkili. Biftek değil, cızırtısı anlatılmalı.

5 duyuyu uyandıracak kelimeler kullanıldığında kişi uyanık transa geçiyor. Kişinin beyin dalgaları yavaşlayarak alfa dalgası moduna, yani tüm söylenenlerin beyin tarafından emileceği en açık konumuna geliyor. Konuşma sırasında veya yazıda anekdot ve hikayeler anlatılması da dinleyicinin okuyucunun ilgisini odaklamaya yarıyor. Kişi odaklandıktan sonra artık kendi istediğiniz mesajları rahatlıkla verebiliyorsunuz. Tıpkı öğretmenlerimizin okul zamanında derste hikâye anlatıp dikkatimizi topladığı, sonra da ders anlatmaya başladığı gibi...”²

Belge metinlerinde de dil kalıpları önemli ve etkin araçlardan bir tanesidir. Dil kalıplarının ustalıkla kullanılması iletişimin

¹ Karagülmez, Nilay. “İkna Teknikleri Taktik; Gizli Hipnotik Dil Kalıpları”, <http://www.indensebb.com/2012/04/makale-ikna-teknikleri-taktik-gizli.html>. Erişim: 29.11.2014.

² Yılmaz, Seçil Ece. “Yazıyla hipnotize edebilirsiniz!”. <http://www.posta.com.tr/PostaKarnaval/HaberDetay/Yaziyla-hipnotize-edebilirsiniz-.htm?ArticleID=91292>. Erişim: 30.11.2014.

başarılı ve verimli olması yanında gizli ikna tekniklerini de taşıyabilir. Dolaylı telkin amacı güder ve telkin alındığının farkına varılamayabilir.

Toplumları, kişileri yönlendirme hususunda seçilen, kullanılan kelimelerin, kullanım yeri ve biçiminin en çok dikkat çektiği ve incelendiği alanlardan bir tanesi de medya haberleridir. **Resmi yazı veya belgeyle toplumun çok büyük kesimi doğrudan bir ilgi kurmadığı için özelliklerini de bilmez.** Fakat haber metinleri toplumun birçok kesimini etkileyerek yönlendirmelerde kullanılan en önemli araçlardan bir tanesidir. Bu sebeple de haber metninde söylem çok önemlidir. “*Söylem, dil içinde kurgulanan toplumsal kökenli bir ideolojidir. Haber söyleminde sözcüklerin seçimi özel bir anlam ve önem taşımaktadır. Örneğin, ‘belirtti’, ‘ifade etti’, ‘açıkladı’, ‘vurguladı’, ‘altını çizdi’ gibi haber fiilleri aktörü desteklerken, ‘iddia etti’, ‘öne sürdü’, ‘ortaya attı’, ‘savundu’ gibi fiiller bu görüşlere temkinli bir biçimde yaklaşılması gerektiği, hatta sorgulanması gerektiği vurgusunu taşır. Diğer yandan, haber metninde aynı grubu nitelerken kullanılan ‘terörist’, ‘militan’, ‘gerilla’, ‘özgürlük savaşçısı’, ‘eşkıya’ gibi sözcüklerin de ideolojik anlamları vardır*”³

Haber metinlerinde olduğu gibi resmi yazı ve belgelerde de kelime seçimi önemli bir mesaj verme ve niyet belirtme aracı olarak kullanılabilir. Haber metninin bu *söylemsel manipülasyonları (ifade Teun A. van Dijk’a⁴ aittir)* resmi belge ve yazışmalarda da karşımıza çıkabilir. Özellikle yabancı kaynaklı yazışmaların ve arşiv belgelerinin, uluslararası antlaşma metinlerinin çözümlenmesinde buna dikkat etmek uzmanlık isteyen bir alandır. Resmi yazılarda da bizden olanın olumsuzlukları gizlenebilir, öteki olanın olumsuzlukları etken cümle yapılarıyla ustalıkla sergilenebilir.

³ İnceoğlu, Yasemin (Derl). *Küresel Habercilik ve Söylem*. İstanbul: Derin Yayıncılık, 2013. xii.s.

⁴ Dijk, .Teun A. Van. *Metindibilim, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi alanlarında çalışmalar yapan Hollandalı dilbilimcidir.*

Yazışmalarda sadece hangi kelime, terim veya kavramların kullanılması değil, bunların sıralaması, birbirine bağlanma şekli ve tonalitesi-desibelitesi de önemli bir yer tutar. Aynı kelimelere farklı sıralamalar ve tonlamalar yapılması ile birbirinden çok farklı anlamlar karşıya aktarılabilir ve dil kalıpları istenen her şeyin yapılacağı varsayıldığı bir hava içerisinde kullanılır. Burada asıl gaye istenen gizli bir hedefe erişmektir ve art niyetle kullanılabilir, bu anlaşılmadığı takdirde büyük zararlara, ciddi krizlere sebep de olabilirler. Hipnotik dil kalıpları konusunda bilgi sahibi olmak, bu kalıpları öğrenmek kendinizi savunmanıza imkân verdiği gibi, gerektiğinde çok güçlü bir karşılık verme, iletişim kurma becerisini de kazandırır.

“Kelimelerin büyüünden faydalanabilmek için; ünlü dilbilimci Noam Chomsky'nin⁶ Psikodilbilim üzerine yaptığı çalışmaları, F. Skinner⁷ tarafından ortaya konan Transformasyonel Dilbilimi'nin inceliklerini ve sıra dışı bir hayat hikâyesine sahip Milton Erickson'un⁸ çalışmalarından derlenen dil kalıplarını öğrenmek fayda sağlayacaktır. İnsanların bilinç düzeyiyle değil fakat bilinçaltıyla konuşmayı başardığımızda onları yönlendirmek için hiçbir engel kalmayacaktır. Bilinçaltıyla konuşurken yapılan telkinler görünmezler ve algılanmazlar. Kişi

⁵ Tonalite bir müzik terimidir. Yükseklik derecelerine göre sıralanmış olan seslerin, kendi dizileri içerisinde yüklendikleri sistematik ilişki ve işlevlere uygun olarak serbestçe kullanılmasıyla oluşan ve ilgili dizilerin verdiği müziksel etkiyle paralellik gösteren ilişkiler bütünüdür (<http://www.nemmusic.com/tonalite-modalite-ve-turk-makam-muzigi-karsilastirmasi/>).

Not: Bu terimi, metinde seçilen kelime, terim ve kavramların kullanımıyla ortaya çıkan etkiyi ortaya koyan ilişkiler bütünü anlamında kullandık. (Metinde doğrudan olmamakla birlikte metnin oluşturuluş biçiminden ve gelişiminden ortaya çıkartılacak, uyarma, azarlama, tehdit, teşvik, iltifat vb. anlamlar.)

Desibelite: Belirli bir referans güç ya da miktar seviyeye olan oranı belirten genelde ses şiddeti için kullanılan logaritmik ve boyutsuz bir birimdir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Desibel>)

Not: Metinde tonalite gibi seslenme veya ifade edilmiş biçiminin gücünü açıklamak için kullanılmaktadır.

⁶ ABD'li dilbilimci, filozof, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde dilbilim profesörü.

⁷ ABD'li psikolog, dilbilimci, felsefeci.

⁸ ABD'li psikiyatrist.

telkinin ne olduğunu bilmediği zaman ona direnemez.”⁹

Metinlerde tonalite önemli bir etkileme, karşıya duyguyu, isteği yansıtır ve tahakküm altına alma aracıdır. **Resmi belgelerin de bir tonalitesi-desibeli vardır.** Ancak bu konu bugüne kadar araştırılmış değildir. Belgelerde de şiirde olduğu gibi ses-içerik ilişkisi anlatılmak istenilenin vurgulu bir şekilde karşıya aktarılmasını sağlar, belgelerin tonalite açısından da incelenmesi ile birlikte mesajın etkisi belirlenirken, mesaj sahibinin asli niyetleri ve psikolojisi de tespit edilebilir. Yılmaz Daşcıoğlu, ses-içerik ilişkisini Erdem Bayazıt'ın şiirleri üzerinden anlatırken arşivsel bilgi analizi ile ilgili kullanılabilecek yöntemler hakkında bizlere ipucu verir. Şiirlerde kullanılan ses ögesi incelemesi, arşivcilerin belge çözümleme faaliyetlerinde rahatlıkla kullanılabilecek unsurları gözler önüne serer: *“Şiirde ses ögesinin bir vurucu güç olarak öne çıkması, ses maddesinin yapının asli unsuru olmasından dolayı genellikle kaçınılmaz bir durumdur. Ses anlamın sadece mahfazası değil, aynı zamanda yönlendiricisi olarak görüldüğü için bu ögenin etkili kullanımı özel bir önem taşır. (...) Türk edebiyatında (...) güçlü bir erkek ses çizgisi hep var olagelmıştır. (...) Bütün bu andığımız ve anmadığımız örneklerde sesin şiirin birincil ögesi olmanın da ötesine geçip şiirin kendisi halini almasında dikkat çeken nokta, bu tür şiirlerin toplumsal kriz anlarını işlemesi ve toplumu yönlendirme amacı taşımasıdır. Bu yüzden bu tür şiirler topluma dönük ve didaktik özellikler taşıyor.”¹⁰*

27 Mayıs 1960 İhtilali, 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 İhtilali bildirimleri ve devamında halka yapılan yazılı açıklama metinlerini incelediğimizde metinlerin güçlü bir erkek sesi tonunda olduğunu, toplumsal krizle ilgili kendi bakış açılarından değerlendirmeler taşıdığını, toplumu yönlendirerek düşman ilan edilen taraflarla irtibat kurmamalarını isteyen didaktik öğelerle

⁹ “Gizli Hipnoz”, <http://www.benoyum.com/2012/03/04/gizli-hipnoz>. Erişim: 30.11.2014.

¹⁰ Daşcıoğlu, Yılmaz.” Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Ses-İçerik İlişkisi”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (751) Temmuz 2014. 46.s.

örüldüğünü görürsünüz. Metinlerde kendilerine katılmayanlarla ilgili alttan alta yatan tehdidin sesi de duyulur. 12 Mart 1971 Muhtırasının metnindeki şu cümleleri incelediğimizde metnindeki muhtıra sahiplerinin kendi bakış açılarını, bu bakışı ifade ederken metne yükledikleri tonaliteyi-desibeli, metnin genelinden çıkartılacak tehdidi görürüz:

“Meclis ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

Türk milletinin sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizde değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.”¹¹

İlk paragraf incelendiğinde mevcut hükümet ülkeyi kötü yönetmekle suçlanmakta, gelecek tehlikesi doğduğundan bahsedilerek topluma ‘geleceğinin tehlikede olduğu’ mesajı iletilmektedir.

Yönetim zafiyeti gösteren hükümet yerine yeni bir hükümet kurulması önerilmekte, bunun zaruri olduğu ifade edilerek mevcut yönetimin tanınmadığı güçlü bir ses tonuyla bildirilmekte,

Üçüncü paragrafta ise son nokta konularak bunun yapılmaması halinde idareye el konulacağı erkeksi, güçlü ve

¹¹ “12 Mart Muhtırası”, http://tr.wikisource.org/wiki/12_Mart_Muhtırası. Erişim: 30.11.2014.

tehditkâr bir tonalitede dile getirilmektedir.

Metnin bütününe incelediğimizde metnin bir tezi olduğunu görürüz: Toplum mevcut yönetimin iyi olmadığı ve geleceğinin tehlike altında olduğu konusunda yönlendirilir. İstenenler yapılmadığında ise tüm parlamentonun meşruiyetinin kalmayacağı, gereğinin ağır yaptırımlarla yapılacağı tehdidiyle birlikte mesaj sert bir tonla verilir. Kelimelerin seçimi ve kelimelere verilen ton onun söyleyiş ve ifade gücünü artırmak amacıyla bilinçli seçilmiş, yönetimin elinde bulunan iktidar gücünün bu tehditkâr sert tonalite/desibelite ile el değiştirmesi gerektiği, gerçek gücün ve iktidarın metni yayınlayanlarda olduğu duygusu topluma yansıtılmak istenmiştir. Metnin genelinde ilk anlam bildirişiminde her şeyin demokratik kurallara uyumlu hale getirilmesi çabası gibi bir izlenim verilmek istenmiş, arka planda metnin kurgulanışı, kelimelerin seçimi ve mesaja katılan tonalite ile ideolojik hedeflere erişim ve toplumu yönlendirme çabası maskelenmek istenmiştir. Ancak muhtırayı hazırlayanların amacı da budur, her şeyin hukuki yollarla yapıldığı, uçurumun kenarına gelen ülkenin kurtarılması için başka çare olmadığı izlenimi verilip aslı hedef olan yönetimi ele geçirip iktidarlarını kurmak. İşin ciddiyeti ve tehlikesi metindeki tehdit dolu yüksek ses tonunu da açıklar. Bunlar elbette çok uçta yer alan örneklerdir, fakat resmi yazışmaların tümünün bir sesi olduğu, içerikle birlikte metnin tonalitesinin/desibelitesinin de çözümlenmeler neticesinde birçok gerçekliği yüzeyle taşıyacağı yöneticiler ve arşivciler tarafından bilinmelidir.

Aşağıda oluşturulmuş bulunan yazı örneğinde bir bakanlık diğer bakanlığa bir faaliyeti sebebi ile yeterli desteği vermediğinden şikâyet etmekte, sonuç paragrafında ise destek vermeyen, konuyla ilgilenmeyen makamların uyarılması talep edilmektedir:

..... **BAKANLIĞINA**

Ülkemizin saygın sivil toplum kuruluşlarından*Vakfi'nin medeniyetimizin dünyaya tanıtılması noktasında önemli faaliyetler yürüttüğü bilinmektedir. Vakıf tarafından Türk Dünyası Ortak Medeniyet mirasının dünyaya tanıtılması ve değişik kültürlerle tanıştırılması maksadıyla düzenledikleri kapsamlı organizasyonların yürütülmesi çalışmalarında Bakanlığınızca gereken desteğin verilmediği, faaliyetlerin gerçekleşmesi için tarafımızca gösterilen hassasiyetin aynı derecede gösterilmediği üzüntü ile müşahade edilmiştir.*

Ülkemizin tanıtımında ve etkinliğinin artırılmasında bu tür faaliyetlerin de son derece önemli olduğu düşünülmekte, bu maksatla da sivil toplum kuruluşlarının yardım taleplerine hassasiyetle yaklaşarak, düzenlenen organizasyonlara azami ölçüde destek verilmektedir. Sonuçta geri dönüşümünün ülkemizin menfaatine olacağı mütalaa edilmektedir.

Bundan sonra aynı hassasiyetin Bakanlığınızca da gösterileceğine ve konuyla ilgili olarak yetkili makamlarınızın uyarılacağına inancımız tamdır.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Ad-Soyadı

..... *Bakanı*

Metinde “**yetkili makamların uyarılacağına inancımız tamdır**” ifadesi ile aslında sitemle birlikte ciddi bir ses tonuyla “**mutlaka uyarılmaları gerektiği**” bildirilmektedir. Bu tür ifadeler birçok kamu kurum ve kuruluşunun yazışmalarında kullanılır.

Resmi belgelerde/arşiv malzemesinde bazen özellikle ilgili kurumun, yöneticinin veya devletin gücünü, itibarını hatırlatacak, gösterecek simgesel ifadelere yer verilir. Zaman içinde bunlar görünürlüklerini kaybettikleri gibi her zaman görünür olmayı

sağlayanlar da vardır. Selim Deringil, ‘İktidarın Sembolleri ve İdeoloji’¹² adlı eserinde II. Abdülhamit döneminde simgeler sisteminin yönetsel bir araç olarak kullanılmasını örnekleriyle irdeler. Bu incelemeler ve tespitler arşivsel bilgi analizi çalışmaları açısından da son derece önemli detayları barındırır. Selim Deringil’in kitabında ‘Abdülhamid ideolojisinde anlam kademeleri’ alt başlıklı bölümden genişçe alıntılıdığımız tespitler arşivsel analiz çalışmalarımızın içeriğiyle ilgili bakış açısı sağlarken bu çalışmanın bir kısmına ciddi bir yöntem ve yol gösteren bilgileri de sıralar. Deringil, Abdülhamid’in pasif halife olduğuna dair suçlamalara karşılık simgeler sistemine müracaat ettiğini belirterek devamında şunları söyler¹³:

“Abdülhamid’in amacı, kendisinden önce hükmeden seleflerinin tersine, ama bir ölçüde atalarına benzer şekilde, adeta görülmeksizin, ‘iktidarın titreşimlerini’ yaymaktı. (...)

(...) Abdülhamid’in halkıyla ve dış dünyayla olan iletişimi, bir simgeler dünyası aracılığıyla gerçekleştirilmeliydi. Bu simgeler neredeyse tümüyle İslami motiflere dayanıyordu: ‘Müslüman Osmanlılar, hem üst hem de alt sınıfları seferber edebilen duygusal titreşimi İslam’dan alabiliyorlardı. Rum ve Sırların milli simgeleriyle rekabet edebilen simgeler dağarcığını sağlayacak olan kaynak İslam’dı.

Simgeler aracılığıyla girilen bu rekabet sürecinde, ‘mesajın özü’nün halkın büyük çoğunluğuna ulaşması hayati bir sorundu. Bu bağlamda Carol Gluck’un Meiji Japonya’sındaki çok benzer bir çabaya ilişkin araştırmasından uzunca bir alıntı yapmak yerinde olacak:

Her çeşit ideolojik formülasyondan ortak bir önem evreni üreten süreçte üç tür etkileşim tanımlanabilir. İlki, ‘mesajın özü’ diye adlandırılacak, ideolojik söylemin vurgulanan

¹² Deringil, Selim. *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1909)*. İstanbul: Doğan Kitap, 2014

¹³ Deringil, Selim. *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1909)*. İstanbul: Doğan Kitap, 2014. 31-32.ss.

kesimlerinden; ikincisi, sıklıkla ideolojik ifadenin 'bağımlı cümlecikleri' olarak beliren, vurgulanmamış unsurlardan; üçüncüsü de, ideolojik söylemi, onu paylaşanlarca algılanabilir kılan 'derin toplumsal anlamlar' olarak tanımlanan, eklenmemiş unsurdan doğar.

Bu betimleme, son dönem Osmanlı'ya da kolayca uygulanabilir. İlk kategori ya da 'mesajın özü', İslam'a, halife ve kutsal yerlerin koruyucusu olarak padişaha, vb yapılan sürekli göndermedir. Gluck'un aynı zamanda 'anlamın doğallaştırılması' olarak tanımladığı ikinci kategori, göçebeler, Kürtler veya Şiiler gibi ortodoks olmayan ve öteki sapkın cemaatlerle bağlantılı ifadelerde kendisini gösterir: 'Göçebelerin yerleştirilmesi ve uygarlaştırılması (ürbanın tavattun ve temeddünleri)' veya 'göçebelerin cehalet ve vahşetlerinin ortadan kaldırılması (ürbanın izale-i cehalet ve vahşetleri)' ya da 'bir sapkınlık ve cehalet durumu içinde yaşarlar (bir hal-i dalalet ve cehalet içinde yaşarlar).'

Eklenmemiş olarak kalan, ama Osmanlı/Türk toplumunun 'verili' özelliklerine bağlantılandırılan, sıradan insanın gündelik yaşamında mevcut olan 'derin toplumsal anlamlar' kategorisi 'uygarlık' gibi terimlerin kullanımında görülebilir: İstiklal Marşı'ndaki 'Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar' deyişi buna bir örnektir. Aynı şekilde, 'ilerleme' (terakki) kavramının merkezi unsurları olarak 'bilim' (fünun) ya da 'ilim'in kullanımı, reform yanlısı Osmanlı entelektüelinin düşünme şekline ilişkin bilgi verir."

"Genel olarak, Abdülhamid dönemi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki iktidar simgeleri dört kategoriye ayrılabilir: Üçü padişah ve sarayla ilgilidir. (...) Dördüncüsü, biraz farklı bir kategori oluşturur ve Osmanlı resmi dokümantasyonundaki dil sembolizmi ile ilgilidir. Her zaman hükümdarın şahsıyla doğrudan doğruya bağlantılı olmamakla birlikte, resmi belgelerde sık sık kendini gösteren belirli kilit ibare ve sözcükler, Abdülhamid dönemi bürokrasisinin yöneten ve yönetilen ilişkisi gibi sorunları nasıl kavramsallaştırdığına, göçebe halklara karşı tutumuna, devlet seçkinleri olarak kendi içlerindeki ilişkilere dair çok değerli

ipuçları verir”¹⁴

Yazışmaların ve arşiv belgelerinin de anlam evrenleri üreten süreçleri mevcuttur. Osmanlı’da hem üst hem de alt sınıfları seferber edebilen duygusal titreşimi İslam sağlarken daha sonraki süreçlerde alt ve üst sınıflar arasındaki iktidarların titreşimleri ile toplumun bir kesiminin duygusal titreşimlerinin niteliği arasında farklılıklar oluşmuştur. Bu farklılıklar ve verilmek istenen mesajın özü belgeler üzerinde kendisini göstermektedir.

Konuya ve bu hususta yapılabilecek belgesel ve arşivsel analizlere örnek olması bağlamında, 12 Eylül 1980¹⁵ tarihinde gerçekleştirilen darbeye ait ilk bildiri metnini inceleyelim, bu inceleme neticesi bildiri ilk elden dönemin iktidarını ele alanların meşruiyet elde etmek için sıraladıkları simgesel tezahürleri ve titreşimleri ortaya çıkartır:

“MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ’NİN 1 NUMARALI BİLDİRİSİ:

Yüce Türk Milleti;

Büyük Atatürk’ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bir bütün olan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda, izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir.

Devlet, başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür.

Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler

14 Deringil, Selim. *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1909)*. İstanbul: Doğan Kitap, 2014. 34-35.ss.

15 “12 Eylül 1980 bildirisinin tam metni” için bkz: <http://blog.milliyet.com.tr/12-eylul-1980--darbe-gunu-ve-mgk-bildirileri/Blog?BlogNo=201315>

üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmişlerdir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

Aziz Türk Milleti:

İŞTE BU ORTAM İÇİNDE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ, İÇ HİZMET KANUNUNUN VERDİĞİ TÜRKİYE CUMHURİYETİNİ KOLLAMA VE KORUMA GÖREVİNİ YÜCE TÜRK MİLLETİ ADINA EMİR VE KOMUTA ZİNCİRİ İÇİNDE VE EMİRLE YERİNE GETİRME KARARINI ALMIŞ VE ÜLKE YÖNETİMİNE BÜTÜNÜYLE EL KOYMUŞTUR.

Girişilen harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve Hükümet feshedilmiştir.

Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Bütün yurttta sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır.

Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05'den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekâtı hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13.00'deki Türkiye Radyoları ve Televizyonun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır.

Vatandaşların sükûnet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirimleri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerine güvenmelerini beklerim."

Bu bildiride de ilk katman veya mesajın özü, Türkiye

Cumhuriyeti'ni Türk Milleti adına koruma kollama görevi olan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yapılan göndermedir. İç Hizmet Kanunu'nun verdiği yetkiye vurgu yapılarak, emir ve komuta zinciri içinde hareket edildiği özellikle vurgulanır.

Anlamın doğallaştırılması olarak tanımlanan ikinci kategori ise yıkıcı, bölücü mihraklar, siyasi partilerin kısır çekişmesi ve uzlaşmaz tutumları ifadelerinde kendisini bulur. Bölünme ve iç harp tehlikesine dikkat çekilir.

Derin toplumsal anlamlar kategorisi olarak vatandaşların can ve mal güvenliğinin tehlikeye düşmesi ve iç ve dış düşmanların tahriki ile devletin varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yapılan hain saldırılar, kardeş kavgasının engellenerek devletin otoritesinin yeniden tesisi örnek olarak gösterilebilir.

12 Eylül 1980 darbesi ile iktidara el koyanlar bu olayı meşrulaştırmak için daha ilk bildiride **simgesel ifadelerle** topluma derinlikli anlamlar aktarmak istemişlerdir. Amaç toplumun büyük kesiminin desteğini almaktır. Bu amaçla bildiride yönetime el koymayı haklı hale getirecek anarşiye daha sonra ekonomik sıkıntılara simgesel göndermeler yapılmış, öncelikle yapılan müdahalenin bir **kanunun** verdiği **koruma ve kollama görevinden** gücünü aldığı, **emir-komuta zinciri** içerisinde hareket edildiği ifade edilerek **hukukilik** simgesi oluşturulmuş, rejime ve bağımsızlığa **haince saldırıldığı**, siyasi partilerin **kısır çekişmeler** ve **uzlaşmaz tutumlarda** buldukları iddia edilerek, **bölünme, iç harp** ve **kardeş kavgasına** dikkat çekilmiştir. Nihai amacın **devlet otoritesinin yeniden tesisi** olduğu da vurgulanmıştır. Bildiri metnini oluşturmak için seçilen kelimelerin taşıdığı simgesel anlamlandırmalar, tezahürler toplumsal desteği artırmak maksatlı özel seçimlerdir ve iktidarı ele geçirenlerin asli niyetlerinin de tonalitesini, titreşimlerini yansıtır.

Geçmişten günümüze kamu kurum kuruluşlarının ürettiği resmi belgelerdeki/ yazışmalardaki dil sembolizmi, simgeler sistemi arşivsel bilgi analizi açısından son derece önemli bir

alandır. Gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde belge üretiminde kullanılan resmi yazışma dilinde mesaja refakat eden ve özünü oluşturan sembollerin, simgesel ifadelerin incelenmesi dönemsel niyetleri, icraatların arka planını ve iktidarın yapısını görünür kılar.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki resmi yazılar incelendiği zaman görülecektir ki; Batı ve modernizmin unsurları ileri-gelişmiş-uygar-zengin-sağlıklı-merkez olarak nitelenir ve bunları çağrıştıran semboller ve simgelerle yazılarda tezahür ederdi. Geçmiş ise geri-ilkel-fakir-sağlıksız olanı hatırlatan sembolik ve simgesel ifadelerle yazıya aktarıldı. Resmi belgelerde yabancı olan, geri kalmış, sağlıklı ve bilimsel düşünemeyen geçmişe ait şeylerin medenileştirilmesi, aydınlatılması, evcilleştirilmesi, çağdaştırılması gereği sembolik/ simgesel ifadelerle dile getiriliyordu.

Resmi yazı ve belgeler ile arşiv malzemeleri belirli bir anlama dayalı mesaj, beyan iletmek, istekte bulunmak için üretilirler. Aynı zamanda yapılan iş ve işlemi hukukileştirir, yasal yükümlülükler getirirler. Böylece meşruiyeti oluştururlar. Resmi yazı veya belgenin metni oluşturulurken belirli bir amaç veya hedef vardır. Metni kurgulayıp yazarken seçilen kelimeler, terimler, kavramlar bunların birleşimi sonucu oluşan cümleler muhataplara, okuyanlara belirli algıları, bu algıların oluşturduğu duygular yoluyla da anlamları yükler. Kelimeler, terimler, kavramlar ilk anlamlarıyla beraber toplumsal, kurumsal yapılara göre değişik anlam kodlarını da içerisinde barındırabilir. Kelime, terim, kavram derken bunları yalnız sözlük anlamlarıyla değerlendirmememiz gerekir. Bunların bir de kişilere, kurumlara, toplumlara ilettiği algılar dünyası, anlam kodları mevcuttur, kullanılma yerlerine, sıralanmasına vb. yapılarına göre ortaya çıkan bir düşünce dünyasından bahsetmek gerekir. Yazı yazan ile yazıyı alan ve gereğini yapacak arasında anlaşma olabilmesi için aynı anlam kodlarının kullanılması gereklidir. Yazılarda belgelerde simgesel veya sembolik dil kalıplarının kullanılması esnasında muhatapla, alıcı ile aynı anlam kodlarını kullanır gibi yaparak, duyguları da işin içerisine katıp aslında farklı amaçlara erişim hedeflenebilir. Bu bir anlamda aynı

dili kullanıp ancak aynı şeyleri düşünmeyip farklı yönlere hareket etmek gibidir.

Simgeler ve sembollerin belge içerisinde kullanılmasındaki temel amaç bilinen ve farkında olunandan daha güçlü ve farklı mesajlar iletebilmektir. Simgesel ve sembolik ifadelerin yüklendiği kelimeler metinde, beyanda birleştirildiğinde yeni anlamlar elde edilir. Kelimeler tekrar tekrar birleştirilerek cümleler kurulur, bu arada belge metninin bütünü üzerinde simgelerin ve sembolik dil kalıplarının kullanılması ile tek başına iken farklı olan anlamından daha farklı, güçlü, niyet taşıyan yeni anlamlar, gerçeklikler oluşur. Kelimelerin seçimi, ona yüklenen simgesel ve sembolik değerler neticesi önce cümlelerin sonra belge metninin, mesajın, beyanın anlamı ve gücü değişir.

Simgeler ve sembollerle örülmüş dil kalıplarından oluşmuş belgeler sayısız anlam ve duygular üreten mesajlar, beyanlar taşıyabilir ve bu belgeler yalnız kurumsal iletişimleri sağlayıp sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda iktidarların ideolojilerini, dönemsel icraatların niteliğini, deneyimleri diğer kuşaklara aktarırlar. Bu dille iktidarlar aynı zamanda sahte mesajlar yayabilir, yalan söyleyebilir, icraatlarını ve ideolojilerini haklı çıkartarak meşruiyetlerini pekiştirecek yönlendirmelerde bulunabilirler. Gerçekler sembolik dil kalıplarıyla, simgesel tezahürlerle şifrenir, gizlenir, örtülenir, gerçekler manipüle edilebilir. Sahte imajlar kurgulanır, gerçek ile olmuş olan arasındaki bağ kopartılabilir. Belirli amaçlara hizmet eden anlamlar verilmeye çalışılır. Duygulara hitap edilerek mantıklı düşünme ve davranma engellenebilir. Resmi yazıdaki simgesel tezahürler ve sembolik dil kalıpları gerçekleri arka plana atmak için de kullanılabilir. Bu sebeple resmi yazı/belgelerdeki simgesel tezahürlerin ve belirli bir amaca yönelik sembolik dil kalıplarının ne kasıtlı yazıldığı tespit edilmelidir.

Bir belgede kullanılan sembolik dil kalıpları insanların bilinçaltını hedefler, hayal gücünü ve duygularını da devreye sokarak anlam üretilmesine sebep olurken aynı zamanda ciddi bir yönlendirme, ikna etme aracıdır. Büyük hedeflere erişmek,

istenilene zorlamadan kabul ettirmek simgesel ve sembolik anlam dünyalarını, kelimeleri, cümleleri ve ifade tarzlarını yönetmek demektir. Bu amaçla kurum ve kuruluşların yöneticileri ile birlikte bilgi-belge yöneticileri de bir metinde, mesajda, beyanda kullanılan veya kullanılabilir simgeler ve semboller dünyasını da bilmek durumundadır. Aslında resmi yazılarda kullanılacak simgesel veya sembolik kalıplar geniş bir kesimi etkileyecek, yönlendirecek anlamları içerisinde barındırır. Yani yazı veya belgenin amacı belirli bir ufak kitle, belirli bir kurumun birimi yerine daha geniş yapıları etkilemeyi toplumsal ve kolektif bilinçaltılarını hedefler. Örneğin; kurumların resmi mesajları, kamuoyunu bilgilendirme mesajları, tezkipleri bu nitelikleri taşıyabilir. İktidarların icraatlarını aktaran mesajları, özel gün ve haftalara ait belge metinleri de böyledir.

4. Bilgi-İletişim-Küreselleşme-Medya-Arşiv

Bilgi/iletişim/enformasyon teknolojisi ve onun ürünleri olumsuzlukları yanında özgürlüklerin, hakların ve zenginleşmenin kapısını da aralıyor.

Teknolojinin gelişmesi yoğunluklu olarak iletişim ve enformasyon üzerinden yürüyor. Bilgisayarın ucuzlayıp, kolay elde edilmesi ve kullanılması, ağ bağlantılarının en ücra köşelere erişmesi dünya üzerindeki birçok disiplinin temelinden değişikliğe uğramasına sebep oldu. Bu değişiklikler yalnız fen bilimleri alanıyla sınırlı kalmayıp sosyal bilimler evreninin bütününe etkileyerek yörüngelerini değiştirecek kadar geniş ve sarsıcı oldu.

“Herhangi bir temel iletişim aracının o toplum için taşıdığı önem, bu araç tarafından etkilenen değer biçme mantığı kavranmadıkça zordu; dahası bu değer biçme durumu, belirli bir iletişim aracına özgü olarak ortaya çıkar. İletişim aracının çeşidindeki bir değişim, değer biçme mantığında bir değişim anlamına gelir ve bu nedenle de bir uygarlığın diğerini anlaması zorlaşır.”¹

Aslına bakılırsa teknolojinin bugün geldiği nokta ve onun oluşturduğu hayat formları insanoğlunun tarihi serüveninin de sonucudur. Göçebe ve avcı toplumdaki tarım toplumuna, oradan sanayi toplumuna geçiş. Göçebeydik tarımı öğrendik, yerleştik, şehirleştik, hayatı kolaylaştırıp zenginlemek istedik, sermaye biriktirmeyi öğrendik, sanayileştik, geliştik, makineleştik, bugün ise insan beyninin işlevlerini kopyalayıp, onun gibi çalışan bilgisayarlarla birlikte bilgi çağına eriştik. Bugünün iletişim araçlarındaki değişim yeni kuşağın geride kalan uygarlıkları, onların iletişim araçlarını ve oluşturduğu hayat formlarını anlamasını zorlaştırıyor.

Günümüzün toplumu, ekonomisi, güvenliği her şeyi bilgiye ve

¹ Innis, Harold A. *İmparatorluk ve İletişim Araçları*. Ankara: Ütopya Yayınları, 2006. 14.s.

bilgisayara bağlı, bu ikisinin odak noktasında ise insan beyni ve işlevleri duruyor. İnsanın/beynin/zihnin bir işletim modeli olarak hayata, çalışmaya, üretime, kazanca, güç kazanmaya, adalete vb. her alana nüfuz etmesi bilinen her şeyi değiştirdi. Zamanın ruhu (Zeitgeist²) hayatın kaynağına bilgiyi, iletişimi, enformasyonu koyuyor. Zamanın ruhu iletişim, iletişimin değiştirdiği insan, onu zihnine, hücrelerine kadar etkileyip şekillendirdiği algılayış ve hayat formları. İnsanın kopyası olan bu sistemler bütünü, bir anlamda insani özellikleri klonluyor. Odak noktada insan olunca birey ve bireysellik ön plana çıkıyor. Artık klasik devlet algılamaları içerisinde fiziki sınırların da, egemenlik kavramının da anlam ve kapsam değiştirecek yeni boyutlara yelken açtığı görülüyor. Bugün itibarıyla sınırlar, yayın frekanslarının yayılımı ve dağılımı kadar, küresel ağ bağlantılarındaki etkinliklerle ve ağları yönetebilmekle orantılı hale geliyor.

Bütün bu yenilikler ve değişimler 1990'lerden 2000'li yıllara ve buradan da günümüze kadar olan süreçte hayatın her alanının içeriklerinde, yöntemlerinde, uygulama ve sağlamalarında çağdaş dünyaya yeni yaklaşımlar ve algılamalar getirdi. Toplumsal alanlara ait araştırma ve uygulamaların sınırları görülmemiş ölçüde genişleyip genişlerken adeta bir çerçevesizliği ortaya çıkardı. Bu genişleme ve genişleme halen devam ediyor. Reinhart Koselleck'in³ "sattelzeit"⁴ yani "geçiş çağı" olarak geliştirdiği kavram bugünkü değişimin ayak seslerini de terimlendiriyor ve bu geçiş bilgi çağına özgü koşullarla

2 *Zeitgeist*, bir çağın düşünce ve duygu biçimidir. Bu kavram belirli bir dönemin özelliğini göstermekte, daha doğrusu bu özelliği gözümüzde canlandırmayı denemektedir. Almanca bir kelime olan *Zeitgeist* birçok dilde de aynen kullanılmaktadır. Bu kavramın yaratıcısı olarak, ilk defa 1769 yılında Riga'da yayınlanan *Güzel Bilim ve Sanat Üzerine, Yeni Yazılara Göre, Eleştirel Ormanlar veya Yansımalar (Kritische Wälder oder Betrachtungen, die Wissenschaft und Kunst des Schönen betreffend, nach Maßgabe neuerer Schriften)* başlıklı yazısında *Zeitgeist*'den bahseden, şair ve filozof Johann Gottfried Herder kabul edilir. Bu çalışmada Herder, dilbilimci Christian Adolph Klotz ve 1760 yılında Altenburg'da yayınlanan yazısı *genius seculi*'ye karşı bir polemik yaratmıştır. *Zeitgeist* deyimini, Fransız Devrimi'nden sonra popüler hale gelmiştir. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Zeitgeist> Erişim: 03.12.2014.

3 Reinhart Koselleck, Alman tarihçi. 20. yüzyılın en önemli tarih kuramcılarında biri olarak kabul edilir. *Kavram-Tarih* okulunun kurucularındandır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Reinhart_Koselleck. Erişim: 12.12.2014.

4 Gürkan, Ceyhan "Adam Smith'in Police Kavramı", *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, Güz, 16 (2013), 149-174.ss. <http://www.flsfdergisi.com/sayil6/> 149-174.pdf. Erişim: 12.12.2014.

tüm çatırtılarıyla devam ediyor.

İletişim veya bilgi çağının genişip genişlemesi her alanda gerilimler doğuruyor. Bu gerilimlerden belge yönetimi ve arşivcilik de nasibini almış durumda. Biz henüz anlamasak da arşiv disiplini belge/evrak ve dosyalama metodolojisi olmaktan öteye geçen bir çerçevesizliğe ulaşmıştır. Dünya düzeninin iletişim teknolojisindeki gelişmeler sebebiyle genişip genişlemesinin getirdiği gerilimleri fazlasıyla bünyesinde taşımaktadır. Bilgi toplumunun, çağdaş dünyanın geldiği bu noktada arşiv disiplini klasik arşiv metodolojisinin sınırlarını zorlamakla kalmayıp adeta paramparça eden bir yaklaşımın ve gerçeklerin sancısını içerisinde taşıyor. Ülkemizde belki herkesçe çok layığıyla da anlaşılamayan bu gerilimin tınlamaları dünyaya rota ve gündem tayin eden çağdaş dünyanın diğerlerince çoktan duyuldu, önlemler alınmaya başlanarak, uygulama safhasına geçildi.

Türkiye’de bugüne kadar arşiv disiplinine bakış açısı malum olduğu üzere sınıflanmaya bile tenezzül edilmeyen ötelenip, ertelenebilecek hatta hiç uğraşılmayacak iş olarak kategorize edilmekte. Arşiv mesleğini kamu veya özel işletmelerin istihdam ettiği diğer meslek mensuplarıyla istatistik disiplininden faydalanarak karşılaştırdığımızda, yani regresyon *(diğer bir olayın belirli bir büyüklüğüne karşılık bulan bir olayın yaklaşık büyüklüğünü bulma amacını güden işlem)* hattında ilerlerken statü menziline çok kısa olduğu görülür.

İlk önce yapılan iş ve işlemler uzmanlık gerektiren bir saha

5 Regresyon analizi, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan analiz metodudur. Eğer tek bir değişken kullanılarak analiz yapılıyorsa buna tek değişkenli regresyon, birden çok değişken kullanılıyorsa çok değişkenli regresyon analizi olarak isimlendirilir. Regresyon analizi ile değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı, eğer ilişki var ise bunun gücü hakkında bilgi edilebilir. Örneğin, bir ziraatçı buğday verimi ve gübre miktarı arasındaki ilişkiyi, bir mühendis, basınç ve sıcaklık, bir ekonomist gelir düzeyi ve tüketim harcamaları, bir eğitimci öğrencilerin devamsızlık gösterdiği gün sayıları ve başarı dereceleri arasındaki ilişkiyi bilmek isteyebilir. Regresyon, iki (ya da daha çok) değişken arasındaki doğrusal ilişkinin fonksiyonel şeklini, biri bağımlı diğeri bağımsız değişken olarak bir doğru denklemi olarak, göstermekle kalmaz, değişkenlerden birinin değeri bilindiğinde diğeri hakkında kestirim yapılmasını sağlar. http://tr.wikipedia.org/wiki/Regresyon_analizi. Erişim: 23.06.2014.

olarak görülmez. Kamu teşkilatları veya özel işletmeler olarak arşivciye yüksek bir statü ve bu statüye eşdeğer maddi ve sosyal imkanlar verilmez. Maddi ve sosyal imkanları kuvvetli olmayan bir meslek grubunun algılanan prestijinin de alt seviyede olduğu bir realitedir. Mesleğin kendisi ve uygulamalarıyla ilgili algılanışı, topluma, kitlelere yansıtılışı negatiftir, neticede hiyerarşik yükselme koşulları yani mesleki menzili diğer meslek gruplarına göre daha kısadır. Bu kısalık, hiyerarşik yükselme imkanlarının kısıtlılığı insanların statü ayrımı yapmalarına, davranışta negatif ayrımcılığa sebep olmaktadır. Devlet teşkilatı içerisinde arşiv işlemleri herkesin yapabileceği iş olarak düşünülür. Öncelikle kurumsal daha üst çerçevede toplumsal optik bakış kayması oluşur, farklı meslek gruplarının taassupları, mesleki egoizmle de birleşince işin sonucunda ortaya çıkması beklenen nitelikli ürün de elde edilemez. Nitelikli uzman personel istihdam koşulları oluşturulmaz, çalışan personel nitelik açısından yüksek seviye de bile olsa uygulama ve kadro ihdaslarında bu hususlar hiç göz önünde bulundurulmaz. Bu da meseleyi kısır bir döngü haline getirmektedir. Yani lokal olarak mesleki statü ile ürün arasındaki ilişki doğrusal bir çizgide buluşuyor, mesleki cinsiyet ayrımının daha da fazlalaşmasına sebep vermektedir.

Devlet ve toplum olarak biz bu kısırlıklarla uğraşırken dünya farklı bir rotada ilerliyor. Küresel bilgi akışı ve bu akışa bağlı olarak gerçekleştirilen toplumsal, siyasi, ekonomik, kültürel restorasyon ve konfigürasyonlar yeni emperyal dalganın öncü şokları olarak toplumları adeta hiperkinezik hareketlerle (istem dışı hareket) sarsıyor. İletişimsel ve medyatik enformasyon bombaları küresel modernleştirici etkiler oluşturarak tüm toplumları sıkıştırıp kütleli kara delikler oluşturuyor. Bilindiği üzere, *“Karadelikler, kütleleri çok büyük kozmik yıldızlardır. Kütle ne kadar büyükse kendine çekme kuvveti de o derece büyük olur; bu özelliği sebebiyle de ışık dahil hiçbir şey karadelik çekim kuvvetinden kaçamaz. Karadelik çekim gücüne kapılan hiçbir cisim geri dönemez.”*⁶ Sürekli genişleyen bir bilgi ağı uzayı da kullanarak yeryüzünün en ücra köşelerine kadar yayılıyor. Bilgi, iletişim ve enformasyon teknolojisi ve bunların ürünleri dünyayı bir yandan kozmopolitleştiriyor diğer

6 “Karadelikler”, www.derin-uzay.org. Erişim: 19.06.2014.

yandan ise homojenleştiriyor. Farklı birçok unsur ve kültürel kodlardan gelmiş olmakla birlikte tek tip, türdeş dünyalı bir toplum, var olan kendisi olmak yerine yaşantı modelinden, tepkilerine kadar her alanda türdeşleşmiş kopya toplumlar, insanlar görülüyor.

Küresel erişim, iletişim ve bilgi hareketliliği belirli merkezlere, toplumlara ve kültürel kodlara bağımlılığı da beraberinde getirip, küresel modernizmin vatandaşlığına sürüklüyor. Bu husus yalnız ekonomiyi değil tüm milli, yerel medeniyet ve kültür değerlerini de temelinden sarsarak modernizmin çerçeveselendirdiği “yeni dünya düzeni” kavramının çeperine hapsediyor. Küresel ekonomi, küresel siyaset, küresel değerler, küresel vicdan, küresel hukuk dünyanın diğer renklerini silikleştirip belirsizleştiriyor. Adalet, sağlık, ahlak hatta tarih bile küreselleşmekle meşguldür. Her şey küreselleşme olgusuyla iç içe geçiyor, birbirine sıkıca bağlanıyor. “Dahili” olmadığı gibi “periferi” bile etkisini ve etkinliğini kaybetmiştir, önemli ve etkin olan küreseldir. Bundan sonra neyin tarihini, psikolojisini, sosyolojisini yazacak, antropolojik incelemeye tabi tutacaksak birkaç yıl önce milli veya yerel etki alanlarıyla çözümleyip analiz edeceğimiz olgu ve yaklaşımlar yerine incelemelerimiz, değerlendirmelerimiz küresel perspektifin geniş açısına dahil olmak zorunda kalacaktır.

Gözlem noktalarımız ne kadar çok olursa olsun, referanslarımız da ne kadar yerel ve milli unsurlar taşırırsa taşısın belirli noktalarda küresel değerler, uygulamalar ve hukukla kesişiyor. Bu kesişme noktaları resmi kurum veya özel işletmede yapılan iş ve işlemlerle ilgili uygulama ve çözümlenmeleri zora sokabiliyor. Dünyanın farklı bölgelerindeki farklı ülke, siyasi model, ekonomik sistem gibi derinde birbirinden bağımsız ve farklı görülen parçalar yüzeyde birleşerek küresel ağ kümelerinde yapılanıyor/yapılandırılıyor.

Bu yapılanmanın/yapılandırmanın öyle ciddi etkileri var ki adeta büyük bir tsunami gibi her şeyi düzleştiriyor. Etkileşim siyasi sistemleri, ekonomiyi, nüfus hareketlerini, teknolojik uygulamaları bütünleştirip bir düzlemde sıralarken aynı zamanda edebiyat, dil, folklor, yeme-içme alışkanlıkları, kılık kıyafet, ailevi ilişkiler gibi kültürel ve milli alanları da aynı düzlemde birleştiriyor. Düzlem üzerindeki her şey bir sırada ufka doğru eşit dizilmiş gibi görünse de

bu yapının elbette hiyerarşisi de mevcut. Yatay düzlemden farklı olarak görünmeyen/gösterilmeyen puslu alanda ise dikey bir hiyerarşi mevcuttur. Bu hiyerarşinin tepe noktasında, teknolojiyi icat eden, geliştiren, üreten, kullanıma sokan devletler veya küresel şirketler bulunuyor. Bugün bu hiyerarşinin en üstünde ABD'nin olduğu herkesçe kabul edilebilir bir gerçektir. Yakın dönem tarihi içerisinde İkinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da olan liderlik, bu savaştan sonra ABD'ye geçti. Enzo Traverso'nun ifadesiyle "*Atlantik'in bir yakasından diğer yakasına 'translatio imperi' [egemenlik aktarımı] gerçekleşti.*"⁷

Bilgi/iletişim/enformasyon teknolojisi ve onun ürünleri küreselleşmenin ana fonudur. Bu yeni düzen iletişim ve enformasyon teknikleri ve ürünlerini kendisine zemin ederek bir "küresel tarih" yazıyor. Belki de artık toplumların kendilerine ait bir tarihlerinden de söz edilemeyecek. Bireyin kendine ait bir tarihi olacak(!) (mı?) ama ondan sonraki her alan belirsizleşip, silikleşiyor. Bunu da yeni dünyada ortaya çıkan bir anarşi olarak tanımlayabilir miyiz? Tartışmak gerekiyor. Bilginin dağılımı, erişimi ve kolay elde edilir olmasının ortaya çıkardığı 'bilgi ekolojik felaketi', bilgi dünyası üzerindeki bu küresel ısınma ve sıkışma, anlam üretimini de sıradanlaştırarak anlamın sıfırlanması meselesini gündeme getiriyor.

İnsanların kendilerine sunulanlardan dolayı elde ettiği olumlu kazanımlarla birlikte farkında olmadan bir başka baskının altına girme tehlikesi doğuyor. İnsanlar kazandırılan olumlu hak ve kazanımlardan daha hızlı bir biçimde bir başka kontrol ve yönlendirme mekanizmasının içerisine hapsediliyor. Bilgi/iletişim/enformasyon teknolojilerini üreten, geliştiren ve dünyaya sunan toplumlar varoluş koşullarını ibrenin artı yönü ekseriyetle kendi taraflarında olmak şartıyla diğer toplumlara küresel ve değişmez bir yasa olarak zerk ediyorlar. Adeta insanlığın bütün deneyimleri ve motifleri silinip, toplumların "Tabula Rasa"sı⁸ oluşturuluyor.

⁷ Traverso, Enzo. *Savaş Alanı Olarak Tarih*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013. 13.s.

⁸ "Tabula Rasa veya Tabula Rosa" John Locke'un ortaya attığı "boş levha" önermesine işaret eder. Bir empirist olan Hume'a göre, zihnimizde doğuştan gelen bir fikir yoktur. Bununla birlikte, Hume, nedenselliğe de karşı çıkar. Şeyler arasında kurduğumuz zamansal ve uzamsal ilişkiler, onların kendilerinde özellikleri değil, bizim deneyimsel alışkanlıklarımızla ilgilidir. (Buradaki "deneyimsel" kavramı bilinçli yürütülmüş bir

Ancak burada şunu da hemen belirtmek gerekiyor ki, bilgi/iletişim/enformasyon teknolojisi ve onun ürünleri olumsuzlukları yanında özgürlüklerin, hakların ve zenginleşmenin kapısını da aralıyor. Yerel içerisinde kaybolup, heba olacak bir çok değer ve kapasitenin ortaya çıkıp değerlendirilmesine de zemin hazırlıyor, zihinsel ve kişisel gelişim formları sunuyor. Baskı ve güç kullanma devirleri demokratik yapılarla yer değiştiriyor. Adeta ‘iyi ile kötünün’, ‘şeytan ile Adem’in’, ‘ahura ile mazdanın’9 savaşı sürüyor. Burada iletişim teknolojilerine ve onun kazanımlarına asla temelden karşı çıkmadığımız rezervini koymak isteriz. Anlatmaya çaba sarf ettiğimiz ve olmasını arzu etmediğimiz şey, hiçbir yerelliği ve milliliği temsil etmeden her şeyinizle kayıtsız şartsız bu olguya teslim olmak ve tek tipleşmektir.

Bu savaşta şu anda kazanan taraf tek tip, türdeş dünyalı bir toplum oluşturma gayreti içerisinde olanlar gibi görülüyor. Yerellik başarısız olurken kargaşa ve belirsizliğin egemen olduğu bir geçiş çağı (sattelzeit) yaşanıyor. Bu geçiş çağı kişiselden kurumsala, toplumsaldan küresele güvenlik ve güvenilirlikle ilgili zafiyet ve belirsizlikleri de içerisinde barındırıyor.

Bu geçiş çağının sonunda artçı şoklar ve tsunamik emperyal dalgalar küresel sil-süpür hareketinde bulunur mu? diye sormadan edemiyor insan. Amacın büyük oranda bu olduğu da söylenebilir ama tarihin bizi nereye götüreceği de belli olmaz. Gregory Elliot, ‘Tarihin Sonları’ adlı eserinde Marksizm’in bugün geldiği noktaya ilgili yaptığı alıntıda güzel bir değerlendirmeye yer verir: “*Geoff*

aşama değil, salt tanıklıktır.) Olgular arasındaki bağıntıları, kendi yöntemlerimizle bilemez, sadece onlara atıflarda bulunuruz. Doğa kurallarla işlemez, formülizasyon sahibi değildir. İnsanlar, doğayı ya da olguları algılayabilmek için, sistemler, formüller, öncelik-sonralık ilişkileri kurarlar.Sonuç olarak Hume, zihinde yer alır. Bu Locke'un görüşü olarak bilinir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Tabula_rasa. Erişim: 03.12.2014.

9 “Ahura Mazda” (Pehlevice : Ohrmazd, Farsça: اهورا مزدا “Bilginin Efendisi”) eski Pers İmparatorluğu resmi dini Zerdüşçülüğün, kötülük ilkesi ya da Tanrı'sı olan Ehrimen'le sürekli bir mücadele ya da savaş hali içinde olmakla birlikte, Zerdüşçü iyimserliğin bir ifadesi olarak, sonunda mutlak bir zafer kazanacak olan baştanrı, iyilik ilkesi. Moğol mitolojisinde "Hormosta", Türk mitolojisinde "Kurbustan" veya Hürmüz (Türk tanrısı Kürmez ile özdeşleşmiştir) adıyla yer alır. Moğollara göre 55 Batı Tanrısının başında bulunur. http://tr.wikipedia.org/wiki/Ahura_Mazda. Erişim: 03.12.2014.

*Eley, Avrupa soluna dair mükemmel çalışmasında '1848'de Marx, işaretleri tam anlamıyla yanlış okudu. Engels'in üzümlere kabul ettiği gibi, Marx'ın kapitalizmin ecel nefesleri sandığı şey aslında doğum sancularıydı.'*¹⁰ Tarih de bizlere olmasa da çocuklarımızı bugün duyduğumuz bu seslerin yerelliğın veya milliliğın ecel nefesi mi yoksa küresel devlet hayaliniın doğum sancıları mı olduğunu gösterecektir. Tersini de söyleyelim yeniden yerelin, milliliğın doğum avazları, küresel devletin ecel hırıltıları. *"Gelecek belirsiz, gerçek kestirilemez durumda."*¹¹ Gerçek gelecekte.

Değışime odaklı bu tarihsel koşullar devletlerin egemenliğinde ve gücünde kırılmalar doğurduğu gibi toplumları oluşturan bileşenler arasında da kırılmalar meydana getiriyor. Bu kırılmalardan pozitif kazanımlar elde etmek de mümkün gibi görünüyor. Öncelikle bilinçlenme, kopyacılığı ve taklit etmeyi bırakıp, orijinaliğı oluşturma, iyi bir planlama ve uygulama ile bu kırılmalardan avantajlar elde etmenin ipuçları da karşımızda duruyor. Bu değışim rüzgarı devletimize, milletimize tarihsel bir fırsat ve açılım sağlayarak olumlu bir enerji de verebilir. Ortaya çıkan bu fırsatlardan doğacak yeni enerjinin sorumluluklarının en büyüklerinden bir tanesi de bilgi/belge yöneticilerinde olacaktır. Tarih bu sorumluluğın onların sırtına yüklemiş durumdadır.

Küreselleşmede devletlerin ekonomik olarak birbirine bağımlı olması kadar karşılıklı bilgi-enformasyon bağımlılığın da çok önemli bir husustur. Aslında işin ana noktası ve şifresini de bu bağımlılık çerçevelemektedir. Kendi bilginizin (kişisel, kitlesel veya toplumsal olabilir) size karşı kullanılıp, yönlendirilip, etki ve kapsama alanında hapsedilip farkında olmadan başkalarının menfaatlerine gönüllü hizmet etmek Türkiye'nin kişisel biyografisinin özeti olmayabilir, olmamalıdır. Küresel egemenliğın yönetici odaklarının teknolojik parıltılarla gözleri ve zihinleri kamaştırması, zihinlerin egemen güçlerle denetim altına alınarak doğal süreçler içerisinde etkileme ve kapsama alanları oluşturulması bilgi/enformasyon çağının ana koordinatlarını oluşturmaktadır. Bütün çalışanların olduğu gibi arşivcilerin de bu

¹⁰ Elliot, Gregory. *Tarihin Sonları*. İstanbul: Versus Yayınları, 2010. 34.s.

¹¹ Elliot, Gregory. *Tarihin Sonları*. İstanbul: Versus Yayınları, 2010. 61.s.

koordinatların farkında olması gereklidir. Bu farkındalığı bilgisel olmaktan çıkartıp eylemlerle nötralize edip kendinize yönelik olumlu değerlerle işler hale getirecek olanlar yöneticiler ve karar verme mekanizmasında olanlardır. Unutulmamalıdır ki; “*Tarih daima şimdiki zamanda yazılır.*”¹²

“*Toplumlarımız üç yurttaş sınıfına ayrılıyor; George Orwell’in 1984*¹³ *adlı kitabında tasavvur ettiği türden bir sosyal örgütlenme.*

Birincisi, prolex, yani sadece televizyon seyreden, edindikleri bilgi türünü eleştirel biçimde seçecek hiçbir gücü olmadan dünyaya ilişkin fabrikasyon imajlar ve tanımları alanlar.

İkincisi, bilgisayarı bankadaki veya havaalanındaki katipler gibi pasif biçimde kullanan bir küçük-burjuva.

Üçüncüsü de, eski Sovyet terimini kullanacak olursak, bir “nomenklatura”. Bunlar ihtiyaç duydukları bilgiye erişmeyi, onu seçmeyi ve değerlendirmeyi bilen insanlar olacak. Bu, Gutenberg’den önce var olan bir bölünmeyi daha rafine bir biçimde yeniden kuracak – el yazmalarını okuyup yazabilen ve böylelikle dini fikirler, bilim ve felsefe konularını eleştirel biçimde ele alabilenlerle, yalnızca büyük ustaların ve az sayıdaki okuryazarın, kısacası o dönemlerin “nomenklatura”¹⁴ sınıfın seçtiği katedraldeki imajlarla eğitilenler arasındaki bölünme.”¹⁵

“İnsanlık durumunun karmaşıklığını kavramak ve bu bilgiyi yaymak, her zamankinden de büyük bir önem taşıyor. Son zamanlarda sık sık duyduğumuz bir tartışma, geçtiğimiz yüzyılın

¹² Traverso, Enzo. *Savaş Alanı Olarak Tarih*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013. 11.s.

¹³ *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, George Orwell tarafından kaleme alınmış alegorik bir politik romandır. Hikayesi distopik bir dünyada geçer. Distopya romanlarının ünlülerindendir. Özellikle kitapta tanımlanan Big Brother (Büyük Birader) kavramı günümüzde de sıklıkla kullanılmaktadır. Aynı zamanda kitapta geçen düşünce polisi gibi kavramları da George Orwell günümüze kazandırmıştır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Bin_Dokuz_Y%C3%BCz_Seksen_D%C3%B6rt. Erişim: 03.12.2014.

¹⁴ “Sovyetler Birliği’nde parti üst yönetimindeki kişiler için kullanılan bir kelime, parti kalantörleri anlamında siyasal bir jargon”, <https://www.itusozluk.com/goster.php/nomenklatura>. Erişim: 03.12.2014.

¹⁵ “İnternet ve Hafızanın Sonu”, <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/2/sayi/4/internet-ve-hafizanın-sonu>, Erişim: 02.06.2014.

fizik yüzyılı olmasına karşın, gelecek yüzyılın biyoloji yüzyılı olacağı ve bunun da özellikle evrim biyolojisi alanı dışındaki biyomühendislik ve genetik tasarım dalları tarafından belirleneceğini vurguluyor. İletişim ve bilgi kanallarının alabildiğine çoğaldığı günümüzde bile, bu özel konular hakkında ortalama bilgi sahibi olanların sayısı ise inanılmayacak kadar az. Böylesi konularda çoğumuz 'bilgi-köylüleri''yiz.¹⁶

Amerikalı felsefeci Michael Helm'in dediği gibi, “Medeniyet belli bir yoğunluğa ulaştığında, barbar kabileler onun içinden yeniden sökün eder... İyme kazanmış rekabetle beslenen ve bilgiyle yönlendirilen bir global uluslararası köy, eşi görülmemiş bir barbarlığa da ev sahipliği yapabilecektir.”¹⁷

Tüm dinamiklerimizle icattan, Ar-Ge'ye teknolojinin küresel boyutta yaygınlaşmasına kadar her aşamada ilkleri üretmemiz, ilk uygulamaları başlatmamız, yönlendirmeleri yapmamız gerekir. Küreselleşme olgusu konusunda da bizim şu anda olandan farklı şeyleri söylememiz ve hayata geçirmemiz gerekiyor. (İşin felsefi kısmı da ayrıca ele alınmalıdır.) Bu maksatla akla gelebilecek her meslek grubu her alanda Bilgi Vektörü 'nü seçmelidir.

Bilgi Vektörünü kendisine zemin edinmiş arşivci, zamanın ruhuna uygun davranarak klasik anlamda iş ve işlemler neticesi kendiliğinden veya yasal süreçlere uyum mecburiyetinden dolayı üretilen klasik arşiv malzemeleri ile birlikte medyada oluşan, üretilen ve yayılan bilgi materyalini de kapsama alanına almak zorundadır.

1990'lardan başlayıp günümüze gelen bu çeyrek yüzyıllık süreç gelecekte herhalde ciddi bir geçiş noktası olarak anlatılacaktır. Geçiş çağının getirdikleri, arşivcinin düşünme, uygulama, yönlendirme ve gerçekleştirme tarzını ve metodolojisini de değiştirmelidir. Gelinek noktada arşivcilik mesleği de bir anlamda mutasyona uğramıştır.

16 Lord, Puttnam. “Hollywood: Bilgi Saptırmasına da Oskar Var mı?”, *NPQ Dergisi*, (2:1), 1999, 55-57. <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/2/sayi/1/hollywood-bilgi-saptirmasina-da-oskar-var-mi>. Erişim: 02.06.2014.

17 “Bilgi Çağı Ne Kadar Demokrasi Çağı?”, *NPQ Dergisi*, (1:3), 1998. <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/1/sayi/3/bilgi-cagi-ne-kadar-demokrasi-cagi>. Erişim: 02.06.2014.

5. Gizlilik/Sır

Günümüzde gizlilik gerektiren unsurlar yalnız 'bilgi' kavramı ile sınırlandırılmaz. Bilgiyi barındıran her türlü materyal ile bilginin üretilmesi, dağıtımı, paylaşımı, kullanımı esnasında aracılık yapan her türlü araç, tesis, donanım, mekân da gizlilik esasları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşlarının yürüttüğü faaliyetler sırasında kullanmaları gereken gizlilikle ilgili hükümler 1964 yılında yürürlüğe konulmuş bulunan 'Gizlilik Dereceli Evrak ve Gerecin Güvenliği Hakkında Esaslar' başlıklı 13.05.1964 tarihli ve 6/3048 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile çerçeveslendirilmiştir. Bu esaslar 'Hizmete Özel' gizlilik derecesi taşıması sebebiyle Resmi Gazete'de yayımlanmamıştır. Genel kurallar bu esaslarla belirlenmiş olmakla birlikte daha sonraki yıllarda ufak bazı düzenlemelerle uygulamalar yeniden tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlamalar Bakanlar Kurulu Kararı'nın özünü değiştirecek yapısalılıkta olmamıştır. Günümüzde de halen bu Esaslar yürürlüktedir.

Bu esasların dışında Türk hukukunda farklı kanuni düzenlemelerde de gizlilikle birlikte sır kavramına yer verilmiş, kategorisel olarak da oldukça geniş tutulmuştur. Mehmet Semih Gemalmaz ve Haydar Burak Gemalmaz 'Ulusalüstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye'de Bilgi Edinme Düşünce-İfade ve İletişim Mevzuatı'¹ adlı kitaplarında "sır ve gizlilik kavramları arasında mevzuat bazında açık bir farklılık olmayıp çoğu kez birbirlerinin yerine kullanıldığı"ndan bahsederek, "Türk mevzuatına bakıldığında, söz konusu sınırlayıcı kategorilerin çok

¹ Gemalmaz, Mehmet Semih ve Haydar Burak Gemalmaz. *Ulusalüstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye'de Bilgi Edinme Düşünce- İfade ve İletişim Mevzuatı, Düşünce Suçuna Karşı Girişim*. İstanbul: Yazıhane Yayınları, [2004]. 248-249.ss.

geniş bir alana yayıldığını görmek mümkündür. Bilimsel araştırmalardan sivil savunma ve ticari yaşama, şeker rejiminden haberleşme özgürlüğüne, kolluk mevzuatına kadar çok çeşitli ve birbiriyile alakasız konu ve alan 'sır' ve 'gizlilik' kavramlarıyla kuşatılmıştır." tespitinde bulunurlar. Yapılacak düzenlemeler ile bu karmaşa ve düzensizlik giderilmeli, gizlilikle ilgili esasların farklı düzenlemelerde birbiriyile çelişmesi engellenmeli, mevzuat kirliliği ortadan kaldırılmalıdır.

1964 tarihli 'Gizlilik Dereceli Evrak ve Gerecin Güvenliği Hakkında Esaslar'a göre, Milli Gizlilik Dereceleri'miz şu şekilde sıralanmıştır: 'Hizmete Özel', 'Özel', 'Gizli', 'Çok Gizli', gizlilik dereceleri tanımlamaları ve açıklamaları incelendiğinde, tanımlamaların birbirinden net bir şekilde ayrımını sağlayacak nesnel ifadelere, açıklıklara sahip olmadığı görülmektedir. Bu da kavramların kullanımı sırasında nesnel değerlendirmeler yapılmasını engellemekte, tedbirli olmak maksadıyla aslında gerekmediği halde birçok belgenin gereğinden yüksek gizlilik derecesi almasına sebep olabilmektedir. Bunun da düşünce ve ifade özgürlüğüyle birlikte bilgi edinme haklarını sınırladığı suçlamaları dile getirilmekte, saydam ve şeffaf devlet ilkeleriyle uyuşmadığı itirazları seslendirilmektedir.

Bunlar meselenin bir yönü olarak görülmekteyken kişi, kamu ve devlet için belirli koşullarda yerine göre çok gerekli de olan gizlilik ve sır kavramı ile ilgili uygulamalar, tanımlamalar, ifadeler her türlü dinamiği, formları, şartları değişmiş dünyanın gerçekleriyle de uyuşmamaktadır.

Günümüzde gizlilik gerektiren unsurlar yalnız 'bilgi' kavramı ile sınırlandırılmaz. Bilgiyi barındıran her türlü materyal (Cd, dvd, hard disk, flash bellek, parafin blok, film, mesaj, doküman vb. gibi) ile bilginin üretilmesi, dağıtımı, paylaşımı, kullanımı esnasında aracılık yapan materyal, tesis, donanım, mekân da gizlilik esasları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda kamu faaliyet alanları içerisinde gizlilik ve sır kavramı kapsamında uygulamaya konulacak yeni modern ve teknoloji tabanlı dünyaya uyum sağlayacak, sağlam kurumsal güvencelere bağlanmış, teknik

altyapısı ve çözümlenmeleriyle beraber hukuki dayanak ve içeriğinin de günümüz şartlarına intibak edeceği düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu anlamda gizlilik ve güvenlik esaslarının kapsamı gerekenlerle ilgili tekliflerimiz konuyu uzatmadan aşağıda sıralanmaya çalışılmıştır:

Gizlilik ve sır kavramlarının tanımları, içerikleri ve anlamları 1964 yılına göre çok büyük değişikliklere uğramıştır. Gizlilik dereceleri günümüzde yalnızca kamu hayatıyla veya devlet işlemleriyle sınırlandırılmaz. Özel işletmelerin faaliyet alanları, uluslararası etkinlikleri ve ticari faaliyetleri, kişisel bilgi birikimleri, kişisel davranış modelleri, sağlık kayıtları gibi birçok alan artık kişisel, kurumsal, toplumsaldan başlayarak nihayetinde devlet güvenliğini tehlikeye atabilir. Dönem dönem de küresel güvenliği etkileyecek, sınır ötesi hukuk ihlaline varabilecek sıkıntıları beraberinde getirebilir. Bu sebeple yapılacak yeni düzenlemeler ve yasal mevzuat yalnız resmi kurum ve kuruluşları değil, kişisel bilgi ve veriden özel işletmelere hatta sanayide bilgi ve bilişim güvenliğine kadar büyük bir alana ait bilgileri de koruma kalkanı içerisine alacak şekilde geniş tutulmalıdır.

Ancak burada dikkat edilecek husus şu olmalıdır ki, gizlilikle ilgili düzenlemeler düşünce ve ifade özgürlüğünü engelleyecek, aşırı müdahaleci, yasaklayıcı unsurları barındırmamalı, bireysel hak ve özgürlüklerin modern dünyada çok cepheli olan içeriklerini kullanılamaz hale getirmemelidir. Bireylerin, kurumların, özel işletmelerin bilgiye erişme, bilgi edinme haklarını sınırlandırmamalıdır.

Gizlilik ve sır kavramının iki yönü vardır:

- 1- Gizli veya sır kapsamındaki bilgi veya materyalin sahibi,
- 2- Gizli veya sır kapsamındaki bilgi veya materyali elde etmek isteyen, talep eden.

Gizlilik ve sır kavramına bu iki yönden baktığımızda eldeki bilgi veya materyalin, alenileştirilecek, herkesçe bilinip erişilecek bir şey olmadığı gerçeği ortaya çıkar. Bunu belirleyecek bir

makama ihtiyaç hissedilecektir. Bu makam, gizli veya sır olması gereken bilgi veya materyalin saklanması, gizlenmesi koşullarının tespit edilmesi, bilecek ve erişeceklerin belirlenmesi, bunların dağıtılması, yok edilmesi, taşınması ile ilgili kuralların geliştirilmesi ve titizlikle uygulanması yükümlülüğünü taşıyacaktır. İşin doğası gereğince bu bilgiyi veya materyali bilmek, erişmek, elde etmek isteyen açısından 'talebinin engellenmesine' yönelik olarak çok fazla bir yaptırım söz konusu edilemese de aslen bu talep edilen bilginin veya materyalin 'edinilebilmesine' engel olunacak yaptırımlara ihtiyaç hissedilmektedir.

Gizlilik ve sır bir tasnif ve sınıflama işlemidir: '*Ne gizli*', '*neden gizli*', '*ne kadar gizli*', '*nerede bulunur*', '*nasıl saklanır*', '*ne zamana kadar gizli*', '*kim için gizli*' sorularına karşılık bulmak üzere bilginin sınıflanarak gizlilik derecesinin belirlenmesi gerekir. Bu da bir anlamda analiz çalışmasıdır. Eksik soru sorulması veya soruya verilecek cevabın gereğinden fazla temkinli olması bilgiyi barındıran belge veya materyale gereğinden fazla veya eksik gizlilik derecesi verilmesine neden olabilir. Bu bağlamda hangi seviyede olursa olsun gizli belge oluşturma yetkisi olan her yöneticinin bu sınıflama işlemi için gerekli analitik düşünce yapısına sahip olması beklenir. Gerekirse her kademedeki yöneticiler bu konuda sık sık farkındalık eğitimine tabi tutulabilir. Bu işlem eğitim adıyla yapılması da bilgilendirme toplantıları adı altında düzenlenebilir.

Bu sınıflamada bilginin veya materyalin ilgili olduğu faaliyet alanının belirlenmesi, belirlenmiş ve derecelendirilmiş bilgi veya materyale erişimin ve bilgilendirilmenin kısıtlanması, bu maksatla özel bir bilgi dağıtım ve erişim sistematığının oluşturulması gereklidir. Gizliliğin sınıflaması da çeşitlenmelidir. Gizliliğin derecesini belirlemek üzere tanımlanmış özel kelimeler, uyarıcı ifadeler seçilmelidir:

Gizli (G), Çok Gizli (ÇG), Özel (Ö), Ticari Gizli (TG), Ticari Çok Gizli (TÇG), Bilimsel Gizli (BG), Bilimsel Çok Gizli (BÇG), Kişisel Gizli (KG), Kişisel Çok Gizli (KÇG), Tıbbi Gizli [Sağlık Gizli] (SG), Tıbbi Çok Gizli [Sağlık Çok Gizli] (SÇG).

Öncelikle devlete ait bilgi varlıklarının nitelik açısından hangisinin gizlilik, hangisinin sır olarak tanımlanıp, işaretleneceğinin çerçevesi çizilerek bir sınıflama yapılmalı, gizlilik ve sır kavramlarının içeriklerinin sınıflamasında ise aşağıda sıralanan soruların cevaplarını barındırmasına dikkat edilmelidir:

Gizli, çok gizli, özel (resmi ve kişisel mahremiyeti de kapsayacak şekilde) olan ile sansürlenecek, kısıtlanacak, kamufle edilecek bilgi arasındaki farklar nelerdir?

Açıklandığında, ifşa edildiğinde, kamuya dolayısıyla devlete, topluma, belirli bir gruba, özel işletmelere, kişilere zarar verebilecek, güvenliği, itibarı, ilişkileri zedeleyecek, rakiplere veya yabancı devlet, kurum veya kuruluşlara avantaj sağlayacak muhtemel bilgiler nelerdir? Kamu düzenini, toplumsal huzuru bozacak, kamu menfaatine zarar verecek bilgi veya materyal nedir?

Kişisel gizliliği ve güvenliği sarsacak, özgürlüklere zarar verebilecek, yaşama hakkını tehlikeye atacak, mahremiyetini zedeleyecek (örneğin; hasta dosyaları, nüfus kayıtlarındaki etnik geçmiş bilgileri, kişinin sosyal yardım alması veya muhtaçlık durumu vb.), dini inançlarını ve yaşamını aksatacak bilgi ve materyaller ne olabilir? Devlet güvenliğini ve gizliliğini etkileyecek kişisel bilgiler nedir?

- Kişisel veri nasıl tanımlanmalıdır? Kişisel verilerin korunması ile gizlilik ve özgürlükler arasındaki sınır çizgileri nelerdir? Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı²'nin 7. maddesinin ikinci fıkrasında 'yeterli önlemlerin alınması şartıyla' kişisel verilerin kaydedilmesine imkân verilmesinde sınırlar nasıl belirlenecektir?

- Kişisel verilerin ticari işletmeler için kıymetli bir varlık ve ticari meta niteliği kazanması sonucu ortaya çıkan ulusal veya

2 "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı", <http://www.kgm.adalet.gov.tr/tasariyasamaları/basbakanlik/Kanuntas/kisiselveriler.pdf>. Erişim: 03.12.2014.

uluslararası mücadele sebebiyle özel sektör tarafından oluşturulabilecek risklerin niteliği ve boyutu nelerdir?

- Yabancı ülke istihbarat birimlerinin, terör-suç örgütlerinin kamusal, kurumsal, kişisel bilgi ve verileri ele geçirme veya sistemlere zarar verme yönündeki faaliyet ve saldırıları ile gizlilik esasları arasında ilişki bulunur mu?

- Uluslararası ilişkilere zarar verebilecek, sınır aşan hukuk açısından sıkıntı doğurup gereksiz yasal takip ve yaptırımlara yol açabilecek bilgi veya materyal nelerdir?

- Devletin, kurumların, kişilerin, özel işletmelerin mali zararına, prestij kaybına sebep olacak, haksız rekabet veya kazanca aracılık edecek bilgiler neler olabilir?

- Herhangi bir soruşturmayı, yargılamayı engelleyecek, hukuki-idari ihlal doğuracak, yanıltacak, yönlendirecek, suçla azmettirecek bilgi nedir?

- Kişisel, kurumsal ve devlete ait uygulamalarda güvenliği etkileyecek, gizlenmesi gereken, karşı tarafça elde edildiğinde onlara avantaj sağlayacak bilimsel, teknolojik, askeri, ekonomik, iletişimsel, tıbbi vb. bilgi çeşitleri nelerdir?

e-Uygulamalar dikkate alındığında da gizlilik ve sır kavramlarına farklı bir açıdan bakmak gerekir.

E-belge, e-devlet, m-belge ve m-devlet işlemlerinde de gizlilik esaslarıyla alakalı olarak bilgisayar ve ağ yapısı özellikleri dikkate alınarak sınıflama yapılmalı, iş ve işlemlerin ayrıca bir sistematigi olmalıdır.

Bilgilerin, verilerin gelişmiş teknolojik cihazlarla, bilgi-veri eşleştirme veya veri-bilgi madenciliği teknikleriyle analize tabi tutulması yoluyla yeni ve son derece stratejik bilgiler oluşturularak birçok güvenlik ve gizlilik ihlali gerçekleşmektedir. Bu sebeple gizlilikle ilgili koruma duvarları iyice incelenmiş, mahremiyet alanları daralmış, bu da yalnız üretilmiş bilgilerin değil üretime aracılık eden araç, gerecin, mekânın da korunması ve gizliliğinin sağlanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Gizliliği sağlamak üzere sınıflamaya tabi tutulmuş ve

gizlilik derecesi almış e-belgelerin bilgisayarda üretilmesinden iletişim teknolojileri kullanılarak, ağlar üzerinden paylaşılması, dağıtılması, cevaplandırılmasına kadar geçen bütün süreçler titizlikle tanımlanmalı, bu belgelerin üretimi aşamasında kullanılacak bilgisayar ve onunla birlikte kullanılacak tüm yardımcı materyallerin (ekran, kamera, mikrofon, klavye, yazıcı, flash bellek, çoğaltma, elektrik hatları, yazının hazırlandığı odanın özellikleri, masa, sandalye vb.) özellikleri ve kullanım koşulları açık ilkelerle ortaya konulmalıdır.

Yakın tarihlerde gerçekleşen ABD'nden kaçan eski NSA çalışanı Edward Snowden'in itirafları donanımların bilgi güvenliği ve gizlilik açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu konuda hassas davranan ülkeler önlemler almaya başlamışlardır. Basına yansıyan konuyla ilgili iki haber dikkat çekicidir:

“ABD’deki yargı sürecinden kaçarak Moskova’ya gelen eski CIA çalışanı Edward Snowden’in varlığı, Rus devletini de sızıntıya karşı önlem almaya itti. Rusya’nın iletişim güvenliğini sağlamakla yükümlü olan birimin, sızıntıları önlemek amacıyla daktilo satın alacağı açıklandı. Bilgisayardaki yazılımlardan sızıntıların gerçekleşmesinin önüne geçmek için Rusya’nın “Sovyet dönemi kâğıt bürokrasisine” geçeceği belirtiliyor. Devletin tedarikten sorumlu kurumunun internet sayfasında yapılan açıklamaya göre Kremlin daktilolar için 14 bin 800 dolar harcayacak.”³

“Devlet dairelerinde ve gazetelerde 1990'ların ortalarına kadar çok yoğun olarak kullanılan, yazarların, politikacıların vazgeçilmezlerinden daktilolar 'antika' sayılmaya başlamış ve yalnızca antika eşyalar satılan dükkânların vitrinlerinde görülebilirken, bir anda yeniden moda oldu ya da olmak üzere. Bilgisayar üzerinden yapılan yazışmaların, deniz aşırı ülkelerden dahi izlenebilmesi, elektronik haberleşmenin güvenilirlikten uzak

³ “Rusya’da sızıntıya önlem: Daktilo”, Milliyet, 12.07.2013. <http://www.milliyet.com.tr/rusya-da-sizintiya-onlem-daktilo/dunya/detay/1735623/default.htm>. Erişim: 01.01.2015.

olması, son olarak da ABD'nin Almanya ve Rusya'ya yönelik casusluk operasyonlarını bilgisayarlar üzerinden yürütmesi üzerine, Rusya'nın ardından Almanya'da önemli yazışmaların bilgisayar yerine daktiloda yazılmasını kararlaştırdı. Almanya Federal Meclis Araştırma Komisyonu, iç ve dış yazışmalarda casusluğa karşı korunmak amacıyla daktilo kullanmaya yöneldi. Alman Dış İstihbarat Servisi'nde (BND) görevli bir ajan hakkında ABD için casusluk yaptığı gerekçesiyle soruşturma açılmasının ardından ülkede iletişim konusunda güvenlik önlemleri artırılıyor.

ARD televizyonuna konuşan NSA Araştırma Komisyonu Başkanı Patrick Sensber, yazışmalarda daktilo kullanılacağını doğrularken, "Gizli belgeleri yazmak için tekrar daktiloya ihtiyacımız olacak"⁴ dedi."

Bilgi sistemleri üzerindeki gerçek sahiplik, bu sistemler üzerinde asli belirleyicilik ve kontrol yetkisine bağlıdır. Kamu kurum ve kuruluşlarında genel olarak bilgi sistemleri üzerinde en üst kontrol yetkisinin bilişim hizmeti alınan yüklenici firma personeline olduğu görülmektedir. Kurumlardaki en kritik bilgilere erişebilen bilişim ve bakım hizmeti sunan firmalarla ilgili hizmet almaktan, bilgi ve belgelere erişime, bilgi sistem donanımlarının ve yazılımlarının envanterinin tutulmasına kadar geçen bütün süreçler de gizlilik esasları çerçevesinde değerlendirilmeye alınmalıdır. Bu firmaların hizmetleri, erişimleri vb. konuların sorgu kayıtları tutulmalı, gizlilik sınıflaması esasları çerçevesinde sıkı denetim altına alınmalıdır.

Yakın tarihte Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nda gerçekleşen bir olay bu hususun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hürriyet Gazetesi'nde "Gümrük'te 'Açık' Var"⁵ başlığı ile verilen haberde olay şu cümlelerle anlatılıyor:

"Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, gümrükler dâhil bilgi işlem ağına dışarıdan ulaşılabildiğine dair iddialar üzerine araştırma

⁴ "Daktilo yeniden gözde olacak", *Antalya Ajans*, 16.07.2014. <http://www.antalyaajans.net/m/?id=3278>. Erişim: 12.12.2014.

⁵ "Gümrük'te Açık Var", *Hürriyet Gazetesi*, 14 Aralık 2014. 9.s.

başlattı. İncelemeler sonucunda, yazılım programı hazırlanırken sisteme dışarıdan müdahale için açık pencere bırakıldığı saptandı. Firmanın işine son verildi, suç duyurusu yapıldı. (...) Bakanlığın bilgi işlem sisteminden dışarıya giden uçlar bulundu. Uçların kimlere ulaştığıyla ilgili araştırma halen sürüyor. (...)”.

Kurum veya kuruluşlarda bulunan çok önemli bazı bilgilerin güvenilir yedekliliğini, bilgi sistemlerinin gizliliğini ve güvenliğini sağlayacak Felaketten Kurtarma Merkezleri (FKM) oluşturulmalıdır.

Gizlilik ile ilgili esasların hazırlanması ve takibinde genel koordinasyon Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nde olmalıdır. Tüm dünyada olduğu gibi bizde de Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün adı ‘Milli Arşiv’ olarak değiştirilmelidir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bu işi Milli İstihbarat Teşkilatı ile işbirliği içinde yürütmelidir. Bu maksatla Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nde ilgili diğer kurum ve kuruluşların üyelerinin de bulunacağı “Gizlilik Esaslarını İzleme, Değerleme ve Değerlendirme Komitesi” oluşturulmalıdır. Gizlilik bir güvenlik meselesi olmakla birlikte güvenliği sağlamanın ana yollarından bir tanesi de gizlilik derecesi taşımayan belgelerle birlikte gizlilik derecesi taşıyan, gizlilik sınıflaması yapılmış bilgi ve belgenin bilgi-belge yönetim süreçleri çerçevesinde üretilmesi, iletilmesi, dağıtılması, paylaşılması, hizmete sunulması, saklanması, imha edilmesi veya sürekli saklanması şartıdır. Bu anlamda belge yönetim süreçlerinin ana politikasını ve esaslarını belirleyip takibini yapan kurum olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından hizmetin yürütülmesi ve koordinesi uygun olacaktır. Hazırlanacak mevzuat düzenlenmesi Arşiv Mevzuatı ile çelişmemeli, birbirini tamamlamalıdır.

Kamu kurumları ve idarelerinde de gizlilikle ilgili hususların mevzuata uygun yürütülmesinin temini ve konunun takibinin yapılması maksadıyla birer çalışma grubu oluşturulmalı, bu grupların faaliyetlerinin “Gizlilik Esaslarını İzleme, Değerleme ve Değerlendirme Komitesi” ile koordineli bir şekilde

yürütülmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

Kurum ve kuruluşların gizlilik derecesi alacak bilgi ve materyallerinin neler olduğu konusuna yönelik envanter çalışması yapması gizliliğin esasları içerisinde bir hüküm olarak yer almalıdır. Korunması, gizlenmesi gereken bilgi varlıklarının ve materyallerin nitelikleri çok net ve nesnel ifadelerle belirlenmeli, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde kurulacak "Gizlilik Esaslarını İzleme, Değerleme ve Değerlendirme Komitesi"ne dönemsel bilgi verilmelidir. Kamu kesimi ile birlikte nitelikli ve gizlenebilecek bilgi barındıran özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının sahip olduğu, bilgi sistemlerinde yer alan kurumsal, kişisel ve kritik bilgi varlıklarının niteliği gibi konuları kapsayan envanter çalışmasının yürütülmesi, sahip olunan bilgi varlığının kritik, kişisel, gizli veya hassas olmasına göre alınması gereken güvenlik önlemlerinin ve gizlilik derecelerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Kritik altyapılar da bu çalışmaya dâhil edilmelidir.

Kurum içerisinde gizlilik derecesi almış belgelere yalnızca hazırlayabilenlerce ve bilmesi gerekenlerce işlem yapılması, bilginin kötüye kullanımının, menfaat sağlamanın, istenmeyenlerce ele geçirilmesinin engellenmesi, yetkisiz açıklanmaması, söylentiye yol açmaması maksadıyla, teknik özellikleri standart koşullara bağlanmış, kesintisiz güç kaynağından enerji alan, güvenlik unsurları sağlanmış özel donanımlı bilgisayarların kullanıldığı özel odalarda üretilmesi temin edilmelidir.

Bilgi veya belgeye idari suistimalleri ve kusurları gizlemek maksatlı gizlilik derecesi verilmesi engellenmelidir.

Bilgi güvenliği ve kişisel verilerin korunması açısından sadece teknolojik önlemler yeterli değildir. Bilgi güvenliği kültürünün oluşturulması, ilgililerin bu konudaki bilinç ve bilgi seviyesinin artırılması amacıyla gizlilikle ilgili görevleri yürüten her kademedeki personel konu ve uygulamalarla ilgili dönemsel eğitimlere tabi tutulmalı, diğer personel ise özellikle e-belge, e-arşiv, bilgisayarlar, sanal ortamlar, kurumsal ve kişisel verilerin

iletimi, paylaşımı, kullanılması ilaveten teknolojik cihazların barındırdığı gizlilik ve güvenlikle ilgili riskler ve tehlikeler konusunda farkındalık eğitimine tabi tutulmalıdır. Mevzuatta bu konu zorunlu uygulama olarak ele alınmalıdır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının idari yapıları ve iş süreçleri içerisinde belge ve bilgiye verilecek gizlilik derecesinde anlaşılamamaları veya karar verememeleri durumunda gizlilik derecesini verme yetkisi bu komitede olmalıdır. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün rehberlik ve denetim görevlerini ifa etmesi sırasında gizlilikle ilgili uygulamaları da yerinde görmesi, gerektiğinde dönemseller denetimlerde bulunması, rehberlik ve denetim sonuçlarının raporlandırılması sağlanmalıdır.

Gizlilik esaslarının belirlenmesine yönelik mevzuat, uygulama, strateji, politika ve standartların belirli zaman aralıklarıyla güncellenmesi yapılmalıdır.

Gizlilik ihlalleri ve risklerinin zamanında ve hızlı şekilde tespit ve analiz edilmesine ilişkin mekanizmalar oluşturulmalıdır. Kurumlar arasında koordinasyon ve etkin işbirliği imkânları artırılmalıdır.

“Gizlilik Esaslarını İzleme, Değerleme ve Değerlendirme Komitesi”nce gizlilik taşıyan bilgi ve materyaller ile bilgi sistemlerinin envanteri çıkartılmalı, bunlar önem ve karşı karşıya buldukları risk derecelerine göre sınıflandırılmalı, gerekli önlemler belirlenerek kurum, kuruluş ve işletmeler uyarılmalı, takibi sağlanmalıdır.

Gizliliğin tarihi perspektifi de vardır. Medeniyetler belirli bir seviyeye erişip güvenlikleriyle ilgili hususlar genişleyince gizlilikle ilgili usuller devreye girmiş, ekonomik, askeri, kamu düzeni gibi ihtiyaçlar çerçevesinde etkin uygulama alanları oluşturulmuştur. Belgelerin gizli olduğunu belirtmek için sembollerden de faydalanılmıştır. Osmanlı'nın gizlilikle ilgili seçtiği sembol derin anlamlar da barındırır.

“İsimler arasında ilişki kurmada; Allah, Hilâl ve Lale

kelimelerinin ebcet hesabına göre karşılığı 66'dır. Bundan dolayı Osmanlı zamanında hilâl ve laleye özel bir ilgi gösterilmiştir.”⁶

Osmanlı Devleti'nde yazının gizliliğini göstermek için kullanılan sembol de Hilâl'dir. Kırmızı mürekkeple belge üzerine basılan hilâl işareti yazının gizli olduğunu gösterirdi. Bu bağlamda Osmanlı'nın hem görsel olarak kırmızı hilâl işaretiyle yazının gizliliğini gösterdiğini hem de ebcet hesabı⁷ karşılığında 66 olan sayısal değerle manevi bir şekilde gizliliğin Allah'a da havale edildiği böylece, O'ndan da yardım istendiği söylenebilir.

6 Sağiroğlu, Şeref ve Canbek Gürol. Bilgi ve Bilgisayar Güvenliği Casus Yazılımlar ve Korunma Yöntemleri. Ankara: Grafiker Yayınları, 2006. 38.s.

7 **Not:** Ebcet hesabı, Arapça harflere verilen değerlerle kelimelerin şifrenmesi veya tanımlanmasıdır. (Sağiroğlu, Şeref ve Canbek Gürol. Bilgi ve Bilgisayar Güvenliği Casus Yazılımlar ve Korunma Yöntemleri. Ankara: Grafiker Yayınları, 2006. 37.s.)

6. Özel İşletmelerde Gizlilik-Bilgi-Belge ve Arşivler

Kurumsal imaj ve kimlik bugün o kadar önemli bir hale gelmiştir ki, teknolojik düzeyiniz, tarihi geçmişiniz veya ekonomik gücünüz küresel piyasada etkin ve itibarlı olmak için tek başına yeterli gelmemektedir.

Bilgi çağında kamuda olduğu gibi özel sektör işletmeleri, firmaları için de en hayati materyal ve güç kaynağı olarak bilgiyi odak noktasına yerleştirmemiz gerekir. Çok bilinen bir söz olmakla beraber tekrar etmekte fayda var, “Ünlü filozof Bacon ‘Bilgi güçtür’ diyor. Gelecek bilimcisi olarak tanınan John Nasbitt de ‘Yeni güç kaynağı, azınlığın elindeki para değil, çoğunluğun elindeki bilgidir.’ sözleriyle Bacon’u desteklemektedir.”¹ Çağın gerisinde kalmadan, yırtıcı küreselleşmede rekabet edenlerden ve öncülerden olmak isteyen özel sektör işletmeleri de bu yeni güç kaynağından faydalanacak politikalar geliştirmeli, belge-bilgi birlikteliği ve yönetimi süreçlerine profesyonelce yaklaşmalıdırlar. Bu bağlamda şirketlerin bilgi merkezli yapılanmalara gitmeleri önemlidir. Dünyanın geldiği nokta özel işletmeleri de bazı yeni uygulamalara zorlamakta, bu da yeni yapılanma ve hizmet alanlarını ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde özel sektör işletmeleri yerli veya küresel piyasalarda etkili olabilmek, güvenilir olduğuna bireyleri ve toplumları ikna edebilmek, gücünü, etkinliğini ortaya koyabilmek, diğerlerinden farklılığını göstermek, markasını görünür kılmak, alanında ilk akla gelmek, tanınmak için kurumsal kimliklenmeye ihtiyaç hissetmektedir. Kurumun ürünlerinin bir çatıda toplandığı markalarının etkinliği ve bütünlüğü önemli bir uğraş alanıdır. Özel işletmelerin kurumsal bir kimlikle tanınması, aynı alanda faaliyet gösteren diğerlerinden farklılığını vurgulaması, ilk akla gelenlerden

¹ Şentuna, Esin. “Editorial”, *MG Dergi*, 2 (Mart 2014). http://issuu.com/mgdergi/docs/2014_-_02. Erişim: 26.12.2014.

olması, olumlu bir imaj algısının hayata geçirilmesi, yerel ve küresel piyasalarda güçlü görünmesi modern işletme sistemlerinin en hayati unsurlarındandır.

Özel işletmelerin ürettikleri, ürün cinsine, etkisine göre yalnızca bir know-how, lisans veya kazanç meselesi olarak görülemez. Ürünün yerel, toplumsal veya küresel etkileri çerçevesinde devlet güvenliğini ilgilendiren hususların da değerlendirilmesi önemli bir konudur. Örneğin, geliştirdiğiniz ve seri üretim yaparak devlet kurumlarına sattığınız ‘İnsansız Hava Araçları (İHA)’nın bir başka devlete satışı, bu satış aşamasında İHA’nın donanımı, yazılımı, bakımı gibi bir takım süreçler ve hususlar devlet güvenliğini ilgilendirir. Bunu üreten şirket olarak üretime son verildiğini veya şirketin bir başka uluslararası şirkete satıldığını varsaydığımızda günümüzdeki gerek gizlilik gerekse arşiv mevzuatı çerçevesinde bu ürünlerin üretimine ve ürünlerin satışına ait hiçbir belge devlet tarafından kontrole tabi tutulmamakta, devir alınmamaktadır. Oysa özel sektörün bir ayağı kamusal alanda yer almakta kamu ve devlet bilgisine sahip olmaktadır. Bu bağlamda özel sektörde gizlilik konusunun da devletin denetiminde bir sisteme oturtulması gerekmektedir. Bu husus üzerinde hassasiyetle durulması gereken çok önemli bir gizlilik ve güvenlik esası olarak değerlendirilmelidir. Bu yaklaşım hemen hemen tüm sektörler için geçerli bir konudur. Belirli ölçekli üretim şirketleri (ilaç, gıda, silah, tarım, teknoloji, haberleşme, iletişim, yazılım, donanım şirketleri vb. gibi) için gizlilik esasları mevzuatında hükümler yer almalı, devletle olan ilişkileri yalnız vergi, SGK primleri üzerinden yürütülmemelidir.

Kurumsal imaj ve kimlik bugün o kadar önemli bir hale gelmiştir ki, teknolojik düzeyiniz, tarihi geçmişiniz veya ekonomik gücünüz küresel piyasada etkin ve itibarlı olmak için tek başına yeterli gelmemektedir. Bunların hepsinin ayrı ayrı önemi olmakla birlikte “Özel Sektör” artık insanlar ve toplumlar için yalnızca kazanca dayalı ekonomik birimler olarak görülmemektedir. Artık dünya üzerinde özel sektör faaliyetleri son derece karmaşık ve birbirine bağlı değişkenlerden oluşan yeni algılamaların ve anlayışların alanı olmuştur. Bu çerçevede özel işletmeler büyük oranda yine bir reklam çalışması olmakla beraber sosyal sorumluluk projeleri yürütmekte, bu tür faaliyetlere sponsor veya destek

olmaktadır. Bu faaliyetler klasik anlamda bir hayırseverlik yaklaşımından daha farklı bir yapıdadır. Amaç yalnızca hayır yapmaktan daha geniş çerçeveye sahiptir. İşin içerisinde hayırseverlik olmakla beraber ayrıca ekonomik, hukuki, etik sorumluluklar gibi değişik boyutları da kapsama alanına alır: Öğrenci okutma, okul, yurt, hastane, müze yaptırma, orman oluşturma, sanatçılara, sergilere, çevreyle ilgili organizasyonlara sponsor olma, erozyonu önleme, tarımı geliştirme, meslek edindirme, doğum kontrolü, sağlık ve hijyenle ilgili projeler yürütme, temiz ve yenilenebilir enerji geliştirme, ar-ge çalışmalarını destekleme, afetler konusunda farkındalık oluşturma gibi bir çok alanda geniş bir katılımı ve toplumla paylaşarak klasik hayırseverlik alanının dışına taşan çalışmaları barındırır.²

Son dönemlerde ülkemizde de özellikle eğitim, kültür, sağlık ve çevre alanlarında şirketlerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine ağırlık verdiği görülmektedir. Özel sektör bu tür faaliyetlerde bulunurken öncelikle kendi işletmeleri adına olumlu bir imaj kazanmak, toplumsal, küresel güven tesis etmek, bilinirliğini ve tanınırlığını artırmak amacını güderken toplumsal ve sosyal fayda sağlamayı da hedeflemektedir. Bunu yaparken de elbette kitlesel iletişim araçlarından yararlanmakta, yapılan işin toplumun tümü tarafından bilinmesini amaç edinmektedirler. Sosyal sorumluluk çalışmaları gönüllülük esasına dayanan bir çalışma gibi görülüp kâr ve kazançlarından fedakârlık gibi algılansa da aslında işletmelerin devamlılıklarının sağlanması, kâr ve kazancın geleceğe yönelik artırılması da önemli bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Pazarlama çalışmalarının toplumsal, sosyal dokularla sarmal bir yapıda karşılıklı faydalanma esaslarıyla birleşmesiyle hayat bulmaktadır denilebilir. Ancak özel işletmelerin fayda sağlama arzuları, imaj çalışmaları konusunda hayırseverliklerinden daha etkili olan husus iletişim teknolojisi ve onun oluşturduğu yeni hayat formlarının geliştirdiği bireysel, toplumsal ve küresel duyarlılıkların dayatmalarıdır.

² Konuyla ilgili daha geniş bilgilenmek için şu siteler incelenebilir: http://csrturkey.org/wp-content/uploads/2013/03/CSR_Report_in_Turkish.pdf; http://www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_IsEtigiKamu-SemraAscigil.pdf.

Alvin Toffler da bu konuda ufuk açıcı önemli tespitlerde bulunmuştur: “İkinci Dalga süresince, şirketler ekonomik birimler olarak görüldüler ve onlara yöneltilen saldırılar temelde ekonomik konulardaydı. (...)

Günümüzde şirket eleştirilenleri tamamen farklı bir noktadan yola çıkıyorlar. (...) Sadece ekonomik performans açısından değil, hava kirliliğinden yönetici stresine kadar neredeyse her şey için şirketi sorumlu tutuyorlar. Dolayısıyla şirketler asbest zehirlenmesi, yoksul nüfusları ilaç testlerinde kobay olarak kullanma, endüstriyel olmayan dünyanın gelişimini engelleme, ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, gizlilik ve ahlaksızlık gibi konularda suçlanıyor. (...)

Üçüncü Dalga uygarlığı, tamamen yeni bir kurum talebini de beraberinde getiriyor; artık sadece kazanç elde etmekten veya ürün üretmekten değil, aynı zamanda son derece karmaşık ekolojik, ahlaki, politik, ırksal, cinsel ve sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunmaktan da sorumlu tutulan bir şirket. (...)

Son derece uzmanlaşmış ekonomik fonksiyona sarılmak yerine, eleştiriler, kanunlar ve kendi yöneticilerinin endişeleriyle oradan oraya savrulan şirket, çok amaçlı bir kurum haline geliyor. (...)

Bir zamanlar her firma organize olmamış bir toplum olarak tanımlanabilecek bir ortamda çalışıyordu. Bugün sosyofe (...) tamamen yeni bir organizasyon seviyesine sıçradı.

(...) Bu son derece kalabalık sosyoferde, her şirket sadece yalnız ve çaresiz bireylere değil, organize gruplara karşı hareketlerine dikkat etmek zorunda. (...)

Bu sosyoferde, şirket kararları çok yakından inceleniyor. Bir şirketin işsizlik, toplum düzenini bozma, zorlama hareketlilik ve benzeri türde ‘sosyal kirlilik’ yaratma eylemleri anında fark ediliyor ve şirkete daha fazla baskılar yükleniyor.

(...) Toplumun kitesellikten uzaklaşması, sosyal kurumlar arasında dengenin korunabilmesi için daha fazla bilginin karşılıklı aktarılabilceğini gösteriyor. Üçüncü Dalga üretim yöntemleri, şirketin hammadde olarak bilgi açlığını daha da yoğunlaştırıyor. Böylece firma dev bir elektrikli süpürge gibi verileri yutuyor, işlemde geçiriyor ve giderek daha karmaşık hale gelen yollardan başkalarına dağıtıyor. Bilgi üretim için merkezi hale gelirken, ‘bilgi

yöneticileri' endüstriyi kontrol altına alırken, şirketler de zorunlu olarak tıpkı fiziksel ve sosyal çevre üzerinde olduğu gibi bilgisel çevre üzerinde de etkiler yaratıyor.

Bilginin yeni önemi şirket verilerinin kontrolü üzerinde genellikle çatışmalara yol açıyor; daha şeffaf muhasebe sistemlerinin belirlenmesi, reklamcılıkta dürüstlük prensibinin benimsenmesi gibi. Yeni çağda, 'bilgi etkileri' en az çevresel ve sosyal etkiler kadar önem kazanıyor ve şirket ekonomik üretici olduğu kadar, bilgi üreticisi olarak da görülüyor.

(...) Toplumdaki çeşitlenme, devlet yapılarında farklılığı getiriyor ve her şirket, giderek, daha fazla sayıda uzmanlaşmış devlet birimleriyle ilişkiye girmek zorunda kalıyor. Kötü koordine edilmiş olan ve her biri kendi önceliklerini izleyen bu birimler, sürekli olarak yeniden yapılanma mücadelesi içindeler. (...)

Şirketin etik duruşu giderek artan bir şekilde toplumun değer sistemi üzerinde etki sahibi olarak görülüyor ve en az şirketin fiziksel veya sosyal çevreye yaptığı etki kadar önemli tutuluyor. Şirket giderek artan bir şekilde ahlaki etkilerin 'yaratıcısı' olarak görülüyor.

(...) Basitçe ifade etmek gerekirse, her şirketin İkinci Dalga yöneticilerinin sandığından çok daha fazla 'ürünü' var ve daha fazlasından da sorumlu tutuluyor, sadece ekonomik değil, çevresel, sosyal, bilgisel, politik ve ahlaki ürünler. Böylelikle, şirketin amacı tekilden çoğula kayıyor, sadece söz sanatlarında veya halkla ilişkilerde değil, kimlik ve kendini tanımlama seviyelerinde de."³

Toffler'in tespitleri günlük hayatımızda sık sık karşımıza çıkan birçok olayla örtüşüyor. Hemen her gün şirketlerin çevreye verdiği zarar, işçi haklarındaki yanlış uygulamaları, ayrımcı tutumları vb. eylemleri haber kanallarının önemli malzemelerinden bir tanesi olmuş durumdadır. Yakın tarihte Manisa Soma'da termik santral yapılmak istenen arazide zeytin ağaçları kesilmiş, daha önce bu tür konularda sesi çıkmayan yerli halk tarafından sonra da tüm ülkeden ciddi tepkiler doğmuş, bu tepkiler eylemlere dönüşmüştü. Basında

3 Toffler, Alvin. *Üçüncü Dalga*. İstanbul: Koridor Yayıncılık, 2008. 297-301.ss.

genişçe işlenen olay özetle şöyleydi: “Yırca’da termik santral yapılmaya çalışılan arazide (...) İş makinaları ile 6 bin zeytin ağacı kesildi. (...) Mahalle sakinleri ve çevreciler, santral yapılması düşünülen bölgeye giden yolu sabah trafiğe kapattı. Jandarma yolu açmaları için köylüleri uyardı. Ancak köylüler, jandarmayı dinlemedi. Soma Kaymakamı Bahattin Atçı da köylüleri ikna etmek için olay yerine geldi. Köylüler Kaymakam Atçı’ya, “Bu devlet bu sabah neredeydi? Burada devlet yoktu. Santrali yapacak şirket, jandarmalara rağmen ağaçları kesti. Burada dedelerimizden kalan asırlık ağaçlar vardı. Bu ağaçların hepsi katledildi. Bir zeytin ağacı 20 yılda yetişiyor. Biz şimdi ne yapacağız?” dedi.”⁴

Tepkilerin şirketin varlığı ve güvenilirliği üzerinde olumsuz etkilerini hesaplayan yönetim, imajını düzeltip itibar kaybını engellemek amacıyla yeni bir hamlede bulunmuştu: “Soma Yırca Mahallesi’nde termik santral yapımı için 6 bin 666 zeytin ağacı kesip söken Kolin Grubu, 60 bin fidan dikmek için Soma Belediyesi ile işbirliği protokolü imzaladı. Belediye Başkanı Hasan Ergene, yaptığı açıklamada, “Soma halkının çevre, orman, ağaç sevgisi konusunda bilinçlendirilmesi, belediye arazilerinin ağaçlandırılması, belediye zeytinliklerinin oluşturulması, zeytinciliğin geliştirilmesi, örnek zeytincilik alanlarının oluşturulması, zeytin yetiştirilmesi ile ilgili bilgilendirme çalışmalarının yapılması ve kaliteli tarım uygulamasının teşvik edilmesi için ağaçlandırma faaliyetleri yürütülmesine ilişkin Kolin firmasının alt birimi olan Hidro-Gen Enerji İthalat İhracat Dağıtım ve Ticaret A.Ş ile iş birliği protokolü imzaladık” dedi. Başkan Ergene, protokol gereği belediyenin göstereceği alanlara 60 bin fidanın şirket tarafından dikileceğini söyledi.”⁵

Hürriyet Gazetesi 28.12.2014 tarihli bir haberinde “Koç Topluluğu Şirketleri’nin geçtiğimiz yıl dikimini gerçekleştirdikleri fidan sayısı 55.944 adet oldu. 5 yılda ulaşılan yeni fidan dikimi 300 bini aşarken, bu sayede 78 bin hanenin yıllık elektrik tüketiminden

⁴ “6 bin zeytin ağacı kesildi, Daniştay yürütmeyi durdurdu”, *Radikal Gazetesi*, 07.11.2014. http://www.radikal.com.tr/turkiye/mahalleli_barakaya_kapatildi_6_bin_zeytin_agaci_kesildi-1226091. Erişim: 22.12.2014.

⁵ “Zeytin ağaçlarını kesen Kolin şirketi 60 bin fidan dikmek için protokol imzaladı”, *Hürriyet*, 12.12.2014. <http://www.hurriyet.com.tr/eg/27760189.asp>. Erişim: 21.12.2014.

kaynaklanan sera gazı emisyon miktarını telafi etti.”⁶ ifadesine yer verirken ülkenin önemli bir topluluğunun sosyal faaliyetini kamuoyuna duyuruyordu.

Günümüzün değişen toplumsal, sosyal koşulları geçmişteki gibi özel sektöre, işletmelere, şirketlere kapalı bir alanda kazanca dayalı, vergisini verip belirli standartları yerine getirdikten sonra istediğini yapabilen bir özgür alan bırakmamaktadır. Artık her işletme üretiminden çevresel etkilere, işçi haklarından toplumsal, sosyal hassasiyetlere kadar her sahada, geçmişe göre çokça gelişmiş olan ve ufak bir kıvılcımla yerelden ulusal hatta küresel boyuta ulaşan duyarlılıklara dikkat etmek durumundadır. Bu da özel işletmelere farklı ve birçok değişken alanda faaliyet yürütme zorunluluğu getirmektedir. Bu zorunluluk devletin denetimi ve yönlendirmelerinde de kendisini göstermelidir. İşletmeler artık devletle olan irtibat ve ilişkilerinde de yalnızca vergilendirme ve finansal analiz yapma maksatlı, muhasebe kayıtları üzerinden hareket etmemelidirler. Toplumsal ve sosyal saygınlıklarını korumak, itibar seviyelerini yüksek tutmak amacıyla yasal zorunluluklar sebebiyle oluşturmak ve korumak zorunda olduğu belgelerle birlikte tüm iş kollarına ait süreçleri gösteren belgeleri ve yürüttüğü sosyal sorumluluk projelerine ait belgeleri bilgi-belge yönetimi çerçevesinde korumalı, devletle ve toplumla paylaşmalı, gerekirse araştırmaya açmalıdır. Şirket kapandığında veya faaliyeti sonlandığında nitelikli belge birikimleri devletçe teslim alınmalıdır. Devlet arşivleri özel işletme fonlarıyla ilgili de kriterler ve sistemler geliştirmelidir.

Özel işletmelerin, firmaların kurumsal varlıkları ve kimliklenmeleri amacıyla belge-bilgi yönetimi, arşivcilik alanında yapmaları gereken hususlar bulunmaktadır. Özel sektör işletmeleri öncelikle işleri ve işlemleri sonucunda çeşitli düzeylerde üretilen, dağıtılan, paylaşılan belge ve bilginin bilimsel metotlar çerçevesinde ‘örtük bilgi’ olmaktan çıkartılarak, işletmeye ait bir ‘varlık’ olmasını sağlamalıdır. İşletmenin üretimine ve oluşumuna temel teşkil eden her türlü varlık gibi belge-bilgi de bir varlık değeridir ve binaları,

⁶ “Koç Topluluğu çevreye 910 milyon TL yatırdı”, *Hürriyet Gazetesi* IK, 28.12.2014.

makinaları, demirbaşları gibi hatta onlardan daha da kıymetli olabilecek unsurları bünyesinde barındırması bakımından manevi değerleri yanında ekonomik bir değerdir. Öylesine bir değerdir ki şirketin ve ürünlerinin imajı, tanınırlığı, bilinirliği, tercih edilirligi konusunda bireysel, toplumsal ve sosyal algılamaları geliştirir, yönetir, bunların kullanımı neticesi kısa ve uzun vadede manevi katkılarla birlikte ekonomik geri beslemeleri de tesis eder.

Bu amaçla işletmeler belge-bilgi varlıklarını öncelikle nitelikli ve süreçlere dayalı üretim metotları ile üretken ve kalıcı kılmak durumundadır. İşletmenin ürettiği belge-bilgi varlıkları şirket için bir yük olmaktan çıkartılarak manevi ve ekonomik katma değer sağlayan unsurlar haline dönüştürülmelidir. Bunun sağlanması ile rekabetçi bir avantaj oluşturulacaktır.

Özel sektörde, işletmelerde belge-bilgi yönetimi uygulamalarının disiplinlerarası bir yaklaşımla, metodolojik çerçevede ele alınıp hayata geçirilmesi en önemli husustur. Belge-bilgi yönetimi, arşivcilik herkesin yapabileceği bir iş değildir. Özel sektör de kurumsallaşma, kimliklenme ve sosyal sorumluluk projelerini pozitif katma değerlere dönüştürmek için işletmenin büyüklüğüne göre profesyonel bilgi-belge yöneticileri istihdam etmeli, bunların ücretlerinin tespitinde nitelikli personel olduğunu gözden kaçırmamalıdır. Ar-ge, inovasyon çalışmalarına o süreçle ilgili belge-bilgi yönetim süreçlerini de dâhil etmelidir. Belge-bilginin işletmeye yönelik değer üretiminin hesaplamaları yapılmalı, değer ölçüm normları oluşturulmalıdır. Toplumla bilgi paylaşımının, sosyal sorumluluk projeleri neticesi elde edilen belge-bilgi birikiminin kullanıma sunulmasının işletmeye yaptığı geri beslemelerin maliyet ve kazanç hesapları da bu değer ölçme çalışmalarında yer almalıdır.

Özel işletmelerde maliyet kamu kurum kuruluşlarına göre çok daha farklıdır. Bu anlamda bilginin üretilmesi, elde edilmesi, satın alınması, erişilmesi, kullanılması, süreçlere aktarılması, saklanması, paylaşılması, hizmete sunulması, bu işlemlerin bilimsel ve etkin yürütülmesi için kurulacak belge-bilgi yönetimi sisteminin belirli bir maliyeti olacaktır. Bilginin işletmelere getirdiği maliyetler karın azalmasına sebep olabilir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde bilginin ve onun süreçlerinin işletmelere getirdiği belirli bir maliyetten söz etmemiz mümkündür. Ancak orta ve uzun vadeli olarak yapılacak hesaplamalarda bilimsel süreçler doğrultusunda kurgulanıp kurulacak ve yürütülecek belge-bilgi yönetim sistemlerinin işletmelere dönüşümü kurumsal itibar, manevi ve maddi kar olacaktır.

Özel sektörün, işletmelerin, firmaların çalışma mantığı geçmişte olduğu gibi, yalnız üretilen ürün ve bunun satışı dizgisi üzerinden yürümektedir. Özel sektör de bilgi çağında toplumlar ile olduğu kadar tek tek bireyler ile de bağ kurmak zorundadır. Bunlarla bağı koparması onun insanlardan ve toplumlardan soyutlanması tehlikesini doğurur. Özel sektörün hem milli, hem de küresel bir 'varlık' olarak hayatta kalması ve bunu sağlıklı koşullarda sürdürülebilir politikalarla yürütmesinin yolu, birey, toplum ve küresel arasındaki etkileşimleri, bilgi geçişlerini, alışverişlerini, bunların hayata yansımalarını, etki derecelerini gözlemek, bu alanlar ile kendi faaliyet alanları arasında etkili bilgi birikimi sağlamak, bunları sosyal projelerle hayata geçirmek, bireylerin beyni, bilinci ile vücutları ve yürekleri arasında irtibat kurmaktan geçmektedir. Artık maliyetler yalnız kar-zarar hesapları üzerinden pozitif gerçekliğin araştırılmasıyla oluşturulamayacaktır. Bilgi maliyetleri ile bunun orta ve uzun vadede getirecekleri ve kazandıracakları üzerinden çağın ideal gerçekliğinin geliştirilmesini sağlamak gerekmektedir. Bilgisel ve sosyal gerçeklikler iktisat disiplini bağlamında katı bir yapıda sorgulanır olmamalıdır. Böylesi bir sorgulamada iktisat disiplini açısından ideal olanından ziyade artık herkesin içerisinde yaşadığı gerçekliğe yaklaşmalı, bireyle, toplumla, bilimsel gerçeklerle irtibatlanmalı, ama bunu yapmak için de belge-bilgi yönetimi ile çağa uygun ilişkiler kurulmalıdır. Unutulmamalıdır ki, reel hayat bireylerin davranış modelleri, hassasiyetleri, öncelikleri, vicdanları, ahlakları ile iç içe geçmiştir. Bu sebeple bilinçlerin en derinine inmek için belgeyi/bilgiyi yönetmeye ihtiyaç vardır.

“Gelişme teorisi ile ilgili bir Dünya Bankası incelemesi de (1991), büyüme konusundaki bu büyük çaplı değişmeyi ‘fiziki varlığı

olmayan yatırım' veya 'görünmez yatırım' (=intangible investment) kavramı çerçevesinde vurgulamaktadır.

*Bu açıdan bakınca yatırım süreci, bilim ve teknolojiadaki gelişmeyi de bünyesinde barındıran sermaye mallarının üretimi ve kullanılması kadar, bilginin de üretilmesi ve dağılımı anlamına gelmektedir. Asıl kritik unsurlar, tuğlaya ya da makinelere yapılan 'fiziki varlığı' olan, 'görünür yatırım'lar (=tangible investment) değil, yeni bilgi üretimine yönelik 'görünmez yatırımlarla bu bilginin yayılmasıdır.'*⁷

*"Bu yeni bilimle ilişkili teknolojilerin doğuşunun çok önemli sosyal ve ekonomik etkileri olduğu kadar, profesyonel sanayi A&G (Araştırma Geliştirme) faaliyetinin büyümesine de yol açmıştır. Sadece geliştirme usullerini değiştirmekle kalmamış, satış yöntemleri, sanayi yönetim ve eğitim teknikleri de değişmiştir. Artık firmalarda çalışanların çoğunluğu üretimde veya malların taşınım yerleştirilmesinde değil, bilgi, enformasyon üretimi, işlenmesi ve dağılımında görev yapmaktadır. En uç durumda, bilgisayar yazılım ve proses tesisleri tasarım ve müşavirlik firmalarında istihdam edilen yüzlerce insan, kağıt ve bilgisayar çıktısından başka hiçbir fiziki ürün vermezler. Hatta oldukça 'normal' elektronik ve kimya tesislerinde bile, A&G, tasarım, eğitim, teknik hizmetler, patent, pazarlama, pazar araştırması ve iş yönetiminde çalışanların sayısı üretim hattındakinden daha fazla olabilir. Teknik enformasyonun veri işlemenin karmaşıklığı, uzmanlaşmış bir enformasyon depolama, kullanma ve geri alma (=retrieval) sistemini zorunlu kılmaktadır."*⁸

"(...) Bütün bunlar bizi çok önemli üç sonuca götürüyor. Birincisi, bilimsel araştırmalar sürekli yeni keşiflerle ufuklar açtığından ve teknik imkânlar ortaya çıkardığından, bir firma bu ilerlemeyi şu veya bu yöntemle izliyorsa, yeni doğan imkânları ilk anlayanlardan biri olabilir. Güçlü bir firma A&G yapısı, bu bilgiyi rekabetçi avantaja dönüştürebilir. İkincisi, müşterilerinin iyi bilen bir firma, bu yeni fikirler için potansiyel piyasaları belirleyebileceği gibi, müşterilerinin şikâyet nedenlerinden yola çıkıp iyileştirilmiş yeni ürün ve üretim teknolojileri tasarlayabilir. Her iki durumda da hızlı

⁷ Freeman Chris & Luc Soete. *Yenilik İktisadı*. Ankara: TÜBİTAK, 2004. 4.s.

⁸ Freeman Chris & Luc Soete. *Yenilik İktisadı*. Ankara: TÜBİTAK, 2004. 231.s.

hareket eden veya en etkin olanın kazanması doğaldır; bazen de teknolojide veya piyasalardaki beklenmedik olaylar sonucu etkiler. Üçüncüsü, başarılı girişimcilik ve iyi bir iş yönetimi, yeni enformasyon ve bilgi akışıyla birleşerek, teknolojiyle piyasa imkânlarını birbiriyle bağlama kapasitesini ortaya koyar.”⁹

Tüm bu açıklamaların hayata geçirilmesi için özel işletmelerde çalışır bir belge-bilgi yönetimi kurulması gereklidir. Çünkü işletmelerin faaliyetlerinin her aşaması bilgiyle kesişmektedir. Bilgiyi belgeye dönüştürüp kayıt altına almadıkça, bunu da sistemli biçimde yönetmedikçe piyasadaki birçok avantaj elden kaçırılacaktır.

Belge-bilgi yönetimi işletmelerin stratejik hedefleri içerisinde yer almalıdır. Belge-bilgi yönetimi ve arşivcilik, teknik olduğu kadar sosyal da bir süreçtir. Sosyal, toplumsal yansımaları ve geri beslemeleri mevcuttur.

İşletmelerde belge-bilgi yönetimi, işletmenin yapısı, ürettiği ürünlerin cinsi, üretim metotları, teknolojisi, çevresel, kültürel, ekonomik etkileri, insan kaynakları, yönetim süreçleriyle birlikte değerlendirilerek kurgulanarak kurulup çalıştırıldığında nitelikli bilgi birikimini temin edecek, yasal süreçlere uyumlu, ekonomik, bireysel, toplumsal, sosyal faydalar ortaya çıkacak, pozitif katma değerler sağlayacaktır.

Dünyadaki modern devlet uygulamaları da maliye, para ve iktisat politikaları ile birlikte sosyal ve toplumsal politikaları eşzamanlı yürütmektedir. Hatta sosyal politikaların, bireysel hak ve özgürlüklerle ilgili politikaların, mali politikaların önüne geçtiği bile söylenebilir. Kurumsallaşma süreçlerinde, kurumların yeniden yapılandırılması çalışmalarında da bu hassasiyeti görmek mümkündür. Özel sektör, bilgi çağına eklenmek ve kalıcı varlıklar olmak için mali politikaları yanında bilgi politikalarını da geliştirmelidir. Öncelikli yapılması gereken şey, özel işletmelerde de bilgi belge yönetimi ve arşiv süreçlerinin kurgulanması için analiz çalışmaları yürütülmeli, elde edilecek verilerin değerlendirilmesiyle

⁹ Freeman Chris & Luc Soete. *Yenilik İktisadı*. Ankara: TÜBİTAK, 2004. 235.s.

belge-bilgi yönetimini oluşturulmalı, kurumsal güç ve itibar sağlayacak başka alanlara da yer açılmalıdır.

Küreselleşen dünyanın geldiği nokta, yalnız ekonomiyi etkilemekle kalmayıp, hayatın bütün pratiklerini de değişime uğrattığını yukarıda ifade etmiştik. Bugünkü dünyada kurumlar, kuruluşlar, işletmeler çağın gereklerine uyumlu hale gelmediği takdirde figüratif ve yerel bir süs unsuru olmaktan öteye gidemeyecektir. Özel işletmelerin de çağın gerçekliklerine uyumlanmak, yol gösteren ve önderlik eden olmak için belge-bilgi üretimi, paylaşımı ve muhafazası konusunda çağın gereklerine uygun davranması, süreçlerin analizi neticesi tespit edilen hususların objektif bir yaklaşımla değerlendirilip gerekli önlemlerin alınması, yaptırımlar uygulanması kurumsal gelişim, kimliklenme, tanınır ve güvenilir olmak için son derece önemlidir.

Belge-bilgi yönetimi, arşivcilik süreçlerinin tesis edilmesi ve bu çerçevede gerçekleştirilecek arşivsel bilgi analizleri işletmelere, kuruluşlara ilk olarak mevcut pozisyonunun ne olduğunu, rekabet ve önder olma noktasında güçlü olduğu noktalar ile zayıf ve hassas noktalarını gösterecek, ulusal alandaki performansını belirleme imkânı sunacaktır. Böylece kamuya ve topluma yönelik sorumlulukları da olan bir işletme ve kurum olarak güç ve etkinlikle ilgili konumunuzu eksi ve artı yönleriyle belirlemenizi sağlayacaktır.

Belge-bilgi yönetimi ham fikirleri de kayıt altına alacak süreçleri de içerir. Bu anlamda piyasalarda kendisine yer edinmek isteyen, tanınma, kabul edilme, güvenilir sayılma özelliklerini kazanmış, önder ve ilkleri gerçekleştiren olmak isteyen işletmeler, firmalar şu soruları cevaplandırarak üretimlerinin yanında değerlendirmek ve bunların gerçekleşmesi için faaliyetler yürütmek zorundadırlar:

- Ticarete bilginin önemi nedir?
- Dünyadaki değişimlerin etkileri ve yeni dünya düzeninin dinamikleri nelerdir?
- Bilgi nedir, ticari bilgi ve kapsadığı alan nelerdir?
- Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih, edebiyat ve diğer sosyal disiplin alanları ticari bilgi kaynakları olarak kullanılabilir mi?
- Sosyal bilim-teknoloji bileşkesi nelerden oluşabilir?

- Bilgi kaynaklarının ticari bilgi kaynaklarına çevrilmesinin yol ve yöntemleri nelerdir?
- Milyonlarca insana nasıl ulaşılır?
- Bilgi-İstihbarat, Ticari Bilgi-Ticari İstihbarat, Açık İstihbarat-Kapalı İstihbarat ilişkisi nedir?
- Strateji nedir, stratejinin prensipleri neler olabilir? Strateji-ticari istihbarat- iletişim, bilgi dünyası bileşenleri nelerdir?
- Global bilgi üretimleri ve akışlarının nitelikleri ve çerçevesi nedir?
- Hedef Pazar anlayışı neden gereklidir? Hedef Pazarın tespiti ilkeleri, ticari istihbarat bilgilerinin hedef pazarlara uygulanması nasıl olmalıdır?
- İstatistiğin geldiği bugünkü nokta nedir, neden istatistik? İstatistikler nasıl yorumlanmalıdır?
- Büyüyen pazarları nasıl ve neden ayrıştıralım?
- Hedef kitleleri nasıl belirleyelim ve değerlendirmeye tabi tutalım?
- Rakiplerimizin tespiti, değerlendirilmesi önemli midir?
- Rekabet şansımızın değerlendirilmesinin etkileri nelerdir?
- Gücümüzün, güç kaynaklarımızın değerlendirilmesinin yöntemleri neler olabilir?
- Farklılıklarımız güce dönüştürülebilir mi? Nasıl fark doğurulabilir?
- Türkiye'nin iş dünyası, özellikleri, nitelikleri ve kapasiteleri?
- Kaçırduğumuz pazarlar nelerdir? Nerelerde olabiliriz? Neden yokuz? Niçin kabul edilmiyoruz?
- Yeni ortaya çıkan bilgi gereksinimleri nasıl karşılanmalıdır?
- Hedef kitleler belirlenmeli midir? Hedef kitlelerle ilgili doğru istihbaratın sağlayacağı faydalar nelerdir?
- Hedef kitleler /stratejik hedeflerimiz bileşkesi nasıl oluşturulur?
- Diğer faktörlerin analizi önemli midir? Rekabet? Uzaklık?

- Ülkelerin yapısı ve kültürel durumlarının önemi var mıdır? Bunlar nasıl pozitif güce dönüştürülür?
- Yasal durum incelemelerinin önemi ve bunların bilgi süreçlerine aktarımı yapılmalı mıdır?
- Bilgi ve ticari istihbarat veri tabanları oluşturulmalı mıdır?
- Yabancı rakiplerle ilgili veri tabanlarının önemi var mıdır?
- Olası rakiplerle ilgili veriler oluşturulabilir mi?
- Pazar araştırmaları, makaleler ve diğer bilgi kaynakları tutulmalı mıdır?
- Mevzuatla ilgili veriler bilgi yönetim süreçlerine aktarılmalı mıdır?

Bu soruların cevapları bizleri bir noktada buluşturur ki o da işletme/firma ürettiği mamulle olduğu kadar, hatta onun üretim aşamalarından daha fazla bilgi dünyasıyla iç içedir. Piyasada tutunmak için de hem iç hem de dış bilgi kaynaklarını iyi kullanmalı, saklamalı, paylaşmalı, korumalı, yönetmelidir.

Dünyanın geldiği noktada bilişim korsanlığı fikri dahi değişim göstermiştir. “(...) önceden bilginin özgürlüğünü savunan korsanlar, artık bilginin kontrolü ve gizliliği için çaba sarfeder duruma geldiler. İş dünyasında bulunan bilişim korsanları ise artık işyeri gizliliği ve işyeri fikri mülkiyetinin korunması için çalışmaya başlamışlardır.”¹⁰

Firmalar, işletmeler bilgiyi sistematik yapıda yönetip kullanamazsa bu yok olmayı tercih etmeleri anlamına gelebilir. Bu nedenle yaşamak, büyümek isteyen firmalar piyasa stratejilerinde belge-bilgi yönetim süreçlerini de faaliyetleri içerisine almalıdırlar.

¹⁰ Sağiroğlu, Şeref ve Canbek Gürol. Bilgi ve Bilgisayar Güvenliği Casus Yazılımlar ve Korunma Yöntemleri. Ankara: Grafiker Yayınları, 2006.102.s.

7. Resmi Yazışma-Belge Metnini Anlamlandırma

Hiçbir resmi belge, kurumsal kültürden, siyasal, toplumsal ve tarihi bağlamlardan bağımsız olarak yazılıp oluşturulamaz.

Arşivlerle iktidar ve ideoloji arasında ciddi bir ilişki, hatta ilişkiler yumağı vardır diyebiliriz. Devletler iktidarlarını kurmak, meşruiyetlerini sağlamak, hâkimiyet oluşturmak, güvenliği tesis etmek için bir takım uygulamalar yürütür. Bu görevlerini yerini getirirken de öncelikli dayanak noktaları yine bir takım belgeler ve metinlerdir. İktidarlara yönetme hakkı veren, yetkilendiren ve hâkimiyetinin sınırlarını çizen en önemli metin anayasasıdır. Daha sonra kanuni metinler devreye girer. İktidarlar bu metinler çerçevesinde icraatlarını sürdürürken, vatandaşlarından, tüzel kişiliklerden de bir takım belgeleri tutmalarını mecbur kılar. Vergi tahsil etmek, yasal uyum süreçlerini kontrol etmek için bir takım belgeleri üretmek ve belirli sürelerle onları saklamak, istediğinde ibraz edilmesini istemek, faturaların alınması ve saklanmasını zorunlu kılmak, öğrenim belgelerini elde bulundurmak gibi birçok alanda belgelendirme faaliyetlerini kurgular ve yürütür. Genel anlamda devletin resmi faaliyetleri sonucu oluşan ve üzerinde bilgi taşıyan materyale **resmi belge/yazışma denir**.

Resmi Yazı/Belge: Bu noktada resmi belgenin ne olduğunu da ifade etmek gerekir. “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”¹ te yapılan tarif şu şekildedir:

Madde 4:

- a) **Resmî yazı:** Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle iletişimlerini sağlamak amacıyla

¹ “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, (25658), 02 Aralık 2004.

- yazılan yazı, resmî belge, resmî bilgi ve elektronik belgeyi,
- b) **Resmî belge:** Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle iletişimlerini sağlamak amacıyla oluşturdukları, gönderdikleri veya sakladıkları bir standart ve içeriği olan belgeleri,
- c) **Resmî bilgi:** Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle iletişimleri sırasında metin, ses ve görüntü şeklinde oluşturdukları, gönderdikleri veya sakladıkları bilgileri, ifade eder.

Resmi yazışmalarda zamansal bir sıralama, neden-sonuç ilişkisi vardır, bağıntılara dayalıdır, kategorisel özellikler taşır. Açıklamalar, nedensellikler, şartlar, mecburiyetler, genellemeler, kısıtlamalar, detaylar, aktörler, roller, yer ve durum tespitleri, karşılaştırmalar, anlatış düzenleri, bakış açıları, yorumlar, hiyerarşik düzen ve konuşlanmalar, hatırlatmalar, mevcut durumlar, amaçlar, planlar veya hedefler gibi bağıntılarla dikey, zaman zaman da yatay ve çapraz hareket eden bir düzen bulunur.

Resmi belge veya yazıda kullanılan dil diğer yazılara göre daha özenlidir, hiyerarşik bir yapısı vardır. Yazılı anlatım kuralları, resmi yazışma kuralları gibi uyulması gerekli sistemik yapılar içerisinde hareket eder. Yazıda belirli bir uyumluluk, mantıksal örgü, anlamlı bir olaylar, nedenler sıralaması ve sonuç bulunur. Yazan tarafın düşüncelerini, uygulamalarını, tepkilerini ve eylemlerini dile getirir. Verilen mesaj, beyan veya bilginin bilinçli olguya ve eyleme dayanması gerekir. Resmi belge veya yazının bir hedef kurumu, kişisi veya kitlesi mevcuttur. Hedeflere erişim ve etkinlik açısından mesajın, beyanın, bilginin metinsel yapısı, kurgusu, içeriği, tonalitesi, desibelitesi son derece önemlidir.

Yazı veya belge metni bilgi parçacıklarının bir araya getirilmesiyle oluşur, mantıklı bir sıralama neticesi bütünlük sağlanarak anlamsallık elde edilmesi amaçlanır. Belgenin taşıdığı mesajın, beyanın, bilginin son anlamı kurgulanmış parçaların anlamlarının birleştirilmesine bağlıdır. Yazıda savunulan konu veya olay örgüsünü güçlü bir anlatım biçimiyle, mantıksal bir sıralama ve doğru bir tonalite ile yapmazsanız haklılığınızı koruyamayabilirsiniz, bunun tersi de geçerli olabilir. Haksız olduğunuz bir olay örgüsü içerisinde iletişiminizi oluşturan belgenin taşıdığı

mesajı, beyanı, bilgiyi güçlü bir ifade ile ve kurgulanmış mantıksal bir sıralamada doğru ve etkili bir tonlama ile oluşturursanız, haklı konuma geçmeseniz dahi az bir hak kaybıyla sıkıntılı durumu atlatabilirsiniz.

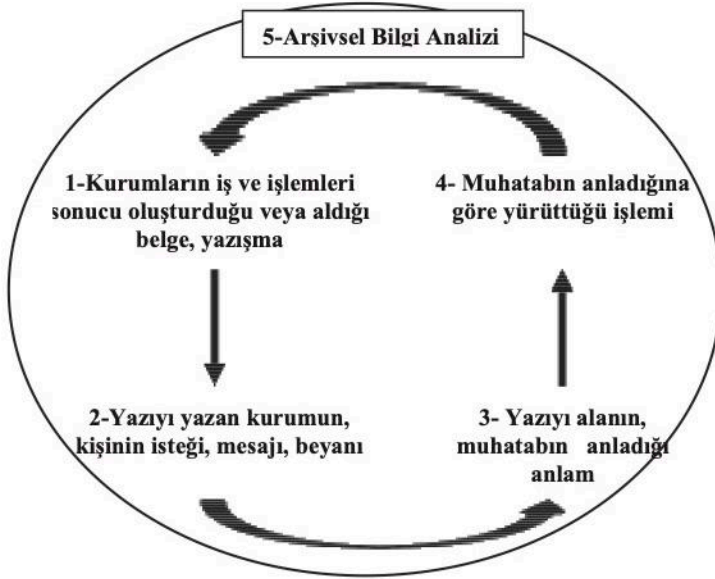
Resmi yazıda gerçek anlamda bir muhatap yani bir alıcı vardır. Bu bir kurum, kişi veya organizasyon olabilir. Yazıyı yazan yani mesajı, beyanı, bilgiyi bir gönderen bulunur. Gönderen muhatapla, alıcıyla ilişkisinin içeriğine göre metin hazırlar. Belgenin içeriği karşılıklı yazışmalar, mesaj, beyan ve bilgi vermeye, anlam aktarmalarına göre şekillenir, gelişir. Karşılıklı bir iletişim söz konusu olduğundan yazışma süresi çeşitlenir, uzar. Bu karşılıklı anlam aktarmaları birbirlerinin eksikliklerini ve boşluklarını doldurma üzerinden de yürütülebilir, yine karşılıklı tepkiler (olumlu, olumsuz) doğabilir.

Bir kurumun görevleri, iş, işlemleri hukuki metinlerle, yasal dayanaklarla yerine getirilir. Ancak bu dayanaklarla beraber kurumsal bir davranış modeli de icra şekillerine yansır. Yani kurum yıllar içerisinde yasal dayanaklarla görevlerini yürütürken kendilerine has bir tavır ve sistemler geliştirirler. Bu öznel tavırların şekli, sesi, tonalitesi belgelerin metnine, mesajına, beyanına siner, yerleşir. Resmi belgelerde yazıyı yazan birim muhatabına iletceği mesajın, beyanın, bilginin miktarı, tonalitesi, ifade biçimi konusunda belirleyici durumdadır. Yöneticiler ancak konu hakkında iyi bilgi sahibi iseler müdahalede bulunurlar, genel konjonktüre uygun olmayan ifadelerin değiştirilmesi hususunda yazılarda düzeltme isterler. Bunun ötesinde verilen bilginin, mesajın, beyanın miktarıyla beraber düzenlenme biçimi konusunda da ilgili birimler söz sahibidirler.

Kurumlar vermek istedikleri bilgi, mesaj veya beyan çerçevesinde bir anlamlandırma yapar. Yazıyı alan muhataplar ise bu anlamlandırılan metinden hareketle konuyu anlar, cevap verir veya işlem yapmaz. Resmi belge muhataplarca genellikle bilgi almak, karşı tarafın verdiği mesajı, beyanı anlamak için okunur. Belirli bir amaca hizmet etmek, bir sorunu çözmek, işlem yapmak, hak aramak gibi fiillerle ilgilidir. Bir kurumun bir başka kuruma yazdığı ve belirli bir konuda, uygulamada sorduğu soruya aldığı cevabi yazıyı okumak, bilgi almak, haberdar olmak, yeni bir durumu veya uygulamayı öğrenmek, fiili olarak gereğini yapmak veya yeni bir iş ve işlem başlatmak için

gerçekleştirilen bir eylemdir. Karşılıklı yazışmalar neticesi istenen cevaplar alındıysa yazının ve metnin işlevi de bitmiş demektir. Daha detay bilgiye veya görüşe ihtiyaç duyulursa yeni bir yazı yazılarak bu bilgilerin fazlası talep edilir. Bunlara verilen cevapların okunması neticesi edinilen anlam ‘ilk anlam bildirişimi’dir.

Resmi yazı veya belgenin anlamlandırılma süreçlerini şematik halde şöyle gösterebiliriz:

Şekil-2: Resmi Yazışma/Belge Metnini Anlamlandırma Süreci

Resmi yazı veya belge metninde bulunan çoklu gerçeklikler, çapraz bağlantılar bazen çok bilinen, sistematik yaklaşımlardan, bazen ise bireysel akıl yürütmelerden, entelektüel bilgi birikimi ve çözümleme yeteneği ile bilgi kesişmelerini sağlamaktan ortaya çıkar. Resmi belge veya yazı içerik olarak farklı özellikler taşır, metnin bu özellikleri değişik biçimlerde tespit edilebilir:²

-Metnin mesajı, beyanı ilk anlam bildirişiminden farklı değildir, ilk okunandan farklı bir gerçekliği içerisinde barındırmaz.

² Konu 12. Bölüm'den sonra ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

-Daha önce olmuş bir olay, bilinen bir olgu, mesaj, beyan veya bilgiler yeni metin ile karşılaştırılarak tespit yapılabilir.

-Metin okunduğu esnada mantıksal akıl yürütmelerde bulunularak çoklu gerçeklikler, çapraz bağlantılar, bilgi kesişmelerinin ipuçları, mesajın, beyanın, metinde kullanılan terim, kelime veya kavramın anlam derinlikleri, bir başka olay, eylem, olgu ile etkileşimleri, metne ve eyleme yükledikleri tonalitesi, desibelitesi tespit edilip değerlendirilerek ortaya konulur.

-Metinde hissedilen ama yüzeye taşınmayan bazı konularda belirli senaryolar geliştirilip, kurmaca akıl yürütmeler yapılarak, başka metin, olay veya olgularla karşılaştırılarak gerçeklikler, bağlantılar, kesişme noktaları tespit edilebilir. Metnin bütününde veya metinde geçen kelime, terim, kavram üzerinde yorumlama yapılır. Belgeler arası ve kurumlar arası belge ilişkileri, herhangi bir olayla, sorunlarla ilişkiler kurma, bilgi parçacıkları ve bağlamlar arası ilişkileri ortaya çıkartıp farklı alanlarla irtibatlandırma gibi çalışmalar yürütülür.

Arşivsel bilgi analizinde bunlar değişmez bir sıralamada yapılması gereken şeyler değildir. Bu süreçler arasında her zaman geliş gidişler, geçişler olur.

Yazıyı yazan kurumun bildirimini (mesaj, beyan, bilgi) aktarma tarzı, bildirim sesleniş biçimi, tonalitesi, desibelitesi olabilir. Bunların hepsinin kullanılış biçimine ve bağlamına göre bir değerlendirilme derecesi bulunur. Bu sesleniş biçimi, tonalite, desibelitenin seviyesi yerine göre gönderen tarafça yüksek tutulduğu gibi muhatap taraftan da karşılık veya tepki olarak yükselerek döner. Veya ters olarak yumuşak bir tonlama ile gönderilir veya dönebilir.

Belgelerdeki bu seslenme biçimi ve seviyesi anlama birçok özellik katar. Metnin veya bildirim ilk anlam bildirişiminden farklı olarak altında yatan çoklu gerçeklikleri etkiler. Metnin ses biriminin değiştirilmesi anlamlarda da büyük değişikliklere neden olup, iş ve işlemleri etkileyerek yön değişikliklerine sebebiyet verebilir.

Resmi yazışma ve belgelerde metinler açıkça belli olmasa da sık sık bir niyet de taşır. Yazıyı yazan taraf muhatap üzerinde bir etki oluşturmak, hedeflerini elde etmek isteğiyle beraber, niyetlerini de

karşıya iletmek amacı güdebilir. Bu niyet yazan tarafça farkında olmadan da belgeye işlenebilir, seçilen kelimelerin, terimlerin, kavramların anlamlarına sinmiş, gizlenmiş olabilir ki, bu belgedeki niyetlerin ve eylemlerin parmak izleri, termal kayıtlarıdır. Bazen asli niyet saklanabilir veya metinde belirtilen niyetin gerçekliği kuvvetlendirilmek istenir. O zaman belgenin arşivsel analize tabi tutulması uygun olabilir. Bu durumda analiz yapan arşivci yazıyı yazanların, okuyanların veya cevap veren, gereğini yapan muhatapların ilk anladıklarından farklı olarak da bir kurgu yapar, bilgileri ve hisleriyle birlikte metnin mesajını, altta yatan değişik anlamları, tonaliteyi, desibeliteyi ve niyetleri belirleyerek yeni bir gerçeklik elde eder.

Hiçbir resmi belge, kurumsal kültürden, siyasal, toplumsal ve tarihi bağlandıktan bağımsız olarak yazılıp oluşturulamaz. Resmi belgenin taşıdığı mesaj, beyan, bilgi devlet kültüründen ve topluma ait anlamlar düzeninden etkilenir. Resmi yazıda, belgede o kuruma kimlik ve yön veren kurucu kültür, tarihi seyir içerisinde oluşmuş kurumsal kültür, o belgenin özneliğini ortaya koyarken, bu öznel kültürün kendisini geliştirdiği dinamikler, duyarlılıklar, yönetimde etkin olan siyasi kültür onun toplumsal yanını gösterir.

Resmi belge metnindeki çoklu gerçeklikler, gerçeklik katmanları, bağlantıların görünürlüğü her zaman aynı düzeyde olmaz, bazen bunlar çok kolay anlaşılabilir, bazen de dikkatli bir okuma, yoğunlaşma ve odaklanma ile tespitler yapılabilir. Elbette bunların anlaşılması ve ortaya çıkartılması belgenin güncel olduğu süreçte (idari süreçte) yöneticilerin, daha sonraki süreçte (arşivsel süreçte) arşivcinin bilgi birikimiyle de doğrudan ilişkilidir. Metnin, kelime, terim veya kavramların idari süreçte yöneticide, tarihsel süreçte arşivcide yapacağı etki önemlidir. Bugün çözümlenemeyen belge, daha sonraki süreçlerde birçok yeni gerçekliği dışı vurabilir. Bu maksatla belgeler, fonlar dönem dönem önemine göre incelenmeye alınmalıdır. Kurumlar arası ve arşivler arası belge paylaşımı da analizin hedefine varması açısından önemli olabilir. Belgenin idari süreçte yetkin yöneticiler tarafından, arşivsel süreçte ise farklı bilgi birikimine sahip arşivciler tarafından okunması, incelenmesi yorum ve değerlendirme farklılıklarını sağlayabilir.

8. İÇERİKLERİNE GÖRE RESMİ BELGE/YAZIŞMALAR: Algıda Seçicilik ve Yazışmanın Gücü

Belgelerde ortaya konulan anlaşmazlık, uyumsuzluk sadece bilginin, enformasyonun azlığından, eksikliğinden, çeşitliliğinden değil, içerikle ilgili yorum farklılıklarından ve menfaat çatışmalarından doğar.

Yazılı iletişim sözlü iletişimden farklı bir tarzdır. Sözlü iletişimde mekânsal birlik olmasa da zamanda birlik vardır. Karşılıklı konuşarak birbirine bilgi aktaran, bilgi isteyen, talimat veren, mesaj ve beyan sunan aynı zamanı paylaşır. Resmi yazılarda ise zamansal ve mekânsal farklılıklar bulunur. İlk defa üretilen veya gelen bir yazıya verilen cevabın olduğu belge, muhatabın eline ulaştığında arada zamansal ve mekânsal farklar oluşmuştur. E-belgede de zamansal fark azalsa da bu durum söz konusudur.

Karşılıklı yazışmaların süresinin ve sayısının artması muhatap/muhataplarla olan anlaşmazlığın, uyumsuzluğun bir göstergesi olabilir. Belgelerde ortaya konulan anlaşmazlıklar, uyumsuzluklar genellikle olayla, olguyla, mesaj veya beyanın niteliği ve içeriği ile ilgili yorum farklılıklarından, menfaat çatışmalarından doğar. Yani karşılıklı anlaşmazlık, uyumsuzluk sadece bilginin, enformasyonun azlığından, eksikliğinden, çeşitliliğinden değil, kişisel veya kurumsal amaç ve hedef farklılıklarından kaynaklanır. Bazen de belgede ifade edilen ile eylem arasında uyumsuzluk kendisini gösterebilir. Bu farklılıkların bir takım idari, hukuki sıkıntılar oluşturmaması için de belgelerin içeriği, mesajı, beyanı, anlamı birkaç tarafa çekilecek bilgi veya yorumlara dayandırılır, klişelerle, genelleştirmelerle, basitleştirilmiş öneri, sonuç veya çözümlenmelerle şekillendirilir. Gerçekler, idari uygulamalar, yasal zorunluluklar dolandırılıp bükülerek, amaç ve hedeflere göre biçimlendirilerek verilir. Bütün bu biçimlendirme çalışmalarını ortaya koymak da arşivsel bilgi analizin bir parçasıdır.

Resmi Belge/Yazışmaları içeriklerine göre şu başlıklarla gruplandırabiliriz:

1- **Öğretici Yazışmalar, Rehber Yazışmalar:** Resmi yazışmalarda sık sık yasaların/mevzuatın uygulanmasına, belirli bir iş veya işlemin yapılmasına yönelik olarak öğretici, yol gösterici ifadeler bulunur. Yazıda açıklayıcı ve öğreten ifadeler yer alır. Genelgelerin bir kısmı da bu tür yazışmalara örnek olarak verilebilir. Başbakanlıkça yayımlanan 2005/7 sayılı ‘Standart Dosya Planı’ Genelgesi’nde planın nasıl uygulanacağı konusunda açıklamaları ile talimat verici yönünden daha ziyade öğretici, rehberlik edici yönü ortaya çıkar:

Genelge

Başbakanlıktan:

Konu: Standart Dosya Planı

GENELGE

2005/7

Kamu kurum ve kuruluşlarınca elektronik ortamda veya evrak düzeninde oluşturulan belgelerin dosyalanmasında genel bir yöntem belirlenerek, ihtiyaç halinde bu belgelere kolay ve hızlı bir şekilde erişim imkanı sağlamak amacıyla, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonunda "Standart Dosya Planı" çalışmalarına başlatılmış ve kamu kurum ve kuruluşlarının kendi "Ana Hizmet Birimlerine İlişkin Dosya Planı"nı hazırlamaları, 11/06/2002 tarih ve B.02.0.PPG.0.12-320-8880 sayılı yazı ile talimatlandırılmıştır.

Ayrıca; tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından ortaklaşa kullanılacak olan, kurumların yardımcı hizmet, danışma ve denetim birimlerine ait dosya planlarının da Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanması öngörülmüş ve bu çalışma sonuçlandırılarak, Genelge ekinde bulunan "Ortak Alanlara Ait Dosya Planı" hazırlanmıştır.

Söz konusu talimat doğrultusunda "Ana Hizmet Birimlerine İlişkin Dosya Planı"nı hazırlayan kamu kurum ve kuruluşları, bu dosya planlarına "Ortak Alanlara Ait Dosya Planı"nı da eklemek suretiyle dosya planlarını oluşturmuş olacaklar ve Genelgenin yayımı tarihinden itibaren uygulamaya başlayacaklardır.

Ana hizmet birimlerine ilişkin dosya planlarını henüz hazırlamamış bulunan kurum ve kuruluşlar ise bu yükümlülüklerini en kısa sürede yerine getirecekler, ancak ortak alanlarda belirtilen faaliyetler için "Ortak Alanlara Ait Dosya Planı"nı uygulamaya başlayacaklardır.

Belediyeler ve özel idarelerin ana faaliyetlerine yönelik dosya planları İçişleri Bakanlığınca, üniversitelerin ana faaliyetlerine yönelik dosya planları ise Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığınca en kısa sürede hazırlanarak Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne gönderilecek, mezkûr Genel Müdürlükçe onaylanmasını

müteakip ortak alanlarla birlikte tüm belediye, özel idare ve üniversitelerde kullanılmaya başlanacaktır.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN

Başbakan

Genelge'de kurumların ana hizmet birimlerine ilişkin dosya planının hazırlanması ve ortak alanlara ait dosya planının uygulanması konusunda talimat içerirken, aynı zamanda çalışmaların nasıl yapılacağı ve uygulamalar konusunda da Genelge ekinde yer alan "Dosyalama İşlemlerinde Standartlaşma" vb. eklerin öğretici, rehberlik edici yönü ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda dosya ve arşiv işlemlerinin neden önemli olduğu vurgulanmakta, Dosyalama Hizmetlerinde Standartlaşma ile kamuda bilgi-belgeye erişimde ve kullanımda sağlayacağı kolaylıklar anlatılmaktadır.

Standart Dosya Planı'nın hazırlanış yöntemi ve kullanımına ilişkin örnekli açıklamaların yer aldığı Genelge ve Eki bu yönüyle öğretici ve rehberlik edici nitelik taşımaktadır. Bu Genelge'den sonra kamu kurum ve kuruluşlarının iş süreçlerinde yaptığı yazışmalarını dosyalamada sağladığı başarı mevcut uygulamalardan da açıkça izlenmektedir.

2- Bilgi Verici Yazışmalar: Muhatap tarafta eksik olduğu düşünülen bilgi hakkında yapılan yazışmalardır. Yazının metninin, mesajının, beyanının tek amacı bilgi vermektir. Örneğin:

"...Kurumunuz ilgili personeli ile yapılacak toplantı Genel Müdürlüğümüz Konferans Salonu'nda saat 14'te yapılacaktır.

Bilgilerini arz ederim."

"Üniversitemiz Bahar Şenlikleri 15 Mayıstarihinde başlatılacaktır. Öğrencilerimizin de bu hususta bilgilendirilmesini rica ederim."

"....tarihinde düzenlenecek kokteyl kurumun açık alanında yapılacaktır. Katılımlarınızı bekler saygılar sunarım."

"İngiltere Kraliçesi ... tarihinde ülkemizi ziyaret edecektir. tarihinde Kraliçe onuruna verilen davette kendisine takdim

edildiğinizde İngiliz protokol kuralları gereğince tokalaşmadan selamlama yapmanız gerekmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.”

3-Emredici, Talimatlandırıcı, Buyurgan Yazışmalar:

Muhataba bir şey yaptırma, bir eyleme yöneltme veya bir eylemden vazgeçirme amacı güder. Belge metninde, mesajda, beyanda buyurucu, emredici nitelikler bulunur. Muhatabı bir şey yapması konusunda zorlar.

“Kurumunuzda yapılan denetim çalışması neticesinde ‘Kurum Belge/Dosya Değerlendirme Ayıklama İmha Komisyonları’nın mevzuat hükümleri çerçevesinde teşkil edilmediği tespit edilmiştir. 3473 sayılı Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun’un 4. maddesi ve Devlet Arşivleri Hakkında Yönetmeliğin 33. maddesi çerçevesinde en kısa sürede Kurum Belge/Dosya Değerlendirme Ayıklama İmha Komisyonları’nın kurularak ayıklama çalışmaları başlatılmalı ve konudan Genel Müdürlüğümüz bilgilendirilmelidir.

Gereğini rica ederim.”

4-İkna Edici Yazışmalar:

Muhatapça yapılan iş veya işlem konusunda fikrini değiştirmek veya kendi kurumsal bakış açısını, düşüncesini kabul ettirmek, eylemini haklı çıkartmak, taraftar toplamak amacıyla ikna etme tekniklerine sahip içerikle yazılan yazılardır. Muhatabı ikna etmek, yönlendirmek, eylemin, uygulamanın istendiği biçimde gerçekleşmesi için metinde verilen bilgi, düşünce, olgu vb. aşırı derecede büyütülerek veya olduğundan daha fazla küçültülerek yani abartılarak ifade edilebilir.

Yazıda bilinçli olarak olayın, olgunun boyutunu değiştirmek, muhatabı daha kolay ikna etmek için anlamsal, tarihi veya zamansal sapmalar yapılabilir. Kesin tarih veya zaman vermek yerine yuvarlak bir tarih veya zaman aralığında olay veya olgu örgüsü kurulabilir. Kelimeler, kavramlar, olaylar gerçek anlamları dışında anlam kaymalarıyla birlikte, soyutlamalar yapılarak metin içerisinde verilebilir. Böylece gerçek niyetin veya eylemin üstü örtülüp, muhataptan istenen şeyin sorgulanmadan, farkına varılmadan olması hedeflenir.

“...tarafınızca toplantının erişim ve ulaşım şartları bakımındanda yapılması uygun görülmiş olsa da kurumumuzun çalışma koşullarının dikkate alınması neticesi toplantının Eğitim Merkezimizde yapılmasının daha uygun olacağı, bu konuda yapılacak toplantıda kurumumuzun bu görüşüne destek verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Gereğini rica ederim.”

5- Haber Veren, Haberdar Eden Yazışmalar: Muhataba herhangi bir eylemle, yasal süreyle ilgili, geleceğe yönelik haber veren, haberdar eden içeriğe sahip yazışmalardır. Muhatabı yazışmanın mesajı, beyanı olarak gelecekte olabilecek olaylara, uygulamalara, karşılaşılabilecek sıkıntılara yönelik haberdar eden içeriğe sahiptir.

“.... Başbakanının ülkemize yapacağı seyahat programı çerçevesinde kurumunuzu ziyaretinde imzalanacak protokolle ilgili içerikte öğrenci staj programına alınacak öğrenci sayısının artırılmasının ikili ilişkilerin geliştirilmesinde ve bundan sonra yapılacak ikili ülke toplantılarında ülkemizin elini güçlendirecektir. Staj kontenjanının artırılması gelecekte kurumumuzun ilgili ülkedeki faaliyetlerini de olumlu etkileyecektir.

Gereğini arz ederim.”

“... tarihinde Olaylarının yıldönümü sebebiyle eylemler yapılacağı düşünüldüğünden kurumların giriş ve çıkış kapılarında önlemlerini artırarak daha dikkatli ve hassas olmalarının uygun olacağı mütalaa edilmektedir. Bu amaçla personelinizin de bilgilendirilerek çıkabilecek olaylara ve manipülasyonlara karşı dikkatlerinin çekilmesi hayati önem taşımaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.”

“.....tarihinde kış saati uygulaması başlayacağından mesai saatlerine yönelik yeni düzenlemeler hayata geçirilecektir. İş ve işlemlerin aksamaması, bilgisayar üzerinden verilen hizmetlerde sıkıntılar oluşmaması için gereken hazırlıkların yapılması hususunda gereğini arz ederim.”

“...tarihinde kurumların bilgi ve iletişim sistemlerinin güçlendirilmesi amacıyla Siber Savaş Tatbikatı yapılacağından bilgisayar sistemlerinizle kurumsal savunma çalışmalarını gerçekleştirmek üzere faaliyetler başlatılması gerekmektedir.

Gereğini rica ederim.”

6- Polemik Doğuran Yazışmalar: Muhatabın mesajını, beyanını, bilgisini, eylemini tutarlı, doğru, uygulanabilir bulmadığını gösteren bir yöntemin benimsendiği, polemik doğurucu bir içerikle hazırlanan yazılardır. Bu tür metinlerde bazen ironi de olabilir. Yani yazıyı yazıp polemiği başlatan taraf asli olarak söylenmesi gerekeni doğrudan söyleyerek tersinden örnekleme yaparak söyler. Yazı yazılırken genellikle muhatabın cevabı beklenmeden gereken veya istenen cevap da mesajda, beyanda, bilgide yer alır.

“...tarafınızı ilgilendiren hususları da kapsamı sebebiyle ...olayı ile ilgili olarak kurumunuzca yapılan basın açıklaması teamüle aykırı mütalaa edilmektedir. Kurumumuzu da ilgilendiren olaylarla ilgili olarak bundan sonra yapılacak basın açıklamalarının görev ve yetki alanlarımızın çerçevesi de değerlendirildiğinde kurumumuzca yapılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Aşağıda görev izni talep edilen yazıya istinaden makamın bir üst makamdan (yanlışlıkla!) yıllık izin onayı alması üzerine yanlış işleme dikkat çekilerek durumun izahı/düzeltilmesi için aşağıdaki yazı işlemi yapan makama gönderilmiştir:

.....NA

..... kapsamında ile arasında imzalanan tarihli Sözleşmesi gereğince yürütülen danışmanlık görevi nedeniyle ilgi (a) yazıyla talep edilen izin, ilgi tarihli ve sayılı yazısı ile yıllık izin talebi olarak Makamına yazılmış ve yıllık izin olarak Makamından onay alınmıştır.

İlgi (a) da yıllık izin talebi söz konusu değildir. Adı geçen sözleşme kapsamında resmi boyutta kurumlarında resmi düzeyde çalışmalar yürütülmektedir. Bu nedenle sözleşme kapsamında resmi düzeyde yürütülen çalışmalarda aksaklığa sebebiyet vermemek için bundan sonraki

aşamalarda belirtilen **işin mahiyeti de dikkate alınarak** görev izni için Makamından onay alınması **uygun olacaktır**.

Gereğini saygılarımla **arz ederim**.

Yazının muhatabı olan makamca yazıya resmi yazı ile cevap verilmek yerine şifahi cevap verilmiştir. İşlemden hatanın yazıyı yazan memura ait olduğu bellidir. Yanlış işlem yapan personel yaptığı hatayı örtbas etmek için yazıdaki uyarıcı “**işin mahiyeti dikkate alınarak**”, “**uygun olacaktır**” sözcüklerini seçerek kendi hatasını gizlemek istemiş ve yönetici de yazının bu sözcüklerine odaklanarak muhtemelen kendi personelinin yaptığı hatayı görememiş veya önemsememiş ve kendinden makamca altta olan bir kişinin kendisini uyardığını düşünerek, makamın uyarılamayacağı noktasına kilitlenmiştir. Oysa yazı, resmi yazışma kuralları çerçevesinde, makama uygun olarak “**arz**” edilmiştir. Ancak yazılan yazının içeriğinin yönetici tarafından gereğince analiz edilmemesi sebebiyle resmi bir yazı ile cevap vermek yerine sözlü diyalogla polemige girilmiştir. Prosedüre ve süreçlere uygun olarak polemik doğuran yazıya yapılacak öncelikli işlem yazının iyi analiz edilmesi ve resmi yazıyla cevap verilerek polemğin giderilmesidir. Resmi yazıda sözcüklerin ve analizin gücü budur.

Algıda Seçicilik

Resmi yazı veya belgelerde mesajın, beyanın, bilginin etkisini artırmak, muhatap taraftan isteneni elde etmek için algıda seçicilik oluşturacak özellikli ifade tarzlarına da müracaat edilebilir. Bir yöneticinin idari süreçte, arşivcinin ise arşivsel süreçte algıda seçicilik oluşturacak, yönlendirmeler yapacak bu tür metinleri çözümleme konusunda da bilgi sahibi olması önemlidir.

Bu tarza örnek olabilecek bir metni içerisinde algılamada seçicilik oluşturan, okuyanı bilinçaltında etkileyecek yapılarıyla açıklayalım:

“Kurumumuz devlet kurumları arasında iş ve işlemlerini yerine getirirken bilgi çağının tüm içeriklerini **yansıtır**, aynı zamanda **şeffaflık** ilkesiyle hareket ederek, diğer kurumlar arasında **fark edilir** icraatlarıyla **cazip** bir yapıdadır.

Ülkemizin tanıştığı birçok yeniliği **planlamak, tanımlamak, tanıtmak, tasarlamak, açıklamak** üzere gelişmiş ülkelerle **uyumlu** yenileşme faaliyetlerine **odaklanarak** ülkemizin geleceğine yönelik **perspektifini yansıtmaktadır**.

Bilgi teknolojilerinde yenileşme hareketinin ülkemizin ilerlemesi, zenginleşmesi, gelişmesi açısından ne kadar önemli olduğunun her zaman **farkında olan** kurumumuz, son dönemde aleyhinde oluşturulan **anlamsız, anlaşılmaz** suçlamalar karşısında toplumu **aydınlatmak**, yanlış bilgi ve ifadeleri düzeltmek amacıyla yersiz suçlamalara **açıklık getirmek** üzere bu **açıklamanın** yapılması **uygun görülmüştür**.

İlgililerin ve halkımızın dikkatine arz ederiz.”

Metinde resmi açıklamayı okuyanın algılarına önemli göndermeler mevcuttur. Bunların altı çizilerek gösterilmiştir. Bu anlamda yazıdaki algılarımıza seslenen özellikle seçilerek yerleştirilmiş kelime ve kavramları metinde kullanılma sırasına göre şöylece gruplandırabiliriz:

Kurumun görme yeteneğini ön plana çıkartan kelimeler: *yansıtır, şeffaflık, odaklanarak, perspektifini, yansıtmak, farkında olan.*

Kurumun bilme yeteneğini ön plana çıkartan kelimeler: *fark edilir, planlamak, tanımlamak, tanıtmak, tasarlamak, açıklamak, farkında olan, anlamsız, anlaşılmaz, aydınlatmak, açıklık getirmek, açıklamak, uygun görülmüştür.*

Kurumun duygu ve görüntü verme yeteneğini ön plana çıkartan kelimeler: *cazip, uyumlu.*

Metin bütünsel olarak analize tabi tutulduğunda, kurumun bir suçlama ile karşı karşıya bulunduğu, ancak aslında kurumun ülkenin en gelişmiş, bilgi sahibi, cazip, icraatlarında şeffaflığa önem veren bir kurum olduğu vurgulanarak, algılara hitap edilerek, bunun haksız bir suçlama olduğu konusunda toplum ikna edilmek istenir. Kurumun özellikle bilme yeteneği, seçilen kelimelerin, kavramların anlamları, kullanılış biçimleri ve çokluğuyla algılarımıza seslenir. Bu kadar çok ve iyi bilen bir kurumun hata yapmayacağını düşünmemiz istenir.

9. Yeni Çağın Gerçeklikleri: Bilgi/Belge Yönetimi ve Arşivler

Dünyanın geldiği nokta, bilgi gibi tanımlanması ve tutulması güç bir kavram ve olgunun nasıl yönetilebileceğidir. Hazır yazımlar alarak kurumlarda e-yazışmanın yani e-belge yönetimi meselesinin de hallolacağı düşünce ve uygulaması şu anda kamusal hayatımızın moda faaliyeti olarak kol geziyor.

Bilgi Çağı'nın gerçeği ve sonucu olan küreselleşmede yalnızca figüratif bir dublör olup, kenar mahallenin otantik çocuğu muamelesi görmek istemiyorsak, yapacağımız birçok işin yanında arşivlerde tutulan bilgilerin analiz edilmesi faaliyetlerini de belirli bir disiplin içerisinde kuramsallaştırmamız, bu kuramları test etmemiz daha sonra da hızla uygulamaya sokmamız gerekiyor. **Yeni Çağın Gerçeklikleri** arşiv mesleğinin gerçeklerini de değiştirmiştir. Bunun henüz ülkemizde anlaşıldığını da düşünmüyoruz. Bizler genel olarak meseleyi isim değişiklikleri ile çözmeye meyilliyiz. Bilgisayar ve bilişim teknolojisinin getirdiği gerçekliklere karşı verdiğimiz tepki “Bilgi İşlem Başkanlıkları” kurmak şeklindeydi. İyi de oldu, ama biz bu geçen yıllarda **bilgi toplumu ve uygulamalarını sanki en iyi donanım ve yazılıma sahip olmak olarak algıladık**. “En gelişmiş bilgisayara, en yeni yazılıma sahip kurum bilgi çağına ayak uydurmuş kurumdur” görüşü kamuda çok yaygındı bir aralar. Yine elektronik belge denilince taranarak dijitalleştirilmiş belge akla gelir olmuştu. “Tüm belgelerimizi dijitalleştirelim, sonra hepsini yok edelim” görüşü moda oldu. Dijitalleştirmenin e-belge işlemi olmadığı, önemli belgeleri tek kopya olmaktan kurtarma çalışması olduğunu anlamak hala da bir hayli zaman alacak gibi.

Yıllardır arşiv meselesini de böyle çözmüştük. Çoğunlukla “Evrak ve Haberleşme Müdürlüğü”nün önüne “Arşiv” kelimesi eklenmiş, müdürlük “Arşiv, Evrak ve Haberleşme Müdürlüğü”

olunca mesele de çözülmüştü! Buna rağmen ‘tebdil-i esmanın hakikati değiştirmedeği (isim değişikliklerinin gerçekleri değiştirmedeği)’ gerçeği hala önümüzde durmaktadır.

Hazır yazılımlar alarak kurumlarda e-yazışmanın yani e-belge yönetimi meselesinin de hallolacağı düşünce ve uygulaması şu anda kamusal hayatımızın moda faaliyeti olarak kol geziyor. Oysa kurumların belge yönetimi ve arşiv süreçlerini enine-boyuna analiz ederek bir yol haritası çıkarması gerekir.

Dünyanın bugün geldiği nokta, bilgi gibi tanımlanması ve elde tutulması **güç bir kavram ve olgunun nasıl yönetilebileceğidir**. Bilginin parçalanıp bölünmesinin, birbirinden habersiz bilgi üretme ve saklamanın kişileri, kurumları, toplulukları ve neticede devletleri zafiyete uğrattığı biliniyor. Bu sebeple, bilgiyi daha üretirken kontrol altına almalı ve tüm safhalarda onu yönetebilmeliyiz. Bilgi, -kişisel düşe dayalı bilgiler hariç- hangi ortamda üretilirse üretilsin bir belge üzerinde kayıtlı olacağına göre belgeyi yönetmekle bilgiyi yönetmek birbirinden ayrılmaz bir bütünün parçasıdır (birbirinin mütemmim cüzüdürlükler).

“Sistemlere ve süreçlere aktarılan ve kilitlenen bilgi, insanların kafasında olup onlarla birlikte kapıdan çekip gidebilecek bilgiye oranla daha yüksek bir potansiyel değere sahiptir. Bu gerçeğin görülmesi, organizasyonların bilginin yakalanması, kurumsal hafızaya depolanması, ürün ve hizmetlerde içeriğe dönüştürülmesi konularında giderek daha duyarlı olmasına ve daha fazla çaba göstermesine neden olmaktadır”¹

Ayrıca kişilerin zihinlerindeki bilgilerin (entelektüel sermayenin) bir belge üzerinde kayıt altına alınması, yani kapıdan çekip gitmesine müsaade edilmemesi de önemli bir çalışmadır. *“Düşünmenin meydana geldiği yerden söz edeceksek, bu yerin, üstüne yazdığımız kâğıt ya da konuşan ağız olduğunu söylemeye hakkımız vardır. (...) ‘bir kâğıt parçası üstünde bir kalemlerle düşünürüz’”²* Bugün elektronik ortamlarda, klavyelerde, tuşlarda

¹ Barutçugil, İsmet. *Bilgi Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2002. 29.s.

² Wittgenstein, Ludwig. *Mavi Kitap Kahverengi Kitap*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011. 9-10.ss.

düşünüyor, oralarda halleşiyoruz. O halde elektronik ortamlarda ürettiğimiz düşüncelerin, fikirlerin, eylemlerin ürünleri olan elektronik ortamda kayıtlı bilgi/belgelerin yeniçağın gerçekliklerine uygun yönetilmesi gereklidir.

Teknolojinin dünyayı getirdiği nokta, bilgi çağının gerekleri, arşiv mesleğinin ve arşivcinin niteliğini de değiştirmiştir. Arşivciler, bilinen ilk arşivleri tutan Sümerler'den ve daha sonraki süreçte matbaanın icadıyla ortaya çıkan gelişmelerden itibaren mesleklerinde bu derece yapısal köklü değişiklikler yaşamamıştır. Bilginin elektronikle iç içe geçmesi ise geleneksel arşiv yöntem ve tekniklerinde de algılayışların ve uygulamaların değişime uğradığı diğer önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.

10. Bilgi/Belge Yönetiminde Başarı İçin İlk Adım Kurumsal Analiz

Küresel politikalar çerçevesinde figüranlıktan çıkararak oyun kurucu olmak için kurumsal analizler ciddiyle yapılmalıdır.

Şu bilinmelidir ki klasik arşivlerinizi düzenleyip arşiv iş ve işlemlerinizi yürütemiyorsanız, e-belge, e-devlet, m-belge, m-devlet çalışmalarınızda da başarılı olamazsınız. “*Belgelerini yönetemeyen bir kurumun bilgiye dayalı yönetim gerçekleştirmesi mümkün değildir*”.¹ Bilgi/belge/arşiv iş ve işlemleri bir bütündür, bilgisayar ve hazır paket programların mucizevî bir şekilde her şeyi çözeceğini sanmak büyük bir yanılgıdır. Kurumlarda veya işletmelerde bütün birimlerin bilgi/belge/arşiv çalışmalarına destek vermesi ve katılımı da süreçlerin doğru kurgulanmasını sağlar.

Birçok kurum yeni bir süreç veya hizmet geliştirmek istediğinde halen sahip olduğu bilgi düzeyinin/birikiminin yeterli olmadığı gerçeği ile karşılaşabilir. Bu durum dönemsel bilgi (eşzamanlı bilgi) düzeyi ile gereken hedef bilgi düzeyi arasındaki açıklık, eksiklik olarak tanımlanabilir. Kurumların bu açığı, eksikliği kapatma faaliyetleri kurumsal analiz çalışmalarının da başlangıcı olmalıdır.

¹ Özdemirci, Fahrettin, Ö. G Bayram, M. Torunlar, S. Saraç ve, B. Yalçınkaya. *Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi: Geçiş Süreci ve Uygulama Yönetimi*. Ankara: 2013. 6, 29, 40.ss.

Şekil-3: Dönemsel Bilgiden Hedef Bilgi Düzeyine Kurumsal Analiz

Söz konusu bilgi açığının, eksikliğinin kapatılmak istenmesi durumunda edinilecek bilgi ile ilgili olarak aşağıdaki seçenekler Bilgi/Belge Yönetimi faaliyetlerinin yönünü belirleyecektir:

1. Kurum aslında kendi içinde bu bilgiye sahiptir, ancak bu bilgi açığa çıkartılmamıştır veya yeni üretilmesi gerekmektedir. Eğer yeni üretilmesi söz konusu ise bu bilgi önceki bilginin devamı niteliğinde tamamlayıcı bir bilgi midir, yoksa önceki bilgiyi bilineni değiştirecek nitelikte yeni bir bilgi midir? sorusunun cevabı aranmalıdır. Süreçler bu sorunun cevaplarına göre şekillenir.

2. Ortaya çıkartılacak veya yeni üretilen bilginin kurum içi birimler ile diğer kurumlarla veya şahıslarla oluşturacağı ilişki belirlenir.

Bilgi açığının, eksikliğinin giderilmesi bir anlamda kurumda çalışan personelin veya kurumun sahip olduğu ancak belgeye dönüştüremediği bilginin açığa çıkartılması sürecidir. Kurumlarda genel olarak bilgi açığının giderilmesi (Örneğin; e-belge yönetim sistemi kurma) hususunda klasik uygulama, bir başka kurumdan yöntem veya teknoloji transferidir. Bilgi çağına uyum sağlamak başka kurumların taklit edilmesi, bilgi politikalarının parça parça uygulanması yerine tutarlı, kurumsal, çok yönlü, sürekli ve

sürdürülebilir özgün icraatlarla, modellerle sağlanabilir.

Bir kurumun yeni bilgi üretmesine yön verecek olgu, onun vizyoner bakış açısına sahip olmasıdır. Kurumsal yenilikçilik ve gelişim, bilgi çağına uyum desteğini yenilikçi bilgi üretiminden alacaktır.

Kurumların diğer kurumlardan farkını tanımlayan, değerini ve etkinliğini belirleyen unsur yenilikçi vizyon ile bilgi üretimi ve kullanımı olacaktır. Hem yenilikçi faaliyetlere hız kazandırabilmek hem de vizyonun sürekli gelişmesini sağlamak için kurumlar diğer kurumlarla yoğun bir bilgi alışverişi içerisinde olmalıdır. Bilgi paylaşımı, belgenin/bilginin derinlikli analizi, içerisindeki çoklu gerçekliklerin tespit edilerek kurumlar arasında çapraz bağlantı ilişkilerinin kurulması başarılı ve güçlü olmanın ve de iktidara erişmenin önemli araçlarındandır.

Bu hususların gerçekleştirilmesi çok yönlü ve bilimlararası geçişlere imkân sağlayan yaklaşım ve davranış modellerini gerektirdiği gibi yeni bir yapılanmayı da şart koşar. Bilgi/Belge Yönetimini temel alan bütün kurumlar merkezi ve müstakil, yatay veya dikey hiyerarşik bir örgütlenme yerine, geliştirilecek “Ağ Biçimi Yapılanma Modeli” ile yapılandırılmalıdır. İlgili kuruluşlar ve özel işletmeler de dâhil olmak üzere oluşturulan bu ağ biçimi yapılanma ile ‘yatay koordinasyon ilişki çemberi’ çerçevesinde işbirliği yapılmalı, böylece ilgili tarafların katılımı, bilgi paylaşımı, örtük veya pasif bilginin ortaya çıkartılması ve yeni bilgi üretimi kolaylaştırılarak, yarar katsayısı artırılmalıdır. Bunları sağlamanın da temel koşulu kurumların kendilerine ait özgün kurumsal belge/bilgi yönetimini kurgulayıp faaliyete geçirmeleridir.

‘Bilgi Çağı’nın gerçekleri ışığında belge/bilgi yönetimi kurgulamak, oluşturmak için kurumlar, özelde bilgi belge yöneticileri ilk olarak ‘kurumsal analiz’ çalışmalarını gerçekleştirmelidir. Kurumsal yapının bir takım kurallar çerçevesinde analiz edilerek incelenmesi, sonuçların süreçlere yansıtılmak üzere kuramsallaştırılması teknikleri, bilgi çağı kurumlarının yapması gerekli olan faaliyetlerindedir. Bu anlamda

arşivci/bilgi belge yöneticisinin, kurumsal işlerlikten başlayarak, diğer kurumlar veya işletmelerle olan iş ilişkileri, rekabet gücü, iç ve dış işleyiş yapısı, sektörel konumu ve etkinliği, tehditler ve avantajların varlığı gibi hususlardan başlayarak, bütün iş süreçlerinin, bu iş süreçlerinin birimlerarası dağılımının ve birimlerin birbiriyle olan ilişki ve etkileşimlerinin, yürütülen hizmetlerin yasal uyum aşamalarında gerekli olan mevzuat hükümlerinin, yasal dayanakların ve mecburiyetlerin, yetki dağılımlarının, gizlilik esaslarının, güvenlikle ilgili hususların, bilmesi ve erişmesi gerekenlerin, belgelere ek olan form, doküman vb. materyallerin, paraf ve imza rotalarının, saklama planlarının, kontrol ve denetim aşamalarının, belge kayıt ve dağıtımlarının iş süreçlerine yansımalarının da belirlenerek tespit edilmesi ve analizinin yapılması gereklidir.

Kurumun bu tür bir analize tabi tutulması gerçek anlamda bilgiyi ve belgeyi yönetmeyi sağlayacaktır. Aksi takdirde “sözde bilgi yönetimi” kurulmuş olacaktır. Kurumsal analizin başarılı olabilmesi için kurumun iç yapısının, iş akışlarının, çalışan personelin davranışlarının ve farkındalıklarının, çalışma düzeni ve koşullarının, kurum kültürlerinin, teknolojik düzeyin, yönetici davranışları ve konuyu takibe almalarının, bilgi akışının sağlıklı olmasının temininin, yetkilendirmenin uyumlu bir orkestrasyonla düzenlenmesi gereklidir. Burada görev yöneticilerin işe ciddi yaklaşımlarıyla doğru orantılıdır. Aksi takdirde, eksik bilgi yetersiz analiz verilerini ortaya çıkartacak, yetersiz analiz de belge bilgi yönetiminin kurgulanmasını, yönetilebilir olmasını ve işlerlik kazanmasını imkânsızlaştıracaktır. Bu sistemin kurulması için yapılması gereken analiz yalnız bilgi belge yönetim modelinin kurgulanmasını sağlamayacak, farklı birçok alanda bilgi birikimi oluşturacak, kurumun önünde büyük fırsatlar doğuracaktır. Fakat bu fırsatların değerlendirilmesi için analizin sağlıklı koşullarda tavizsiz ve önemsenerek yapılması gerekir.

Gerek kamu gerekse özel kurum ve işletmelerde yapısal özelliklerin bir takım kurullarla analiz edilmesi ve çıkan sonuçların değerlendirmeye alınarak düzenlemeler yapılması modern yönetimin ve işletmeciliğin önemli bir aracı olarak görülmektedir.

Küreselleşen dünyanın geldiği nokta, yalnız ekonomiyi etkilemekle kalmayıp, hayatın bütün pratiklerini de değişime uğrattıyor. Bugünkü dünyada kurumlar, kuruluşlar, işletmeler çağın gereklerine uyumlu hale gelmedikleri takdirde figüratif bir süs unsuru olmaktan öteye gidemeyeceklerdir. Bu sebeple kurum ve kuruluşların çağın gerçekliklerine uyumlanmak, yol gösteren ve önderlik eden olmak için Kurumsal Analizlerinin yapılması konusunda cesur davranması, analiz neticesi tespit edilen hususların objektif bir yaklaşımla değerlendirilip gerekli önlemlerin alınması, yaptırımlar uygulanması kurumsal gelişim için son derece önemli olacaktır.

Kurumsal analiz ilk olarak kurumun mevcut pozisyonunun ne olduğunu, rekabet ve önder olma noktasında güçlü olduğu noktalar ile zayıf ve hassas noktalarını gösterecek, ulusal alandaki performansını belirleme imkânı sunacaktır. Böylece kurum olarak güç ve etkililikle ilgili konumunuzu eksi ve artı yönleriyle belirlemenizi sağlayacaktır.

Kurum ve kuruluşların gelecekteki olası gelişmelere yönelik durum değerlendirmelerine, simülasyonlara ihtiyacı vardır. Kurumun dışsal, küresel etkilere ve tehditlere açıklığı, bunlarla baş etme becerileri ve performansları ile fırsatları değerlendirme kapasiteleri, tahmine ve öznel verilere de dayalı olsa önemli bir durum değerlendirmesi ve hedef belirleme çalışmasıdır. Küresel politikalar çerçevesinde figüranlıktan çıkarak oyun kurucu olmak için bu tür analiz faaliyetleri ciddiyetle yapılmalıdır.

11. Değişim-Arşiv ve Bilgi Çağının Arşivcisi

*Değişim ve dönüşümün olmadığı bir dönem yoktur,
değişimi ve dönüşümü yönetemeyenler vardır.*

Arşivcilik ülkemizde önemsenip kıymet verilirse de, kökü çok eskiye dayanan, kendi kurallarını, geleneklerini ve kültürünü geliştirmeyi başarmış meslek **dallarından** bir tanesidir.

Arşivcilik alanındaki uluslararası gelişmeler, arşiv iş, işlemleri ve uygulamaları ile nüfuz alanında da değişimleri beraberinde getirmiştir. Uluslararası gelişmelere paralel olarak Türkiye’de yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm etkisiyle geçmişe odaklı arşiv uygulamalarından güncel bilgi ve belgenin üretiminden yönetilmesine kadar geçen bütün süreçleri kapsayan, uluslararası yönleri olan, bilgi→güç odaklı arşivcilik anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Ancak Türkiye açısından bu geçişin çok kolay, anlaşılabilir ve algılanmış bir süreç olduğu söylenemez. Yılların getirdiği ve biriktirdiği alışkanlıkları, algılayışları kısa zamanda değiştirmek kolay olmadığı gibi, gelişimi, yenilikleri, değişimi yeterince ve doğru kavramlar üzerinden tartışmadan, uygulamaları sağlam bir temele dayandırmadan hareket edilmektedir. Dolayısıyla zorlamayla veya popülizmin cazibesıyla geçici, içselleştirilmemiş heveslerle hareket etmek değişimden ve uygulamalardan beklenen faydayı ve gelişmeyi gerçek ölçülerde sağlayamamakta, bazen hedeflenen iyileşme, gelişme ve başarıyı da ortaya çıkaramamaktadır. Bazı zamanlarda uluslararası geçerliliği olan tanımların, uygulamaların ülkemizde de aynen kopya edilerek uygulanması diğer ülkelerde elde edilen başarılarla, sonuçlara erişeceğimiz, aynı başarıyı yakalayacağımız anlamına gelmemektedir. Bu durumda bunların ülkemiz şartlarına, uluslararası standartlar da göz önünde bulundurularak uyumlandırılması gerekmektedir. Bilgi Çağı denilen yaşadığımız süreçlere eklenmek, değişime ayak uydurabilmek de ancak bu koşullar sağlanırsa gerçekleşecektir.

Değişimin altında yatan kavramların ve uygulamaların uluslararası

standartlarla birlikte ülkemiz koşullarına da uygun hale getirilmesi hususunda faaliyette bulunulmalıdır. Değişim ve gelişim sürecinin hızlı, acele olması değil sağlıklı olması konusunda düzenleyici, uygulayıcı ve ilgili tüm taraflar bir bakış açısı yakalamalıdır. İçi iyi doldurulmamış, anlaşılammış, temellendirilmemiş, ülke şartlarına uyumlandırılmamış, paydaşlardan kabul ve ilgi görmemiş her faaliyet **boşuna masraf olmakla beraber, emek kaybına yol açacak; bu değişimlerin kalıcı ve uzun ömürlü olması mümkün olamayacaktır.**

Bilgi çağının amacı ve sonucu olan küreselleşme bilgiye/belgeye erişimi kolaylaştırdığı gibi onun çok farklı alanlarda kullanılmasını da zorunlu kılmaktadır. Bilgiyi ilk üreten, ona ilk ulaşan, kullanan çabuk karar verebilme ve davranabilme imkânını yakalamakta, böylece rekabet edilen her alanda avantaj elde etmektedir. O halde belgenin/bilginin üretilmesinden başlayarak, bütün akışı içerisinde yönetilmesiyle birlikte farklı alanlar içerisinde değerlendirilerek tekrar tekrar incelenip çözümlenip kullanılmasını da arşivsel kapsama alanımıza almalıyız. Bu çerçevede üretimi aşamasından itibaren arşivsel değeri olan bütün belgeler de yeniden dönüşüm yapar gibi tekraren değerlendirilmeye alınarak bir analize tabi tutulmalı, görünenden farklı olan derinliklerde yatan yeni bilgiler ortaya çıkartılmalıdır.

Analizin Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre anlamı, **çözümleme, tahlil**'dir.¹ Her bilim alanı kendi disiplininin öngördüğü ve gerektirdiği çerçevede analizler yapar. Arşiv disiplini de kendi mesleki uğraş alanı dâhilinde analizler yapmak durumundadır. Bugüne kadar kurum ve kuruluşlarda, mevcut ancak yetersiz olan yasal ve idari düzenlemelerde vurgulandığı biçimiyle, meseleye profesyonel arşivci bakışıyla yaklaşımadan, "ayıklama imha" düzleminde basit bir işlem olarak görülmüş, çoğu kurum tarafından bu işin değerlendirme ve analiz boyutu göz ardı edilmiştir. Çalışmalar sırasında hangi belgenin arşiv malzemesi, hangi belgenin arşivlik malzeme, hangisinin de imhalık malzeme olduğu noktasında, analiz veya çözümleme diyemeyeceğimiz bir açıdan, işin ciddiyetini de çok önemsemeden basit değerlendirme faaliyetlerinde bulunulmuştur. Bu basit değerlendirme faaliyetlerinde de genellikle şu esaslar dikkate alınmıştır:

¹ *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1988 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53fb0ea72d5d19.53996858. Erişim: 06.12.2014.

1- Belge veya belge grupları mali konularla ilgili ise, niteliğinin ne olduğu sorgulanmadan, denetim geçirilip aklanana kadar önemli olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple de belgelerin saklanması yolunda bir eğilim gösterilmiştir.

2- Belgenin amirlerce istenme sıklığı göz önünde tutularak bu belgenin bulunamamasından dolayı amirlerin sıkıntı çıkarmaması düşüncesinden hareketle belgelerin saklanması yönünde görüşler verilmiştir.

3- Belge kurum dışından şahısların, işletmelerin haklarıyla ilgiliyse yine hukuki ve idari sıkıntılar yaşamamak için belgelerin saklanması yoluna gidilmiştir.

Kamunun, genel itibarıyla belgenin analizi noktasında yaptığı değerlendirmeler maalesef bu sıklıkta seyretmiştir. Kamu belgelerinin arşivlik niteliğinin ve değerinin belirlenmesi maksadıyla Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü “**Arşiv Malzemesi Tespit Çalışması**” yürüterek kurumlara bu konuda rehberlik yapmıştır. Kamuda bu faaliyetler yerine getirilirken özel sektörde bu anlamda sistemik ve kurallara bağlı bir çalışma yapılmamıştır. Türkiye’nin mevzuatı da bu konuda bir yaptırım veya rehberlik yapmaya yönelik içeriğe sahip değildir. Bazı özel şirketler sadece kişisel meraklar, kurumsallaşma çalışmaları, reklam yapma gibi düşüncelerle bir takım lokal işler yapmışlarsa da bütünün içerisinde önemli bir yekûn tutmamaktadır. Günümüz dünyasının Yeni Gerçekleri (Peter Drucker’e² bir gönderme), küresel rekabet ve emperyalizm faaliyetleri resmi veya özel bilgi birikimi diye bir ayrımı kabul etmez. Bunlar ürettikleri bilgilerle, kullanılmaları, erişilmeleri, paylaşılmaları veya gizlenmeleri faaliyetleriyle birbirinden ayrılamaz. Küreselleşen dünyada kişisel, kurumsal, özel işletme ve uluslararası bilgi işlevleri iç içe geçmiştir. Bu iç içeliği algılayıp, bir devletin bütün bilgi birikimine yönelik **işlevsel bir belge-bilgi yönetimi sistemi kurarsanız küresel bilgi çağının bir parçası olma şansını da yakalayabilirsiniz.**

Bilgi Çağı’nın Arşivcisi

Bilgi Çağı her şeyde olduğu gibi yöneticilerin ve çalışanların iş

2 Drucker, Peter F. *Yeni Gerçekler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

yapma tekniklerini de değiştirmiştir. Bu çağın personeli olmak, klasik çalışma alışkanlıklarının ve algılayışlarının da değişmesi demektir.

Arşivci, bilgi belge süreçlerinin yalnızca dosyalanması, saklanması ve hizmete sunulması gibi ara süreçlerin elemanı değildir. Arşivcilik, dünyanın geldiği bu noktada metamorfoz bir değişim geçirmiştir ve bilgi/belgenin üretiminden, gelişimine, kullanılmasına, saklanmasına, paylaşımına, güvenilirliğine, gizliliğine, erişimine, erişim şartlarına ve eski bilgiden yeni bilgiler üretilmesine kadar genel hatlarıyla çizilen güzergâhta bilgi üzerinde bütünlükçü faaliyetleri ve yetkileri olan bir süreç yönetiminin adı olmuştur. “*Belge yönetimi ve arşiv “süreç yönetimi” gerektiren bir uygulamadır.*”³ Arşivci, artık bilginin bütün evrelerini denetleyen ve süreçler çerçevesinde yönetilebilir kılan bir disiplin alanının uygulayıcısıdır. Bu bağlamda bilgi çağı arşivcinin, **‘belge yöneticisi ve arşivci’** olarak yeni bir boyutta niteliklerini ve uygulama alanını genişletmesini gerektirmiştir.

Arşivciler meslek grubu olarak bilgi çağı paradigmalarının değişikliğinden en çok etkilenenlerdendir. Artık bir odada oturup gelen dosyaları yerine kaldırmak, belirli zamanlarda ayıklama imha çalışmalarını yürütmekle sınırlı bir iş olamaz. Bu anlamda bilgi çağının arşivcisinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Kurumun tamamında birbiri ile etkileşen belge/bilgi yönetim sürecini kurgular, hayata geçirir, yeni güç ve karar alma merkezlerinden birisi olarak çabuk yanıt veren ve meseleleri çözen esnek yapılar inşa ederler.

2- Pasif elemanlar değildirler, kurumsal organizasyonun tümünde etkindirler.

3- Çalışanların kişiliği, etkileşim tarzı ve bakış açısını birimsel iş süreçleriyle, kurumsal kültürle analiz ederek kurumun özgün dokusunu resmetmeyi başarırlar.

4- Yalnız sunulan seçeneklerle değil, kendi ortaya koyduğu alternatif seçeneklerle vizyonlarını belirlerler.

5- Eskimiş, hantallaşmış, güvenilirliği azalmış sistemleri değiştirerek yeni paradigmalar geliştirirler.

³ Özdemirci, Fahrettin, Ö. G Bayram, M. Torunlar, S. Saraç ve, B. Yalçınkaya. *Elektronik belge yönetimi ve arşivleme sistemi: Geçiş süreci ve uygulama yönetimi*. Ankara: 2013. 6, 29, 40.ss.

- 6- Yeni değerler oluşturur, risk üstlenirler.
- 7- Çeşitli disiplinlerde yeterli birikim ve farkındalık kazanırlar.
- 8- Teknolojik düzeyde üst derecede yetkinliğe sahiptirler.
- 9- Kendilerini sürekli olarak eğitir ve yenilerler.
- 10- Bütüncül bakış açısı, sinerjik düşünme ve hızlı karar verme yeteneklerini geliştirmişlerdir.
- 11- Bilgi yığımları arasından anlamlı ve önemli olanlar ile gereksiz olanları ayırt ederek parçalanmış bilgileri, çoklu gerçeklikleri bütünleştirebilmeyi sağlar, yatay okuma ile birlikte dikey okumaları da becerirler.
- 12- Dış partnerleri ve değişim dinamiklerini yakından takip ederler.
- 13- Çoklu etkileşimin bulunduğu karmaşık süreç ve olguları algılama, sağlıklı karar verebilme ve sentezleme yetisini geliştirmişlerdir.
- 14- Arşiv çalışmalarında kurum veya işletmenin tüm çalışanlarını işin içerisine katacak, “kurumsal entelektüel sermaye birikimlerinin” etkileşimini harekete geçirecek operasyonel hareket sahaları oluştururlar.
- 15- Modern ve teknoloji odaklı arşivci/bilgi-belge yöneticisi olarak prizmatik özellikler taşır, üretilen, elde edilen bilgi kaynağının nitelikli, yönetilebilir ve erişilebilir olmasını sağlarlar.
- 16- Prizmatik özellikleriyle süreçlerdeki ve sistemdeki hataları yakalar, optik bakış kaymalarını tespit eder ve bunların düzeltilmesiyle ilgili çözümler üretirler.
- 17- Belgenin içinde saklı bilgi parçacıklarını ayırıştırır, görmede, algılamada doğabilecek aksaklık ve şaşılıkları giderebilecek bilgi materyali hazırlar, nitelikli belge/bilginin imhasının önüne geçecek tedbirleri alır, hatalı, fazla ve füzuli bilgi birikimini de engelleyecek çalışma modelleri ve yöntemleri geliştirirler.
- 18- Nitelikli bir analiz, değerlendirme ve değerlendirme davranış modeline sahiptirler.
- 19- Ulusal veya uluslararası bilgi değiş tokuşu açısından hem kendi çalıştığı kurumsal alanını hem de rakibinin ifade alanını çok iyi anlar, bu anlamda mesleki gelişmeleri yakından takip ederler.

20- Hayatın her alanını kapsayan bilgi ve uygulamaları konu edinirler.

21- Hangi ortamda üretilirse üretilsin belgenin üzerinde kayıtlı olan bilgi için klasik gazetecilikte kullanılan 5 N 1 K kuralını kullanırlar: Ne bilgisi (hangi bilgi), ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim için gerekli olur sorularına odaklanır. İngiliz yazar Rudyard Kipling'in şu sözü arşivciye kılavuz olmalıdır: “Benim altı hizmetkârım var, hayatta bildiğim herşeyi bana onlar öğretti: Ne, nerede, nasıl, ne zaman, niçin ve kim.”⁴

Bu arada ‘Neyi, Niye, Nerede, Ne Zaman, Nasıl, Ne Kadar, Ne Zamana Kadar, Kimi, Kimden, Kime’ sorularına cevap veren 7 N 3 K kuralını da bazı belgelerin analizinde kullanırlar.

22- Belge ve bilgiler arasında kritize edici bağıntılar kurar, onları değişik anlam çerçeveleri içerisine yerleştirir ve neticede yeni bilgi doğumları gerçekleştirerek yeni görüşler ve düşüncelerin oluşumuna katkıda bulunur, bilginin kişiselden kurumsala buradan da toplumsala ve sonuçta küresele faydalı hale gelmesini sağlayabilecek faaliyetler yürütürler.

Belgeyi bilgiyi yönetmek bir yazılım meselesi değildir. Hazır, paket programlar alarak belgenizi bilginizi yönetemezsiniz. Kurumsal anlamda ciddi bir belge bilgi yönetim süreçleri oluşturmak, bilginizi yönetmek, onu kullanarak yeni bilgiler oluşturmak, güvenliğinizi ve güvenilirliğinizi sağlamak istiyorsanız yapacağınız akıllı ilk iş, kurumsal büyüklüğünüze bağlı olarak yeter sayıda “Bilgi Belge Yönetimi” eğitimine sahip personel istihdam etmektir. Daha sonraki süreç klasik arşivlerinizi bilimsel metotlar ve mevzuat hükümleri çerçevesinde düzenlemektir.

⁴ İngilizcesi 5W 1H'dir. Rudyard Kipling bir şiirinde şöyle der: “I keep six honest serving men (They taught me all I knew) Their names are What and Why and When and How and Where and Who. “Her şeyi 6 hizmetkârımdan öğrendim. Onların isimleri What, Why, When, How, Where ve Who'dur. <http://www.iletisimlife.com/5n1k-nedir/>. Erişim: 11.11.2014.

12. Belge/Bilgi Çözümlemede 'Arşivsel Bilgi Analizi' Yaklaşım ve Yöntemleri: Tarihten Örnekler ile...

Resmi belge/yazı üzerinde gerçekleştirilecek arşivsel bilgi analizi ile iktidarsal güç, gücün kullanımının yönü (iyi-kötü), hâkim unsurlar, ideolojiler, politikalar belirlenir.

*H*er meslekte olduğu gibi arşivci de kendi alanının ham maddesi olan **bilgi ve belge üzerinde analiz yapmak durumundadır**. Yaptığı analizler sadece kendi kurumunu değil niteliğine göre toplumsal, belki de küresel yapıları ilgilendirebilir. Bunun “Arşivsel Bilgi Analizi”¹ olarak adlandırılmasının doğru olacağını düşünüyoruz.

‘Arşivsel Bilgi Analizi’ belge üzerinde dönemsel anlam bildirişiminin verdiği bilginin yeniden organize edilerek ne gibi farklı anlamlar ve gerçeklikler barındırdığını, bunların kişi, kurum veya devlet açısından etkisinin ne olabileceğini çözümleme işlemidir. Aynı zamanda belge metnindeki temel düşünce ve bu düşünceye bağlı diğer düşünce parçalarının ayrılıp detaylandırılarak başka disiplin ve bilgilerle ilişkiler kurma

¹ Metinde geçen “arşivsel analiz”, “arşivsel bilgi analizi” ifadesini Amerikan Arşivciler Cemiyeti Başkanı F. Gerald Ham’ın 1974 yılında bir toplantı açılışında yaptığı konuşmada kullandığı anlamda kullanmıyoruz. Ham, bu konuşmasında arşivsel analizi arşiv malzemesinin diğer belgelerden ayrılması, arşiv malzemesinin tespiti ve seçimi anlamında kullanmıştır. Biz ise, bu ifadeyi, bir konuyu (maddi veya düşünsel) temel parçalarına ayırarak, daha sonra parçaları ve aralarındaki ilişkileri tanımlayarak sonuca gitme, çoklu gerçeklikleri, çapraz bağlantı içeriklerini ve bilgi kesişme noktalarını belirleme olarak kullanıyoruz.

yöntemidir. Arşivsel Bilgi Analizinde belge üzerindeki temel başlıklar, temel anlamlar göz önünde bulundurulurken muhtemel alt başlıklar, farklı anlamlar, çoklu gerçeklikler araştırılır.

Yapılan çalışma, metnin taşıdığı mesajın bütünü ile yine bütünlükçü başka bir konuyla, olayla, eylemle ilgi kurularak birbirine bağlamak olduğu gibi, kelime, terim, kavramların temel anlamlarıyla birlikte taşıdığı farklı gerçeklikleri, düşünceleri veya eylemleri birbirine bağlamak ve bunları dönemsel anlam bildirişiminden farklı bir gerçekliğe bağlamaktır. Arşivsel analiz, belge metninin taşıdığı mesajın, beyanın yorumlanması ile ortaya çıkanın oluşturacağı etki üzerinden yapılır. Gerçeklikler ve bilgiler arasında anlamsal veya ilişkisel bağları gösterir. Çoklu gerçeklikleri tespit etmek, derinden çıkartılarak görülür hale getirmek, bunları gerektiğinde sınıflandırmak, kurumsal iş ve işlemlerde, ulusal veya uluslararası meselelerin çözümünde, karar alma süreçlerinde kullanılabilir. Bir veriden, mesajdan, beyandan çoklu gerçekliklere gidiş süreci ‘keşfedici yorum’ sürecidir ki bu da **istihbaratın ikinci anlamı olan zekâya** denk düşer.

Arşivsel bilgi analizinin temelinde, yeni anlamlara, çoklu gerçekliklere erişmek, buradan yola çıkarak ortada olmayan veya net bir şekilde görülemeyen yeni hükümlere varmak yatar. Hollandalı dilbilimci Teun A. Van Dijk’ın basın haberlerinin analizi ile ilgili söyledikleri arşivcinin resmi belgelerle ilgili arşivsel analizin amacını ve sonucunu da açıklar: “*İma edilen ve okuyucunun arka plan bilgisiyile anlayabileceği, yani ‘söylenmeyenlerin’ çözümlenmesi Van Dijk’a göre bazen söylenenlerin araştırılmasından daha açıklayıcı olabilir.*”² Haberde okuyucunun arka plan bilgisine ihtiyaç hissedilirken arşivsel analizde arşivcinin arka plan bilgisi, entelektüel kapasitesi ve mesleki kabiliyetleri ön plana çıkar. Arşivcinin arka plan yapısının, entelektüel birikiminin kuvvetliliği resmi belgelerdeki örtülü ve derinde olan gerçekleri ortaya çıkartmaya yardımcıdır, derinden yüzeye çıkartılan yeni gerçeklikler, çapraz bağlantılar doğrudan görülen ve anlaşılardan, ilk anlam bildirişiminden daha

² İnceoğlu, Yasemin (Derl). *Küresel Habercilik ve Söylem*. İstanbul: Derin Yayıncılık, 2013. xii.s.

açıklayıcı, ufuk açıcı ve stratejik önemde olabilir.

Arşivci tarafından belgelerdeki mesajın, beyanın, bilginin üzerinde kayıtlı olduğu belgenin sahibi kurumun/devletin tarihi ve diğer bağlamsal zeminleri ile bunların ilk anda görülemeyen arka alanının birbirleriyle ilişkilendirilerek bağıntıları (siyasi, tarihi, küresel, dini, ekonomik, kültürel vb.) bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde yüzeye taşınır ki, böylece mesaj, beyan veya bilginin üretilme nedeni, yöntemi, biçimi, içeriği, tonalitesi/desibelitesi, görünenden derinde olan asli niyetin hâkim yapıyla ilişkisi ve ortaya çıkan eylemin niteliği belirlenir. Bunlar da kişisel haklardan kurumsal haklara daha üst boyutta devletin haklarına ve uluslararası ilişkilerine kadar olan süreçlerde önemli deliller halinde olabilir.

Bazen bilinen bir gerçeğin gerçekliğini yeniden ispat etmek, delillerini kuvvetlendirmek için de arşivsel bilgi analizine ihtiyaç hissedilebilir. Arşivci bu çalışmalarında ihtiyaç duyduğu anda alan dışı bir dil kullanmak, yani farklı disiplinlerin tecrübelerinden, bilgi birikimlerinden faydalanmak yoluna gidebilir.

Arşivsel bilgi analizini gerçekleştirmek için yöntemler belirlemek de önemli bir husustur. Bu anlamda belirli bir plana göre izlenen veya geliştirilen yol haritalarına ihtiyaç hissederiz.

Belgenin barındırdığı, taşıdığı, ima ettiği bilgi, niyet için okumalar yaparak gözlemek, veriler toplamak, buradan yola çıkarak hipotezler geliştirmek, hipotezlerden tahminler çıkarmak, bunları diğer disiplinler ve bilgi birikimleriyle karşılaştırmak, sentezlemek, kontrolünü, sağlamasını yaparak sonuçlar çıkartmak şeklinde bir yol haritası çizmemiz mümkündür. Bu bağlamda arşivsel bilgi analizine yönelik yöntemler de geliştirilebilir.

Arşivsel bilgi analizinde kullanılacak diğer disiplinlerden faydalanılarak tarafımızca geliştirilen yaklaşımlarımızı, yol haritamızı ve yöntemlerimizi şöyle sıralayabiliriz;

- Arşivsel Bilgi Analizinde Hedef Tespiti
- Belgenin/Bilginin Tanımlanması

- Bilginin Değerlendirilmesi-Bilgi İstihbaratı
- Dilbilimsel/Filolojik İncelemeler
- Temel Düşünceyi/Bilgiyi Anlam ve Parçalarına Ayırma Yöntemi
- Metinsel Soyutlama Yöntemi
- Çoklu Gerçeklikler: Yatay-Dikey Okuma ve Çapraz Bağlantı İçeriği Oluşturma Yöntemi
- Yeniden Çerçeveleme Yöntemi
- Bilgi Biyopsisi-Otopsi Yöntemi

Bundan sonraki bölümlerde arşivsel bilgi analizi yaklaşımlarımızın, yol haritamızın ve yöntemlerimizin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için tarihteki önemli olaylardan örnekler verilerek açıklamalar yapılmaktadır. Ancak detaylandırmaya gidilmemiş, yalnız genel hususlar aktarılmıştır. Belgeye dayalı örnek analizler bu kitabın içeriğini ve boyutunu bir hayli artıracağından sınırlı örneklerle yetinilmiştir. Kitapta metotlara yönelik ana hususların belirlenmesi hedeflenmiştir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda derinlikli analizler yapılabilir.

İhtilal/darbe bildiri metinleri, seçilerek kullanılan kelimeler, ifadenin tonu ve yapılan vurgular, vb.

Çok bilinen ve popüler olan, ama Türkiye'nin başını da devamlı ağrıtan **Ermeni Tehciri** ile ilgili olaylar da bu şekilde yeniden ispata, delillerin güçlendirilmesine başvurulması gereken uluslararası bir meselemizdir. Bu konuyu yüzeysel de olsa analize tabi tutmak konumuzu açıklayan anlaşılır bir örnek olabilir. Arşivsel bilgi analizinin sonuçları ve sınırları fen bilimleri kadar nesnel unsurlar barındırmasa da bizlere çok önemli sonuçlar verebilir. Ermeni Tehciri meselesini analize tabi tutan bir arşivci analiz için öncelikle iki yöntemden ("*Temel Düşünceyi/Bilgiyi Anlam ve Parçalarına Ayırma Yöntemi*" ve "*Metinsel Soyutlama Yöntemi*") birisini gündemine alabilir.

13. Arşivsel Bilgi Analizinde Hedef Tespiti

Kendi belgelerinizi arşivsel analize tabi tutarken diğer kurumların, rakiplerin, ilgililerin bilgi birikimini ve niteliğini de göz önünde bulundurup içselleştirip değerlendirmek, buradan bütünlükçü bir sonuç çıkarmak ancak bilinçli bir çalışma ile gerçekleşebilir.

Arşivsel bilgi analizi çalışmasının birinci adımı hangi belge/belge grubunun analize tabi tutulacağına tespitidir. Arşivsel bilgi analizi her belgeye uygulanabilir mi? sorusuna verilecek cevap, ‘evet’ olmalıdır.

Bugün ürettiğimiz, şimdi, bu anda üretilen belge önemsizmiş gibi görünebilir. Niteliği ve içerisinde barındırdığı bilginin önemi ilk elden anlaşılamayabilir. Ancak üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra döneminde önemli olmadığı düşünülen belge/belge grubu ilginçlikler taşıyan, kıymetli veriler elde edilebilecek gerçeklikleri içerisinde barındırır hale gelebilir. Örneğin; bugün resmi satınalma ile ilgili prosedürler, kurallar, yazışmalar, alınan bürokratik materyallerin cinsi, aranılan özellikler çok rutin yazışmalardan oluşabilir. Veya taşıt görevlendirme belgeleri sıradan bilgi taşıyan materyal olarak değerlendirilebilir. Fakat bugünden yüz yıl sonra bürokraside kullanılan malzemelerin alınış biçimi (ne kadar rutin işlemler olursa olsun) ve alınan malzemelerin cinsi, taşıtların görevlendirilme amaçları, güzergâhları, görevlendirilme biçimleri ekonomik, sosyal, toplumsal, ahlaki vs. alanlar için önemli veriler olarak görülüp, içlerinde çoklu gerçeklikleri barındıran belgeler olarak değerlendirilebilir. **Yüz yıl sonra yapılacak dikey, çapraz okumalar akla gelmeyen birçok gerçekliliği yüzeye çıkartabilir.**

Bu sebeple arşivcinin şimdiki zamanı eskitmesi, geleceğin

¹ “Dikey ve Çapraz” okumalar 19. Bölümde ele alınmaktadır.

geçmişini belirlemesi gerekiyor. Ancak bugün yapılacak analiz çalışması için belge/belge grupları önem sırasına tabi tutulabilir. Önemli ve stratejik görülenler öncelikli olarak değerlendirilir. Yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkanlar sektörel anlamda birçok alanda kullanılabilir, belge/belge grupları içerisinde analize tabi tutulacakların öncelikle konu ve içerik bazlı olarak tespit edilmesi ve hemen analize tabi tutulmasına gerek görülmeyenlerden ayrılması, yani bir anlamda süzgeçten geçirilip süzülmesi faaliyetin başarılı ve verimli olması açısından son derece önemlidir.

Konu ve içerik bazlı belge/belge gruplarının araştırılması, belirlenmesi nitelikli analiz çalışmasının başlangıç adımıdır. Seçilenler ana rotayı belirleyecek ayrılmış, süzülmüş belgelerdir ve hedef odaklı bir çalışmadır.

Ancak bunu sağlamanın en önemli kısmı, kurumu, kurumun faaliyet alanlarını, ulusal veya uluslararası bağlantılarını, kabiliyetlerini, etkinliğini, icraatlarını, imkânlarını, kapsama alanlarını da bilmek ve bunlarla birlikte hedef alanlardaki rakipleri, bilgi birikimlerini nitelik ve nicelik açısından bilmekle de ilgilidir. Kendi belgelerinizi arşivsel analize tabi tutarken diğer kurumların, rakiplerin, ilgililerin bilgi birikimini ve niteliğini de göz önünde bulundurup içselleştirip değerlendirmek, buradan bütünlükçü bir sonuç çıkarmak ancak bilinçli bir çalışma ile gerçekleşebilir.

İş yapma bilgisi (knowledge) yalnız özel işletmelere ait bir olgu değildir. Kamu kurum ve kuruluşlarının da iş yapma bilgisi mevcuttur. Arşivcilerin kurumlarının iş yapma bilgilerini bilmesi de arşivsel bilgi analizi için önemli adımlardan bir tanesidir.

Diğer kurumları, teşkilatları, güncel meseleleri vb. tanımak, belge-bilgi birikiminizin etkileyeceği alanları, dost ve rakip ülkelerin kendi kurumunuzun izdüşümü kurumlarını ve faaliyetlerini bilmek, çoklu gerçekliklere ait ipuçlarına küresel bakış açısını getirebilir. Çoklu gerçeklikler belgeler ilk okunduğunda aniden de ortaya çıkabilir. Hedef bir alan ve erişilecek bir hedef seçilerek öncel hazırlıklarla beraber farklı rotalara ve gerçekliklere de erişilebilir. Böylece güç kazanmanız (kar etmek de bunun içerisinde) geliştirdiğiniz ve uyguladığınız politikaları gerçekleştirmeniz ve savunmanız noktasında erişmeyi

düşündüğünüz hedefler açısından taktiksel stratejiler geliştirmenizi de sağlar.

Arşivsel bilgi analizi, günlük hayatımızda da kullanabileceğimiz bir yaklaşım ve bakış açısı olmalıdır. Gazete okurken, kitap okurken, internette gezinirken, bilimsel araştırma yaparken bu yaklaşım, okuduğumuz 100 sayfalık kitabın 500 sayfalık bilgiyi bize sunduğunun farkında olmamızı sağlayacaktır.

14. Belgenin/Bilginin Tanımlanması: Analiz-Değerlendirme

Metin özelliklerine ve önemine göre gerekirse kelime, terim ve kavram analizleri gibi alt katmanlara da inilmelidir.

Belge birçok bilgi, olay, olgu, kavram, açıklama, duygu vb. öğelerden veya bunların bileşiminden oluşur. Bunlar arasında görünen veya ilk anda görülüp fark edilemeyen etkileşimler, bildirişimler vardır. Bu etkileşim ve bildirişimler ilk anda ortaya çıkabileceği gibi, zaman içerisinde sistemli bir incelemeyle analize tabi tutularak da tespit edilebilir.

Analiz, arşivciyi neticede bir senteze götürebilir. Arşivsel bilgi analizi sonucunda belgenin taşıdığı, barındırdığı, ima ettiği değişik bilgi parçacıkları belirli ilişkilere, kurallara, olaylara, olgulara, kavramlara göre birleştirilip bir bütün olarak ortaya çıkartıldığında elde edilen ürün “sentez” dir ki, sentezde yeni bir bilgi, orijinal bir yaklaşım, olayların içyüzü, arka planı, niyetler, yeni buluşlar ve olgular gibi birçok özellik mevcuttur.

Arşivsel bilgi analizine tabi tutacağımız bilgi/belge grubumuzu belirleyerek, hedef tespiti için gerekli aşamaları geçtikten sonra analiz çalışmamızı arşivsel bilgi analizi yaklaşım ve yöntemlerinden yararlanarak yürütebilmemiz ve bir senteze ulaşmamız için bilgi/belge grubunda yer alan belgelerin tanımlanmasını yapmalıyız. Belgenin tanımlanması aşamasında şu tespitlerle işe başlayabiliriz:

1- Belgeyi hazırlayan kurum, yazan birim, altbirim, kişi, hiyerarşik paraf ve imza rotaları belirlenir.

2- Belgenin yazıldığı, oluşturulduğu dönemin tarihi, sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel vb. şartları göz önünde bulundurularak, bu unsurların belgenin taşıdığı mesajı, tonalite'sine nasıl

yansıdığına dair sorgulamalar yapılmalıdır.

3- Metnin hukuki süreçlere uyum, idari, kişisel, kurumsal hak, bilgilendirme, savunma, rutin yazışma, olayı geçiştirme, zamana yayma, tehdit, tenkit, eleştiri, uyarı, nasihat, olaya veya bir duruma müdahil olma, dikkat çekme gibi ne türden anlamlar taşıdığı tespit edilmelidir.

4- Belgenin üretim sebebi, gelen yazıya cevap veya yazışmayı dolayısıyla konuyu başlatma olup olmadığı, mesajda kimin veya kimlerin (kurum, birim, kurumlar veya birimler, kişi, kişiler gibi) muhatap alındığı, konunun kime anlatıldığı, çözümün kimden beklendiği, zamansal, kişisel ve mekânsal yaklaşımların ne olduğu ortaya konulmalıdır.

5- Belgenin taşıdığı mesajdan yola çıkarak metne yansıyan genel veya özel devletsel, kurumsal veya kişisel politikaların tarzı, bunları metinde ortaya çıkartan belirtiler, konuyu gündeme getiren gelen yazıya karşı gösterilen tepki, alınan tavrı gösteren izlerin tespiti yapılmalıdır.

6- Mesaj içerisinde anlamı güçlendirmeyi, mesajın etkisini artırmayı amaçlayan alıntılar, kinayeler, benzetmeler, açıkça söylenmemekle beraber verilen alt mesajlar (sublimante mesajlar), satır arası mesajlar, hipnotik dil kalıpları, imalar, tehditler, uyarılar, verilen örnekler belirlenmelidir. Arşivci, satır arasını okumayı öğrenmeli, bu yönde melekelerini geliştirmelidir.

7- Metin dilinin genel tonalitesi (rutin, azar, sert uyarı, yumuşak bilgilendirme ve uyarı, alay, küçümseme, önemsememe, otorite vb.), desibelitesi ölçülmelidir.

8- Dilin kullanılma biçiminin, seçilen kelime, terim veya kavramların mesajın gücüne, bütünlüğüne, ifade edilmek istenen düşünce ve arzulanan hedefe erişime ne kadar katkı sağladığı ile ilgili sorular cevaplandırılmalıdır. Dil kullanımındaki seçimlerin mesajın tonalitesine, desibelitesine katkısının ve doğurabildiği etkisinin ne olduğu ve bu etkinin metnin veya mesajın bütününe yansıyor yansımadağının tespiti yapılmalıdır.

9- Kelimelerin anlamlarının iletilmek istenen mesaj katkısının ne olduğu, süreçler içerisinde bu anlam alanlarının çoklu

gerçeklikleri veya çapraz bağlantıları ortaya koyup koymadığı belirlenmelidir. Yan anlamların tespiti yapılarak, metindeki asıl niyete katkı düzeyi ortaya konulmalıdır.

10- Kullanılan dilin seviyesi de önemlidir. Entelektüel, bilimsel, rutin resmi, günlük konuşma dili, uzman alan dili vb.

Anlamanın ve mesajın kuvvetlendirilmesi konusunda metinde başvurulacak başka yöntemler de belirlenir.

11- Metnin özelliklerine ve önemine göre gerekirse kelime, terim ve kavram analizleri gibi alt katmanlara da inilmelidir.

12- İfade de mantık örgüsünün düzenli ve sıralı olup olmadığını tespiti yapılmalıdır.

13- Metinde değişik yapıda kurulmuş cümlelerin, anlamsız ifadelerin belirlenmesi gereklidir.

14- Belge metninde olayı anlatma veya kurgulama biçimi, istekte bulunma tarzı, karşı tarafa cevap verme biçimi belirlenmelidir.

15- İfade tarzının verilmek istenen mesajla örtüşüp örtüşmediği, verilmek istenen mesajla birlikte yanlış ifadeden kaynaklanan farklı anlam yüklemelerine sebep olup olmadığı, anlam kaymalarının bulunup bulunmadığının tespiti yapılmalıdır.

16- Metnin ifadesi ve kurgusundan yola çıkarak mesajın tarafsız ve nesnel bir tavır taşıyıp taşımadığı veya taraflı bir bakış açısıyla kaleme alınıp alınmadığının belirlenmesi de gereklidir.

17- Belge metninin bir teze dayanıp dayanmadığı, bir tez ileri sürülüyorsa savunmanın güçlü ve delillere dayalı yapıp yapılmadığı, tezlerin savunulmasındaki ifadelerin de çoklu gerçeklikleri, çapraz bağlantıları barındırıp barındırmadığı tespit edilmelidir.

18- Belge metninin oluşturulmasında ve isteklerin bildirilmesinde kullanılan metotların ne olduğu belirlenmelidir: Tümevarım, tümdengelim, diyalektik, analogik vb.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde kamu kurum ve kuruluşlarında veya özel işletmelerde hangi ortamda olursa olsun

üretilen belgelerdeki bilgiler şu özellikleri taşır:

1- Belgelerde dönemine ait iş ve işlemlerin yerine getirilmesi amaçlanır, bu amaçlar doğrultusunda mesaj veya beyan taşıyan metinler oluşturulur, bu metinlerde dil çoğunlukla temel anlamda kullanılır. Hatta resmi yazışma kuralları ile yazım kuralları da belirlenerek talimatlar ile anlatım/ifade çerçevelendirilir.

2- Genel itibariyle kurumsal, yasal ve resmi işlemlerden yani nesnel gerçekliklerden bahsedilir.

3- Asıl amaç bilgi vermek, bilgi almak, bir problemi çözümlenmek, hakları korumak, yasal süreçlere uyumu sağlamaktır.

4- İlk bakışta belgeyi oluşturan metnin taşıdığı mesajın tek bir yorumu vardır.

5- İfade kodlanmış ve kuralları belirlenmiş bir çerçevede içerisindedir.

6- Belgenin içeriği, anlatım/ifade tarzı birçok yönden didaktik unsurlar taşır.

Yine bir konuyu açıklamak, anlaşmazlığı çözümlenmek, bilgi vermek, yasal uyumu sağlamak, hakları korumak vb. gibi amaçlarla oluşturulan bir belgede;

1- Yazılma veya verilmek istenen mesajın sebebi olan bir konu veya eylem bilgisi,

2- Ana konu verilirken değinilen yardımcı konular, açıklamayı destekleyecek yardımcı fikirler, eylemler, yasal uygulamalar, geleneksel yaklaşımlar,

3- Devletin, kurumun, kuruluşun, idari yapının vb.nin ideolojik, kültürel, siyasi, estetik, dini, ekonomik, askeri, stratejik vb. tercihleri ve uygulamaları,

4- Belgenin oluşturulduğu döneme ait dünyanın, toplumların, bir grubun, idari yapının uygulama ve görüşlerini yansıtan yaklaşımlar,

5- Devletin ve kurumların, yöneticilerin niyetleri, uygulamaları, yasal esneklikleri, bunları ortaya koyan tercihleri,

6- Kurumsal, kişisel, toplumsal ihtiyaçlar,

7- Devlet, toplum, grup, kişi arasında gelişen ilişkiler, ilişki kurma yöntemleri,

8- Kurumsal, toplumsal veya kişisel hak ve hukuka uyum, hakların gözetilmesi ve korunması faaliyetleri,

9- Sosyolojik, psikolojik veya antropolojik davranış biçimleri,

10- Her hangi bir duruma karşı verilen devletsel, kurumsal, toplumsal, grupsal veya kişisel tepkiler,

11- Hukuk dışına kayan eylem, düşünce ve uygulamalar,

12- İlk elden ekonomik, kültürel, sosyal, siyasi, dini vb. yansımalar,

13- İdari yapılanma modelleri, iletişim araçları, şekilleri ve metotları, ast-üst ilişkileri, devlet teşkilatlanması, bürokratik yapılanma, bürokrat tavırları ve psikolojileri, bürokratik eylemler vb. ögeler, bulunur.

Belge üzerindeki kayıtlı bilgi üzerinde analiz yapmak, taşınan mesajı çapraz bağlantılarıyla beraber deşifre etmekteki amaç, başka alanlar ve değişik hedefler için bilgi akışı sağlamaktır. Bu sınırlar içerisinde üretilen, elde edilen belgeler zamanla güncelliklerini yitirebilirler. Tüm bu kodlanmış ve kuralları belirlenmiş belgeler aynı dönemde veya daha sonraki dönemde **arşivci gözlüğüyle değerlendirildiğinde ise farklı veya çoklu gerçeklikleri** barındıran bildirişimleri ortaya koyabilir. Bu ise, “**Arşivsel Bilgi Analizi**” metotlarıyla gerçekleştirilebilir.

15. Bilginin Değerlendirilmesi-Bilgi İstihbaratı ve Arşivsel Bilgi Analizi

Bir belgenin metninin eşzamanlı anlamını kurum, yönetici, kişi belirler; artzamanlı anlamını ise okuyan, analiz eden belirler. Eğer artzamanlı anlam hemen anlaşılamiyorsa metni veya metnin taşıdığı mesajı, beyanı analiz etmek gerekir.

Belge üzerindeki bütünlükçü süreçlerden bir tanesi de bilginin değerlendirilmesi meselesidir. Belge hangi ortamda üretilir ve muhafaza edilirse edilsin içerisinde bilgi barındırması açısından insanla bir bildirişime geçer. İnsan-bilgi arasındaki bildirişim ilk anda ikili bir kod taşır. Bu her belge için geçerli olmamakla beraber birçok belge için böyledir.

1- Dönemsel Anlam Bildirişimi (İlk Anlam Bildirişimi): Dönemindeki iş ve işlemlere, uygulamalara, teamüllere ait bilgileri, yasal zorunlulukları ve bu süreçlere uyumu, idari, ekonomik, sosyal, siyasi, dini, askeri, diplomatik vb. ilk anlamları kapsayan bir kodlar dizisidir. Buna aynı zamanda eşzamanlı (senkronize) anlam bildirişimi de denilebilir.

2- Çoklu Gerçeklik/Çapraz Bağlantı Bildirişimi: Bu bildirişim kodunun farkı, dönemini yansıtan bilgi kodlarından başka, değişik yönetişimsel veya disiplin alanlarını ilgilendiren bilgi parçacıklarını/kodlarını taşıması, döneminde önemli görülmeyecek 'Dönemsel Anlam Bildirişimi'nden daha değerli ve açıklayıcı bilgi parçacıkları/kodları barındırmasındandır. Bu bildirişimi artzamanlı (diakronize) anlam bildirişimi olarak da isimlendirebiliriz. Çapraz bağlantı bildirişimi de bu alan içerisinde değerlendirilebilir. Farklı belge gruplarındaki farklı bilgi parçacıkları artzamanlı bildirişimle birbirini destekleyen, kanıtlayan, kuvvetlendiren bilgi bildirişimlerini ortaya koyabilir.

Belgeler üzerinde kayıtlı bilgi parçacıkları/kodları olması sebebiyle

önem kazanırlar. Belgeyle ilgili uygulamalar ve belgeye önem kazandıran şey aslında üzerinde kayıtlı olan bilgidir. Belgeler bir bilgiyi barındırmak, korumak, iletmek, tekrar kullanılmasını sağlayarak yeni bilgi üretimlerine aracılık etmek üzere oluşturulurlar. Bu oluşum aşamasında veya üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra belge incelendiğinde görülecektir ki, belgenin içeriği çoğunlukla tek anlamlı (unique) değildir. Döneminde veya gelecekte içeriğinin tümü, kullanılan bir kelime, terim, kavram veya bir cümle, paragraf değişik anlam ve işlem zenginlikleri barındırıp farklı yorum ve delilleri içerisinde taşıyabilir. Bu sebeple belgeler büyük oranda çoklu gerçeklikleri, çapraz bağlantıları içerisinde barındırır, yani çok anlamlı (polysemantic) dir. *“Hangi bağlamda kullanılırsa kullanılsın, bir sözcüğün yalnızca tek bir anlama geldiğini, başka bir şey anlamına gelemeyeceğini varsaymak, mantıksal doğruluğun olağanüstü yüksek standartlarını değil, dilin doğası hakkında olağanüstü cehaleti gösterir. (...) Ancak bilgiye bir keşif işi olarak bakanlar asla bu hataya düşmemişlerdir. Bilgiyi ilk elden tanıyan kişiler, ileri sürümlerin yalnızca soruların yanıtları olduğunu daima bilmişlerdir.”*1 ifadesi Collingwood’a aittir ve sözcüklerin tek anlam taşımadığını 1923 yılında söyler. Çoklu gerçeklikleri ortaya çıkartmak, çapraz bağlantıları tespit etmek belge üzerinde bilgi arkeolojisi yapmayı, metni deşifre etmeyi yani analiz yapılmasını mecbur kılar. *“Sorgulamak bilginin keskin yüküdür, bu yüze itici gücünü veren ağır yüküdür. Olumlu bildirimlerle yöneltilmeyen sorular, gelişigüzel sorular, hiçbir şeye yol açmayan sorulardır, değeri olmayan, bilgi sağlamayan sorulardır.”*2

Belgeler üzerinde arşivsel analiz yapıldığında görülecektir ki, birçok belgede zamanını aşan unsurlar, ilk anda bildirilenden farklı bilgi parçacıkları, ifadeler, beyanlar, hukuki, idari, ekonomik, siyasi, diplomatik vb. haklar bulunabilir. Belgeyi oluşturan metnin taşıdığı bilgi, mesaj deşifre edildiğinde ortaya konulan bilgiler dönemini, döneminin iş ve işlemlerini, görüşlerini, uygulamalarını yansıtmakla birlikte, çoğunlukla içlerinde zamanla kıymetini kaybetmeyen veya zaman içerisinde ortaya çıkan gerçekleri ve değerleri de barındırdığı

1 Collingwood, R.G.. *Speculum Menis ya da Bilginin Haritası*. Ankara: DoğuBatı Yayınları, 2014. 10, 71.ss.

2 Collingwood, R.G.. *Speculum Menis ya da Bilginin Haritası*. Ankara: DoğuBatı Yayınları, 2014. 71.s.

tespiti yapılabilir. Belgenin her çağda önemli olması yalnız geçmişi anlatması, örneklendirmesi açısından değil, aynı zamanda günümüze ve geleceğe dair bilgiler ve deliller de barındırmasındandır. Bunlar metafizik kehanetler değil içerisinde barındırdığı çağları aşan gerçekliklerdir.

Bir belgenin metninin eşzamanlı (senkronize) anlamını kurum, yönetici, kişi belirler, artzamanlı (diakronik) anlamını ise yine yönetici, belgeyi hazırlayan, yazan farkına varmadan oluşturabilir, bunu okuyan veya analiz eden belirler. Eğer artzamanlı anlam hemen anlaşılamiyorsa metni veya metnin taşıdığı mesajı, beyanı analiz etmek gerekebilir.

Arşivci, metin/taşınan mesaj/beyan üzerinde yaptığı analiz faaliyetleriyle artzamanlı anlamları belirlediğinde aslında ikinci defa bir metin veya mesaj da oluşturmuş demektir. Bu bir anlamda postyapısalcı bir yaklaşımdır. *“Postyapısalcı anlayışta metni oluşturan yazar değil okuyuculardır. Postyapısalcılığın güçlü anlayışı şudur: ‘Her okuma aynı zamanda yazmadır [Agger3, 1992: 20]’ okuyucu metne ilişkin sorularını ve metne ilişkin duyumunu okuma faaliyeti boyunca sürdürür.”*⁴

Bu anlamda arşivci de eşzamanlı veya artzamanlı her belgeyi okuduğunda metne ve mesaja ilişkin sorularını, başka disiplin alanlarına ait duyumlarını ve bilgilerini birbiriyle karşılaştırarak, bilgilerin kesişme noktalarını, çoklu gerçeklikleri, çapraz bağlantıları bağdaştırarak okuma boyunca sürdürür. Postyapısalcı yaklaşımın bu anlayışı arşivcinin analiz faaliyetini kapsayan bir hükümdür.

Bir arşivcinin “Arşivsel Bilgi Analizi”nin diğer meslek gruplarının analiz amaçlarından farklı olması gerekir. Belki bu anlamda en yakın meslek grubu istihbaratçılardır. İstihbaratçı için bilginin kendisinden ziyade onun analiz edilip anlamlandırılması çok önemlidir. Arşivcinin analiz amacı da bilgi içerisinden farklı bilgiler çıkartarak diğer alanlara yeni yollar açmak, deliller ve bilgiler sunmaktır. Wilson, *“İyi istihbarat*

3 Agger. Ben. Cultural Studies as Critical Theory. London: The Falmer Press, 1992.

4 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 52.s.

çoğu kez emekten, kandan ve yaşamdan tasarruf eder.”⁵ derken aslında erken bilgi almanın faydalarını mesleği açısından değerlendiriyordu. Hayatın her alanında zamanında elde edilmiş bilgi, bir başkasının göremediği bilgi insanlara, kurumlara, devletlere stratejik faydalar sağlar. Arşivcinin nitelikli arşivsel bilgi analizi de birçok bilimsel alana, kurumlara ve devlete stratejik avantajlar oluşturur. Yine Wilson, Wellington Dükü’nün istihbaratla ilgili düşüncelerinden alıntı yaparken bizim tezimize de ışık tutuyor: “Savaş, hatta hayatın kendisi, bildiklerine dayanarak bilmediklerini öğrenme çabasından ibarettir: Ben buna ‘yamacın öbür yanındakini tahmin etmek’ diyorum.”⁶ Bildiğinizden ve önünüzde olan bilgiden bilmediklerinizi, başkasının göremediklerini anlama çalışması arşivsel bilgi analizinin de amaçlarındandır. Gerçekleştirildiğinde hakikaten herkese yamacın öte tarafını bütün netliği ile gösterebilir. Hedef belki farklıdır, ama arşivcinin bilgi analizi sonucunda elde ettiği verilerden en fazla yararlanacaklardan bir tanesi de istihbaratçılar olacaktır. Bununla beraber diplomatlar, ekonomistler, güvenlik birimleri, siyasilere, sosyologlar, her alandan akademisyenler, özel işletmeler, üniversiteler de bu analizden en çok faydalanacak gruplardan olmalıdır. Herhangi bir kurum veya işletme çalışanı bir belgeyi incelemek istediğinde büyük bir ihtimalle belgenin barındırdığı ilk anlam kodlarını, yani dönemsel anlam bildirişimini (eşzamanlı anlamı) arayacak, onu algılayacak, basit ve kalıplaşmış aranan ve o an ihtiyaç duyulan bilgiye erişmiş olacaktır.

Bilgi çağının arşivcisi ise, bu belgede bulunan kayıtlı bilgiden, taşıdığı mesajdan doğan veya doğabilecek ilave anlamları, çapraz bağlantıları kavrayacak, çoklu gerçeklikleri barındıran bilgi parçacıkları/kodları keşfedecektir. Bu anlamda arşivci aynı zamanda “bilgi istihbaratçısı”dır denilebilir. Bilgi istihbaratçısı ise şu özellikleriyle dikkat çeker:

Farkındalık: Belgeyi okurken yalnız yatay değil, dikey okumalar da yapar, okumalarında bilgi alıcısı ve bilgi avcısıdır. Metnin, mesajın, beyanın bütünüyle birlikte, kelimelere, terimlere, kavramlara ve

⁵ Wilson, John Hughes. *Kukla Ustaları: Dünya Olaylarının Ardındaki Casuslar, Hainler ve Gerçek Güçler*. Çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Can Yayınları, 2008. 200.s.

⁶ Wilson, John Hughes. *Kukla Ustaları: Dünya Olaylarının Ardındaki Casuslar, Hainler ve Gerçek Güçler*. Çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Can Yayınları, 2008. 192.s.

bunların bağlanabileceği birçok bilgi alanına da hâkimdir ki; yeni bir bilginin nerede bulunduğunu algılar. Bir başkasının görmediği, duymadığı, hissetmediği, çözümleyemediği, bağlantı ve ilişki kuramadığı şeyler arasındaki bağlantıları ve kesişme noktalarını tespit eder.

Gözlem: Arşivcinin gözlem yeteneği ve gücü iyi olmalıdır. Gelişen her olayı geçmişiyile birlikte, kurum için, devlet için önem arz eden her hususu, hayata dair detayları ince noktalarına kadar ayrıntılarıyla gözlemler. Buralardan elde ettiği bilgileri analiz ettiği belgelerdeki bilgilerle, olgularla birleştirir. Bir anlamda arşivci, belge üstündeki bilgiyi, mesajı, beyanı, niyeti, psikolojiyi, tonaliteyi/desibeliteyi bir mikroskop gibi büyütüp gözler önüne serer.

Hafıza, Hatırlama: Arşivcinin hafızası da kuvvetli olmalıdır. Elde ettiği bilgileri, bilgiler arasındaki bağlantıları hafızasında tutabilmeli, yeri geldiğinde hatırlayabilmelidir ki, analiz aşamasında bunları kullanabilsin. Unutmak da en insani hasletlerdendir. Unutmanın negatif yönünü izale etmek için iyi bir not tutucu olmalı, bu notları mantıklı tasniflemelidir. Bu notlar arşivcinin en önemli hafıza materyalidir ki, dönem dönem gözden geçirilerek unutulmuşlar tekrar hatırlanabilmelidir.

Keşfetme: Bir belgenin analizi neticesi elde edilen yeni bilgiler ve gerçeklikler başka bilgi ve belgelerle çapraz bağlantılar kurar ve tahmin edilenden veya ilk görülenden çok daha farklı başka anlam ve gerçeklikleri ortaya çıkartabilir. Bu gerçeklikler, çapraz bağlantılar insanları şaşırtabilir, yönlendirebilir, yeni sorgulama, savunma alanları açabilir. Bu bir anlamda keşfetmektir.

Birikim: Arşivsel analiz, entelektüel bilgi birikimiyle doğrudan orantılıdır. Kelime, terim, kavram, olgu bilgileri, tarih bilgisi, disiplinlerarası bağ ve ilişki kurma yeteneği analiz yapmanın temel direğidir. Arşivci nitelikli bilgi birikimine sahiptir.

Empati: Arşivci belgeyi oluşturanlarla, belgenin dönemiyle, olgularıyla, anlayış ve algılarıyla empati kurmayı becerebilmelidir.

Planlama: Arşivci belli bir grup belge üzerinde analiz faaliyeti yürütecekse belirli bir plana da sahip olmalıdır. Belgenin ilgili olabileceği alanları, inceleme tarzını, yardımcı kaynaklar gibi unsurları

ve çalışma metotlarını öncelikle belirleyerek planlar.

Araştırma: Belirli bir belge grubunu analize tabi tutmadan önce o belgeyle ilgili mevzuat, dönemi, üretilme veya elde edilme sebepleri, tarihi bağları, etki alanları gibi başlıklarda araştırmalar yapar, bunu alışkanlık haline getirir.

Odaklanma: Analiz çalışmasında odaklanma da önemli bir husustur. Analizin keşfetme yönü, iş ciddiyetle yapılırsa içerisinde adrenalin barındırır. Belge metninden yeni bir gerçeklik çıkabileceği gibi, metinde geçen bir kelime, terim, kavram üzerinden de önemli bulgular ortaya konulabilir. Belgede geçen bir kelime diğer bir belgede geçen ifadeyi, herhangi bir haberde geçen olayı, okunan kitapta geçen bir konuyu çağrıştırıp zihinsel bir resme dönüştürebilir. Ancak belgeye odaklanmak gerekir.

Uzaklaşma: Bazen resmin bütününe görmek için geriye çekilmek, uzaktan bakmak gerekebilir. Belgeye, taşıdığı mesaja, beyana veya konuya uzaktan bakabilmek bakış açımızı genişleterek ufuktakilerin de görülmesini sağlayabilir. Geniş açılı bir bakış ile meselenin bütününe tespitinden sonra parçalara bölünerek incelenmesiyle daha özel ve özgün gerçekliklere erişilebilir.

Arşivci de bazen önce uzaklaşıp meseleye yukarıdan bakarak, tüm alanı tarar, belirli hedefleri tespit ettikten sonra daha derinde olan konulara odaklanarak nokta atış yaparak hedefi bulur. Arşivsel değerlendirme ufkun ötesini görebilmeyi gerektirir. Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü/Kurum Belge Merkezi ve Arşivi Binası girişinde yer alan Atatürk'ün *“Yolunda yürüten bir yolcunun yalnızca ufkunu görmesi kâfi değildir, muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi gerekir.”* sözünü arşivciler ve yöneticiler kendilerine ilke edinmelidir.

⁷ Atatürk'ün 1930 yılında öğrencilere hitaben yaptığı konuşmada söylediği bu sözünü, 2013 yılında yapılp 2014 yılında açılan Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü/Kurum Belge Merkezi ve Arşivi Binası girişine yazılması için seçenler ve yazdıranlar bu kitabın yazarlarıdır.

16. Dilbilim/Filoloji ve Arşivsel Bilgi Analizi

Devletlerin, kurumların, kişilerin iş ve işlemlerini yerine getirirken, iktidarlarını yürütüp ideolojilerini yayarken belgeler üzerinden yansıttıkları “anlatım yolu” aracılığıyla derinde yatan farklı anlatım eylemlerinin ve anlamların yüzeye çıkartılması analiz çalışmalarını gerektirir.

Dilin incelenmesiyle yalnız filologlar, dilbilimciler, edebiyatçılar ilgilenmez. Dil, iletişimin en etkili unsuru olması, yazılı belgelere aracılık etmesi sebebiyle birçok disiplinin inceleme alanlarından birisi olduğu gibi, yönetimin önemli kollarından bir tanesi olan **arşivcilik/belge-bilgi yönetimi** için de önemlidir. Dilbilim disiplininin metotları, incelemeleri, felsefesi arşivsel faaliyetlerin de ciddi yardımcı alanlarındandır. Ancak, amaç bakımından dilin incelenmesinde arşivciliğin farklı hedefleri bulunur.

“Bundan bin yıl sonra bir bilim adamının Türklerle ilgili bir araştırma yapmakla görevlendirildiğini varsayalım. Türkler üzerinde hiçbir bilgisi, Türklerle hiçbir ilişkisi olmayan bu araştırmacı herhangi bir yoldan, önce dilimizi iyi öğrenme olanağı bulsa, yalnızca Türkçenin sözvarlığını inceleyerek ülkemizin XX. yüzyılda hangi koşullar içinde bulunduğunu, ne gibi değişikliklere sahne olduğunu, bizde hangi kavramların önem taşıdığını ve hangi uluslarla ilişki kurduğumuzu saptayabilir.”¹

İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme, iletişim aracı olarak; çok yönlü ve gelişmiş sistem olarak dili kullanırlar. Kurumlarda iletişim ise konuşma dilinin belirlenmiş kurallarla yazı denilen kodlanmış bir takım işaretlere aktarılmasıyla işleyen bir sistemdir. Aksan'ın ifade ettiği sözvarlığımızı inceleme imkânı bulacak araştırmacı yapacağı çalışmayı çoğunlukla resmi yazılı kaynaklar üzerinden yapacaktır.

¹ Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995. 13.s.

Yazılı/kayıtlı kaynaklar yalnız sözcüklerin incelenmesiyle değil birçok açıdan incelenerek farklı bilgiler ortaya çıkartılabilir.

“Humboldt, her dilin kendine özgü bir anlama ve düşünme yolu olduğunu savunmuş dilin bu yönünü dilin iç biçimi, iç bünyesi (innere Sprachform, innere Form der Sprach) terimiyle anlatmıştır. Bilgine göre ‘ayrı ayrı dillerin sözcükleri aynı kavramı gösterebilirler bile, hiçbir zaman gerçek eşanlamlı değildir. Her dilde özel bir dünya görüşü vardır.’”²

Türkçede aynı anlama gelen ama kendilerine has ayrı dünya görüşlerini de anlamlarına yansıtan iki kelimeyi bu konuya örnek verebiliriz. Kalp-Yürek. Kalp kelimesi Arapça’dan dilimize gelmiş olmakla birlikte günlük hayatımızda sıklıkla kullandığımız bir kelimedir. Tam karşılığı göğüs boşluğundaki bir organdır. Yürek de aynı anlamdadır. Fakat aynı anlamdaki iki kelimenin kullanımı yerine göre farklı anlamlar taşır. Bunların bir yabancı dile gerçek anlamda eşanlamıyla çevrilmesi son derece zordur. Örneğin; ‘kalp ağrısı’, hem fiziki kalp ağrısını hem de aşk acısını anlatabilir. Kalpsiz, acımasız anlamına gelirken; yüreksiz, korkak anlamındadır. Taş kalpli olmak, aslan yürekli olmak.... Örnekleri çoğaltabiliriz. Yürek ve kalp sözcükleri temel anlamda aynı kavramı karşılarsalar da sahip oldukları yan anlamlarda ve bazı kelimelerle olan birlikteliklerinde birbirlerinden ayrılmaktadır. Aynı şeyleri beyaz-ak kelimelerinde de görürüz. Aynı anlama gelen ve renk ismi olan bu kelimeler günlük kullanımda farklı anlamları içerisinde barındırabilir. Aklanmak, suçtan kurtulmak, beraat etmek anlamına gelirken; beyazlanmak renk olarak beyazlanmak veya fiziki olarak temizlenmek anlamlarını taşır. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, hallerini, hareketlerini anlatırken dil aracılığıyla değişik yollara başvurur. *“Birçok bilginin ve değişik akımların benimsediği gibi diller, gerçeği ve dünyayı değil, onların insanoğlunun zihin süzgecinden geçmiş biçimlerini yansıtmaktadırlar. İşte biz, her dilin anlatım sırasında öteki dillerden farklı kavramlara başvurma, kendine özgü anlatma eylemine anlatım yolu adı*

² Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995. 69.s.

veriyoruz.”³ Anlatım yolları yazılı metinlerde de ortaya çıkar ve konuşma dili gibi belgelerin dili de kendine özgü anlatım eylemlerini sahneler. Bunların incelenmesi ise bizi farklı gerçeklerle karşı karşıya bırakır. Arşivsel analizde yabancı dilde belgelerle uğraşanlar bu tür anlatım yollarının sırlarına da vakıf olmak zorundadır.

Clifford Geertz, ‘Yerel Bilgi’⁴ adlı kitabında metin analojisine de peyce yer ayırır. Biraz uzunca olmakla birlikte arşivsel bilgi analizinin nedenleri, amaçları ve sonuçları konusunda ufuk açıcı tespitleri vardır. Bu tespitlerin anlaşılması arşivcilere de yeni bakış açıları getirecektir. Geertz’in bu tespitlerinden uzunca bir seçki şöyledir: “*Paul Ricoeur’ün işaret ettiği gibi, ‘yazı’ kavramı, anlamın sabitlenmesidir. Konuştuğumuzda, sözlerimiz, insan davranışlarının uçuculuğuyla uçar, sözlerimiz yazıya (veya bir başka benimsenmiş kayıt işlemine) geçirilmediği sürece, yaptıklarımız gibi unutulup giderler. Böyle yazıya geçirildiklerinde de, elbette, Dorian Gray’in portresi gibi, gene de ölürler, ama en azından, anlamı, söyleyiş değil söylenenler, bir dereceye kadar ve bir süre için korunur. Bu da genel anlamıyla eylemden farklı değildir: Gerçekliği kalamazken anlamı bir dereceye kadar dayanıklılık gösterir.*

Metin kavramının kâğıda yazılanlar, taşta kazınanlar ötesinde genişletilmesinin erdemi, dikkati açık biçimde bu olguya yönlendirmesidir: Eylemin yazısı nasıl ortaya çıkar, araçları nelerdir ve nasıl işlerler ve olayların akışında anlamın sabitlenmesi - olaylardan çıkan tarih, düşünmeden çıkan fikirler, davranıştan çıkan kültür- toplumbilimsel yorum açısından neyi ifade eder? Toplumsal kurumları, toplumsal adetleri, toplumsal değişimi bir anlamda ‘okunur’ olarak görmek, bütün yorum anlayışımızı değiştirmek, onu metin oluşturan, etken çözümleyen kişiden veya anketçiden düşünce kiplerine doğru yönlendirmek, daha aşına olunan çeviriye, tefsirci veya ikonograficiye yönlendirmek demektir.

Bütün bunlar, karşılaştırılmalı dilbilimci Alton Becker’in Japon

3 Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995. 72.s.

4 Geertz, Clifford. *Yerel Bilgi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007.

gölge tiyatrosu, yani wayang bağlamındaki canlı örneğinde ortaya çıkıyor. Becker'in dediğine göre, wayang-lamak (daha uygun bir terim yok) bir metin inşa etme kipi, bir anlatım inşa etmek için simgeleri bir araya getirme biçimidir. Yalnızca anlamak değil, nasıl yaptığını da anlamak, onu anlamlandırmak için, dediğine göre, yeni bir filoloji lazımdır.

Filoloji, dilin metin merkezli incelenmesi, konuşma merkezli olan dilbilimin zıddıdır ve elbette geleneksel olarak kadim veya yabancı veya batini belgeleri, kendileri için kadim, yabancı veya batini olanlar için erişilebilir kılmakla ilgilenir. Terimlerin sözlüğü çıkarılır, notlar eklenir, görüşler yazılır ve zorunlu olduğu yerde çevirimyazılar ve çeviriler yapılır, hepsi bir filologun yapabileceği kadar bir metni okunur halde notlandırarak üretmeyi hedefler. Anlam öte-düzeydedir; özünde, filolog, bir tür ikinci yazar gibi onu yeniden yazıya alır: Bir metni bir metinle yorumlar. (...)

(...) Becker şöyle yazıyor: 'Çok kültürlü dünyada, çok sayıda epistemoloji bulunan bir dünyada (...) edebiyat, tarih, hukuk, müzik, siyaset, psikoloji, ticaret, hatta savaş ve barış gibi metin inşa etmenin merkezi bir eylem olduğu bütün bilgi alanlarında yeni filoloğa, metin ilişkilerinin uzmanına ihtiyaç var.'

Becker toplumsal metinde yeni filoloğun araştırması gereken semiyotikle bağlantılı dört ana düzen saptar: Parçaların birbirleriyle ilişkileri; kültürel ve tarihsel olarak onunla bağlantılı olan diğer metinlerle ilişkileri; bir anlamda onu inşa eden metinlerle ilişkileri ve onun dışında kaldığı düşünülen gerçeklikle ilişkileri."⁵

Bir antropoloğun mesleki bakış açısıyla metin analogisini Becker'den alıntılarla da destekleyen Geertz'in çözümlemeleri ufuk açıcı olarak da arşivciye arşivsel bilgi analizi çalışmalarında yol gösterip fikir veriyor. Bir arşivci için de yazı kavramı son derece önemlidir. Ancak ona göre yazıda anlam sabitlenemez. İlk anlamın ardında farklı anlamlar olabileceği gibi büyük oranda yazının açıkladığı veya tetikleyip oluşumuna cevaz verdiği eylemin asli niyetini içerir. Arşivci bir filolog gibi belgelerin gerçekliği ve güvenilirliği üzerinde çalışmalar yürütürken bir filologun sınır çizgisi

olan faaliyeti daha ileri noktalara da götürür. Arşiv belgesinin oluşumu ve üretimi safhasından itibaren devrede olan belge yöneticisi/arşivci, belgelerin değerlendirilmesi ve değerlendirilmesi aşamalarını da yürüttükten sonra bazı belgeler/belge grupları üzerinde bilgisel analiz çalışmaları gerçekleştirir. Metin analojisinden yola çıkarak arşivsel bilgi analizinin bir parçasının da analogi olduğu söylenebilir. Ama belge analojisi tek başına arşivsel bilgi analizi için yeterli bir teknik değildir. Arşivci için iki farklı şey arasındaki benzerlikler diğerinde de aynı sonucu doğuracaktır, aynı niyetleri tespit ettirecektir anlamı taşımaz. Arşivcinin faaliyetleri neticesi “bir belge metni, arşivsel bilgi analizi ile bir başka metni ortaya çıkartabilir” bazen “bir disiplin alanının konusu olan belge metni, arşivsel analiz sonucunda bir veya birkaç disiplin alanının konusu, delili olabilir.” Arşivci de analiz çalışmaları esnasında geniş bir yelpazeye yayılan araştırmacılara, yöneticilere belgelerde barınan, gizlenen çoklu gerçeklikleri, çapraz bilgi bağlantılarını erişebilir kılar. Bu çalışma yeni bir metin ve bilgi üretimi demektir. Becker’in ifade ettiği gibi çok sayıda epistemoloji bulunan dünyada metin inşa etmenin merkezi bir eylem olduğu bütün bilgi alanlarında filologlara olduğu kadar, belgeler üzerinde statik bir yapıda duran, derinde kalmış çoklu gerçeklikleri, çapraz bilgi bağlantılarını, parçalanmış bilgi parçacıklarını tespit edecek, çözümleyecek, yüzeye taşıyacak metin, kelime, terim, kavram ilişkileri uzmanlarına yani yeni dünyanın/bilgi çağının arşivcilerine ihtiyaç vardır.

Bu çalışmalar sırasında arşivciler analiz çalışmalarını yürütürken hedeflerine erişmek için dilbilimin kurallarından, önermelerinden, tespitlerinden faydalanır. Fakat bir belge metni üzerinde yapılan analiz çalışması dilbilimciyi bir noktaya götürürken arşivciyi çok farklı bir noktaya götürebilir. Arşivcinin bilgi analizi, özde ve özelde dilbilimsel bir anlam ve yapı analizi olmaktan ziyade dilbilimsel ve yapısal analizlerin sonuçlarından da faydalanarak daha çok hayatın, devletin, kurumların, kişilerin uygulamalarını, uluslararası ilişkilere yönelik pratik anlamlandırmaları, arka planda işleyen sistemleri, derinde yatan gerçeklikleri, çapraz anlam bağlantılarını delillendirerek ortaya çıkartma çalışmasıdır. Bu çalışmasında da özellikle sosyal ve beşeri

bilimlerde yoğunlaşmak üzere akla gelebilecek her bilim dalının verileri ve argümanları ile de iç içe hareket edebilir. “*Bir metinde daima farklı anlamların olduğuna inanan Derrida’s’cı görüş*”⁷ ’ün takipçileri gibi arşivci de bir metnin arka planı olduğuna, derinliklerde dönemin uygulamalarının niyetlerini, delillerini yüzeye taşıyacak gerçeklikleri barındırdığına inanır. Belge metninin tümünden, söyleminden, bir kelime, terim veya kavramdan yola çıkarak, verilmek istenen mesajı, niyetleri, bilgi veya beyanın derinlerde barındırdığı çoklu gerçeklikleri ortaya koyabilir. Bu niyet okumaktan ziyade ilk anda anlaşılmayan asli uygulama ve hedefleri delillendirmektir. Devletlerin, kurumların, kişilerin iş ve işlemlerini yerine getirirken, iktidarlarını yürütüp ideolojilerini yayarken belgeler üzerinden yansıttıkları “anlatım yolu” aracılığıyla derinde yatan farklı anlatım eylemlerinin ve anlamların yüzeye çıkartılması da bu çalışmanın ana fikridir.

Bir arşiv belgesini okuyan kişiler çoğunlukla ilk elden dönemsel anlam bildirişimini yani eşzamanlı bildirişimi anlayacaklardır. Bu okuma ve anlamlandırma biçimine yatay okuma/anlamlandırma diyebiliriz. Bir arşivci ise okumalarını ve anlamlandırmalarını dikey olarak da yapar. Dikey okuma/anlamlandırma⁸ diyebileceğimiz bu analiz çalışmasında, derinde olan farklı anlamları, çoklu gerçeklikleri, anlam mübadelelerini yüzeye çıkartarak görülür ve herkesçe anlaşılır hale getirir.

⁶Jacques Derrida; Fransız bir filozof, edebiyat eleştirmeni ve Yapısökümcülük olarak bilinen eleştirel düşünce yönteminin kurucusudur. Yapısökümcülük denilen Derridacı yöntem, yani metnin derin yapılarını ayrıştırmayı hedefleyen yönetsel yaklaşım edebiyat kuramı, dilbilim, felsefe, hukuk, sosyoloji, kültür kuramı, mimarlık gibi disiplinler başta olmak üzere birçok alanda yeni açılımlar getirdi. Onun çalışmaları köktenci bir şekilde, Platon’dan günümüze çeşitli ve karşıt eğilimlerle gelmiş olan metafizik felsefenin sorgulanması ve böyle bir sorgulama ışığında örneğin Marks, Freud ya da Nietzsche gibi düşünürlerin yeniden değerlendirilmesi olanağını sağladı. http://tr.wikipedia.org/wiki/Jacques_Derrida. Erişim: 27.12.2014.

⁷Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 60.s.

⁸ Yatay ve Dikey okuma ile ilgili açıklamalar 19. Bölüm’de yer almaktadır.

17. Temel Düşünceyi/Bilgiyi Anlam Parçalarına Ayırma Yöntemi: Tehcir Örneği ile...

'Bedahetin izahata ihtiyacı olmamakla' birlikte gerek kanun gerekse diğer belgelerin ciddi bir arşivsel bilgi analizden geçirilerek çoklu gerçekliklerin, çapraz bilgi bağlantılarının tespiti ülkemizin elini kuvvetlendirebilir.

'Arşivsel Bilgi Analizi' yöntemlerimizden birincisi, "Temel Düşünceyi/Bilgiyi/Anlamı Parçalara Ayırma" yöntemidir.

Bu yöntemde ilgili belgeler okunur, belge içerisinde geçen ve metne asli anlam katan kelime, terim, kavram seçilerek bunların asli anlamları tespit edilir. Bu ilk anlam bildirişimidir. Daha sonraki süreçte bunların kullanım yerine göre farklı anlamlar taşıyıp taşımadığı tespit edilir, eğer farklı anlamlarda da kullanılıyorsa bunlara karşılık gelen eş kelimeler (vd.) belirlenir. Bu eş kelimelerin gerek yazılı metinlerde, gerekse konuşmalarda hangi duyguyu, amacı, niyeti yansıttığı, bunun tonunun (öfke, kin, kıskançlık, sevgi, takdir, azar) seviyesi ve niteliği de tespit edilerek genel bir kanaat ortaya konulur.

*Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti dış devletlerle savaşırken içeride de isyanlarla boğuşmuştur. İsyanların bastırılması amacıyla, 14 Mayıs 1331 (1915) tarihli "Vakt-ı Seferde İcraat-ı Hükûmete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askeriyece İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun-u Muvakkat" çıkarılarak yürürlüğe konulmuştur."*1 Söz konusu bu kanunun adı 2. Maddesine istinaden kullanıma "**Tehcir Kanunu**" olarak yerleşmiştir. Daha sonra bu konuda üçü Osmanlı Devleti'nce olmak üzere yedi adet kanun ile bu kanunlara göre değişik

1 Kardeş, Salâhaddin. *Tehcir ve Emval-i Metruke Mevzuatı*. Ankara: 2008. 3.s.

nizamname, kararname ve talimatnameler de çıkartılmıştır.

Tehcir idari bir tedbir şeklinde alınmayıp, gerekli gördüklerinde uygulamak üzere komutanlara bir yetkilendirme olarak verilmiştir. Komutanlara verilen bu yetki gizli de tutulmayıp **Takvim-i Vakayi de yayımlanarak dünya kamuoyuna duyurulmuştur**. Durum bu kadar açık olmasına rağmen birçok ülke gerçeği kabul etmeyerek ülkemize ve milletimize suç isnat etmektedir. ‘Bedahetin izahata ihtiyacı olmamakla’ birlikte gerek kanun gerekse diğer belgelerin ciddi bir arşivsel analizden geçirilerek çoklu gerçekliklerin, çapraz bilgi bağlantılarının tespiti ülkemizin elini kuvvetlendirebilir. Konumuz bu mesele olmadığı için yalnızca arşivsel bilgi analizi yöntemlerine örnek olması bakımından bu hususla ilgili örnek çalışma aşağıda verilmektedir:

Bir arşivci analiz faaliyetine başladığında belgelerin görünenden ve ilk anlaşılardan çok daha farklı gerçeklikleri içerisinde barındırdığını bilmeli, bu maksatla da belgenin çözümlemesinde birçok disiplinin yöntemlerinden ve bilgi birikiminden faydalanmalıdır. Bu çerçevede Tehcire sebep teşkil eden kanunun ana düşüncesini, niyetini ve stratejisini ortaya koyan temel yapı parçalanarak bir incelemeye tabi tutulabilir. Bilindiği üzere Osmanlı'nın Ermenileri katliama uğrattığı bunun da soykırım olduğu suçlamaları ile karşılaşmaktadır. Öncelikle Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinin 2 nci maddesine göre soykırımın tanımı el altında olmalı, buradaki bilgilerden ve bu sözleşmenin değerlendirilmesine ait -örneğin Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan'ın makalesi2- yazı ve incelemelerden hareket ederek metnin çözümlenmesi yapılmalıdır.

2 Aktan, Gündüz. “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Meselesi”, *Türkiye Günlüğü*, 64, 2001. 5-30.ss. http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale16_5.html. Erişim: 29.12.2014.

Not: Gündüz Aktan söz konusu makalede “85 yıl önce cereyan etmiş olayların anlaşılması için tarihi çalışmalar olmazsa olmaz nitelikte. Ancak uluslararası hukuk alanında eğitim ve tecrübesi yoksa tarihi bu olayların soykırım olup olmadığı konusunda yargıda bulunamaz” ifadesi ile olayların farklı disiplinler tarafından ele alınıp incelenmesinin önemini vurgulamaktadır. Bir arşivcinin analizi de bu anlamda birçok disiplinin bilgi birikiminden faydalanılarak hayata geçirilirse güçlü olacaktır. Arşivci gerektiğinde değişik meslek gruplarıyla bilgi alışverişini kesintisiz sürdürmeli, tek tek her farklı alandaki bilgi birikimini birleştirip kesitirerek yeni enerji alanları oluşturabilmelidir.

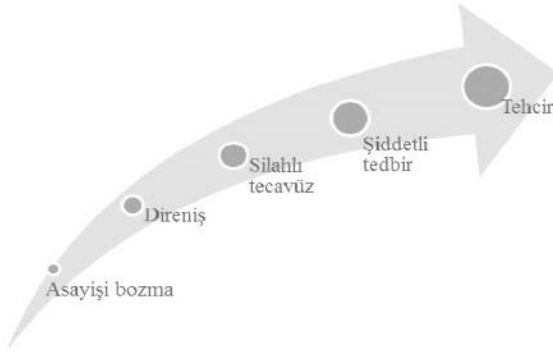
Osmanlı Devleti'nde "ahalinin" uygulamada ne anlama geldiği de araştırılmalıdır. Metne yön veren kelimeler, kelime grupları, terim veya kavramlar içerisinde söz konusu kanunda "ahali" kelimesi mutlaka dikkatimizi çekecektir. "Vakt-ı Seferde İcraat-ı Hükûmete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askeriyece İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun-u Muvakkat"ın 1. Maddesi'nde bu kelime geçmektedir. Kelimenin önünde hangi etnik kimlikten, milletten olduğunu niteleyen bir isim geçmemektedir.

Madde şu şekildedir: "*Madde 1. Vakt-ı seferde ordu ve kolordu ve fırka kumandanları ve bunların vekilleri ve müstakil mevki kumandanları, **ahali** tarafından herhangi bir suretle evamir-i Hükûmete ve müdafaa-ı memlekete ve muhafaza-ı asayişe müteallik icraat ve tertibata karşı muhalefet ve silahla tecavüz ve mukavemet görülürse, derakab kuva-yı askeriye ile en şiddetli surette tedibat yapmaya ve tecavüz ve mukavemeti esasından imha etmeye me'zun ve mecburdurlar.*" 'Ahali'nin anlamı araştırıldığında halk, kalabalık, topluluk, nüfus (tebaa) kelimeleri ile karşılaşırız.

Bu kelimelerin hiç birisinin kullanıldığı metin açısından bir etnik veya dini grubu niteleyen, işaret eden, derin anlamı yoktur. Politik veya sosyolojik hiçbir olgu ile anlamlandırılmaz. Metinde anlatı ekseninde meselenin ortaya konulması ve izah edilmesi son derece açıktır. Silahlı tecavüz, casusluk, mukavemet kim tarafından gerçekleştirilirse emir gereği askeri kumandanlar yetkilerini kullanacaklardır. Ahali ifadesi ideolojik bir tavrı işaret etmez. Hatta bu ideolojiden uzak tavrı kanunun tüm maddelerini oluşturan metnin dokusuna işlemiştir. Kanun metninin hiçbir kelimesinde, din, ırk, mezhep, bölgesel ayrımı işaret eden iz bulunmaz. Hatta metnin hiçbir yerinde millet-i hâkime deneni Müslüman Türkler lehine öne sürülecek bir ifade veya stratejik yaklaşım da hissedilmez.

Kanun'un tonalitesine/desibelitesine baktığımızda ise yine din, dil, ırk, mezhep veya bölgesel hiçbir ayrım gözetilmeden ülke savunmasına ve asayişin uygulanmasına muhalefete, silahlı tecavüz ve direnişe karşı şiddetli surette önlem alınacağı ifade

edilmiş, bu da hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna duyurulmuştur. Metnin taşıdığı mesaj ve beyanın tonalitesi/desibelitesi yüksek, uyarıcı bir seviyededir. Ancak tonalitenin/desibelitenin yükselmesi adım adımdır. Silahlı tecavüz, mukavemet, asayişi bozmaya yönelik eylemler gibi her devlet için uygun görülmeyecek fiillerin gerçekleşmesi halinde önlemlerin devreye gireceği düzenli bir yükselişe ifade edilmektedir.

Şekil-4: Tehcir Kanunu Tonalite/Desibelite Yükselişi

Ermeni Tehciri'nin en çok karşılaştırıldığı Nazi Almanyası'ndaki uygulamalar sırasında Yahudilere yönelik çıkartılan mevzuat da karşılıklı incelemeye tabi tutulabilir, o dönemde çıkmış Kararname'nin bir maddesi veya bir raporda geçen ifade aradaki farkı ortaya koyar, gerçekleri gözler önüne serer:

“17 Ağustos 1938 tarihli Resmi Gazete kısım – I, sayfa 1044:

1. Adların ve soyadların değiştirilmesi hakkındaki kanunun uygulamaya konulmasına ilişkin kararname:

Madde 1

a. Yahudiler yalnız İçişleri Bakanı'nca yayınlanmış olan öz adların kullanılması hakkındaki genelgede detaylı olarak açıklanan adları alabilirler. (...)

Madde 2

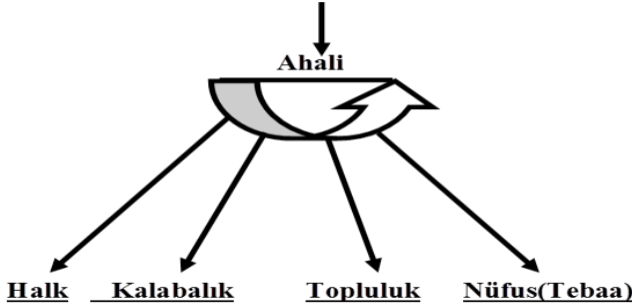
a. Yahudiler, 1 nci maddeye göre alabilecekleri adlardan başka adlar kullandıkları takdirde, 1 Ocak 1939'dan itibaren ek olarak bir diğer isim daha, yani erkekler 'İsrael', kadın personel 'Sara' adını almak zorundadır.”

07 Ekim 1941 tarihli SSCB Vaka Raporu No: 106'da ise “Kiev Yahudilerinin göçe tabi tutulacağı sözlü olarak bildirildi.”³ ifadeleri yer alır.

Görüldüğü gibi savaşta silahlı tecavüz, casusluk veya mukavemet yapmak gibi suç teşkil edecek hiçbir eylem şartı konulmadan Yahudi nitelemesi özellikle vurgulanmaktadır.

Bu tespitler özet halinde, maddelenerek yazıya dökülüp, çapraz bilgi bağları ve çoklu gerçeklikler belirtilmelidir. Bu çözümleme popüler olan bir konu üzerinden örneklendirilmiştir. Burada yapılan tespitler de bilinen konulardır. Konunun daha anlaşılır olması için bu konu seçilmiştir. Ancak asıl amaç incelenmemiş metinlerin analize tabi tutulup bugüne kadar bilinmeyen, derinde kalmış gerçekliklerin yüzeye taşınmasıdır. Genel hatlarıyla anlattığımız bu analiz çalışmasını Tehcir Kanunu üzerinden hareketle aşağıdaki şekilde şematize edebiliriz:

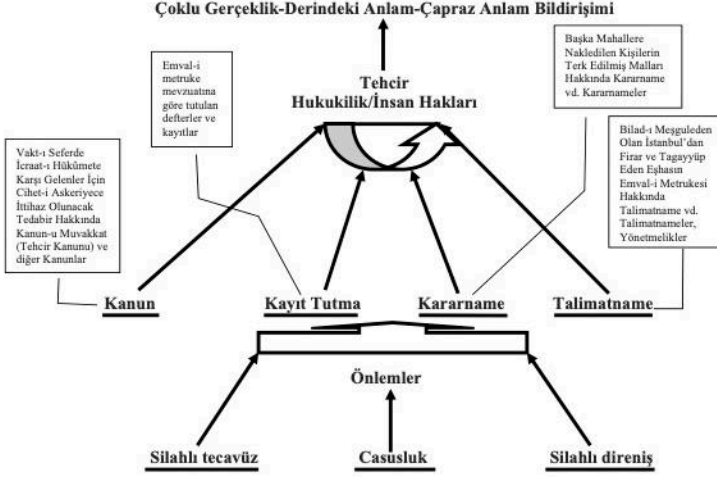
Anahtar Kelime, Kavram, Terim-İlk Anlam Bildirişimi

Şekil-5: Temel Düşünceyi/Bilgiyi/Anlamı Parçalara Ayırma

³ Jacobsen, Hans Adolf. 1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1989. 761-859.ss.

Aynı **konu** temel parçalar incelenerek bütüne erişmek maksadıyla da yapılır. Bunu da aşağıdaki şekilde şematize edebiliriz:

Şekil-6: Temel Parçalardan Bütüne Erişim

18. Metinsel Soyutlama Yöntemi

Aynı konuyu ‘Arşivsel Bilgi Analizi’ yöntemlerimizden “Metinsel Soyutlama” yöntemi ile ele alalım.

Bu yöntemde ilgili belgelerden temel kelimeler tespit edilir. Metin okunarak temel ve vurgu yapılan kelimeler tespit edilerek analize başlanır:

“Vakt-ı seferde ordu ve kolordu ve fırka kumandanları ve bunların vekilleri ve müstakil mevki kumandanları, ahali tarafından herhangi bir suretle evamir-i Hükûmete ve müdafaa-ı memlekete ve muhafaza-ı asayişe müteallik icraat ve tertibata karşı muhalefet ve silahla tecavüz ve mukavemet görülürse, derakab kuva-yı askeriye ile en şiddetli surette tedibat yapmaya ve tecavüz ve mukavemeti esasından imha etmeye me’zun ve mecburdurlar.”

Tespitler:

Sefer

Savaş

Komutanlar

Ahali

Hükûmet

Memleket savunması

Asayiş bozma

Silahlı tecavüz

Direniş

Silahlı tecavüz ve direnişe karşı şiddetli tedbir alma mecburiyeti ve bunun kanunla sınırları ve çerçevesinin belirlenmiş olduğu görülür.

İlk Anlam Bildirişimi:

Bir savaş başlamış, o savaşı yürüten değişik kademelerde komutanlar var. Savaşan ülkenin etnik unsuru ayırt edilmemiş, özellikle işaretlenmemiş, işaret edilmemiş, seçilmemiş ahali mevcut. Ülkeyi ve savaşı yöneten, hukuki düzenlemelerle güvenlik önlemleri almaya uğraşan bir legal hükümet bulunuyor. Memleket savunuluyor, bu savunma esnasında bir takım tedbirler alınıyor. Ancak bu arada asayiş bozanlar, silahlı tecavüz yapanlar ve bu savunma sistemine karşı illegal direniş gösteren ahalden bir grup var. Etnik unsuru, kimliği kim olursa olsun bu silahlı tecavüze, asayiş bozmaya, direnişe karşı şiddetli tedbirler almak her komutanın uyması gereken bir mecburiyet olmuştur. Bu husus da hukuki zeminde Dünya kamuoyuyla bir kanuni düzenleme ile paylaşılmıştır.

Tespitler:

Savaş kimlerle yapılmış?

Silahlı tecavüz, asayiş bozma ve direniş var mı?

Bunları ahalden kimler yapmış?

Kanuni düzenleme bunlardan gizlenmiş mi?

Bu eylemleri yapan farklı unsurlar var mı, varsa değişik unsurlar arasında aynı eylemleri yapmakla birlikte farklı işlemler mi yapılmış?

Yapılan cezalandırma nedir, cezanın uygulanmasında hukuk dışında neler yapılmış?

Dünya devletleri arasında aynı eylemlerden dolayı ne gibi işlemler yapılmış? Karşılaştırma yapılabilir mi?

Tespitlerin cevapları, bize birçok alanda gerçeklikleri ortaya koyar.

19. Çoklu Gerçeklikler: Yatay-Dikey Okuma ve Çapraz Bağlantı İçeriği Oluşturma Yöntemi: Mübadele Örneği ile...

Mübadele kelimeler üzerinden, vicdanlara seslenen çoklu gerçeklikler üzerinden de sürüyor. Bazen bazı kelimeler, isimler çok büyük anlaşmazlıklara sebep olur, düşmanlıkları besleyen, ateşleyen içerikleri sırtlarında taşırlar.

Belge/Bilgi çözümlemesinde kullanılabilir ‘Arşivsel Bilgi Analizi’ yöntemlerimizden birisi de “Çoklu Gerçeklikler: Yatay-Dikey Okuma ve Çapraz Bağlantı İçeriği Oluşturma” yöntemidir.

Belgelerin barındırdığı bilgiler incelendiğinde, birçok belgenin bütünü veya bazı parçaları ele alındığında, -özellikle üretiminden belli bir yıl geçtikten sonra- tek anlamlı (unique) olmadığı görülür. Belge, onu üretenlerin, metni oluşturan ve imzalayanların düşüncülerinin ötesinde anlam ve bilgiler barındırıp değişik ve farklı alanlarda araştırmaya konu olabilir, üzerinde kayıtlı bilgi üretildiği dönemde veya gelecekte değişik anlam, işlem ve içerik zenginlikleri barındırıp, değişik yorum ve delilleri taşıyabilir. Yani birçok belge çoklu gerçekleri barındırır, çok anlamlıdır (polysemantic). Buradan hareketle arşivci her belge grubuna, fona, bazen tek bir belgeye arşivci bakış açısı ve bilgi birikimi ile yaklaşmalıdır. Değerlendirmeye aldığı, arşivsel bilgi analizine tabi tutacağı belgeyi, belge grubunu, fonu üretimi aşamasından itibaren içerik ve yansımalarıyla birlikte iyi bilerek değerlendirmeye yönelik sorularını sormalı, mesleki ve entelektüel bilgi birikimiyle beraber çoklu gerçekleri sorgulayıp ortaya çıkartmalıdır.

Üzerinde tek başına bir bilgi veya bilgi parçacıkları barındıran belge önemli olmakla birlikte çoğunlukla sınırlı, yalıtılmış bir etki doğurabilir. Ancak, bu bilgi veya bilgi parçacıklarının etkileşim

içerisinde olduğu diğer belgelerdeki bilgiler de ortaya çıkartılır, bunlardan bir ‘bağlaşık bilgi serisi’ oluşturulabilir, bilgilerin kesişme noktaları tespit edilir, çapraz bağlantı içerikleri düzenlenebilirse, bu serilerin birikimi daha açıklayıcı ve dinamik bir anlam taşır. Tüm kurumlardaki bilgi birikimlerinin aynı işlevselliği kazanması sağlanıp, ağ biçimi bir yapılanma modeli çerçevesinde paylaşıldığı ve değerlendirildiği düşünüldüğünde devletin gücünde ciddi bir katma değer etkisi oluşuracaktır.

Bu yöntemde dikey-yatay okuma ve anlamlandırma çalışmalarının yapılması gerekir.

Dikey-Yatay Okuma/Anlamlandırma

Belge metni

Yatay okuma/anlamlandırma, dönemsel anlam bildirişimi, eşzamanlı bildirişim: Belge metninin yazım amacına uygun bildirişim alma, etkileşim.

Dikey okuma/anlamlandırma, çoklu gerçeklikler, çapraz bağlantılar, anlam mübadeleleri: Metnin tümünde veya metinde kullanılan kelime, terim, kavramların altında yatan diğer anlamları, çoklu gerçeklikleri ortaya çıkartma.

Dikey okumalarda bir belgeyi üç katmana ayrıştırabiliriz:

1- **İlk Katman**: Dönemsel anlam bildirişimidir. İlk elden (üretildiği dönemde ve bugünde de olabilir) herkesçe anlaşılabilir, verilmek istenen mesajın veya beyanın iletildiği katmandır. Bu aynı zamanda yatay okumanın da adımlarındandır. Hemen hemen her okuyanca aynı şeyin anlaşılacağı katmandır ve bu anlamalar farkındalık eşliğinin bir üstünde kalan katmandır.

2- **İkinci Katman**: Dönemsel anlam bildirişiminden yola çıkarak metnin bütününde bulunan, mesaja, beyana farklı anlamlar yüklenmesine sebep verecek anlam bildirişimini gösterir. Yüzeyin hemen alt katmanı olarak da değerlendirebiliriz. Çoklu gerçekliklerin sezildiği, disiplinlerarası etkileşimin görünür olduğu,

entelektüel bilgi birikimi veya başka belge/belge gruplarıyla irtibat kurma aşamasıdır ki, yatay okuma ile dikey okuma arasındaki kesin ayrımın başladığı ve çözümlenmeye geçiş katmanıdır.

3- Üçüncü Katman: Derin anlam bildirişimi denilebilir. Yatay okuma ile ilk elden anlaşılamayan veya herkesçe anlaşılamayan çoklu gerçeklikleri, özne ile yüklem ve gerçekleşen-gerçekleşecek eylem arasında asli irtibatı kuran, niyetleri ve psikolojik durumu yansıtan, ortaya çıkartan bir bildirişimdir. Anlamlılığın ve çoklu gerçekliliğin ortaya çıktığı katmandır.

Arşivsel bilgi analizinin sonuçları ulusal veya uluslararası boyutlarda bir etkileşim frekansı doğurabilir, bu frekansın dalga boyları küresel kamuoyu önünde sorgulanır, yargılanır veya örnek alınır bir farklılaşmayı sağlar. Bu anlamda kurumsal veya devlet düzeyinde kuralların, eylemlerin ve pratiklerin değişimine veya dönüşümüne sebep verebilir ki; bu da ya olumlu ya da olumsuz çift hatlı bir güzergâh üzerinde gelişme veya ilerleme eğilimi gösterir.

Yani dilbilgisel bir birim, anlamsal bir birimi bu da uluslararası kamuoyunu etkileyerek (yine olumlu veya olumsuz çift hatlı rotayı takip ederek) güç→iktidar→ideolojik ilişki ve etkileşimler gibi daha üst düzeyde yapıları tetikleyebilir.

Çok ufak olaylar çok büyük değişimleri başlatabilir. Bilgi çağının paradigmalarından olan “Kaos Teorisi Kelebek Etkisi”ni devreye girebilir diyebiliriz. Uluslararası antlaşma metinleri oluşturulurken metne bir kelimenin yazılması, çıkartılması veya değiştirilmesi ile ilgili günlerce yapılan tartışma ve müzakereler bu konuya verilebilecek birçok örneği içerisinde barındırır. Belgelerde dilin kullanımı, terimlerin, kelimelerin, kavramların seçimi,

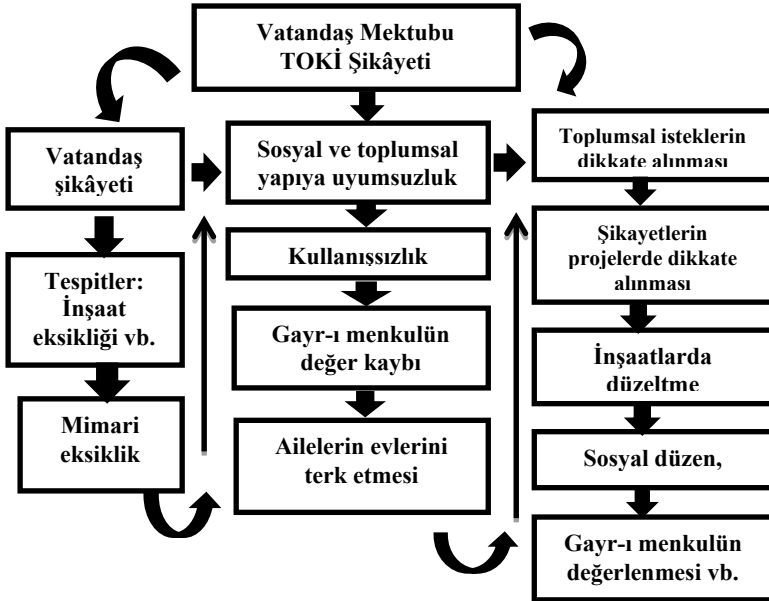
1 Kelebek etkisi, bir sistemin başlangıç verilerindeki küçük değişikliklerin büyük ve öngörülemez sonuçlar doğurabilmesine verilen addır. Edward N. Lorenz'in çalışmalarından biri olan Kaos Teorisi ile ilgilidir. Daha sonralarda hava durumuyla ilgili verdiği şu örnek ile ünlenmiştir. "Amazon Ormanları'nda bir kelebeğin kanat çırpması, ABD'de fırtına kopmasına neden olabilir. Farklı bir örnekle bu, bir kelebeğin kanat çırpması, Dünyanın yarısını dolaşabilecek bir kasırganın oluşmasına neden olabilir." Fakat daha çok yaratılan bir kaosun büyüyen artmasını ifade eder. "Kelebek Etkisi", http://tr.wikipedia.org/wiki/Kelebek_etikisi. Erişim: 17.12.2014.

beyanların, mesajların içerikleri, metnin tonalitesi/desibelitesi aynı zamanda o belgeyi hazırlayan kurumu, üst boyutta da devleti bir anlamda kimliklendirip etiketleyebilir. Bu etiket ve kimlik üzerinden size atfedilen niteliğe göre de muameleye tabi tutulursunuz. Yapılan analiz çalışmaları kurumlara ve devletlere yeni bilgi ve veriler kazandırdığı gibi geleceğe yönelik bir kimliğin içeriğini ve uluslararası alandaki itibarının sınırını çizmeye aracılık eden bir eylem olarak da değerlendirilebilir.

Arşivsel bilgi analizi metindeki farklılıkları, değişimleri, anlam mübadelelerini, asli niyet ve hedefleri, üretilirken yansıtılan psikolojik izleriyle birlikte arar ve pragmatik amaçlar güder. Belge metnine genel tonalite ve ruhu veren onu yazan insanlardır. Yazıyı oluşturan dil ve genel tonalite/desibelite kişilerin (yöneticilerin), kurumların, devletin psikolojisini, konuya ve çözüme yaklaşımlarının ipuçlarını verir ve sosyal varlıkları, sosyal ilişkileri, devlet-kurum-hukuk-vatandaş irtibatlarını da yansıtır.

Bu konuyu Başbakanlığa gönderilen vatandaş mektupları üzerinden örneklendirelim. Toplu konut inşaatlarının ilk ürünleri olan konutlarda, her evde tek alafrağa tuvaletin bulunması, bunun da banyoda olup banyo kapısının salonla bağlantılı olması ile ilgili şikayetler vatandaşlardan gelen mektuplarda sıkça görülmekteydi. Bu metinleri değerlendiren ve analiz eden arşivci, bu hususu yalnızca vatandaş mektubu ve şikayeti olarak görmeyerek gelecekte mimarların, yöneticilerin de vatandaşların taleplerine yönelik çalışmalarda kullanabileceklerini öngörebilmeli, arşivlerde bu mektup ve şikayetlerden, önerilerden oluşan fonlar oluşturmalı, bunların ilgililere dönemsel olarak duyurulması ile ilgili faaliyetlerde bulunmalı, tümünün imhasına engel olacak çalışmaları yürütebilmelidir. Birçok disiplinden araştırmacının bu belgelerden faydalanması için erişim uçları, tarama verileri, ipuçları, konu başlıkları alanının özellikle zengin ve geniş açılı hazırlanmasını temin etmelidir. Mesleki hassasiyetlerle imar ve iskân izinlerini, haritaları, plan ve paftaları, fotoğrafları, mimari çizimleri araştırmak isteyen bir mimar araştırmacı, vatandaş mektuplarını taramayı, bunları konu başlıklarında aramayı düşünmeyebilir. O halde arşivci ‘çoklu gerçeklikler’ ve ‘çapraz

bağlantı' bağlamında erişim için vereceği ilişkili konu başlıkları ve indeks terimleri ile araştırmacıyı kaynaklara yönlendirmelidir. Çoklu gerçeklikler ve etkilerini aşağıdaki gibi bir şema ile göstermek yararlı olacaktır.

Şekil-7: Çoklu Gerçeklikler ve Etkileri

Kurumlar, yöneticiler, özelde devlet meselelere nasıl yaklaşıyor, karşılıklı nasıl konuşuyor, nasıl çözüm önerileri ve yöntemleri getiriyor, cevaplarındaki tonaliteyi/desibeliteyi nasıl yansıtıyor ve davranıyor (otoriter, didaktik, azarlayan, çözüm odaklı, babacan, savsaklayan, zamana yayan, inatlaşan, yol gösteren, zorluk çıkartan vb.), nasıl dinliyor (veya dinlemiyor), susuyor, anlamamazlığa geliyor, meseleleri nasıl okuyup çözümlene yöntemleri sunuyor vb. gibi hususlar belgeler üzerinden tespit edilir.

Arşivsel bilgi analizinin niteliği, kalitesi, ortaya çıkan çoklu gerçeklikler ve bunların oynadığı rol fonksiyonel olarak bu

noktada artık bir iktidar meselesi veya araçsallığı şekline dönüşür. Türkiye'nin ulusal veya uluslararası sahada birçok konuda haksız suçlamalara maruz kaldığı bilinen bir gerçektir. Bu haksızlıklarla mücadele etmenin yöntemlerinden bir tanesi de sahip olduğu son derece zengin arşiv malzemesini nitelikli bir arşivsel bilgi analizine tabi tutmaktır. Bu belgeleri oluşturan metindeki duygu ve psikolojik atmosferin tespiti, bilgilendirme veya çözüm için kullanılan yasal dayanaklar, yer, zaman, nesne, örneklendirme, gerekçelendirme esasları, soyut fikirler ve öğeleri açıklayan semboller, tanımlama ve tariflerin değerlendirilmesi ile birlikte asli niyet ve hedeflerin tespiti ve metne yansıyan psikoloji ve tonalite/desibelite yüzeye çıkartılacaktır. Bu çoklu gerçeklikler ulusal veya uluslararası kamuoyuna karşı en büyük savunma silahlarımızdandır. Eğer çalışma neticesi olumsuz tespitler yapılmışsa bunları düzeltici-önleyici faaliyetlerde bulunulmasına da zemin hazırlanacaktır.

Örneğin Ermeni Tehciri ile ilgili belgeler üzerinde arşivsel bilgi analizi yapılarak devletin asli niyetleri tespit edildiğinde bu tespit olumlu veriler taşıyorsa uluslararası suçlamalara karşı elinizi güçlendirirsiniz. Olumsuz verilerle karşılaşırsanız uluslararası eğilimler doğrultusunda düzeltici faaliyetler içerisine girersiniz.

Arşivsel Bilgi Analizi yalnız kendi belgeleriniz üzerinden de yürütülmez, diğer devletlere ait belgeler de aynı yöntemlerle analize tabi tutulur. Burada analiz yapılacak belgelerin yazıldığı dilin tüm alanlarıyla iyi bilinmesi gereklidir, çeviri problemi ile karşılaşılabılır. Bu hususlarda nitelikli eleman yetiştirilmesi, istihdam edilmesi en önemli konudur.

Arşivci için metinde anlam ilk incelenen alandır. Jacques Derrida², söylem oluşumları (discursive formations) içinde anlamların nasıl ortaya çıktığını araştırarak söylemin kendisini keşfetmekle ilgilenir. Bir arşivci için ise söylemin ortaya çıkışındaki arka plan önemlidir. Söylem, dilbilimsel çalışmalar ve tekniklerle ilk elden tespit edilebilecek bir alandır. Bunun

² Fransız bir filozof, edebiyat eleştirmeni ve Yapısökümcülük olarak bilinen eleştirel düşünce yönteminin kurucusudur. "Jacques_Derrida", http://tr.wikipedia.org/wiki/Jacques_Derrida. Erişim: 27.12.2014.

tespitinden sonra yürütülen analiz çalışmasında arşivci bireysel, kurumsal, devletsel uygulamalar, iş ve işlemler çerçevesinde, kişisel bilgi, tarihi süreçler, yasal zorunluluklar gibi özel alanları da işin içine katarak ve gerekirse diğer disiplinlerden de (sosyoloji, psikoloji, antropoloji, fizik, kimya, biyoloji vb. gibi) faydalanarak eşzamanlı anlamdan sonra ortaya çıkan çoklu gerçeklikleri ve eylemdeki, beyandaki, mesajdaki asıl niyetleri tespit eder.

Bu anlamda Michel Foucault'sun tarif ettiği beşeri bilgi→güç→iktidar ilişkisini kurgulayıp gerçekleştirecek adımları atar. Foucault, Avrupa'nın bilgiyi üreten ve yönlendiren akademik disiplinler aracılığıyla insan davranışlarını kontrol etme gücünü yaygınlaştırdığını belirterek akademik disiplini iki uçlu bir pratik olarak görür. *“Bir taraftan, bilgi ve hakikati kontrol eder; öte taraftan, sosyal amaçlar için kişileri ve bünyeleri/bedenleri denetim altında bulundurur (tıp ve ekonomik teoriyi kullanarak nüfusun davranışını disipline etmek gibi). Böylece bilgi dil yoluyla güce/iktidara önderlik eder [Lemert and Gillan, 1982: 19-21]. Bilgi, sadece kimlik ya da hakikat değildir; aynı zamanda da ‘hayır yaşamak (experience of the no)’tır.”*s ifadeleri fonksiyona ve pratiklere olan bakış açısını gösterir. Ekonomik göstergeleri temel alan iktidar, tıp biliminden faydalanarak doğum kontrolü uygulamalarını gerçekleştirerek nüfus artışını kontrol etmek ister.

Bu pratiklerin belgeler üzerinden dikey okumalarla tespitini ise arşivciler gerçekleştirir. Örneğin Cuma günleri okunan hutbe metinlerinin arşivsel bilgi analizine tabi tutulması devletin farklı disiplinler aracılığıyla insan davranışlarını kontrol etme ve yönlendirme pratiklerini ortaya çıkartır. Bu pratiklerin tespitinde dönem dönem kontrol ve yönlendirmelerin değişik rotalar izlediği rahatlıkla tespit edilebilir.

3 Fransız düşünür, sosyal teorist, tarihçi, edebiyat eleştirmeni, antropolog ve sosyolog.
http://tr.wikipedia.org/wiki/Michel_Foucault. Erişim: 25.12.2014.

4 Lemert, Charles & Garth Gillan. *Michel Foucault, Social Theory and Transgression*. New York: Columbia University Press, 1982.

5 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 61.s.

“Foucaultcu söylem bir bilgi teorisidir [Dant6, 1991:201; Lemert and Gillan, 1982:47]. (...) Söylem pratikleri, kurumlarda, teknik süreçlerde, genel davranış kalıplarında içkindir. Söylem alabildiğine kompleks bir gerçekliktir; ona farklı seviyelerde ve farklı yöntemlerle yaklaşmak gerektiğini ifade eden Foucault’nun (...) yöntemi ise ‘arkeoloji’dir. (...) Arkeolojik yöntem, söylemsel pratiklerin düzenlilikleri üstünde çalışma yapmayı gerekli kılar. Bilginin arkeolojisi hakikati yüceltmez, sadece bilimlerin yapısıyla da ilgili değildir; bilginin arkeolojisi ‘anlatımların düzenliliğini’ açıklamak ister. Foucault, yaptığı şeyin ne biçimselleştirme ne de metin yorumlama olduğunu, yaptığı şeyin bir arkeoloji olduğunu söyler: Arkeoloji, arşivin tanımlanmasına delalet eder. ‘Bu kelimeyle belli bir dönemde toplanan metin yığınlarını kastetmiyorum. Arkeoloji ile kastettiğim, belli bir dönemde bir toplumun tanımını veren kurallar bütünüdür [Foucault7,1991:59].’”⁸

Arşivci ile Foucault’nun görüşleri arasında kesişen ve ayrılan yönler vardır. Arşivci anlatımların düzenliliği üzerinden hareketle farklı gerçekliklere ulaşmak ister. Arşivci de biçimselleştirme ile ilgilenmez, o da söylem, metin, kelime, terim veya kavramlar üzerinden analizini bir arkeolog titizliği ile yürütür ve belli bir döneme ait görünen, propaganda edilenden veya iletilenden farklı gerçeklikleri yüzeye çıkarır. Foucault’nun “Arkeolojik karşılaştırmanın birleştirici değil, çoğaltıcı etkisi vardır”⁹ tespiti arşivcinin analiz çalışmasının da sonucunu özetler. Ancak “Foucaultcu söylem analizi, yorum gücünü kullanmaz.”¹⁰ Oysa arşivci için yorumlamak elzemdir, yorum onu çoklu gerçekliklere

6 Dant, Tim. Ideology, Knowledge and Discourse, A Sociological Perspective. London: Routledge, 1991. ; Lemert, Charles & Garth Gillan. *Michel Foucault, Social Theory and Transgression*. New York: Columbia University Press, 1982.

7 Foucault, Michel. Politics and the Study of Discourse, The Foucault Effect, Studies in Governmentality, With Two Lectures by and interview with Michel Foucault. Ed. Graham Burchell, Colin Gordon and Peter Miller. Chicago: The University of Chicago Press, 1991. In 73-86.pp.

8 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 63.s.

9 Foucault, Michel. *Bilginin Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014. 187.s.

10 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 83.s.

eriştirir.

Arşivciye göre kelimeler, terimler, kavramlar metinler, söylemler döneminde bir anlam oluştururken aslında bir takım farklı gerçeklikleri de içerisinde barındırarak geleceğe de farklı anlamları ve gerçeklikleri taşırlar. Yine Foucault'dan alıntılı olarak belirtelim ki, bir ifade daima hem dilin hem de anlamın sonuna kadar kullanamayacağı bir olaydır. *“Ne kadar sıradan olursa olsun, sonuçlarında düşündüğümüzden ne kadar daha az önemli olursa olsun, ortaya çıkışından sonra ne kadar olabildiğince çabuk unutulursa unutulsun, farz edildiğinden ne kadar anlaşılmuş ya da kötü çözümlenmiş olursa olsun, bir ifade daima hem dilin hem de anlamın sonuna kadar kullanamayacağı bir olaydır. Öncelikle, bir yandan bir yazma edimine veya bir sözün telaffuzuna bağlı bulunduğu ama öte yandan da bir hafıza alanının içinde ya da el yazmalarının, kitapların ve herhangi bir kaydetme biçiminin maddiliği içinde, kendine sürekli bir varoluş sağladığı için; ikinci olarak her olay gibi bir tek olduğu fakat tekrarı, dönüşmesi, yeniden aktifleşmesi söz konusu olduğu için; üçüncü olarak, sadece onu teşvik eden koşullara ve onu teşvik ettiği sonuçlara değil, aynı zamanda, büsbütün farklı bir biçime göre de kendisinden önce gelen ve kendisini izleyen ifadelerle bağlı bulunduğu için, kesinlikle olağan dışı bir olaydır.”*¹¹ Foucault'nun bu tespitlerine tüm arşivcilerin de katıldığını düşünüyoruz. Yalnızca arşivci ifadelerden ve düşüncelerden bir öteye giderek kendisinden önce gelen ve kendisini izleyen, takip eden niyetleri ve eylemleri de ortaya çıkarmak için anlamların, ifadelerin sürekliliğinden, tükenmezliğinden, örtülü gerçekliklerinden faydalanır ve bu anlamda analize temel teşkil eden olguları olağan dışı ve mükemmel bulur.

Bu arada 'anlam'ın kendisinin de izaha ihtiyaç hissettiğinden bahsedilir: Claude Lévi-Strauss, düzen olmadan anlamı kavramanın imkânsız olduğu görüşündedir, *“Semantikte çok ilginç bir şey var: 'Anlam' kelimesi muhtemelen, bütün olarak dilde,*

¹¹ Foucault, Michel. *Bilginin Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014. 41-42.ss.

anlamı bulunması en güç kelimedir. ‘Anlamak’ ne anlama gelir?”¹² diye de zor bir soru yöneltir.

Geçmiş, dil ürünlerinin, yazılı eserlerin dilini yorumlayarak anlamak hermenötik yapmaktır. **Arşivsel bilgi analizini** de bu anlamda hermenötik¹³ bir çalışma olarak niteleyebiliriz. Ancak arşivsel analizde amaç geçmişin bulunması, bir pratik olarak dilin incelenmesi değildir, metindeki dönemsel çoklu gerçeklikleri, eylemlere yön veren asli niyetleri ortaya koyarak buradan bir güç elde etmektir. Bu sebeple arşivsel bilgi analiziyle ortaya çıkan çoklu gerçeklik sadece ve sadece dilbilimsel fonksiyonların çözümlenmesine bağlanamaz. O, disiplinlerarası birikimleriyle yaptığı anlamlandırma ve açıklamalardan dolayı arşiv disiplinine ait özel bir uygulama ve faaliyet alanına dayanır ki, belki buna *arşivsel hermenötik* diyebiliriz. Amaçları bakımından dilbilimsel ve dilbilgisel fonksiyonlar da birer araç olarak kullanılır.

Bunun için de disiplinlerarası yaklaşım geliştirilerek çoklu-fonksiyonel yaklaşımlara ihtiyaç hissedilir. “1924 yılında karşılıklı antlaşma ile Rum ve Müslüman unsurların Yunanistan ile Türkiye arasında değişimi Türkiye’de ‘**Mübadele**’ olarak isimlendirilirken Yunanlılar mübadele kelimesi yerine İncil’de kullanılan ‘**göç (exodus)**’ kelimesini kullandılar ve kullanmaya devam ediyorlar”.¹⁴ Exodus kelimesi metin incelemelerinde yalnızca dilbilgisel açıdan ele alınıp incelenemez. Kelimenin arka planında teoloji, psikoloji, uluslararası hukuk, sosyoloji disiplinleri de mevcuttur. Bu terimin geçtiği metinde tüm alanlarla ilgili değerlendirmeler yapmak ve bunlar üzerinden de savunma stratejileri geliştirmek gerekir. Diploması bu konuyla ilgili faaliyetlerini yürütürken, bilgi-belge yöneticileri ve araştırmacılar da oluşturulacak yeni belgelerde aynı fiziki ve psikolojik şartlarda Müslümanların da topraklarını terk ettiklerini dünyaya anlatabilecek terimlerin, kavramların kullanılmasını temin edecek

¹² Lévi-Strauss, Claude. *Mit ve Anlam*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2013. 45.s.

¹³ *Hermönetik (Hermeneutics) sözcüğü bir metnin içrek (ezoterik) anlamının bulunması, bir metnin asıl maksadının anlaşılması anlamlarında kullanılmaktadır ve yorum ilmi olarak kabul edilir.*

¹⁴ Özyürek, Esra. *Türkiye’nin Toplumsal Hafızası*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001. 267.s.

çalışmalarda bulunmalıdırlar. Türkiye'nin elinde olan **mübadele belgeleri** ise arşivsel bilgi analizine tabi tutularak, metnin bütününde veya içinde geçen kelime, terim ve kavramlarda bulunan çoklu gerçeklikler, farklı anlamlar tespit edilmeli, bunların ortaya konulmasından sonra uluslararası toplumları etkileyecek, 'exodus' kelimesinin oluşturduğu '**kutsal göç**' algısını etkisizleştirecek metinlerin yazımına yönelik çoklu-fonksiyonel yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Uluslararası (veya odaklar arası) mücadele metinler, mesajlar, beyanlar, kelimeler, terimler, kavramlar üzerinden de yürür. Belgelerin dili güç→ iktidar→ ideoloji üçlemesinin (Mahşerin üç atlısı!) bir aracıdır. Bu sebeple Dışişleri Bakanlığı kurumların uluslararası antlaşma metinlerinin kontrolünü yapar ve **ilgili kuruma onay vermesiyle** antlaşma imzalanır. Ancak bu husus yalnız uluslararası antlaşmaları çerçeveleyen bir hassasiyet olmamalıdır. Yaptığımız tüm resmi yazışmalarda kullandığımız dil, üslup, metnin tonalitesi, desibelitesi, seçeceğimiz kelime, terim, kavram bunların kullanılış amaçları ve yerleri, metnin mesajına, beyanına katma değeri, yüklemle girdiği ilişki sınırları aşan ve küreselleşen hukuk, küresel vicdan, prestij ve yaptırımlar açısından elinizi kolunuzu bağlayan angajmanlara girmenize sebep verebilir.

Biz 'Tehcir' derken, onlar 'Victimization'

Biz 'Mübadele' derken, onlar 'Exodus'

Biz 'Ağrı Dağı' derken, onlar 'Ararat'

Biz '**Sözde Ermeni Olayları**' derken, onlar '**Soykırım**' diyor.

Bizler tarihten gelen yüklerimizi derinlikli anlamları olmayan kelimelerle ifade ederken diğerleri derinlikli, dini hislere ve vicdanlara seslenen, gönül tellerinin titreşmesine sebep verecek kelimeleri seçmeyi tercih ediyor. Bu anlamda biz biraz eksik kalıyoruz. Yani mücadele kelimeler üzerinden, vicdanlara seslenen çoklu gerçeklikler üzerinden de sürüyor. Bazen bazı kelimeler, isimler çok büyük anlaşmazlıklara sebep olur, düşmanlıkları besleyen, ateşleyen içerikleri sırtlarında taşırlar. Kelime, kavram olarak yüklendiği, taşıdığı anlam, toplumlara verdiği mesaj ismini

aldığı şeylerden daha fazla içeriğe sahip olabilir. Örneğin, Ağrı Dağı'na Ermeniler '**Ararat**' adını verirler. Bu kelimeye yüklenen anlam Ağrı Dağı'nın kendisinden daha büyük gibi görünmektedir. Gazeteci Ece Temelkuran Ermeni kadın şair Silva Gabudikyan'la yaptığı görüşmede şair, "*Küçükhanım, Ararat sizin için bir yükseklik meselesidir. Bizim için ise bir derinlik meselesi!*"¹⁵ derken kelimenin dağın büyüklüğünden ve yüksekliğinden daha ulu ve kutsal anlamlar barındırdığını, çağrıştırdığını da ifade etmiş olur.

Dönem dönem devlet bazı uyarılarla yanlış mesajlar verecek, kurumları devleti sıkıntıya sokacak kelimelerin, terimlerin, kavramların kullanılmasına müdahale etmektedir. Yazılı resmi bir belge örneği olmamakla birlikte konuya açıklık getirmesi bakımından Radikal Gazetesi'nin şu haberi örnek olarak verilebilir:

*"Dizilerin yapımcularını bizzat arayan kurum [İnsan Hakları Başkanlığı] Başkanı Mehmet Yılmaz Küçük, senaryolarda gizli bir şekilde insan haklarına ilişkin mesajlar verilmesi konusunda ricada bulundu. Küçük son olarak "Öyle Bir Geçer Zaman ki" adlı diziyeye ilişkin değerlendirmelerini dizinin yapımcısı ile konuşarak "Gavur" ifadesinin ırk ayrımcılığı içerdiğine vurgu yaptı."*¹⁶

ABD Başkanlarının her yıl 24 Nisan mesajlarında Ermeni Olaylarıyla ilgili kullandıkları ifadeler Türkiye'de ciddi takip edilir. Örneğin ABD Başkanı Obama'nın 24 Nisan'da yayınladığı mesajda 'Soykırım' ifadesi yerine Ermenice büyük kırım anlamına gelen '**Med yegern**' ifadesini kullanması Türkiye'de olduğu gibi Ermenistan'da ve Ermeni Diasporasında da tartışmalara sebep verir. Bu ifadeler üzerinden çözümlenmeler ve anlamlandırmalar yapılarak eylem planları oluşturulur.

¹⁵ Temelkuran, Ece. *Ağrı Dağı'nın Derinliği*. İstanbul: Everest Yayınları, 2008. 103.s.

¹⁶ "Gavur Demek İnsan Haklarına Aykırı", *Radikal Gazetesi*, 19.11.2010. http://www.radikal.com.tr/turkiye/caroline_gavur_demek_insan_haklarına_aykiri-1029435. Erişim: 27.09.2014.

20. Yeniden Çerçeveleme Yöntemi ve Arşivsel Bilgi Analizi

*Çerçeveleme yenilenip büyüdükçe yeni farkındalıklar,
çoklu gerçeklikler ortaya çıkar. Böylece belge/bilgi
grupları detaylandırılarak arka plandaki etki alanları ile
birlikte çözümlenebilir.*

Belge/Bilgi çözümlemesinde kullanılabilir 'Arşivsel Bilgi Analizi' çalışmalarımızda çözümleme metotlarımız arasında alabileceğimizden bir tanesi de NLP (Neuro Linguistic Programming- Kişisel Gelişim) tekniklerinden olan 'Yeniden Çerçeveleme' tekniğidir. "Yeniden Çerçeveleme, herhangi bir durum, deneyim veya sorunun algılandığı çerçeveyi değiştirerek, sorunları yeniden ve bunlara çözüm bulma konusunda insanlara yardımcı olmayı içerir. Yeniden çerçevelemenin sözlük anlamı herhangi bir şekil veya resmin etrafına yeni veya farklı bir çerçeve koymaktır. Psikolojik anlamda ise herhangi bir olay veya deneyimi önceden algılandığı halinden daha farklı bir bağlam veya çerçeve içine koyarak anlamını değiştirmek veya deneyimi daha farklı bir şekle sokmaktır.

Yeniden çerçevelemeyi içerik veya süreç olarak daha iyi anlamak için herhangi bir resim etrafındaki çerçeve iyi bir metafor oluşturabilir. Çerçeveleyen resme bağlı olarak resmin içeriği hakkında farklı bilgiler edinip, resmin neyi temsil ettiği konusunda farklı algılar oluştururuz. (...)

Benzer şekilde muhtelif olay veya yaşanan deneyim esnasında ne görüp ne algılayacağımızı belirleyen psikolojik çerçeveler de bu olayı yorumlama ve aynı zamanda deneyimlenme biçimini önemli

ölçüde etkileyecektir.”¹

Yeniden çerçeveleme metodu arşivcilere de yol gösterir, arşiv belge/belge grupları da bu teknik doğrultusunda çözümlemeye tabi tutulabilir. Arşiv belgesinde/belge grubunda ilk anlam bildirişimi içerisinde algılanan veya yorumlanan şey çok büyük bir anlam ifade etmeyebilir. İlk katman okumalarda başarısız da olunabilir. Bu noktada başarısızlıklar da başarıya erişme yolunda bir geri besleme sistemi olarak yeni bir bilgi kaynağı haline dönüştürülebilir.

Bugün için bizlere yeni bir anlam ifade etmeyen, çoklu gerçeklikleri barındırmadığı düşünülen analiz çalışması neticede bir ‘imkânsızı’ ortaya koymamalıdır. Buradaki başarısızlıktan çıkartılacak derslerle ortaya çıkacak geri beslemeler, ya başka belge metinlerinde ya da çerçevemizi genişleterek aynı belge/belge grubunda ‘olabiliri’ veya ‘yeni gerçeklikleri’ ortaya çıkartmalıdır. Çerçeve genişledikçe (çerçeve farklı disiplinler, farklı alan bilgileri, entelektüel bilgi birikimidir) bir önceki alandan daha geniş bir alan taranacağı için çoklu gerçeklikler, yorumlamalar, deneyimleme biçimleri derinden yüzeye taşınabilecektir. Çerçeveyi değiştirme veya genişletme olarak adlandırdığımız sistemi bir kameranın zum (zoom) özelliğine benzeterek karikatürize edebiliriz. Yalnız arşivsel bir bakış açısıyla zumlamada kameranın optik kaymasının aksine alan genişledikçe alan içerisindeki materyal de boyutunu büyütür ve detaylanarak yüzeye çıkar, belirginleşir. Arşivsel analizde başarılı olmayı getirecek şey konuya ve eldeki belgeye iyi odaklanabilmek, arka plan unsurlarıyla ilgili bağlantı noktalarını doğru ve net şekilde tespit edebilmektir.

Fotoğraf çekiminde de teknik olarak fotoğraf makinesinin doğru yere odaklanması önemli bir yer tutar. Fotoğrafın kalitesini artırmak için arka plan, net alan derinliği, kompozisyon, ufuk çizgisi gibi unsurlar etkilidir. Fotoğrafın ana unsurunun kadrajın tam ortasına yerleştirilmeyerek, iyi bir kompozisyonla güzel bir

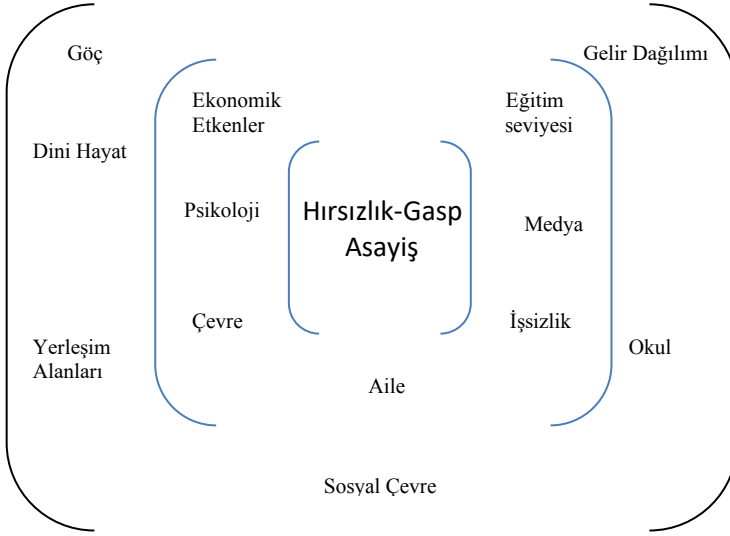
¹ Dilts, Robert. *Dil İllüzyonları Kelimelerin Büyüsüyle Mutluluğa Ulaşmak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008. 45.s.

kesişim noktasına yerleştirilmesi kaliteyi getirir.

Arşivsel analizde de yeniden çerçeveleme metodu ile konuyla ilgili net alan derinliğini tespit edebilmek, bilgilerin kesişme noktalarını belirleyerek çapraz bağlantıları ortaya çıkartıp çoklu gerçekliklere ulaşmak, asli unsuru veya konuyu bazen görüş açımızın, algılayışlarımızın tam ortasından başka açılara ve alanlara kaydırarak ufuk çizgimizi genişletmek yeni gerçekliklere erişmemizi sağlar.

Bu konuya örnek olması bakımından Emniyet Genel Müdürlüğü'ne ait hırsızlık veya gasp dosyalarını ele alalım. İlk katman inceleme, algılama ve yorumlamamız asayişle ilgili hususlardır. Eylem olarak bir hırsızlık veya gasp vakası gerçekleşmiş, asayişle ilgili ve kanuni süreçler dosyaya yansımıştır. Hırsızlık veya gasp olaylarının türleri hakkında çok klasik ve rutin bilgiler elde edilebilir. Çerçevemizi biraz genişlettiğimizde hırsızlık veya gasp olayları üzerinden ekonomik etkenler, işsizlik, eğitim seviyesi, çevresel etkiler, aile ilişkileri gibi farklı bağlamlar görüntü ve algılama alanına girer. Hırsızlık ve gasp olayları bu çerçevenin ortaya koydukları çerçevede kategorize edilip, değişik disiplinleri de içerisine alan bir materyal konumuna gelir. Çerçeveyi biraz daha büyüttüğümüzde, göç, dini algılayışlar, medyatik etkiler, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, yerleşim alanları, okullar, sosyal çevreler gibi farklı disiplin alanlarının konusu haline gelir.

Çerçeveleme yenilenip büyüdükçe yeni farkındalıklar, çoklu gerçeklikler ortaya çıkar. Böylece belge/bilgi grupları detaylandırılarak arka plandaki etki alanları ile birlikte çözümlenebilir.

Şekil-8: Yeniden Çerçeveleme ve Arşivsel Bilgi Analizi

Yeniden çerçeveleme resmi devamlı büyüterek ana unsurun etrafında ve arkasında olan diğer unsurları da görünür kılar, böylece resme katılan ama çerçevenin dışında kalması sebebiyle hemen görülüp anlaşılamayan ama ana unsuru tamamlayan her şeyi görüş menziline sokarak yeni bir manzarayı çerçevesler. Her çerçeve büyütülmesinde yeni bir disiplin alanı devreye girer. Bu yöntem bir yöneticiye, konu üzerinde çalışan araştırmacıya, arşiveciye arşivsel bilgi analizi pratikleri içerisinde yeni zihinsel, algısal çerçeveler oluşturmasını, metinde gömülü çoklu gerçeklikleri yüzeye çıkartmasını, bilgi ve algı dünyasını zenginleştirerek hedeflere erişim, meseleleri çözümüleme, politikaları uygulama ve savunma imkânını sunar. Belge/belge grubunun ait olduğu disiplinden farklı olarak diğer disiplin alanları da zengin kaynaklara kavuşur, neticede ulusal veya uluslararası ilişkilerin güçlenmesi temin edilir.

Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikanın yeni enstrümanlarından bir tanesi de Kamu Diplomasisi olmuştur. Artık dış politikanızda yalnız diğer devletlerin resmi aktörlerini ikna

etmeniz yeterli olmuyor, devlet dışı aktörleri de (medya, sivil toplum örgütleri, yabancı kamuoyları vb.) etkileyip, politikalarınız konusunda onları ikna etmeniz gerekiyor. Buna Kamu Diplomasisi deniyor ve dış politikamız doğrultusunda ilgilendiğiniz, ilişki kurduğunuz diğer devletlerin resmi aktörleri dışındaki unsurlarını da haklılığınıza, dürüstlüğünüze, faaliyetlerinizin hukukiliğine, iyi niyetinize inandırmanız, etkilemeniz önem kazanıyor. Bu sebeple de dış politika dinamiklerinizi yeniden elden geçirmeniz şart oluyor. “*Hatta diplomasi, artık reaktif diplomasi anlayışından, pre-aktif diplomasi anlayışına geçmelidir.*”² görüşü hâkim görüş olarak geçerli hale geliyor. Kamu diplomasının temel prensiplerinden olan dış kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarında da resmi ve resmi kurumlar dışı örgütlere ait belgelerin hayati fonksiyonları vardır. Bu belge gruplarının, bilimsel veriler ışığında, rasyonel şekilde, öznellikten uzak yeniden çerçeveleme teknikleri de kullanılarak yapılmış arşivsel bilgi analizinin, sonuçlarıyla birlikte iç ve dış kamuoyu ile paylaşılması kurgulanan Kamu Diplomasisi politikalarına ayrıca ek bir güç katacaktır.

Yeniden çerçeveleme metodu ayıklama-imha çalışmalarında da komisyon üyelerine, karar vericilere yeni ufuklar açarak yol gösterir. Bu metodun anlaşılması ve uygulanması arşiv malzemesi olarak ayrılan belgenin niteliklerinde olduğu gibi niceliğinde de değişikliklere sebep verecek, daha fazla malzeme imha edilmeden erişilebilir ve kullanılabilir olarak ilgililerin ve araştırmacıların istifadesine sunulacaktır.

2 Efeğil, Ertan. “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/>. Erişim: 14.03.2013.

21. Bilgi Biyopsisi-Otopsis Yöntemi ve Arşivsel Bilgi Analizi

Belge analizinde mesaj, beyan, kelime, terim, kavram üzerinden analizle uğraşmak bir anlamda biyopsi yapmak gibidir. Görünen kitlenin altında yatan farklı oluşumları tespit etmek...

*B*elge/Bilgi çözümlemesinde kullanılabilir ‘Arşivsel Bilgi Analizi’ yöntemlerimizden birisi de “Bilgi Biyopsisi-Otopsis” yöntemidir.

Arşivsel bilgi analizi bir edebi metin analizi değildir, aralarında benzerlik olmakla birlikte çok önemli farklılıklar da mevcuttur. Edebi bir metinde her okuyucu belki yazar tarafından dahi amaçlanmamış anlamlandırmalarda bulunabilir, yazarın olmasını istemediği, düşünmediği, hayal dünyasına dayalı etkilerle metin ve duyguları arasında ilişkiler kurabilir. Bunların birçoğu gerçek dışı şeyler olabilir ki, bu sebeple aynı metin aynı okuyucu tarafından her okunduğunda duygusal durumuna göre farklı farklı anlamlandırmalar içerisinde değerlendirilebilir: Bazen rahatlar, bazen dinlenir, haz alır, gerilir veya rahatsız olur. Ve bir edebi metin eylemde bulunmak, icraat yapmak, gerçekleri öğrenmek veya bilgilenmek için okunmaz. Duyguları tatmin etmek, estetik gereksinimleri karşılamak, vakit geçirmek, zevk almak için okunabilir. Bu sebeple de edebi metin analizleri okuyucunun bu davranış ve anlamlandırma hareketleri çerçevesi içerisinde değerlendirilerek, okuyana nüfuz ettirdiği duygular, bu duyguların anlatılış, yazılış biçimleri ve estetik, sanatsal değerleri açısından analize tabi tutulur.

Arşivsel analizin ise amaçları farklıdır. Analiz aşamasında edebi metin analizinin bazı metotları da kullanılır ki, bunların sonuçlanması aşamasında ortaya konulması arzulanan ürün farklı

bir konseptte olur. Arşivsel analizde amaç mantıklı bir düşünme, ilişkilendirme ve bağlantı kurarak yeni bir gerçeklik elde etmek, niyetleri ve eylemleri asli yönleriyle ortaya çıkartmak, farklı disiplinlerle olan bilgi kesişmelerini tespit etmektir. Belgede bulunan mesaj, beyan veya bilginin çözümlenerek aynı durumu veya olayı derinde kalmış diğer gerçekliklerle birlikte yüzeyle taşımak veya başka durum ve olaylarla gerçek boyutlarla ve hayatla ilişkilendirmek ve buradan yeni bilgilere erişip icraatlarda, eylemlerde kullanmak olarak da değerlendirilebilir.

Edebi metinler ve onların çözümlenmesi duygulara, hayallere seslenirken, arşiv değeri taşıyan belgelerin analizi neticesi tespiti yapılan çoklu gerçeklikler, çapraz bağlantılar kişisel, kurumsal, devletsel veya uluslararası ilişkilere kadar uzayan gerçeklikleri, hukuki delillendirmeleri bünyesinde barındırır. Hedeflere erişim noktasında ve stratejiler geliştirmede yeni araçlar olurlar.

Arşivci belge okumalarını ve analizlerini ilk anlam bildirişimi üzerinden yürüttüğü gibi farklı açılardan da yapar. Resmi yazı veya belgeyi daha değişik gereksinimleri karşılamak için okur, inceler, analize tabi tutar. Belgeler üzerindeki farklı anlamları, çoklu gerçeklikleri, çapraz bağlantıları tespit etmek için öncelikle akıl yürütmesi gerekir. Metnin içeriğindeki önemli olabilecekler ile önemsizleri ayırma, bilgi birikimi kadar hissetmeyle de ilgili bir durumdur. Metnin bütünüyle veya kullanılan bir kelime, terim veya kavramla hislerinin ve bilgi birikiminin bir şekilde örtüşmesi veya çakışması yeni bir gerçekliği ortaya çıkartır.

“Arşivsel Bilgi Analizi”, hangi ortamda üretilirse üretilsin bir belge üzerindeki bilgiyi oluşturan konunun, bilginin bütünleşmesini sağlayan temel bilgi parçacıklarının ayrılması, daha sonra da bu bilgi parçacıkları ile ana konu ile farklı veya çoklu gerçeklikler arasında ortaya çıkabilecek bağlantı veya ilişkileri tanımlayarak yeni bilgilere erişim ve sonuca gitme çalışmasıdır. Temel bir düşünce ve düşünceye bağlı fikirleri detaylandırarak ilişkiler kuran bir yöntemdir. Belge metni üzerindeki temel başlıkların (bilgi başlıkları, anlam alanları) göz önünde bulundurulması muhtemel alt başlıkların (anlam alanlarının), farklı anlamların, çoklu gerçekliklerin araştırılmasıdır.

Belgelerin okunması, anlamlandırılması, analiz edilip derinlerdeki çoklu gerçekliklerin yüzeye çıkartılması arşivcinin o derindeki anlamda, mesajda, niyette bildiği, hissettiği şeyleri bulması, görmesi demektir. Bu aşamada arşivcinin analiz faaliyetinde metne kendisinden kattığı şeyler vardır demek gerekir. Eğer bu öznel (mesleki tecrübe, entelektüel birikim, yetenek vs.) olmasaydı o belgeyi her okuyanın hemen anladığı şeyler olurdu ki, bu da derinlikli bir anlam bulma, derinde kalmış olanı yüzeye taşıma olmaz, sıradan anlamlandırma, ilk anlam bildirişimi olurdu.

Belge analizinde mesaj, beyan, kelime, terim, kavram üzerinden analizle uğraşmak bir anlamda biyopsi yapmak gibidir. Görünen kitlenin altında yatan farklı oluşumları tespit etmek, teşhis ve tedaviye yöntem belirlemeyi *bilgi biyopsisi* yapmak olarak da adlandırılabiliriz. *Biyopsi herhangi bir dokudan patolojik veya genetik inceleme yapmak amacıyla bir parça alınması işlemidir. "Biyopsi günlük kullanımda parça alımı, numune alımı gibi ifadelerle de anlatılmaktadır. Şüpheli dokulardan alınan parçalara uygulanmaktadır. Vücudun şüpheli görülen her bölgesinden kesin tanı koymak ve inceleme neticesi değerlendirmelerde bulunmak amacıyla bu işlem yapılmaktadır".*¹

Belgelerin taşıdığı mesajlar, beyanlar, belgeyi oluşturan kelimeler vd. üzerinde de dönem dönem şüpheli bölgeler, dokular veya yapılar görülebilir. Bu şüpheli alanların altında yatan diğer anlamların, farklı gerçekliklerin, niyetlerin, dönemseller yaklaşımın ne olduğunu belirlemek ve bunları da tekraren belgelemek için yapılması gereken işlemin adına biz *bilgi biyopsisi* derken, **belge metninin parçalara ayrılarak analize tabi tutulması ve gerçekliklerin bu parçalanma neticesi ortaya çıkartılıp kayda alınmasını da *bilgi otopsis* olarak tanımlıyoruz ki**, bu işlemleri arşivsel bilgi analizinin birer parçası olarak niteliyoruz. Bu kapsamda belgenin dokusunun tespiti, etki alanlarının incelenmesi ve bunun bir takım kriterler çerçevesinde yürütülmesi, yöntemlerin tespiti arşivsel bilgi birikiminin ve

¹ "Biyopsi", <http://www.jinekolognet.com/biyopsi.asp>. Erişim: 07.10.2014.

mesleki kültürünün alanıdır.

Bir belgeyi arşivsel analize tabi tutmak, öncelikle o belge üzerindeki ilk anlamı, dönemsel anlam bildirişimini (ilk anlam bildirişimini, eşzamanlı anlamı), düşünceyi, duyguyu ve eylemi kavramaktır. Buraya kadar belgeyle ilgilenen herkesin anlama ve kapsama alanıdır denilebilir. Bundan sonraki basamakta arşivcilerin mesleki hassasiyetleri ve uzmanlıkları devreye girer. Arşivcinin entelektüel bilgisi, idari, kamusal veya çalışma alanındaki altyapısı, vizyonu çerçevesinde belgenin ilk anlattıkları haricinde kullanılan dil, anlatım, anlatımın tonalitesi, desibelitesi, kullanılan terim ve kavramların niteliği de tespit edilerek belgenin üretiminden sonra meydana gelen olaylar, toplumsal, sosyal, psikolojik, siyasi, ekonomik vb. gelişmeler veya değişimlerle birlikte değerlendirilerek içeriğinde barındırdığı çoklu gerçeklikler, çapraz bağlantılar, bunların ortaya çıkmasını sağlayan ipuçlarıyla beraber keşfedilir.

Belgeyi inceleyen arşivcinin öncelikle içerik analizini iyi yapması, bunu gerçekleştirebilecek donanımına sahip olması beklenir. Bu analizde bilgiyi oluşturan parçacıklar arasında;

-maddi oluşumlar,

-fikri, bilgisel oluşumlar, şeklinde bir bölümlendirme yoluna gidilir.

Bir belgeyi oluşturan metinde çoğunlukla biçim, söylem, anlatım, kelime, terim ve kavram seçimleri, işle ilgili yaklaşımları, çözüm önerileri ve geliştirdiği metotları içerikle, dolayısıyla çoklu gerçeklikler ve çapraz bağlantılarla sıkı şekilde irtibatlıdır. Biçim, anlatım tarzı ve tonu, meselenin çözümlenmesi konusundaki tarz ve uygulama örnekleri metnin ortaya çıkmasına sebep olan nesnel gerçekliklerden farklı olarak başka alanlarla ve gerçekliklerle de derin bağlarla bağlantılıdır. Yani biçim büyük oranda içeriği ve farklı gerçeklikleri etkiler. Elbette bunları kolayca kavramak ve ortaya koymak zordur. Belirli bir birikim ve çaba gerektirir. Bir belgenin metninde kullanılan dilin tarzı, seçilen kelimeler, terim, kavram ve bunların kullanımında verilen tonalite/desibelite o

belgenin temel ifade kalıbını da şekillendirir ve iletilmek istenen mesajın anlam yükünü de belirler. Ludwig Wittgenstein²'in ifadesiyle “**sözcükler eylemlerdir.**”

Belgeyi oluşturmak için seçilen kelime grupları, kavramlar, terimler ve buna eşlik eden tonalite onların yalnız sözlük veya ansiklopedik anlamlarına işaret etmeyip kendine özgün bir anlatım biçiminin verdiği özgünlükle döneminin siyasi, kültürel, askeri, toplumsal sosyolojik, psikolojik veya diplomatik vb. boyutunu, davranış tarzını, söylemini ortaya koyar. “*Eylem ve etkileşimlerimizi belirleyen, içinde bulunduğumuz dünyevi hayatı anlamlı ya da anlaşılır kılan, dille ve dilde inşa edilen sosyal gerçekliklerdir.*”³ Döneminin hususlarına dikkat edilmeden oluşturulan bir belgede dilin yanlış kullanımı, yanlış terim, kavram veya kelime seçimi gelecekte ciddi suçlamalarla, yakıştırmalarla karşılaşılmasına sebep de verebilir. “*Ellul{not: Jacques Ellul⁴}, ‘dil’in bir çağrı, bir mübadele olduğunu söyler ve devam eder; ‘basmakalıp iletişim (communication) terimini kullanmaktan kaçınıyorum. Dilin yalnızca enformasyon (malumat) ve iletişim için varolduğu düşüncesi doğru değildir. Açıktır ki dil iletişimdir de. O enformasyonu iletir, fakat eğer yalnızca enformasyon iletmek için konuşuyor isek, ilişkimiz büyük ölçüde yoksul ilişkiler demektir... ‘Dil belirsizdir, enformasyon ileticidir, fakat aynı zamanda içeriksiz, çatısız, görünmeyen ve akış halinde bir evrendir...’ ‘Dilde söylenmemiş bulunan şeyin de bir rolü vardır. Daha açık bir şekilde dile getirmek gerekirse, bazen söylenmemiş şeyi açığa çıkarır...’ Dil bana benzeyen, bana benzemeyen ve benden farklı olan kişinin hayrete düşürücü keyfini içerir.’ ‘Dil sözdür, söz belirsizdir... Söz belirsizdir, söylem belirsizdir ve*

2 Asıl adı Ludwig Josef Johann Wittgenstein olan Avusturya asıllı filozof. Mantık ve dil felsefesi konularında yaptığı çalışmalarla modern felsefeye önemli katkılarda bulunmuştur.

3 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 10.s.

4 Fransız filozof, hukuk profesörü, sosyolog.

genellikle ikirciklidir'[Ellul,1998:33-35]."⁶ Dilin kurduğu, kurguladığı çatısız, görünmeyen, akış halindeki bu dünyada, söylenmemiş şeyleri ortaya çıkartmak veya söylenmemesi gerekenleri söyletmemek bu iki alana da duyarlılık göstermek, metin, anlam, çoklu gerçeklikler, bilgi kesişmeleri ve çapraz bağlantılar merkezli sorgulama bilinci bir arşivcinin mesleki alanını kuşatmalıdır.

Bu sorgulama alanında en dikkat çekici hususlardan bir tanesi de söylem olmalıdır. "*Felsefê ve gündelik hayatı yakınlaştıran, Batılı bir felsefenin ürünü olan söylem, basit olarak kullanılan dil ve dil pratiğidir. Dil kullanımı, sadece dilbilimin geleneksel öğeleri ile (cümle, paragraf, metin vs.) ile sınırlı değildir. Söylem sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi sosyal hayatın diğer yönleriyle de ilişkilidir. Söylem bir meta-eylemdir. Bir metin edebi olsun veya olmasın onun üzerinde söylem çalışması yapılır. Kavram, dille inşa edilen sözlü (konuşma), yazılı (kitap, makale, risale, vs.) ve sözsüz (mimari yapılar gibi) metinlere karşılık gelecek şekilde kullanılır.*"⁷ Söylemin kapsama alanını açıklayan yaklaşımlar farklı olabilir ama bir arşivci için söylem "*bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreç/lerdir.*"⁸ Arşiv mesleğinin kendi kuralları ve amaçları vardır. Amaçlarına erişim maksadıyla da söylemi hem bir metin, hem de bir anlam mübadelesi olarak sorgulamaya tabi tutar, çoklu gerçekliklerin, çapraz bağlantıların ve bilgi kesişmelerinin tespitinde ortaya çıkabilecek varoluş tarzlarını belirleyen bir araç olarak kullanır. Söylem genelde düşünce sistemlerini veya ideolojik yaklaşımları da su yüzüne çıkartır. Sosyal gerçekliğin inşa edilmesi, sosyal, kurumsal davranışlar, eylemler, ifadeler gibi

5 Ellul, Jacques. *Sözün Düşüşü*. Tercüme: Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma, 1998.

6 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 19.s.

7 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 18.s.

8 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 18.s.

durumları bir araya getirir. “Söylemlerde kullanılan sözcüklerin anlamları ‘neyi açıkladıkları’na ve ‘nerede açıkladıkları’na göre değişir. Bir diyalog süreci olarak söylemin değişebilirliğinde, aynı kelime birbiriyle zıtlaşan iki içeriği gösterebilir.(...) dil aynı zamanda eylemlerin çeşitliliğini gösteren bir şeydir de [Jensen, 1995:133-134]. Eylemler birer sosyal pratiktir. Eylem olmadan söylem, söylem olmadan pratikler ortaya çıkamaz. (...) Söylemler etkileşimler bütünü olarak da düşünülür: Tıp söylemi, dini söylem, (...) politik söylem, vs.¹⁰ Söylemleri ortaya çıkartan ve şekillendiren kelime, terim, kavram vb.nin nitelikleri, kullanılış biçimleri de arşivsel bilgi analizinin ve belge bilgi yönetim sistemi kurmanın önemli bir ayağıdır, bunların kullanış biçimleri birçok ilişki ağını açığa çıkartabilir.

Michel Foucault’nun mübadele (exchange) kavramını Tim Dant gibi bizler de ödünç alalım, bir belge metnindeki anlamlara neler olduğunu gösterebilmek için arşivsel analizi aynı zamanda anlamların mübadelesi olarak tanımlayalım. “Dant [1991: 208]¹¹ ‘anlamın mübadelesinin, değişen anlam öğelerini gerektirdiğinden bahseder.’ Anlam mübadelesi olarak söylem iki önemli süreci gerekli kılar: Birincisi **etkileşim süreci**, ikincisi **anlamlı öğeler sürecidir**.”¹²

Bu anlamda bir arşivci belge metnini okuduğunda yazan-okuyan arasındaki etkileşim süreciyle beraber, bu metnin ortaya koyduğu mesajın içerisinde yer alan anlam mübadelelerini de ortaya çıkartır. Söylenileni, beyan edileni yani eşzamanlı anlamı tespit etmekle birlikte, bir başka alan ve konuya da açıklık getirecek anlamsallığı göz önüne çıkartır. Eğer bu anlam

9 Jensen, Klaus Bruhn. *The Social Semiotics of Mass Communication*. London: Sage Publications, 1995.

10 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 22-23.ss.

11 Dant, Tim. *Ideology, Knowledge and Discourse, A Sociological Perspective*. London: Routledge, 1991.

12 Sözen, Edibe. *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2014. 34.s.

mübadelesi söylem üzerinden, söyleme ton ve ruh veren kelime, terim veya kavram üzerinden tespit edildiyse, metnin mesajının, beyanının akışını, olayın, konunun oluş süreçlerini nasıl birbirine bağlayıp neticelendirdiğini de belirlemek gerekir.

Belgelerin metin yoluyla taşıdığı mesajlar, beyanlar aynı zamanda sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik, güvenlik vb. gibi alanları da inşa eden gerçeklikler ve anlamlar taşıyabilirler. Metnin mesajı, beyanı çözümlendiğinde kurumun, devletin resmi pratiklerinden farklı olarak niyetleri, eylemleri, arka planda yatan gerçekleri, hayata dair pratikleri de gözler önüne serebilir. Metnin oluşumunu sağlayan öğeler aynı zamanda alttan alta kurumun, devletin ilişkilerini, eylemlerini ve meselelerini çözme metodlarını inşa eden gerçeklikleri de içerisinde barındırır.

Bu arada şunu da ifade etmek gerekir ki, **arşivsel bilgi analizi bir yazılım programı geliştirilerek yapılabilecek bir faaliyet alanı değildir.** *“Günümüzde sosyal medyada marka iletişimi yürüten şirketler, müşterilerin davranış kalıplarını çıkarmaya, kullanım alışkanlıklarını ve duygusal tavırlarını sınıflandırmaya çalışıyor. Bütün bu süreç Sosyal Zeka ve Sosyal CRM¹³ altında değerlendiriliyor. Bu veriler öncelikle sosyal medyada konuşan, web sayfalarında farklı düğmeleri tıklayan veya Google’da arama yapan kişilerden toplanıyor. Dijital evrende her gün katlanarak artan ve Twitter mesajları, Facebook duvar paylaşımları veya kullanıcı geribildirimlerinden oluşan bilgi yığınları, “yapısal olmayan Büyük Veri” olarak adlandırılıyor. Birçok şirket, insanların internet kullanım alışkanlıklarını duygu analizine tabi tutuyor.”¹⁴* Bilgisayarlar, insanın düşünme yöntemlerini analiz ederek bunların benzeri yapay yönergeleri geliştirmek (yapay zekâ) gibi özellikleri taşısa, algılama, öğrenme, çoğul kavramları bağlama, düşünme, fikir yürütme, sorun çözme, iletişim kurma, çıkarımsama yapma ve karar verme gibi yüksek

¹³ CRM, Customer Relationship Managment-Müşteri İlişkileri Yönetimi.

¹⁴ “Yapay Zeka ve Telepati İnsanların Aklından Geceni Okuyan ve Hislerini Anlayan Duygusal Bilgisayarlar”, <http://khosann.com/yapay-zeka-ve-telepati-insanlarin-aklindan-geceni-okuyan-ve-hislerini-anlayan-duygusal-bilgisayarlar/>.Erişim: 05.09.2014.

bilişsel fonksiyonları veya otonom davranışları sergilese de, ortada programlanmış bir düşünme biçimi mevcuttur. Metin içerisindeki mesajların, beyanların kavranması, anlam mübadelelerinin tespiti, çoklu gerçeklikler, çapraz bağlantılar, bilgi kesişme noktalarının belirlenmesi ile bir başka anlam ve olaylar, olgular dünyası arasında bağlantılar kurmak insani bir takım duygu, düşünce ve bağlantı kurma sistemlerini gerektirir. Her insanın dahi bu tür algılamaları gerçekleştirmesi, tespitlerde bulunması zordur. En azından günümüzde ve **yakın tarihte yapay zekalar arşivsel bilgi analizini gerçekleştiremeyeceklerdir**. Ancak sağladıkları bir takım kolaylıklar, bilgilere erişim, kelimeler, terimler, kavramlar arasında eşzamanlı bağlantılar kurma bakımından arşivciye yol gösterip, **analiz işlemlerini kolaylaştırabilecektir**.

Çağatay Okutan, bir metni oluştururken özellikle sosyal bilimler alanında kavramların dikkatli seçilmesinin önemine dikkat çeker: *“Sosyal bilimler alanında kullanılan kavramların dikkatle seçilmesi zorunluluğu vardır. Kavram kullanımında yerinelik hususunda gözden kaçırılması ve içeriğin yanlış kullanılması telafisi zor sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum hukuksal çalışmalar ve belgeler söz konusu olduğunda çok daha fazla önem kazanmaktadır. Üstelik bazı kavramlar ülkeler arasındaki ilişkileri etkileyebilecek kadar önemli boyutta olabilmektedir. Uluslararası ilişkiler söz konusu olduğunda Türkiye için hiç kuşkusuz en önemli kavramlardan birisi soykırımdır. (...) Soykırım kavramının hukuksal anlamı dışında kullanılmasının, yukarıda verilen bilgiler dikkate alındığında, önemli sakıncaları bulunmaktadır. Bu nedenle, anlam araştırmasına gitmeden yapılacak her türden değerlendirme yanlış sonuçlar doğuracak, hatta ülkelerin dış politikalarını dahi etkileyebilecektir. Dolayısıyla, özellikle hukuk alanlı çalışma ve uygulamalarda ortaya konan argümanların sağlıklı olabilmesi için kullanılan kavramların çok iyi analiz edilmiş olması gerekir.”¹⁵*

Bu sebeple bir belge metnini oluşturulurken dilin

15 Okutan, Çağatay. “Soykırım Suçu”, *Trabzon Barosu Dergisi*, (Mart 20: 9) 2005. 33-35.ss.

kullanımında seçilen yol o metnin içeriğinin psikolojik, sosyolojik, biyolojik, hukuki vb. yapısını da ortaya koyan en önemli enstrümanlardan birisi olabilir, yapılacak hatalar düzeltilmesi ve dönülmesi zor ve bağlayıcılığı olabilecek sıkıntılar doğurabilir.

Metni oluşturan kelimelerin, kavramların seçimi özellikle uluslararası antlaşmalarda, sözleşmelerde çok önemlidir. Seçilen kelimeler, terimler, kavramlar çok ciddi sonuçlar doğuracak uygulamalara sebep verebilir. Bu sebeple, “*Antlaşmalar, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nde belirlenen kurallar temelinde yorumlanmaktadır. (...) Antlaşmaların yorumlanması konusundaki en önemli kural Madde 31(1)’de bulunmaktadır:*

Bir antlaşma, hükümlerine antlaşmanın bağlamı içinde ve amaç ve hedefinin ışığında verilecek sıradan anlama uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır.

*Sözcüklere sıradan anlamının verilmesi antlaşmaların yorumlanmasında kullanılan ana ilkedir. Antlaşmalar söylediklerinden başka bir şey kastetmezler. Ancak, bazı durumlarda, aynı sözcük ya da sözcükler grubu farklı anlamlara da gelebilmektedir. Bazı durumlarda, antlaşmaların yorumlanması bağlamın değerlendirilmesini gerektirir; bu genellikle anlaşmanın bir bütün olarak okunmasını içerir. Bu süreçte çoğunlukla ‘giriş’ bölümleri, yani antlaşmanın hedef ve amacını anlatan, başlangıç kısmındaki bağlayıcı olmayan paragraflar kullanılır.”¹⁶ Elbette uluslararası antlaşma ve sözleşmeler için kelime, terim, kavram seçimi önemlidir. Bunu yine uluslararası antlaşmalarla normatif hale de getirebilirsiniz, ama uluslararası ilişkilerin her devletçe bilinen, yazılı olmayan bir kuralı vardır: “*Güçlü ülkeler her zaman uluslararası sistemi kendi çıkarlarına göre şekillendirmişlerdir.*”¹⁷*

Küresel ilişkiler, yeni gerçeklikler yalnız antlaşmalardaki veya sözleşmelerdeki kelimelere de takılı kalmıyor, hangi kurumca hazırlanırsa hazırlansın her metni oluşturan bütün didik didik

¹⁶ Byers, Michael. *Soykırımdan Son Kıırma Savaş Hukuku*. İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007. 14-15.ss.

¹⁷ Byers, Michael. *Soykırımdan Son Kıırma Savaş Hukuku*. İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007. 4.s.

edilebiliyor, burada ele geçirilen ufacak bir bilgi parçacığı sizi hiç ummadığımız mecralara sürükleyebiliyor. Sınır ötesi hukuk (küresel hukuk), sınır tanımayan iletişim, etkileşim belgeleri de aşan uygulamalara imza atıyor. Sözlü tarih yöntemleri, bellek çalışmaları ile kişisel hafızalardan anlatımlardan yola çıkılarak söylenenler tarihe dâhil ediliyor. “*Yazılı kültürün anlam mahfazası nasıl toplumsal olarak kabul edilmiş birtakım simgeler (örneğin harfler) vasıtasıyla bir ortama kaydedilmiş olan metin ise, sözlü kültürün anlam mahfazası da bireysel ve toplumsal şekilleriyle hafızadır.*”¹⁸ “*Son yıllarda bellek çalışmaları alanında sorumluluk, adalet ve hukuka dair tartışmalar öne çıkmaktadır*” ifadesini (Leydesdorff¹⁹, 2009)’tan alıntılamanın Leyla Neyzi²⁰ yeni dünyanın inşasında bu tespitlerin de önemli bir yer tutacağını ipuçlarını veriyor bizlere. Hayatın her alanının anlamlandırılması, bunların kelimelere, terimlere, kavramlara dökülerek biçimlendirilmesi toplumsaldan yola çıkarak küresele doğru yol alan süreçleri etkileyecek bir sistemi insanlığa dayatıyor. Toplumların, özellikle de Türkiye’nin geçmişiyle hesaplaşması isteniyor. Bu hesaplaşmada da öne çıkan unsur “terim sorunu” olarak görünüyor. Mithat Sancar ‘Geçmişle Hesaplaşma’²¹ adlı kitabının Birinci Bölümü’nün alt başlıklarından bir tanesini ‘Geçmişle Hesaplaşmada Terim Sorunu’ olarak belirlemiştir. Sancar, bu terim sorununu şu cümlelerle açıklıyor: “*Önemli siyasal gelişmeler, derin toplumsal sarsıntılar, ağır siyasal bunalımlar her zaman kendilerine özgü bir ‘semantik’ de yaratırlar. Çekirdeğinde*

18 Schik, Irvin Cemil. “Bedensel Hafıza, Zihinsel Hafıza, Yazılı Kaynak: Hat Sanatının Günümüze İntikalinin Bazı Boyutları”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*. Yayına Hazırlayan: Leyla NEYZİ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011. 14.s.

19 Leydesdorff, Selma (2009). “When Communities Fell Apart and Neighbors Became Enemies: Stories of Bewilderment from Srebrenica”, *Memories of Mass Repression: Narrating Life Stories in the Aftermath of Atrocity* Derl. Nanci Adler, Selma Leydesdorff, Mary Chamberlain ve Leyla Neyzi, New Brunswick: Transaction Publishers.

20 Neyzi, Leyla. “Giriş”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*. Yayına Hazırl.: Leyla NEYZİ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011, 3.s.

21 Sancar, Mithat. *Geçmişle Hesaplaşma*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

bir veya birkaç kavramın yer aldığı bu semantik, belirtilen nitelikteki toplumsal siyasal süreçlerin söylemsel ve eylemsel işletim sistemlerinin anahtar unsurlarından birisini oluşturur aynı zamanda. Bu semantiğe vücut veren kavramlar, belli bir tarihsel bağlama yerleşik oldukları için, kullanımlarında da genellikle özgül bir sürece gönderme yapma niyeti saklıdır. Başka bir deyişle, söz konusu kavramların anlamı ve içeriği, her şeyden önce kendilerini üreten ve üremesine katkıda buldukları tarihsel şartlarla sıkı bir bağlantı içinde belirlenir. (...) Geçmişle hesaplama, doğrudan geçmişte yaşananlara odaklanan bir tarihsel ilgiden ziyade, geçmişin bugüne yansıyan etkileriyle uğraşmayı ifade eder. (...) Bu yüzden, geçmişle ilişki konusundaki mücadele ve tartışmalar, tarih bilimine ilişkin olmaktan ziyade; içinde yaşadığımız (bugünkü) toplumun kimliğini, toplumsal yapının meşruiyetini ve siyasal-kültürel dokusunu belirleyen tartışmalar olarak algılanmalıdır.”²²

Geçmişin bugüne hizmet etmesi noktasında arşivsel bilgi analizleri geçmişle hesaplama faaliyetlerinde en iyi delillerden bir tanesi olacaktır. Metinlerin doğası, tonalitesi, desibelitesi seçilen kelime, terim, kavramların nitelikleri ve bunların siyasal, toplumsal alanlara yansımalarının derinlikli analizi yapıldığında hesaplamanın da kolay olacağı açıktır. Belleğin ortaya koyduğunu doğrulamamız mümkün değil. Çünkü bellek seçici, işine yarayan alıyor, acısının derecesini yükseltip karşıya bunu güçlü aksettirecek olayları dışa vurabiliyor. Tarih de bilimsel niteliği bakımından böyle diyebiliriz.

“Tarih sosyal bilimlerin içinde yer aldığından, matematik ya da doğal bilimlerden farklı olarak deney, model ve doğrulamaya elverişli değil. Carlo Ginzburg’un²³ önerdiği gibi, tarih arşiv belgelerini inceleme, yorumlama ve uzmanların tartışmasına sunmayı içeren dil temelli bir faaliyet. (...) Belleğin sözel tarih, otobiyografi ve hatıraları yerine, arşiv belgelerine öncelik veriyor. (...) Belleğin faciayı tanıtmaya, suçu bir tarafa atfetmeye yani

²² Sancar, Mithat. *Geçmişle Hesaplama*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010. 25, 60.ss.

²³ İtalyan tarihçi ve akademisyen.

yargıya ihtiyacı var. Bu yönüyle tarih, tarihi gerçeklere dönük; bellek ise kimlikle ilgili.”²⁴

Dil temelli bu faaliyetin kapsama alanına alınacak analiz faaliyetleri yeni ve değişik ufuklara yol açacaktır. Bu hususta örnek olarak yapılabilecek çok önemli bir çalışma “**Tehcir ve Emval-i Metruke Mevzuatı**”²⁵ ve o dönem çıkartılmış azınlıklara yönelik mevzuatın –örneğin; Tehcir Kanunu’ndan beş ay sonra Maarif Nezareti’nce çıkartılmış Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi- ciddi bir arşivsel bilgi analizine tabi tutulması olacaktır. Bu analiz neticesi ortaya çıkan sonuçlar Türkiye’yi suçlayan ülkelerin mevzuatı ile karşılaştırılırsa, örneğin Türk işçilerin yaşadığı ülkelerle, bugün kendi ülke vatandaşı olmuş farklı kimlikten vatandaşlarına dahi birçok konuda o dönemde verilmiş hakları veremedikleri ortaya çıkartılacaktır. Metinlerin tonalitesi, kelime, kavram ve terimlerin seçiminin **asla bir soykırımı öngörmediği görülecektir**. Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan’ın²⁶ Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi ile ilgili analizi ufuk açıcı ve yol gösterici bir metindir.

Belgenin üzerinde kayıtlı bilgiyi derinlemesine anlamak, analiz ederek tespitler yapmak, bilginin düzenleniş şekli ile birlikte farklı alanlarla ilgili bildirişimleri de anlamak, anlamlandırmak demektir. Belgeyi okumak onun barındırdığı bütünsel anlamları hemen anlamak değildir. Bu maksatla belge metnindeki dönemsel bildirişimin anlaşılması için dahi kelimelerin, terimlerin, kavramların doğru seçilmiş olması, cümlelerin, paragrafların açık ve anlaşılır, dilbilgisel kurallara uyumlu düzenlenmesi şarttır. Metni oluşturan cümleler, birbirini tamamlayan, tutarlı bir bütünü oluşturan, mesajı uzatmadan, çetrefilli hale getirmeden, açık ifadelerle verilmelidir. **Bir belgenin nitelikli bilgi taşıyan bir**

²⁴ Aktan, Gündüz. *Açık Kriptolar*. Ankara: Aşına Kitaplar, 2006. 184.s.

²⁵ Kardeş, Salâhaddin. *Tehcir ve Emval-i Metruke Mevzuatı*. Ankara: 2008.

²⁶ Aktan, Gündüz. “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Meselesi”, *Türkiye Günlüğü*, 64, 2001. 5-30.ss. http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale16_5.html. Erişim: 29.12.2014.

belge olması için onun yalnızca bilgi taşıması tek başına yeterli değildir. Konuyu çözümlmek, doğru mesajı iletmek amacıyla arka arkaya verilen bilgilerin arasında anlamlı bağ kurulabilmesi önemlidir. Belge ilk okunduğunda vermek istediği mesajı kolaylıkla iletebilmelidir.

Arşivci, bilginin bütünselliği üzerinden hareketle belgenin üretimi aşamasında belgenin içerik aktarmadaki en önemli unsuru olan dilin kullanımı noktasında da sürece dâhil olup kurallara dayalı bir metin oluşturmanın kar-zarar hesabı hususunda fikir beyan etmelidir. Kuramlar geliştirip ilgilileri yönlendirecek açıklamalar getirmesi faaliyetleri arasında olmalıdır. Birçok kurum veya devlet yaptığı yazışmalarda, çoklu gerçeklik barındıran ifadeleri gelecekte menfaatlerine, hedeflerine ve çıkarlarına hizmet etmesi maksadıyla kullanır veya bunun tam tersi olarak bazı ifadeleri hiçbir şekilde kullanmaz. Bunun her ikisi de bilinçli olarak yapılır. Sıklıkla da, farkına varılmadan, üzerinde düşünülmeden bazı ifadelere metinde yer verilir. Tarih bunun örnekleriyle dolu olduğu gibi günümüzden de birçok örnek verilebilir:

Örneğin: Günümüzde özellikle Batı menşeli haber ve yazışmalarda **“İslami Terör”** terimi kasıtlı olarak kullanılmaktadır. Oysa terörün dini yoktur. Uluslararası terminolojide “Hristiyan Terörü”, “Yahudi Terörü”, “Budist Terörü” gibi hiçbir kavram ve terime rastlanmazken, İslam ve Terör’ün bir arada kullanılarak bir terminoloji oluşturulması günümüzde ve geleceğe yönelik **Batı düşüncesinin kurguladığı hedeflerini ve çıkarlarını içerisinde barındırır.**

Adalar Denizi

Ege, Mitoloji’de Bir Yunan Kralı’nın adıdır. Aigeus, Aegeus ya da Egee olarak bilinir. Yunanlılar, Akdeniz’in bu kısmına 'Ege Denizi' adını vermişlerdir. Bölgedeki Yunan egemenliğini ve haklarını belirtmek maksadıyla ısrarla Ege Denizi deyimini kullanırlar. *“Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, Büyük Taarruz’da, Türk Ordularına, “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri.” emrini vermiştir. Atatürk’ün hedef gösterdiği deniz, bugün Akdeniz olarak bilinen*

*Akdeniz değil, Adalar denizidir. Çünkü Atatürk, denizin gerçek adını kullanmıştır. Gerçekte geniş anlamda, Akdeniz bugünkü anlamda Adalar denizini de kapsamaktadır. Ancak ayrıntıya inildiğinde, Akdeniz'in bir iç kolu olarak "Adalar denizi" denmiştir. ATATÜRK, hayatı boyunca hiçbir zaman "Ege Denizi" adını kullanmamış, daima "Adalar Denizi" adını kullanmıştır. Adalar Denizi'nin Ege Denizi olarak kullanılması, 1941 Birinci Coğrafya Kongresi'nden sonra olmuştur. Yanlışın düzeltilmesi halinde, ATATÜRK'ün Türk Ordularına verdiği emir daha iyi anlaşılacaktır. Ne yazık ki, daha sonra ki yıllarda, bu denizin adı, Türk atlaslarında ve kitaplarında "Ege Denizi" olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Bu bir Tarihi yanılığdır."*²⁷

Bu uygulamalardan haberdar olan arşivci bir anlamda aklın, zekânın, entelektüel birikimin gücü ile dilin, seçilen kelimelerin, terimlerin, kavramların gücünü birleştirebilmelidir. Bu güç birleşimini hem belgeyi oluştururken hem de arşivsel bilgi analizi aşamasında kullanabilmelidir.

Belgelerin üretim amacının bilgi aktarımı olduğu daha önce ifade edilmişti. Ama kurum ve kuruluşlar, özel işletmeler bu bilgi aktarımı işlevini yerine getirirken, bir takım farklı anlatım metotlarına da başvurabilirler. Örneğin bir bilgi aktarılıp, mesaj verilirken ima'ya müracaat edilir. Karşıya bir şeyler anlatılırken başka bir şey de ima edilir. Yani belge metninde iş ve işlemler, süreçler, yasal zorunluluklar, tercihler, olması gerekenler, hatalar, eksiklikler, hak talepleri anlatılırken duygu ve düşünceler de farklı ifade edilebilir. Bir takım anlatım seçimleri, tercihler, metne verilen tonalite ve vurgularla da karşı tarafın duygu ve düşünceleri etkilenmek istenir. Metindeki bu farklı anlatım seçimleri çoklu gerçeklikleri veya anlamlılıkları içerisinde barındırabilir. Ülkemizde de tüm kamu kurum ve kuruluşlarında kullanılan resmi yazışma ve imla kurallarımız mevcuttur. Kullanılan resmi yazışma

27 Özey, Ramazan. "Güncel Yazılar: Ege Denizi'nin Adı; Adalar Denizi", <http://www.Ramazanozey.Net/Rozey/Icerik/Detay.Asp?Id=169&Dil=Tr>, Erişim:19.08.2014.

dili de bir takım kuralları içerisinde barındırır.

Kurumların birbirleriyle, kişilerle, özel işletmelerle, devletlerle veya uluslararası teşkilatlarla yapılan yazışmalarda kullandığı çerçevelendirilmiş, sınırları belirlenmiş bir dil,

Resmi yazışma kurallarına, devletin siyasetine özgü terim, kelime ve kavramlar,

Devletin tarihi süreçleri neticesi geliştirdiği, çevresel, bölgesel ve küresel hassasiyetlerini gösteren, geleneklerine ve geliştirdiği siyasete uygun bir üslup, (Örn. Sözde Ermeni Meselesi gibi)

Tarihsel süreçler içerisinde kullanılan resmi dil ve üslup da değişime uğrayabilir. Belgelerde dil kullanımı, üslup biçimi kronolojik bir sıralamada incelenerek bir kurumun veya devletin geçirdiği siyasi, sosyal, kültürel, askeri vb. değişimlerin tespiti de yapılabilir.

Bu gerçeğin farkında olan bir arşivci, arşivsel bilgi analizi esnasında bilgi veya mesaj metne dökülürken kullanılan dilbilgisel özellikleriyle birlikte onun taşıdığı siyasal, stratejik, ekonomik, kültürel, askeri, dini, psikolojik vb. mesajları da algılayabilmelidir. Belgelerin yalnız dönemsel mesaj taşımayıp gelecekte de değişik mesajların ipuçlarını içerisinde barındırdığını ve bugün üretilen elde edilen belgelerin gelecekte daha da titiz ve analitik bir incelemeye, tabi tutulacağı malumdur. Arşivci, belgenin üretimi aşamasında verilen mesajın açık anlaşılır olması kadar farklı psikolojik, siyasal vb. anlamlar yüklenilecek dil kullanımından, terim, kelime ve kavram seçimlerinden uzak durulmasını sağlayacak kuralları bilgi belge yönetimi süreçlerine dâhil etmelidir.

Bu husus ciddiye alınmalıdır. Çünkü tüm süreçleri tamamlanarak resmileştirilmiş yazılı bir metinde yanlışlıkla veya umursamazlıkla yapılan hatalı seçimlerin tekraren düzeltilmesi mümkün değildir. İstenmese bile yanlış ve hatalı bir mesaj ve anlam karşıya verilmiş olur. Bu da hiç arzu edilmeden farklı angajmanlara, güç kayıplarına, hedeflere erişememeye sebep verebilir.

Günlük kullanımda çok etkili olmayan bazı ifadeler bir belge

metninde kullanılış biçimi, üslubu ve tonalitesi çerçevesinde güçlü bir mesleki anlam, tehdit, uyarı, ima taşıyabilir. Örneğin A kurumundan gelen “Gizli” ibareli bir yazıda görülen eksiklikle ilgili karşıya mesaj verilerek bir uyarıda bulunulmak istenilmektedir:

.....NA

“Kurumunuzca tarafımıza gönderilen “Gizli” ibareli yazının yalnızca ilk sayfasına “Gizli” damgasının tatbik edilerek eklere aynı damganın tatbik edilmediği görülmüştür. 6/3048 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince üst yazıya tatbik edilen gizlilik derecesi ekleri için de geçerlidir ve aynı gizlilik damgası aynen eklere de tatbik edilmelidir. Bu durum devam ettiğinde güvenlik açıkları oluşacağı malumdur. Bu eksikliğin bundan sonraki yazışmalarda düzeltilmesi gerekmektedir. Aynı hatanın devam edip etmediğinin ciddiyetle takibi yapılacak, tekrar ettiği takdirde mevzuat çerçevesinde işlem yapılması noktasında hareket edilecektir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.”

Bu yazışmada verilen mesajı iki grup halinde değerlendirebiliriz:

1- Yazışmada yapılan hatanın giderilmesi noktasında bir uyarı yapılmıştır.

2- Bu şekilde davranmaya devam ederseniz güvenlik açığı doğacağından mevzuat çerçevesinde işlem yapılacağı ifade edilmekle birlikte “hesap sorulacaktır” şeklinde bir tehdit iması bulunmaktadır.

Bu açıklamalardan yola çıkarak arşiv malzemesi üzerinde yapılacak bir analiz çalışmasında dikkat edilecek hususları şu şekilde sıralamak yol gösterici ve önemli olabilir:

- 1- Belge metninde kullanılan kelime, terim, kavram kadrosu,
- 2- Kelimelerin, terimlerin, kavramların anlam alanları,

3- Metni oluşturan dilbilgisel yapılandırmalar (fil çekimleri, kip, zaman kullanımı, bağlaçlar vb.)

4- Kullanılan dilin entelektüel ve mesleki seviyesi,

5- Metnin tonalitesi,

6- Noktalama işaretlerinin kullanımı,

7- Metinde kullanılan mecazlar, kinayeler, göndermeler, imalar, bunların oluşturduğu anlamlar, yan anlamlar, anlam kaymaları,

8- Belge metninde kullanılan simgesel kelime, terim, kavramlar, semboller (dini, askeri, siyasi, bilimsel, örgütsel vb.)

Analizi yapılan metnin oluşturulduğu iletişimsel ortamın metnin üretimini de etkilediği düşünülmelidir. Metnin işlevinin ve amacının anlaşılması analiz süreçlerini kolaylaştırır. Metnin çözümlenmesinde kurumun etkinliği, dönemsel popülerliği, işlevselliği, beklentileri, yaptırım gücü, kurumsal kültürü ve değer yargıları da önemli unsurlar olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Arşivsel analiz konusunda sıralanan işlemler, aşamalar genel hususları kapsamaktadır. Her belgenin ait olduğu kuruma, işletmeye, birime, altbirime hatta yönetici ve kişilere göre kendilerine özgü karakteristik özellikleri olabilir. Bu sebeple her belgeye aynı sorular sorulup sorgulama yapıldığında aynı cevaplar alınmayabilir. Arşivci bu sebeple bilgi sorgulaması esnasında esnek olmayı becerebilmeli, öncelikle belge ve onu oluşturanların duygularını da çözümlayebilmeli, dönemin söylemini anlayabilmelidir.

Bu anlamda arşivci tarafından metnin mesajındaki, beyanındaki özne ortaya çıkartılmalıdır. Daha sonra metnin bütünü üzerinden özne-yüklem ilişkisi izah edilmelidir. Mesajı kim veriyor, kim beyanda bulunuyor (kurum, kişi, yasa vb.) özne, nasıl isteniyor metnin yüklemidir.

Belge metninin taşıdığı mesajdaki özne-yüklem arasında düalistik, yani ikili karşıtlık veya ikili uyuma dayanan bir ilişki vardır. Ortada anlamlı bilgi üreten, mesaj veren veya beyanda bulunan bir metin bulunur. Bilgiyi üreten veya talep eden bir özne, talebi, isteği eylemi yerine getirmesi gereken ve bunu nasıl

yapması gerektiği tarif edilen bir yüklem mevcuttur. Özne ile yüklem arasında sıklıkla karşıtlıklar bulunur. Bunlar değişik yazışmalar, mesajlar ve beyanlarla giderilmeye çalışılır. Bazen öznenin talepleri ile yüklemine yerine getireceği eylem arasında uyum söz konusudur. Karşılıklı mesajlaşmalar, beyanlarda bulunmalar sistemli bir süreci ortaya koyar. Her ikisinde de anlamsal, bilgisel veya eylemsel bir mübadele bulunur. Arşivci bu mesajları, beyanları, mübadeleleri analiz ederek ilk anlam bilgisinden yola çıkarak yeni bilgiler ve anlamların tespitini yapar. Yapılan bu tespit metnin taşıdığı bilginin anlamsal değerini artırmaz, daha farklı bilgiler de taşıdığını belirtir.

Arşivsel bilgi analizinin metinlerdeki çoklu gerçeklikleri, çapraz bağlantıları ortaya çıkarmak amacıyla yapıldığı ifade edilmişti. Ancak arşivsel bilgi analizi yalnızca bir kurumda yapılıyor, diğer kurumlarca önemsenmiyorsa ortaya çıkan bilgisel değer yalıtılmış, sınırlı bir etki doğurur. Bu sebeple yapılan faaliyetler kurumlar arası alanlara taşınır, **bu işlemler bir devlet politikası olarak yürütülürse**, birbirini tamamlayan, eksik parçaları gideren veya daha önce hiç fark edilmemiş bilgiler tespit edilir, bunlardan bir seri oluşturulursa ulusal bazda çapraz bağlantılar, çoklu gerçeklikler ortaya çıkar, bilgi parçacıklarının kesişme noktaları belirlenir. Böylece yalıtılmış, sıradan bilgi parçacıklarından açıklayıcı, dinamik, kullanılabilir bir yapı tesis edilir. Bu da uluslararası alanda bilgi temelli, güç üretimi en yoğun ülkelerden birisi konumuna erişimi kolaylaştırır.

22. Analiz ve Sentez Yeteneğinin Geliştirilmesi

Analiz yapma yeteneğini geliştirmenin en önemli unsurlarından bir tanesi değişik disiplinlerden okumalar yapmak, entelektüel birikim sağlamaktır.

Tüm meslek gruplarının özellikle de bir yöneticinin ve arşivcinin analiz becerisini geliştirmesi ve bir davranış modeli haline getirmesi için yapılması gereken şeyler vardır. Öncelikle **lisans eğitim programlarında analiz ve sentez yeteneğini** geliştirici ve öğretici derslere yer verilmeli, bu alana doğal yeteneği olan öğrenciler özel geliştirici faaliyetlerle yönlendirilmelidir. Aslında bu husus devlet bazlı politikalarla da desteklenmelidir. Günümüz dünyasını anlamış bir yönetim modeli, bilgi çağına yararlı ve onun öznesi ve yüklemi olmayı hedeflemiş politikaları arasına “**Nitelikli Yönetici Yetiştirme Politikası**”nı ve “**Sürdürülebilir Arşiv Politikası**”nı da eklemelidir. Hâlihazırda yöneticilik görevi yapanlar ile arşivcilik mesleğini icra edenler ise mutlaka Arşivsel Bilgi Analizi alanında da kendilerini geliştirmelidir.

Analiz ve sentez yapma yeteneğini geliştirmenin en önemli unsurlarından bir tanesi değişik disiplinlerden okumalar yapmak, entelektüel birikim sağlamaktır. Bu anlamda yapılacak okumalara özellikle kaliteli polisiye, casusluk, gerilim ve tarihi romanları da eklemek analiz ve sentez yeteneğini geliştirmenin başlangıç adımlarından bir tanesidir.

Yapılan okumalarda ilgiyi çeken bölüm, pasaj, paragraf veya cümlelerin altı çizilmeli, sayfa dışarıdan da görülecek şekilde çıkartmalarla işaretlenmelidir. Gerekirse ilgi çeken bu bölümler ufak not sayfalarına künyesi de çıkartılarak yazılmalı, bu notlar konusuna göre tasnif edilerek biriktirilmelidir. Dönem dönem çıkartılan bu notları okumak unutulmuş konuları, olayları hatırlamaya yarayacaktır.

Okumalar sırasında bilinmeyen kelime, terim, kavram vb. not alınarak anlamları tespit edilmeli, okunan kitapta -kendi sözlüğü yoksa- geçtiği sayfadaki müsait bir boşluğa anlamı yazılmalı, bunlar da ayrıca başka fiş kâğıtlara yazılarak biriktirilmeli, bu kelimenin geçtiği kitabın, derginin vb.nin künyesi de fiş kâğıdının altına çıkartılmalıdır.

Okunan, ilgi duyulan alanlarla ilgili bir ifade tarzı ve bilgi birikimi oluşturulmalıdır. Okumalar arttıkça, notlar çoğaldıkça analiz ve sentez yeteneğinin geliştiği, belge metnindeki çoklu gerçekliklerin, alt bilgilerin kolay tespit edilebildiği görülecektir. Analiz ve sentez yeteneğinin ve entelektüel bilgi birikiminin geliştirilmesi yalnız geçmişe ait bilgi birikiminin analizinde işe yaramayacak bilginin bütünü üzerinden yerine getirilmesi gereken işlemlerin, oluşturulması gereken süreçlerin, bunların kurgulanmasının da doğru, düzenli, kullanılabilir ve yönetilebilir olmasını sağlayacaktır

Belge-bilgi analizi, bir belgenin öncelikle kime, ne anlatmak istediğini, bunu nasıl anlatıp, neyin ne zaman istediğini açıklar. Arşivsel Bilgi Analizi öncelikle biçim ve içeriği ayrı ayrı tanımak, kavramak demektir ve ciddi bir bilgi birikimine sahip olmayı gerektirir.

Belgenin derinlikli arşivsel bilgi analizine tabi tutulması için öncelikle kurallar çerçevesinde ve bir yöntem dâhilinde okunması, anlanması ve anlamlandırılması şartı vardır. Belgenin üzerinde taşıdığı mesajı, bilgiyi derinlikli anlamak, deşifre etmek onun dönemsal anlam bildirişimi ile birlikte varsa mesajı içerisindeki çoklu gerçeklikleri ve çapraz bağlantıları da kavramak, mesajın, bilginin düzenleniş biçimi ile birlikte farklı alanlara ait bildirişimleri de tespit etmek, algılamak, anlamak, anlamlandırmak demektir.

Arşivsel analizde metinde hissedilen veya algılanan gerçeklikler, bağlantılar öncelikle belleğe yerleştirilir. Metin okunurken ilişki kurulan diğer göstergeler, gerçeklikler, bağlantılar birbirini izlemeli böylece yeni anlamlar ortaya çıkartılmalıdır. Belgenin okunması esnasında yakalanan, hissedilen gerçeklikler cümle, paragraf veya metin bitene kadar zihinde tutulur, okuma ve

analiz işlemleri boyunca ipucu olarak elde edilenlerle birlikte başka gerçekliklerle, bağlantılarla ilişkilendirilerek yeni bir anlamlandırma süreci başlatılır.

Daha sonra zihinde şekillendirilen ve tutulan bu yeni anlam yapıları bir sıralamaya ve anlamsal ilişkilendirilmeye tabi tutulur. Bunlar bu aşamada belirli bir düzenle yazıya aktarılarak unutmamanın önüne geçilir. Entelektüel bilgi birikimi ve mesleki tecrübeler yardımcı ile birlikte ilk anlam bildirişimi, ortaya çıkan yeni gerçekliklerle, çapraz bağlantılarla yapılandırılarak bir bütünleştirme sağlanır, mantıksal ilişkilendirme ve sıralama gerçekleştirilir. Bu yeni yapılar ile tarihi olaylar, deliller, haklar, uluslararası ilişkiler, sorunlar, toplumsal olaylar, uyuşmazlıklar, anlaşmazlıklar, suçlamalar vb. arasında yeni veriler ortaya çıkartılmış olur. Arşivsel analiz belge metnindeki mesajı, beyana, bilgiye veya bunların oluşturulması esnasında kullanılan kelime, terim veya kavramlara bağlı olarak yapılır. Arşivsel analiz yapanın belgede olmayan bir gerçekliği, bağlantıyı varmış gibi zorlama yollarla gösterme hakkı yoktur. Belgenin analizi neticesi bu yeniden yapılandırma süreci zaten var olan ama ilk anlam bildirişiminde görülüp tespit edilemeyen derindeki gerçeklikleri, bağlantıları düzenleme ve yüzye taşıma işlemidir.

Arşivsel bilgi analizinde arşivcinin dil bilgisinin ve kelime hazinesinin kuvvetli olmasının yapılan işin doğru ve nitelikli olması açısından çok büyük önemi vardır. Arşivci resmi yazışmada, belgede kullanılan kelime, terim, kavram ve cümle yapılarını dilsel olarak çok iyi anlamalı, algılamalı, onların gerçek hayatta ve kamu dünyası içerisindeki iletildiği anlamı, yan veya farklı anlamlarını, kullanılan anlamından değişik olarak içerisinde barındırdığı ve niyetleri ortaya koyan eşleştirmeleri, mantıksal tanımlamaları bilmelidir. Arşivci metinde bulunan ve okuyucunun yorumuna, duygularına bırakılmış boşlukları doldurmaz. O metinde zaten var olan gömülü, gizli veya sinmiş gerçeklikleri görünür kılar. Bu çerçevede dilsel bilgileri ile birlikte matematiksel kavramlaştırmayı, mantıksal ve bütüncül düşünmeyi becerebilmesi kadar gerektiğinde bütünü parçalara bölerek parçalardan yeni bir

görüntü elde etmeyi de başarabilmelidir. Belgenin arşivsel analizi derinlerden yüze yeni gerçekliklerin, niyetlerin çıkartılması olduğundan yeni bir bilgi üretmek anlamını da taşır.

Bir kelimenin, terimin veya kavramın sözlük anlamı her zaman tek anlamlı değildir. Bunların bazen görünenden farklı olarak derinde veya arkada olan anlamlandırılmaları veya bir seslenmesi mevcuttur.

Bir belgenin doğru ve nitelikli bir analize tabi tutulması için onun üretilmesi aşamaları da çok önemlidir.

Güncel veya geçmiş tarihli bir belge analizinde ilk önce ana konu ve istenenler ortaya konulur.

Ana konunun muhatabı kurum veya bilimsel disiplin alanı (tarih, hukuk, sosyoloji, fen bilimleri, psikoloji, uluslararası ilişkiler, diplomasi vb. gibi),

Çoklu gerçeklikler, döneminde ortaya çıkması veya görülmesi kolay olmayan ama gelecekte farklı birçok alana, konuya açıklık getirebilecek, hak hukuk kaybını engelleyecek unsurlar şeklinde kategorize edilebilir.

Daha sonra eğer varsa belge üzerindeki bilgi parçacıkları ayırt edilerek başka hangi alan ve konularla ilgili kesin veya tartışılabilir hususlar varsa tespit edilir. Bu bir tezdur. Bu tez nedenleriyle belge metninden, başka belge metinlerinden veya olaylardan alınacak kanıtlarla savunulur. Bu aşamalarda:

Belge metnindeki temel unsurlar,

Belgenin yapısı, ifade tarzı ve barındırabileceği başka bilgiler -çoklu gerçeklikler, altbilgiler-,

Belgenin bütünsel anlamı ve bilgi parçacıklarının muhtemel barındırdığı anlam parçacıkları tespit edilir.

Belge sahibi kurum veya işletmenin metindeki ana konuyu nasıl işlediği belirlenir.

Mevzuat, kurumsal kültür, toplumsal duyarlılıklar, yasal zorunluluklar gibi unsurların hem ana konuya hem de alt konulara, çoklu gerçekliklere nasıl bir katkı sağladığı çözülür,

Gerekirse belge metninin barındırdığı bilginin ötesine geçilip,

tarihe, başka bilimsel disiplinlerin temaları, uygulamaları veya çıktılarına göndermeler yapılarak muhtemel çoklu gerçeklikler ve altbilgilerle ilgili içeriğe dayalı unsurlar belirlenir.

Bu işlemlerin yapılabilmesi için gerekli olan şartlardan bir tanesi de, belgenin barındırdığı temel unsurların listelenebilmesidir. Yani;

Belgenin teması, konusu, tema ve konuyu destekleyen unsurlar, kurumsal bakış açısı, yan unsurlar yani çoklu gerçekliklerin listesi oluşturulabilmelidir.

Belgenin Teması: Belgenin yazılış amacını ortaya koyan ana tema ve erişilmek istenen hedefler,

Belgenin Konusu: Belgenin ana konusu, bilginin ortaya çıkmasını sağlayan ana olay örgüsü,

Temayı ve Konuyu Destekleyen Unsurlar: Yasal mevzuat, saklama süreleri, kurumsal alışkanlıklar, toplumsal duyarlılıklar, kişisel haklar vb. unsurlar,

Kurumsal Bakış Açısı: Belgenin hazırlayıcısı metni oluşturan kurum ve işletmenin meseleye yaklaşımı, bakış açısı ve olayı çözümlenmek noktasındaki davranış şekli,

Yan Unsurlar, Çoklu Gerçeklikler: Belgenin ortaya çıkmasına sebep olan olay, durum, yasal uyum ve zorunluluklar, haklar için getirilen çözüm önerileriyle birlikte belge metni içerisinde bulunan başka bilgi parçacıkları ve çoklu gerçekliklerin farklı hangi alanlara ait hak ve hukuku koruyabileceği, başka hangi kurumun veya disiplin alanının kapsama alanına gireceği değerlendirmeleri,

listelenebilmelidir.

Ayrıca,

Belgenin içerik olarak zaman aralığı,

Kurumsal kimliği, coğrafi konumu(yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası veya küresel),

İdari, tarihi, kültürel, hukuki, sosyolojik, diplomatik,

ekonomik, güvenlik, gizlilik vb. bağlamları belirlenir.

Belge-bilginin içerik olarak tarihi zaman aralığı, metnin ortaya çıkışına ait tarihsel süreç, olayın çözülmesi, olayın çözülmesinden sonraki aşamalarında ortaya çıkan bağlantı kurulabilecek farklı olaylar, detay bilgiler,

Olayın çözümünü destekleyen uygulamalar, yasal dayanaklar, örnekler, geliştirilen yeni fikirler, uygulamalar, detaylar, bakış açıları tespit edilir.

Metnin çözülmesinde tarafların objektif davranış ve uygulamalarda bulunup bulunmadıkları veya sübjektif davranarak olayın çözümünü zorlayacak, işi sürüncemede bırakacak, çözümü zorlayacak uygulama ve önerilerde bulunup bulunmadıkları, ya da,

Pasif bir yaklaşımla meseleyi çözümlemenin dışında kalan bir yaklaşım sergileyip sergilemedikleri belirlenir.

Metni oluştururken yapılan kelime, terim, kavram seçimleri, cümle ve paragraf kuruluşları, ifadenin tonu (sertlik derecesi; didaktik, yumuşak, işbirlikçi, çözüm bulucu, tehdit, uyarı vb.), meselenin veya çözümün nitelikli bir detaylandırma ile ifade edilip edilmediğinin tespiti de önemli bir husustur.

Belgeyi oluşturan metindeki duygu ve psikolojik atmosferin tespiti, bilgilendirme veya çözüm için kullanılan yasal dayanaklar, yer, zaman, nesne, örneklendirme, gerekçelendirme esasları, soyut fikirler ve öğeleri açıklayan semboller, tanımlama ve tariflerin de değerlendirilmesi gereklidir.

Belge metninde asli konunun ana teması açısından olması gereken bilgi ile olabilecek altbilgi veya çoklu gerçeklikler arasındaki ilişkiler,

Metnin barındırdığı bilgide söylenen veya söylenmek istenenler ile asli olarak anlatılmak istenenler arasında çelişki bulunup bulunmadığı veya eksik bilgi olup olmadığı belirlenmelidir.

Metin içerisinde kullanılan kelime ve terimlerin asli anlamlarının ötesinde bir anlam barındırıp barındırmadığı yani mecaz, kişiselleştirme, mübalağa, siyasi, toplumsal, yasal veya idari sıkıntı doğuracak nitelemeler, açıklamalar, benzetmeler,

imalar bulunup bulunmadığı analizde önemli bir yer tutar.

Belgeler daha önce elden geçirilip analiz yapılırsa dahi önemli olduğu düşünülen fonlar, belge grupları dönem dönem tekraren incelenmeli, yeni öğrenilen bilgiler, gelişen olaylar ışığında analiz çalışması yenilenebilmelidir.

Belge metnindeki çoklu gerçeklikleri tespit etmek için ilgililerle, bilmesi gerekenler veya erişebilecekler kıstasları da göz önünde bulundurularak konu tartışılmaktan çekinilmemelidir. Konuyu kavramayanlar olduğu veya yanlış anlaşıldığı düşünüülüyorsa yersiz inatlaşmaya da kalkışmadan fikrin savunulmasından vazgeçilmemelidir.

Fikri alınacak başkalarının olduğu düşünüülüyorsa onların fikirlerinin alınmasından da sakınılmamalıdır. Ancak burada da güvenlik ve gizlilik esasları göz önünde bulundurulmalıdır.

Analiz neticesi elde edilen sonuçlar hususunda çok net olunamıyorsa, sonuçlar üzerindeki yargı ve tahminler hiçbir kapalılığa yer verilmeyecek şekilde açıkça belirtilmelidir.

Belge-bilgi analizinde derinlikli düşünme, çapraz değerlendirme ve bağlantı dizini oluşturmak en önemli uygulamalardan bir tanesidir.

Yapılan analiz neticesi ortaya çıkartılan gerçeklikler yazıya dökülüp kayıt altına alınmalıdır. Belgenin özeti çıkartılıp, indeks unsurları belirlendiğinde ayrı bir başlık altında tespit edilen çoklu gerçeklikler, alt bilgiler, ilgili olabilecek diğer disiplin veya faaliyet alanları da dizin halinde verilebilmelidir. Çapraz bağlantı dizini oluşturulmalıdır.

Belge özeti, belgenin barındırdığı düşünülen bilgilerin, değerlendirme ve analiz sonucunda ortaya çıkartılanların tümünü gösteren, tezin bütününe kapsayacak cümlelerden oluşmalıdır. Özet açık, anlaşılır kısa ve hatırlanabilir olmalıdır.

Tüm bunlardan sonra arşivsel bilgi analizi yapacak bir arşivciyi oluşturan bileşenleri şöyle sıralayabiliriz:

Entelektüel birikim,

Tecrübe,
Değerler sistemi,
İnançlar,
Yargıya varma,
Kavramsallaştırma,
Planlama,
Kontrol etme,
Gözden geçirme,
Odaklanma,
Biraz hissiyat ve
Güçlü sezgiler.

Bu bileşenler vizyoner bir bakış açısı sağlayıp, hedefler tespit etmeyi, bilgi parçacıklarından bütünsel bilgiye erişmeyi, düzenlenmiş veya saklanmış, derinde kalmış gerçeklikleri algılamayı, bilgide değerlendirilecek unsurlar bulmayı, stratejik düşünce sistemi geliştirmeyi mümkün kılar.

Çağla Taşkın, 'Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yıldönümü' başlıklı yazısında Foucault'nun öngördüğü yeni tarih anlayışından bahsederken, arşivcilerin çalışmalarına da ipuçları sağlar: *"Foucault, 1969 tarihli çalışmasında 'tarihin epistemolojik mutasyonu'ndan bahseder; bu topyekûn tarihten genel tarihe doğru bir evrilmedir. (...) Foucault'ya göre bizi tarih kavramının sorgulanması ve muhtemel olarak silinmesine götürecektir bu süreçte karşımıza diziler, bölümler, limitler, seviyeler ve seviye farklılıkları, geçişler, yeni türden incelemeler ve ele alışı sunan yeni bir tarih yazımı anlayışı çıkarır. (...) Böyle bir tarih anlayışında yorumlamadan ziyade inşa ön plandadır; tarih yazımını karakterize eden şey, eldeki verinin nasıl yorumlandığından çok nasıl yorumlanmak istendiği, nasıl inşa edileceğine karar verildiğidir; bu noktada da tarihçilerin/araştırmacıların inceleme konularını nasıl söylemler üzerinden oluşturdukları ve geliştirdikleri önem kazanır. (...) Etkin tarihin bu tür bir ilerleyiş çizgisine karşı çıkması, bir önceki modelde gözden kaçabilecek veya mübalağa edilebilecek hususların çözümlemenin içine katılmasını, dahası bu hususlara*

istenen ağırlığın verilmesini mümkün kılar; tarih yazımında yekpare bir yol benimsenmesi yerine farklılıklara, alternatif çözümlere ve yorumlamalara açık birden fazla yol tercih etme olasılığını doğurur.”¹

Foucault'nun etkin tarihle ilgili çözümleneleri, arşivsel bilgi analizinin yeni tarih yazımına ve bazı gerçekliklerin yeniden inşasına dair önemli araçlardan bir tanesi olabileceğini de bizlere gösteriyor. Yukarıda ifade edildiği gibi arşivsel analiz bilinen ve görünenden daha derinde yatan anlamların, gerçekliklerin, niyetlerin yüzeye taşınması için yapılması gereken bir süreçtir. Belgenin taşıdığı mesajın, beyanın, bilginin nasıl yorumlandığı zaten malum olandır, ancak arşivsel bilgi analizi yaptığı çözümlenelerle altta yatan niyetin, eylemin aslında nasıl yorumlanmak istendiğinden, ne gibi söylemlerle kurgulandığından bahsederek yeni gerçekliklerin inşasına imkân verir. Bu da alternatif yorumlamalar ve bağlantıları ortaya koyabilir.

Arşivsel Bilgi Analizi yapan arşivciler bir anlamda '**özel operasyon birimleri**' gibidir. Bilginin, gerçekliklerin özel kuvvetleridir. Bunlar, derinde olan gerçeklikleri dikey okumalar yaparak disiplinlerarası etkileşimleri sağlayarak, bilgi kesişme noktalarını tespit ederek, derinlemesine algılayabilme ve anlama yeteneğine sahip, '**özel eğitilmiş ve yetiştirilmiş**' elemanlardır. Her arşivci bu analiz faaliyetini yürütemez. Üniversiteler ilgili alanlarda bu konuda merakı, eğilimi ve becerisi olanları ders seçimleriyle yönlendirip yetiştirmeli, devlet de kurum ve kuruluşlarda istihdam ederek **yeni enerji merkezleri ve odakları** oluşturmalıdır. Devlet-üniversite işbirliği çerçevesinde sistemli programlar geliştirilip hayata geçirilmelidir.

¹ Taşkın, Çağla. "Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yıldönümü: Web siteleri, tarih yazımı ve hatırla(t)ma üzerine", *Kılavuz Tarih Düşünce Kültür Dergisi*, (50) Haziran 2014. 55.s.

23. Bitirirken

Yoğun ve çatışmalı bunalımların yaşandığı günümüzde bizlerin bilgi birikimlerimizi yeniden keşfetmemize ihtiyaç vardır. Türkiye uluslararası alanda sıklıkla birçok konuda suçlamalarla karşılaşmaktadır. Bu sıkıntıların bir kısmı bugünkü meselelerle ilgili iken birçoğu da geçmişe ait şeylerdir veya kökeni geçmiştedir. Kosova Savaşı sırasında Balkanlardaki Amerikan diplomasinin mimarı Richard Holbrooke'dan bir anekdot aktaran Michael Ignatieff, geçmişe dayanan sıkıntılarımızın nedenini de derinlerden bizlere gösterir. Miloseviç'le yapılan başarısız bir görüşme sonunda Holbrooke, *"Kravatı eğilmiş, yüzü bitkinlikten çökmüş bir halde odasına girmeden önce, 'Hala Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye etmeye çalıştığımıza inanabiliyor musun?' diyor."*¹ Aynı kitapta bu soruyu Amerikan Büyükelçisi de soruyordu: *"Amerikan Konsolosluğu'nda büyükelçi (...) Chris Hill (...) Miloseviç'le yapılan sonuçsuz bir görüşmeden sonra, Aralık ayında Belgrad'daki otelin koridorunda Batı'nın yirminci yüzyılın sonunda neden hala Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye etmeye çalıştığını soruyordu."*²

Kökü geçmişe dayanan veya bugünlerde yapılan suçlamalar dış politikamızı, uluslararası ilişkilerimizi etkilediği gibi iç dinamiklerimizi de etkilemekte, toplumsal huzursuzluklara ve sıkıntılara sebep vermektedir. Ülke olarak siyasi, ekonomik, askeri, güvenlik vb. gibi boyutlarda çözüm üretmekle birlikte, birçok alanda elinde bulunan farklı bilgi materyallerini,

¹ Ignatieff, Michael. *Sanal Savaş*. İstanbul: Everest Yayınları, 2000. 31.s.

² Ignatieff, Michael. *Sanal Savaş*. İstanbul: Everest Yayınları, 2000. 45.s.

birikimlerini de bünyesinde bulundurmasına rağmen bunları nitelikli bir inceleme ve analize tabi tutmaması ciddi bir güvenlik zafiyeti ve güç kaybı olarak değerlendirilebilir. Ulusal veya uluslararası politikalar ve ilişkilerin yürütülmesi birçok dinamik unsuru bir araya getirip senkronize bir şekilde uyumlu bir orkestrasyona ihtiyaç hissediyor.

Bu orkestrasyonu arşivsel bilgi analizinin neden-sonuç ilişkisi çerçevesine belirli bir düzlem üzerine yerleştirebiliriz. Birçok resmi belge/yazının görünen yüzünden farklı olguları barındırabileceği veya taşıdığı anlamı kuvvetlendirici, derinde olan bir yapısının olduğu yukarıda ifade edilmiştir. Uluslararası olgulara aracılık veya rehberlik edecek en önemli materyallerden olan belgelerin nitelikli bir arşivsel bilgi analizine tabi tutulması, mevcut bilgiden yeni bir bilgi, mevcut metinden yeni bir metin doğurarak, yüzeyde görünenden daha farklı anlamları veya gerçeklikleri görünür ve anlaşılır yaptığı gibi, olayın, sorunun, mesajın, eylemin, beyanın, bilginin gerçek kütlelerini ve etkisini hesaplamamıza imkân verebilir. Veya görünen ve bilinenden daha farklı, görünüle ilişkili ama tamamen başka alanları ilgilendiren gerçekliklerle karşılaşabiliriz, bu yeni bildirişimden yola çıkarak bir başka olayla, konuyla, eylemle, sorunla, çözümle bağlantı kurabilir, gerçekliğin ilk anda görünmeyen yüzünün aslında ne kadar büyük ve önemli olduğunu ortaya çıkartabiliriz. Analiz neticesi görünür kılınan gerçeklikler kurumsal faaliyetlerde, bireysel özgürlük ve hakların kullanımında, kurumsal ilişkiler ve iletişiminde, ulusal veya uluslararası mesele ve ilişkilerde bir delil veya doğrulama aracı olarak kullanılabilir, eli kuvvetlendirebilir. Elde edilen çözümler manipülatif girişimlerin, yanlış ve yanlı yorumlamaların, yönlendirmelerin önüne geçebilir. Haksız suçlamalara, yersiz yakıştırmalara da delillere dayalı cevap anahtarı olabilir.

Aynı zamanda belgelerdeki gerçeklik katmanları olumsuz icraatları, çarpıtmaları, propagandaları, ideolojik yapılanmaları da ifşa edecektir.

Yine Michael Ignatieff ‘Sanal Savaş’ adlı kitabında

NATO'nun Kosova'ya müdahalesi üzerinden yeni savaş teknolojisini ve bu teknolojinin kullanılmasıyla ortaya çıkan ahlakı irdelerken dilin kullanılma biçimleri ile sanal bir dünya oluşturulabileceğini ve genelde olayların yönlendirilebileceğini söyler: *“Dille yatıp kalkıyor, dolayısıyla hep tasvirlerle yaşıyoruz. Her zaman buğulu bir camın ardından bakıyoruz, çıplak gözle değil. Ancak, doğru gizli de olsa vardır ve çıkarımlarla, sabırlı bir çalışmayla onun şeklini şemalini gözümüzde canlandırabiliriz. Sadece neyin doğru olduğuna ilişkin göstereceğimiz ciddi bir dikkat, hem sorumluluk sahibi olmamız hem de etkili bir muhakeme yürütüp harekete geçmemizde bize yardımcı olabilir.”*³ tespitinden yola çıktığımızda dilin kullanım biçimleri, insanların önünde yeni dünyalar açabilir. Dilin ana malzeme olduğu belgelerde de sıklıkla gerçekler, niyetler buğulu camların arkasında olabilir. Dille yapılan tasvirleri oluşturan boyalar analiz çalışması ile kaldırıldığında daha önce çıplak gözle görülmeyen birçok gerçeklik ve doğrular görülebilir.

Arşivsel analiz neticesinde elde edilen yeni gerçeklikler, bilgiler Türkiye'nin tarihi, kültürel derinlikleri ve birikimi ile birleşince çok önemli açılımlara da zemin hazırlayarak yeni ve anlamlı doğruların ortaya çıkmasını sağlayabilecektir. Bugün kurumların hangi seviyede olursa olsun tüm yöneticileri arşivlerini (bunların toplamı devletin arşivlerini oluşturmaktadır) ve onların ayrılmaz parçası olan arşiv malzemelerini bütünlüğünü bozmadan, sistematik kurallar ve süreçler içerisinde koruması, düzenlemesi ve hizmete sunması devlete güç katacak, güvenilirliğini artırma noktasında farklı bir derinlik kazandıracaktır. Bunun bölgesel ve küresel etkileri, yansımaları da olabilecek, yeni bir medeniyet sentezinin gerekleri ve içerikleri de görünür kılınabilecektir.

Bu anlamda devletin tüm yöneticileri (diğer çalışanlar da bu sorumluluktan ve görevden kendisini soyutlamamalıdır)

³ Ignatieff, Michael. *Sanal Savaş*. İstanbul: Everest Yayınları, 2000. 45.s.

Türkiye'nin bilgi birikimi, entelektüel sermayesi olan arşiv malzemesinin anlamsal derinliğinin yüzeyle çıkartılması, görünür, anlaşılır kılınması ve bundan olumlu çıktılar elde edilmesini sağlamak yükümlülüğü ile karşı karşıyadır.

KAYNAKLAR

- “6 bin zeytin ağacı kesildi, Danıştay yürütmeyi durdurdu”, Radikal Gazetesi, 07.11.2014. http://www.radikal.com.tr/turkiye/mahalleli_barakaya_kapatildi_6_bin_zeytin_agaci_kesildi-1226091. Erişim: 22.12.2014.
- AKSAN, Doğan (1995). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKTAN, Gündüz (2001). “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Meselesi”, *Türkiye Günlüğü*, (64). 5-30.ss. http://www.ermenisorumu.gen.tr/turkce/makaleler/makale16_5.html. Erişim: 29.12.2014.
- AKTAN, Gündüz (2006). *Açık Kriptolar*. Ankara: Aşına Kitaplar.
- BARUTÇUGİL, İsmet (2002). *Bilgi Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- “Bilgi Çağı Ne Kadar Demokrasi Çağı?” (1998. *NPQ Dergisi*, (1:3). <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/1/sayi/3/bilgi-cagi-ne-kadar-demokrasi-cagi>. Erişim: 02.06.2014.
- “Biyopsi”, <http://www.jinekolognet.com/biyopsi.asp>. Erişim: 07.10.2014.
- BLOCH, March (2013). *Tarih Savunusu ve Tarihçilik Mesleği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BYERS, Michael (2007). *Soykırımdan Son Kırım Savaş Hukuku*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- COLLINGWOOD, R.G. (2014). *Speculum Menis ya da Bilginin Haritası*. Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- “Daktilo yeniden gözde olacak”, *Antalya Ajansı*, 16.07.2014. <http://www.antalyaajans.net/m/?id=3278>. Erişim: 12.12.2014.
- DAŞCIOĞLU, Yılmaz (2014). “Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde Ses-İçerik İlişkisi”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (751, Temmuz). 46.s.
- DERİNGİL, Selim (2014). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1909)*. İstanbul: Doğan Kitap.
- DILTS, Robert (2008). *Dil İllüzyonları Kelimelerin Büyüsüyle Mutluluğa Ulaşmak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- DRAAISMA, Douwe (2014). *Bellek Metaforları Zihinle İlgili*

- Fikirlerin Tarihi*. İstanbul: Metis Bilim Yayınları.
- DRUCKER, Peter F. (2000). *Yeni Gerçekler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- EFEĞİL, Ertan (2013). “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/>. Erişim: 14.03.2013.
- ELLIOT, Gregory (2010). *Tarihin Sonları*. İstanbul: Versus Yayınları.
- FOUCAULT, Michel (2014). *Bilginin Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FREEMAN, Chris & Luc Soete (2004). *Yenilik İktisadı*. Ankara: TÜBİTAK.
- “Gavur Demek İnsan Haklarına Aykırı”, *Radikal Gazetesi*, 19.11.2010. http://www.radikal.com.tr/turkiye/caroline_gavur_demek_insan_hak_larina_aykiri-1029435. Erişim: 27.09.2014.
- GEERTZ, Clifford (2007). *Yerel Bilgi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih ve Haydar Burak Gemalmaz [2004]. *Ulusalüstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye’de Bilgi Edinme Düşünce- İfade ve İletişim Mevzuatı, Düşünce Suçuna Karşı Girişim*. İstanbul: Yazıhane Yayınları.
- “Gizli Hipnoz”, <http://www.benoyum.com/2012/03/04/gizli-hipnoz>. Erişim: 30.11.2014.
- “Gümrük’te Açık Var”, *Hürriyet Gazetesi*, 14 Aralık 2014.
- GÜRKAN, Ceyhun (2013). “Adam Smith’in Police Kavramı”, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, Güz, 16, 149-174.ss. <http://www.flsfdergisi.com/sayi16/149-174.pdf>. Erişim: 12.12.2014.
- IGNATIEFF, Michael (2000). *Sanal Savaş*. İstanbul: Everest Yayınları.
- INNIS, Harold A. (2006). *İmparatorluk ve İletişim Araçları*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- “İnternet ve Hafızanın Sonu”, <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/2/sayi/4/internet-ve-hafizanin-sonu>. Erişim: 02.06.2014.
- İNCEOĞLU, Yasemin (Derl.) (2013). *Küresel Habercilik ve Söylem*. İstanbul: Derin Yayıncılık.
- JACOBSEN, Hans Adolf (1989). *1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- “Karadelikler”, www.derin-uzay.org. Erişim: 19.06.2014.
- KARAGÜLMEZ, Nilay (2012). “İkna Teknikleri Taktik; Gizli Hipnotik

- Dil Kalıpları”, <http://www.indensebb.com/2012/04/makale-ikna-teknikleri-taktik-gizli.html>. Erişim: 29.11.2014.
- KARDEŞ, Salahaddin (2008). *Tehcir ve Emval-i Metruke Mevzuatı*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını.
- “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı”, <http://www.kgm.adalet.gov.tr/tasariasamalari/basbakanlik/Kanuntas/kisiselveriler.pdf>. Erişim: 03.12.2014.
- “Koç Topluluğu çevreye 910 milyon TL yatırdı”, *Hürriyet Gazetesi İK*, 28.12.2014.
- KÖSE, İhsan (2014). <http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/inkar-etmenin-zorlugu-enformasyon-teorisi-agustos-2011.html>. Erişim: 10.09.2014.
- LÉVI-STRAUSS, Claude (2013). *Mit ve Anlam*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- LORD, Puttnam (1999). “Hollywood: Bilgi Saptırmasına da Oskar Var mı?”, *NPQ Dergisi*, (2:1), 55-57.ss. <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/2/sayi/1/hollywood-bilgi-saptirmasina-da-oskar-var-mi>. Erişim: 02.06.2014.
- McLELLAN, David (2012). *İdeoloji*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- NEYZİ, Leyla (2011). “Giriş”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*. Yayına Hazırlayan: Leyla NEYZİ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- OKUTAN, Çağatay (2005). “Soykırım Suçu”, *Trabzon Barosu Dergisi*, (Mart 20: 9).
- “12 Eylül 1980 bildirisinin tam metni”, <http://blog.milliyet.com.tr/12-eyul-1980---darbe-gunu-ve-mgk-bildirileri/Blog/?BlogNo=201315>. Erişim: 09.09.2014.
- “12 Mart Muhtırası”, http://tr.wikisource.org/wiki/12_Mart_Muhtirası. Erişim: 30.11.2014.
- ÖZAKPINAR, Yılmaz (2010). *Hafıza Yanılmaları ve İki Ayır Hafıza Kodu Teorisi*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- ÖZDEMİRCİ, Fahrettin (2007). “Kurumsal İletişim ve Belge Yönetimi”, *I. Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim, 25–26 Mayıs 2006, İstanbul (Bildiriler)*. Yay. Hazl. Ayşe Üstün ve Ümit Konya.

- İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi. İçinde 315-324.
- ÖZDEMİRCİ, Fahrettin (2013), Ö. G Bayram, M. Torunlar, S. Saraç ve, B. Yalçınkaya. *Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi: Geçiş Süreci ve Uygulama Yönetimi*. Ankara: Boyut.
- ÖZEY, Ramazan, (2014). “Güncel Yazılar: Ege Deniz’nin Adı; Adalar Denizi”, <http://www.ramazanozey.net/rozey/icerik/detay.asp?id=169&dil=tr>. Erişim:19.08.2014.
- ÖZYÜREK, Esra (2001). *Türkiye’nin Toplumsal Hafızası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- POSTMAN, Neil (2013). *Teknopoli*, Ankara: Sentez Yayınları.
- “Regresyon Analizi”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Regresyon_analizi. Erişim: 23.06.2014.
- “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, (25658), 02 Aralık 2004.
- RICOEUR, Paul (2012). *Hafıza-Tarih-Unutuş*. İstanbul: Metis Yayınları.
- “Rusya’da sızıntıya önlem: Daktilo”, *Milliyet*, 12.0.2013. <http://www.milliyet.com.tr/rusya-da-sizintiya-onlem-daktilo/dunya/detay/1735623/default.htm>. Erişim: 01.01.2015.
- SAĞIROĞLU, Şeref ve Canbek Gürol. *Bilgi ve Bilgisayar Güvenliği Casus Yazılımlar ve Korunma Yöntemleri*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2006
- SANCAR, Mithat (2010). *Geçmişle Hesaplaşma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SCHIK, Irvin Cemil (2011). “Bedensel Hafıza, Zihinsel Hafıza, Yazılı Kaynak: Hat Sanatının Günümüze İttikalinin Bazı Boyutları”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*. Yayına Hazırlayan: Leyla NEYZİ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- SMITH, Adam (2014). *Milletlerin Zenginliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- SÖZEN, Edibe (2014). *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksitive*. Ankara: Birleşik Yayınları.
- ŞENTUNA, Esin. “Editorial”, *MG Dergi*, 2 (Mart 2014). http://issuu.com/mgdergi/docs/2014_-_02. Erişim: 26.12.2014.
- TAŞKIN, Çağla (2014). “Birinci Dünya Savaşı’nın 100. Yıldönümü: Web siteleri, tarih yazımı ve hatırla(t)ma üzerine”, *Kılavuz Tarih Düşünce*

Kültür Dergisi, (50, Haziran).

TEMELKURAN, Ece (2008). *Ağrı Dağı'nın Derinliği*. İstanbul: Everest Yayınları.

TOFFLER, Alvin (2008). *Üçüncü Dalga*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.

TOGAN, Zeki Velidi (2000). *Tarihte Usul*. İstanbul: Enderun Kitapevi Yayınları.

TRAVERSO, Enzo (2013). *Savaş Alanı Olarak Tarih*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Türkçe Sözlük (1988). Ankara: Türk Dil Kurumu. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53fb0ea72d5d19.53996858. Erişim: 06.12.2014.

WITTGENSTEIN, Ludwig (2011). *Mavi Kitap Kahverengi Kitap*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

WILSON, John Hughes (2008). *Kukla Ustaları: Dünya Olaylarının Ardındaki Casuslar, Hainler ve Gerçek Güçler*. Çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Can Yayınları.

“Yapay Zeka ve Telepati İnsanların Aklından Geceni Okuyan ve Hislerini Anlayan Duygusal Bilgisayarlar”, <http://khosann.com/yapay-zeka-ve-telepati-insanlarin-aklindan-geceni-okuyan-ve-hislerini-anlayan-duygusal-bilgisayarlar/>. Erişim: 05.09.2014.

YILMAZ, Seçil Ece (2014). “Yazıyla hipnotize edebilirsiniz!”. <http://www.posta.com.tr/PostaKarnaval/HaberDetay/Yazıyla-hipnotize-edebilirsiniz-.htm?ArticleID=91292>. Erişim: 30.11.2014.

“Zeytin ağaçlarını kesen Kolin şirketi 60 bin fidan dikmek için protokol imzaladı”, *Hürriyet*, 12.12.2014. <http://www.hurriyet.com.tr/ege/27760189.asp>. Erişim: 21.12.2014.

BİLGİ ÇAĞINDA ARŞİVSEL BİLGİ ANALİZİ BİLGİ-İKTİDAR-İDEOLOJİ-DEVLET

Fahrettin Özdemirci & Mehmet Torunlar

Dünyada geçmişinin bilincinde olan, bilgiyi kullanarak onu araştırıp izlerini takip ederek içerisinde taşıyan yegâne varlık insandır. İnsanlar geçmişle bugünü birleştirir, gelecekle ilgili planlar yaparlar.

İnsanlar gibi toplumlar, kurumlar ve devletler de geçmişsiz ve köksüz olamazlar. Bunların geçmişlerinin, köklerinin izleri, delilleri arşivlerde bulunur; dirlikleri, düzenleri, yaşam biçimleri, ilerlemeleri, zayıflıkları, güçlülükleri yani varlığına ait anlam parçacıkları arşiv materyalleri üzerinden takip edilebilir.

Onlar yalnızca saklanacak, sergilenecek, bakılacak, gururlanılacak birer tarih materyali olarak da nitelenemez. Arşivler bundan çok daha geniş, derinlikli, işlevsel, yapısal formları ve anlamları bünyesinde barındırır.

Devletlerin, toplumların sorunları bugün ortaya çıksa dahi çözümler için mutlaka geçmişe müracaat edilir. Büyük ve yaygın sorunlara çözümü kişiler, kurumlar değil de çoğunlukla çağlar bulur. Sorun yeni bile olsa geçmişte olanlarla özdeşleştirilerek, benzetilerek, çağlar boyu denene denene bulunan çözümlerden, edinilen tecrübelerden yola çıkılarak giderilir. Bugünümüzde ortaya çıkıp da çözümleyemediğimiz sorunları gelecek nesiller bugünden kalan bilgileri yenilerle eklemledirerek çözümleyeceklerdir.

Bu kitap, küresel bilgi dünyasına eklemelenirken gereken bilgi dağarcığına arşivcilik alanından da bir katkı yapmayı hedeflemektedir. Ülkemizde arşivcilik, belge-bilgi yönetimi alanında çok irdelenmemiş, incelenmemiş bir konu olan 'arşivsel bilgi analizi'ne, bilgi-iktidar-ideoloji-devlet arasındaki ilişkilere, insanların, arşivcilerin, belge-bilgi yöneticilerinin, her alandan akademisyenlerin, yöneticilerin dikkati çekilmek istenmektedir.

ISBN- 978-605-61009-2-5

Ankara Üniversitesi Basımevi
<http://basimevi.ankara.edu.tr>